Ortaöğretim

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

11

Ders Kitabı

Yazarlar
İfakat YÜCEL
Mahmut TÜRKYILMAZ
Selim SAĞIR

DEVLET KİTAPLARI
.... 2021

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI ....- 6676
DERS KİTAPLARI DİZİSİ .... - 1751

Dil Uzmanı

Serap YAVAŞ

Görsel Tasarım Uzmanı

Menduh TOPSAKAL

Recep MALGİR

ISBN 978-975-11-4548-2

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 11.06.2019 gün ve 77 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

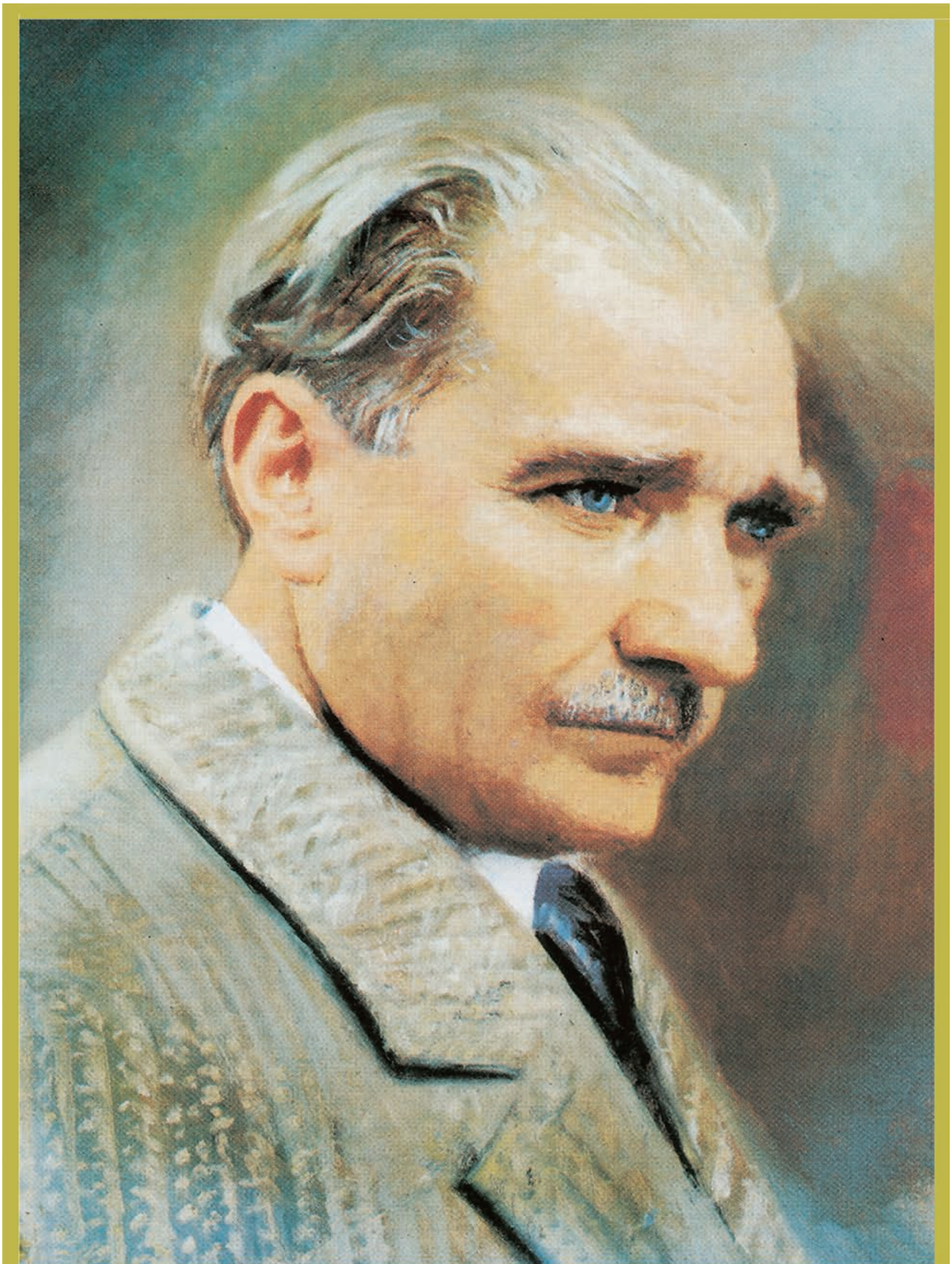
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

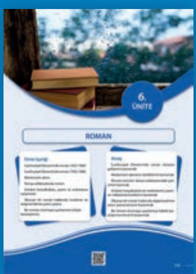

KİTAP TANITIM ŞEMASI

Metin üzerinde yapılacak çalışmaları kapsar.

Metne dikkat çekmek ve okuma çalışmaları ile ulaşılacak bilgi ve becerilere yönelik beklenti ve merak oluşturmak için yapılacak çalışmayı kapsar.

İşlenecek metni gösterir. Seçilen metinlerdeki standart dışı kullanımlar, yazarın tercihi veya döneme özgü olduğu için yazım ve noktalamada alıntı metinlerin aslına sadık kalınmıştır.

Metinde geçen bazı kelime ve kelime gruplarının anlamlarını açıklar.

Metin ve metnin türü ile ilgili temel bilgiler, metne atıflar yapılarak açıklanır.

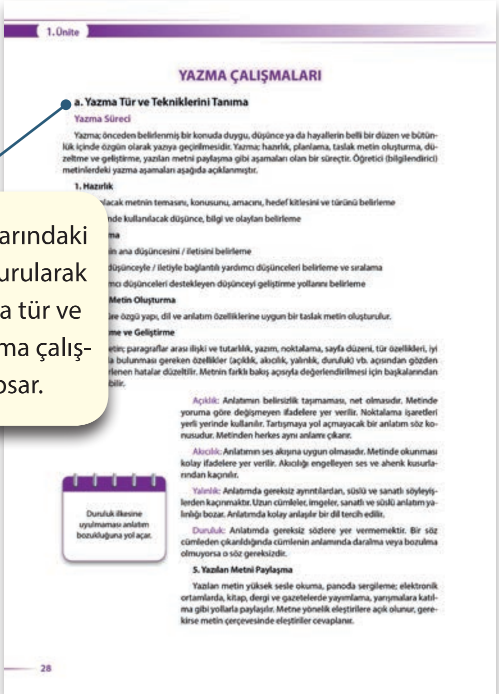
Kazanımlar çerçevesinde metne yönelik soru ve etkinliklere yer verilir.

Metnin yazarının önemli eserlerine ve kısa biyografisine yer verilir.

İşlenen metin veya metnin uygun bölümü / bölümleri üzerinde yapılan uygulamaları içerir.

Karekod okuyucu ile taranarak resim, video, animasyon, soru, soru çözümü vb. ilave kaynaklara ulaşmayı sağlayan barkod. (Detaylı bilgi için http://kitap.eba.gov.tr/karekod)

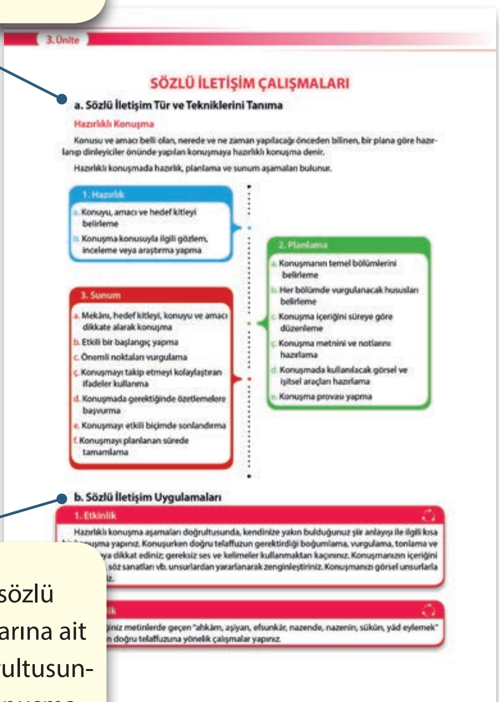

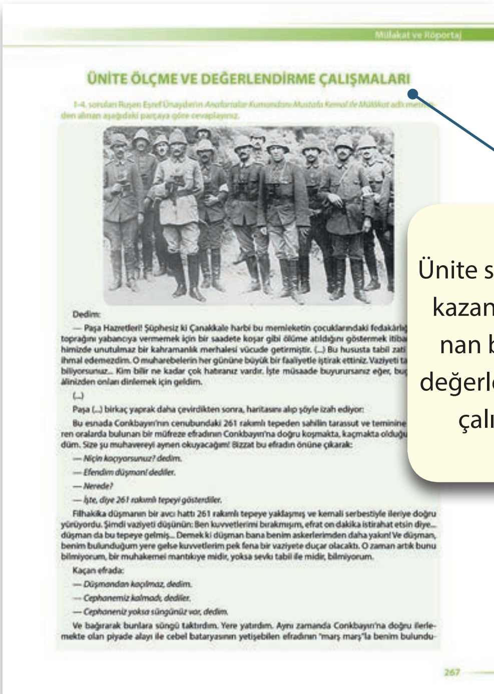

Ünitelerde verilen açıklamalar doğrultusunda, yazma sürecinin aşamalarının gerçekleştirileceği etkinlikleri kapsar. Yazma uygulamaları deftere veya bağımsız bir kâğıda yapılır.

Okuma çalışmalarındaki bilgilerle ilişki kurularak yapılacak yazma tür ve tekniklerini tanıma çalışmalarını kapsar.

Sözlü iletişim tür ve tekniklerine dair tanıtıcı bilgiler verir.

Ünite sonunda, o ünitede kazandırılması amaçlanan bilgi ve becerileri değerlendirmeye yönelik çalışmaları kapsar.

Ünitelerdeki sözlü iletişim çalışmalarına ait açıklamalar doğrultusunda yapılacak konuşma ve dinleme etkinliklerini kapsar.

1. ÜNİTE

GİRİŞ

Ünite İçeriği

Edebiyat ve toplum ilişkisi

Edebiyatın sanat akımları ile ilişkisi

Yazım ve noktalama çalışmaları

Yazma süreci

Sunum yapma

Amaç

Edebiyat ve toplum ilişkisini kavramak

Edebiyatın sanat akımları ile ilişkisini kavramak

Yazım ve noktalama kurallarını kavramak

Duygu, düşünce ve hayalleri yazılı ve sözlü anlatım yoluyla doğru ve etkili biçimde ifade etme becerilerini geliştirmek

Sunum yapma becerisi kazanmak

OKUMA ÇALIŞMALARI

Hazırlık

1. Aşağıda edebiyat ve toplum ilişkisini ifade eden sözler verilmiştir. Bu sözlerden ne anladığınızı ifade ediniz.

Beşeriyette en müsbet ilim ve en ince teknik esaslarına dayanan, hayatla ve kanla karşılaşmak kendileri için mukadder olan askerlik gibi yüksek bir idealist meslek dahi, içinde bulunduğu içtimaî heyette kendini anlatabilmek ve bu büyük insanlık ve kahramanlık yolculuğunu hazırlayabilmek için, uyandırıcı, hedeflendirici, yürütücü ve nihayet fedakâr ve kahraman yapıcı vasıtayı edebiyatta bulur.

Bu itibarla, edebiyatın her insan ve cemiyeti ve bu cemiyetin hal ve istikbalini koruyan ve koruyacak olan her teşekkül için en esaslı terbiye vasıtalarından biri olduğu kolaylıkla anlaşılır.

(**beşeriyet:** İnsanlık, **içtimaî:** Toplumsal, **hal:** Şimdi, **teşekkül:** Oluşum.)

Mustafa Kemal Atatürk

Bozulmuş bir edebiyat sağlıksız bir toplumun ürünüdür. Bir toplum bütünüyle edebiyatına yansır. Edebiyat en etkili sanat olduğuna göre toplumdaki bozulmalara, yabancılaşmalara karşı da savaşım vermeli.

Yaşar Kemal (Kemal Sadık Gökçeli)

Toplum meseleleriyle ilgilenmeyen edebiyat bence eksik, güdük bir şey olur. Bugün Batı'da yazar, çevresinin aynı zamanda en ileri düşünürü sayılıyor. Elini eteğini toplumdan çekip fildişi kulesinde kozasını ören sanatçı tipi, pencereden gözlediği komşu kızı için sararıp solan platonik âşık tipi kadar modası geçmiş bir yaratıktır.

Haldun Taner

2. Aşağıdaki metinden hareketle sanat ve edebiyatın toplum üzerindeki etkisini tartışınız.

Gerek kölelik döneminde, gerek feodal dönemde ve sonraki aşamalarda sanat ve edebiyatın gücüne inandıkları için bunu bağımlı kılmaya, bunu sömürü ve baskı aracı haline getirmeye kalkışanlar da olmuştur. Ne var ki, sanat edebiyat ürünleri her dönemde bağımlılığı reddederek kendi evrensel alanı içinde adalet ve barış taraftarı olmuş, karanlığı değil aydınlığı seçmiş, çirkinliği değil, güzeli benimsemiş, acıyı değil, mutluluğu seçmiştir. İnsanlık adına gerçekleştirilmiş hareket ve değişimlere baktığımız vakit bunu apaçık görebiliriz.

Sözgelişi, Rönesans ve reformun gerçekleşmesinde sanatçıların büyük rol oynadığı yadsınamaz bir gerçek. Fransız Devrimi, sanatçıların eseridir diyebiliriz. Türkiye'nin batı kültürüne, batı uygarlığına yönelmesinde aydın, yazar ve şairlerin katkısı olmuştur. Bu nedenle sanatın anlam ve önemi hakkında kitaplar yazılmış, vecizeler söylenmiştir. En güzel sözlerden biri de Atatürk'ündür: "Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir."

Şemsettin Murat, *Sanat ve Edebiyatın Toplum Üzerindeki Etkisi*

AYNA VE TOPLUM

1. Metin

Edebiyatın toplumla ilişkisi bahsinde, sıkça kullanılan benzetmelerden biri aynadır. Romandan ve gerçeklikten söz açıldığında, çok zaman Stendhal'ın (Stenhal, 1783-1842) *Kırmızı ve Siyah*' ında geçen meşhur cümle anılır: "Roman, uzun bir yol boyunca dolaştırılan aynadır." Bilindiği gibi, aynanın biri aydınlık ve diğeri karanlık iki yüzü vardır. Aydınlık olan ön tarafında suretimize bakıp kendimize çeki düzen veririz; arkaya, sağa, sola bakıp yansımaları izleriz. Bir edebiyat eserindeki izdüşümler, yansımalar, yankılar... aynada görülenlere benzer. Bir de arka tarafı vardır aynanın, duvara yaslı duran, kimsenin dikkat etmediği yüz. Bildiğiniz gibi oranın adı "sır"dır.

Aydınlık taraftan başlayalım. Burası içerik/öz ve dil olsun. Edebiyat eseri, insanı ve toplumu içeriğinde ve dilinde yansıtır mı? Eğer yansıtırsa ne ölçüde, hangi imkânlarla? Aristo'nun (Aristo, MÖ 384-322) *Poetika*' sından beri bu soruya evet cevabını verenlerin sayısı az değildir. Edebiyat muhteva dediğimiz öz sınırları
içinde, kaçınılmaz olarak insanı anlatır, başka şansı da yok gibidir. (Hayvan hikâyelerinde ve diğer alegorik yüklemelerde de karşımızdaki aslında insanın bilincidir.) Tabii burada bir ayrımı dikkate almak gerekli. İnsan ve toplum som gerçektir. Ona dokunabilirsiniz, toplumu ölçebilirsiniz, onun bir parçası olursunuz. Edebiyat ise sanattır, başka bir deyişle yapmadır, kurmacadır. Demek ki edebiyatın toplumu yansıtma imkânında bir kurmaca olma hâli ve bununla bağlantılı bir şahsilik bulunmaktadır. Zaten bu öznellik olmadığında karşılaştığımız kelimeler topluluğuna "edebiyat sanatı" demiyoruz.

Yazarın hayali, duygusu, yorumu söz konusu olsa da, edebiyat eserinde salt ferdî bir hâlin yansımaları; eserin içini doldurmaya yetmeyebilir. Her hâlükârda edebiyat toplumla iki açıdan ilişki içindedir. Bunlardan ilki sanatçının bilinçli bir tercihle toplumunu eserinde yansıtmasıdır. Yazar aileyi, fakirliği, işe gidip gelen insanları, toplumsal tabakaları, savaşları vb. değişkenleri eserine konu edinir. Bu durumda güdümlü olmamak önemlidir. Topluma dair hem tarihsel geçerliliğe hem de özgün katkılara sahip "edebî" metinler değerlidir. Klasiklerin büyük kısmının bir ortak özelliği de budur. Edebîliği kullanarak toplumsal söylem üreten metinler ise değersizdir. İlk bakışta ikisi de benzer sonuçlara varıyor gibi görünse de biri asıl diğeri ise o elbiseye girmiş komik bir taklittir.

Toplumun edebiyatla ikinci ilişki biçimi ise dönemin şair, yazar üzerindeki etkisidir. Edebiyatçı bireysel ve soyut konuları işlerken bile onun duygularını şekillendiren toplumsal gelişmelerden ve kültürden; kullandığı dil, dikkatini çeken konular ve imgeler itibarıyla kopamaz. Hayat, hayal ve dil parçalarını bir kompozisyon hâline getirirken sanatçı yalnız mıdır, yoksa aklında nereden geldiğini hatırlamadığı sesler, sabit fikirler var mıdır? Anı, deneme ve soruşturmalardan bildiğimiz kadarıyla söylersek sanatçılarda onları çağıran bir ses oluyor. Toplumdan gelen bir çeşit çağrı. İşin aslı sanatçı bunu kabul etmek zorunda değildir. Fakat istese de istemese de, içinde bulunduğu koşullar, çok zaman, yazarı şekillendirir. Tabii bunu tespit etmek güç, ama asla imkânsız değil. (...) Bu etkiyi sık kullandığımız bir kavramla adlandıracağım: "Zamanın ruhu". Her dönemin bir ruhu vardır ve bu bir ırmak gibi bütünleşerek ilerler. Aslında gelenek de kabaca böylece ve toplumun tam ortasında oluşur. Eliot'un tabiriyle söylersek "Hiçbir şair, hiçbir sanatçı, kendisinden sonrakilere iletmek istediği bütün bir dünya görüşünü tek başına veremez." Geleneğe eklenmeli ve toplumun içinde bir karşılık bulmalıdır. Ayrıca her sanatçıda ortaklıklar bulunduğuna göre, dönem, zihni şekillendirerek edebiyatı etkiler.

Galiba edebiyat, toplumu tam da bir aynanın aydınlık tarafı gibi yansıtmıyor. Bazı aynaların iç bükey dış bükey olması gibi, sirk aynaları, dev aynası gibi edebiyatın yansıtımları da farklı. Zaten Stendhal'ın sözü de realist roman içindi. Edebiyatta toplumun yansıması bir çeşit deforme ediliyor, yoğunlaştırılıyor. Ya da dikkatimizi çekmek için niyetli bir silikleştirme yapılıp örtülüyor bazı şeyler, pamuk ipliği bağları takip edip sonuçlara varıyoruz.

Bunun yanında bir de dil meselesi var. Hiç kuşkusuz, edebiyat bir dil işçiliğidir dahası ustalığıdır. Malzemesi olan kelimeler ise toplumda paylaştığımız ortak değerdir. Bu durumda edebiyat, toplumsallığını paylaşılan kelimeler üzerinden de gerçekleştiriyor.

Peki, şimdi şunu soralım. Edebiyatın yansıttıkları bir şeyleri değiştirir mi? Edebiyat yapıtının gücü nedir? Yine ayna benzerliğinden yola çıkarak cevap arayalım soruya. Aynaya bakarken beğenmediğiniz tarafları; yüzünüzdeki sivilceleri, saçlarınıza düşen akları, cildinizdeki kırışıklıkları, ne kadar güzel olduğunuzu ya da çirkinliğinizi düşünür, yansımanızla konuşup ona kaş göz işareti de yaparsınız. Edebiyat da okura kendi toplumuna dair kesitleri sunarken buna benzer duygular yaşatır. Diyelim ki bulaşıcıdır. Düşündürür, sabit fikir olur. Sonuçta etkiler ve değiştirir. İnsanın manevi ve maddi yolculuğundaki hissî ve zihnî gelişimini sağlar. Eğitimde, sorunların çözümünde edebiyata başvurmak teskin edici ve geliştirici sonuçlar üretecektir. Toplum bazı noktalarda sıkıştığında, iletişim yöntemlerini, ortaklıkları hepimiz için seslendirebilir edebiyat. Toplumsal kimliği inşa eder, aynı zamanda o toplumun önceki değerlerini unutturmak için de kullanılabilir. Her ikisinin de örnekleri mevcuttur dünyada ve ülkemizde.

Aydınlık taraftan yani muhtevadan yeterince bahsettik galiba. Şimdi biraz da **karanlık yüze** bakalım. Başka bir deyişle edebiyatın, bugünkü tabirle üretim ve tüketim ilişkisindeki toplumsallığa. Yani hemen hiç bakılmayan aynanın sır kısmına gelelim. İşin bu veçhesiyle pek kimse ilgilenmez, mutfak bizlerin dikkatini çekmez çünkü. Hoş, kimse kimseye mutfağını göstermeyi sevmez ya!.. Fakat şurası var ki, eserin ortaya çıkması, yaygınlaşması, muhatabına ulaşması ve bir çeşit tüketilmesi safhaları bu yüzde cereyan eder. Ve buradaki her safhada, edebiyat toplumla iç içedir.

Edebî bir olayda, tabir yerindeyse dört elebaşı vardır. Yazar/şair, eser, yayımcı ve okur. Önce toplumun bir bireyi olan yazar, istidadı ve uğraşısı nispetinde eserini ortaya koyar. Ne var, yayımlanmamış bir ürünün eser olup olmadığı hâlâ bir tartışma konusudur. Çekmece gözünde kilitli bir roman, yayımlanıp okunmadan eser katına çıkar mı? Dolayısıyla sanatçı yapıtını yayımlamak için bir ortam bulmalıdır. Ortam, edebiyat sanatında dil yordamıyla olur. Sözlü ya da yazılı olabilir. Yazılı olacaksa genelde bir yayıncıyla anlaşılır. Yayıncılar nalıncı keseri gibi hep kendilerine yontarlar. Ne yapsınlar, onlar da haklıdırlar, bir işletmeyi yaşatmak zorundadırlar. Aslında onlar, vasıtası ve malzemesi dil olan kitabın maddi varlığıyla ilgilenirler. Nihayet eser, okurla buluşur. Burası işin karmaşıklaştığı ve edebiyatın topluma doğduğu kısımdır. Aynaya nasıl bakıldığı önemlidir, oradan yansıyan başka, insanın gördüğü ise başka olabilir. Mesela Şeyh Galip (Mehmet Es'at Gâlib, 1757-1799) Âyîneye baksam görürüm sûret-i yâr" diyor. İnsan, çok zaman aynada başka şeyler görmeye meyillidir. Okur da, kuşkusuz, aynada gördüğüyle ilgili olarak, kendine has bir yorum yapar.

"Edebiyat olayı"nı bu dört değişkene göre konumlandırıp açıklamak, onun toplumla ilişkisinin, içeriği kadar önemli bir yönüdür. Edebiyatın üretim biçimi, içeriğine de etki eder. Örnekse matbaa olmadan roman yazmak imkânsızdır. Çünkü formsuz, çok hacimli bir metin üretmek zorundasınızdır. Bir sanat hamisi/patron varsa, okurun sayısının çok olmasına da gerek yoktur. Haminiz sizi beğense yeter. Okur çoğalırsa çok satma isteği doğar. Edebiyat eseri, her hâlükârda toplumdaki değerleri yansıtabilir, ama üretim ilişkileri ve içerik yapıttan yapıta değişecektir.

Son olarak şunu söyleyelim; edebiyat, genel/yaygın manasıyla bir kültür nesnesi olarak, dil formuna sahip "paylaşılan bir ortak anlamlar manzumesi"dir. Hem içeriği hem de sırrıyla, başka bir deyişle muhteva ve dış şartlarıyla toplumsal dinamiklerin tüm izlerini üstünde taşır. Kimlik inşası, ortak benlik, eğitim gibi yönlerden de toplumu ve insanı etkileyip değiştirir.

Prof. Dr. Turan Karataş

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

alegorik: Sembolik, simgesel.

hami: Koruyucu.

istidat: Yetenek.

muhteva: İçerik.

som: Katışıksız.

teskin: Acı, öfke, heyecan vb. duyguları yatıştırma, dindirmeye çalışma.

veçhe: Yön.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Edebiyat ve Toplum İlişkisi

Edebiyat, sözlü ve yazılı ürünler aracılığıyla toplumun kültürel birikimini oluşturur. Toplumun duygu, düşünce ve hayalleri; sosyal yaşamı, inançları ve değerleri onun aracılığıyla dile getirilir. Sanat, siyaset, bilim, felsefe, ekonomi, din, tarih gibi her alan; sevgi, nefret, korku, öfke, üzüntü, sevinç, arzu, aşk, mutluluk, mutsuzluk gibi her duygu; kısacası insanı ilgilendiren her şey edebiyatın ilgi alanına girer. Bu anlamda edebiyat, toplumların duygu ve düşüncelerinin yansıdığı alandır. Kültür ve uygarlığın bileşeni, ifadesi, ayrılmaz bir parçasıdır.

Edebiyat ve toplum, birbirini etkiler ve geliştirir.

Bir toplumun dili, dini, siyasal yapılanması, ekonomik düzeyi, sosyal tabakalaşma biçimi, toplumsal değişim ve dönüşümü gibi pek çok unsurla o toplumun edebiyatı arasında ilişki vardır. Edebiyat; toplumsal varoluşun ve millî kimliğin düşünce ve sanat alanında inşası, temsili ve gelecek kuşaklara aktarımında önemli bir araçtır. Siyasal gelişmeler, savaşlar, göçler, din ve medeniyet değişiklikleri gibi toplum hayatını derinden etkileyen her şey, edebiyatta yankı bulmuştur. İnsan ve toplum hayatındaki her değişim edebiyatı kuşatmış, edebiyatça kuşatılmıştır.

Dil, zihniyet, aile, sosyal çevre, fikir ve inançlar gibi tüm değerler dizgesi toplumsal katkıyla inşa edilir. Sanatçının, eserini üretirken toplumsal gerçeklikten bağımsız hareket etmesi düşünülemez. Sanatçı ait olduğu toplumun kültür kodlarını taşıdığından edebiyat, içinde doğduğu sosyal yapının tanığı durumundadır. Toplum sorunlarını dile getirir, bunu yaparken de toplumsal değişime etkide bulunur. Toplumsal değişim ve dönüşümde önemli rol oynar, içinde geliştiği sosyal yapıyı etkiler ve biçimlendirir. Toplumu etkileyen edebiyat, aynı zamanda toplumdan etkilenir. Sonuçta edebiyat ve toplum, birbirini etkiler ve geliştirir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Ayna ve Toplum* adlı metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.
2. Metinde ortaya konulan yorum ve görüşleri; geçerlilik ve doğruluk açısından değerlendiriniz.
3. Metinle ilgili beğeni, tespit ve eleştirilerinizi gerekçelendirerek ifade ediniz.
4. Metinde anlatılanları tutarlılık açısından değerlendiriniz.
5. Metinde içeriğin doğal, toplumsal veya bireysel gerçeklikle ilişkisini açıklayınız.
6. Metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.

Ana düşünce	
Yardımcı düşünceler	

Etkinlik

Edebiyatın toplumla ilişkisi bahsinde, sıkça kullanılan benzetmelerden biri aynadır. Romandan ve gerçeklikten söz açıldığında, çok zaman Stendhal'ın *Kırmızı ve Siyah*'ında geçen meşhur cümle anılır: "Roman, uzun bir yol boyunca dolaştırılan aynadır." Bilindiği gibi, aynanın biri aydınlık ve diğeri karanlık iki yüzü vardır. Aydınlık olan ön tarafında suretimize bakıp kendimize çeki düzen veririz; arkaya, sağa, sola bakıp yansımaları izleriz. Bir edebiyat eserindeki izdüşümler, yansımalar, yankılar... aynada görülenlere benzer. Bir de arka tarafı vardır aynanın, duvara yaslı duran, kimsenin dikkat etmediği yüz. Bildiğiniz gibi oranın adı "sır"dır.

a. Aşağıdaki tabloda verilen düşünceyi geliştirme yollarının özelliklerini ilgili yerlere yazınız.

b. Bu düşünceyi geliştirme yollarına *Ayna ve Toplum* adlı metinden alınan yukarıdaki parçadan uygun örnekler bulunuz.

c. Bulduğunuz düşünceyi geliştirme yollarının parçadaki işlevlerini belirleyiniz.

Düşünceyi Geliştirme Yolları	Özellikler
Tanımlama	
Karşılaştırma	
Tanık gösterme	
Benzetme	

Yazarın Biyografisi

Turan Karataş (1961-)

Turan Karataş (1961-): Sivas'ta doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Sivas'ta tamamladı. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalında 1989 yılında yüksek lisans, 1994 yılında doktora çalışmasını tamamladı. 2004'te doçent, 2009'da profesör unvanını aldı. 2009'da Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı oldu. 2013-2016 yılları arasında Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı görevinde bulunan Karataş, hâlen Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesindeki öğretim üyeliği ve idari görevlerini sürdürmektedir. *Rüyalarımızın Sarışın Buğdayı* (çocuk üzerine yazılmış şiirler seçkisi) adlı çalışmasıyla "Türkiye Yazarlar Birliği Çocuk Edebiyatı Ödülü"nü (1997) alan yazar; başta *Türk Dili, Türk Edebiyatı, Dergâh, Yedi İklim* ve *Hece* olmak üzere birçok edebiyat dergisinde deneme, inceleme ve eleştiri yazıları yayımladı. *Yaza/bilmek* (deneme), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü* (sözlük), *Takriz Edebiyatı* (inceleme), *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç* (biyografi / inceleme) yazarın başlıca eserleridir.

Hazırlık

Edebî akımlar, yazar ve şairleri müşterek değerleri etrafında bir araya getiren ve onların pek çok esere hayat vermelerine imkân hazırlayan birer edebiyat iklimidirler. Dolayısıyla edebiyat akımları, edebî eserden de ayrı düşünülemezler. Hiç şüphesiz bütün bunların tamamı; yani edebî eser, edebiyat teorisi, edebiyat tenkidi ve edebî akım, edebiyat tarihi denilen bütünü oluştururlar.

Aslında her edebiyat akımı, genel bir estetik ve sanat görüşü veya hareketinin bir parçası; daha doğrusu edebiyat sanatını ilgilendiren yönüdür. Bu sebeple bizim edebiyat akımı olarak bildiğimiz realizm, romantizm, parnasizm vb. akımları, sadece edebiyatla sınırlamak yanlıştır. Söz konusu akımlar, çoğu zaman güzel sanatların bütün kollarını (mimarî, heykel, resim, musiki vb.) kapsarlar.

Edebiyat akımlarının teşekkül ettiği zeminde, çeşitli sosyal, siyasî, ekonomik, kültürel hâdiseler ve bu hâdiseler ortamında teşekkül eden felsefî, kültürel, estetik perspektifler vardır. Edebî akımları lâyıkıyla anlayabilmek için, oluştukları siyasî, sosyal ve kültürel zemini; hayat felsefesini; Tanrı, tabiat ve varlık anlayışlarını bilmek gerekir. Zira edebî hâdiseleri, içinde vücut bulduğu toplumun şartlarından, kültür değerlerinden, dünya görüşünden, edebî geleneğinden bağımsız olarak düşünmek ve izah etmek mümkün değildir.

Doç. Dr. İsmail Çetişli, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*

1. Yukarıdaki metinden hareketle edebî akımlarla ilgili zihninizde neler oluştu? İfade ediniz.
2. Aşağıdaki sözler size edebî eser kavramının kapsamıyla ilgili neler düşündürmektedir?

Şairin ödevi, gerçekten olan şeyi değil, tersine, olabilir olan şeyi, yani ihtimal veya zorunluluk yasalarına göre mümkün olan şeyi anlatmaktır.

Aristoteles (Aristoteles)

Esas kural hoşa gitmek ve duygulandırmaktır. Diğer bütün kurallar sadece bu esas kurala ulaşmak için konulmuştur.

Racine (Rasin)

Şiirde iyi veya kötü konular değil sadece iyi ve kötü şairler vardır. Kaldı ki her şey konudur; her şey sanatla ilgilidir; her şeyin şiire girmek hakkıdır.

Victor Hugo (Viktor Hügo)

Tarih, yazılı belgelerle meydana getirildiği gibi bugünkü roman da anlatılmış veya tabiattan çıkartılmış belgelerle vücuda getirilmektedir. Tarihçiler geçmişin anlatıcıları, romancılar da bugünün anlatıcılarıdır.

Edmond de Goncourt (Edmınd dö Gonkur)

Her şey görmekten ibarettir. Görmek ama doğru görmek. Ustalarının gözüyle değil kendi gözlerinle ve doğru görebilmek için daha beklemen lâzım. Bir sanatçının orijinalliği, 'büyük şeyler'de değil, önce 'küçük şeyler'de görülür. Şaheserler, basit konular üzerindeki ayrıntılardan meydana gelmiştir.

Gustave Flaubert (Güstav Flober)

"EDEBÎ AKIM" TERİMİ

2. Metin

"Edebî akım" terimi, tarihî süreç içerisinde; "meslek-i edebî", "edebî meslek", "edebiyat okulu", "yazın okulu", "edebî mektep", "edebiyat çığırı", "edebiyat akımı", "edebî cereyan" gibi belli başlı bazı adlarla anılagelmiştir.

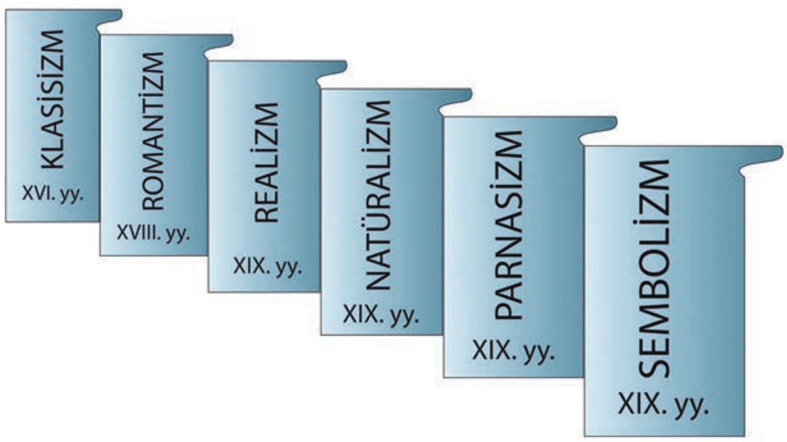
Edebiyat araştırmacıları "edebî akım" teriminin kuşatıcı bir tanımını ortaya koyamamışlar, yalnızca onun bazı özelliklerini belirlemeye çalışmışlardır. Biz de burada tek tek uygulamadaki edebî akımlar üzerinde durmak yerine hemen hemen tüm akımları genelleyen teorik anlamda bazı ilkeleri ele almak istiyoruz. Bir başka ifadeyle burada tartışılacak olan, edebî akımın ne olup olmadığı ve bu terimin bize neleri çağrıştırdığıdır.

Edebî akımlar, dünya edebiyatlarında gerek millî gerek evrensel düzeyde yeni ve farklı edebî anlayışları, bu anlayışların belli bir süreç içinde uygulamaya konmasını ve kümelenmeleri simgelemektedir. Ayrıca tarihî gelişimi içinde sanat ve edebiyat hayatını anlamamızda ve bölümlememizde de edebî akımlar, belirleyici bir rol oynayabilmektedirler.

Edebî akımların ortaya çıkışında genellikle en büyük etkeni, bir önceki edebî anlayış ya da akımın işlevini yitirmiş olması meydana getirmektedir. En genel anlamda ortaya çıkan her türlü medeniyet, fikrî ya da sosyal hareket, doğma, büyüme, gelişme ve sönme evrelerinden geçer. Bu, o hareketin dinamizmini ve canlılığını kaybetmesiyle açıklanabildiği gibi artık fonksiyonunu yitirmesiyle, zamanının ihtiyaçlarına cevap verememesiyle de açıklanabilir. Edebî akımların da aynı anlayış içinde ele alınması mümkündür. Bu doğrultuda bir edebî akım, bir süre sonra işlevini yitirir yitirmez, karşıt bir akımı doğurmaktadır. Örneğin sanatın bireyselliği, ferdî duyguların ifadesi, insan ve tabiat estetiğinin işlenmesi temeline dayalı bir edebî akım, toplumun içine girdiği sosyal, ekonomik ve siyasî bunalım döneminde, sosyal sorunların yoğun biçimde gündemde olduğu bir zamanda genel toplum katmanlarında ilgi ve kabul görmeyerek önemini kaybedebilmektedir. Bunun sonucu olarak sosyal karakterli bir akım doğabilmektedir. Ancak bu görüş, bütün bütün genelleştirilemez. Nitekim bazı sanatçıların en zor savaş dönemlerinde bile kendi ferdî duyguları içine hapsoldukları, sosyal heyecandan uzak oldukları da söz konusu olabilmektedir.

Edebî akımların ortaya çıkışında bir başka sebep de düşünce ve yaşantı düzeyinde belirginlik kazanmış bir felsefî anlayışın, fikrin ya da ideolojinin temel ilkelerini ve umdelerini duygu ve sanat plânında da ifade etme ihtiyacıdır. Bu durumda edebî akım, zamanının felsefî sisteminin aynı zamanda bir iz düşümü niteliğine sahiptir. Örneğin klâsisizm Descartes (Deskartes, 1596-1650)'ın rasyonalist felsefesine dayanmaktadır.

Daha çok fizik ve matematiğe dayanan, bilginin kaynağı olarak insan zihnini kabul eden yani aklın önceliğini ve üstünlüğünü ön plânda tutan rasyonalizm, edebiyattaki yansımasını, XVII. yüzyılda Fransa'da gelişen tabiat, akıl ve sağduyu ilkeleri üzerine kurulu klâsisizm akımında bulmuştur.

Bu yargımız için bir başka örnek olarak da realizmi verebiliriz. Realizmin doğuşunu hazırlayan sanat ve edebiyat dışı etkenlerin başında sosyal olayları Heinrich Karl Marx (Hanrik Karl Mark, 1818-1883)'ın, insanın psikolojik olaylarını Sigmund Freud'un (Saymund Froyd, 1856-1939), bilimsel olayları da Auguste Comte (Aguste Comt, 1798-1857)'un determinist yaklaşımlarıyla sebep-sonuç bağlamında ve deneysel yöntemlerle açıklama çalışmaları gelmektedir. Realistler de aynı yöntemi izleyerek insanı ve insanın her türlü sorunlarını çevresiyle, dış dünyayla olan sebep-sonuç ilişkileri içinde irdelemeye çalışmışlardır. İnsanın içindeki veya dışındaki birtakım sebepler, insanın karşılaştığı sorunları veya durumları yani sonuçları doğurmaktadır.

Edebî akımların ortaya çıkışında bazen edebiyat dışı etkenlerin itici gücü de rol oynamaktadır. Örneğin izlenimcilik ve dışavurumculuk akımları, önce resim sanatında ortaya çıkmış, daha sonra da edebî sanatlarda yansımasını bulmuştur.

Bazı akımlar, çıkış nedeni olarak belli bir sosyo-kültürel ve ekonomik ve sosyal kesiti hedef kitle seçebilir. Böylelikle o sosyal katmana seslenir ve onu sanatının alıcısı ve gönderileni olarak görür. Örneğin bir edebî akım, sanat, felsefe ve eğitim düzeyi oldukça yüksek bir entelektüel topluluğa sanat yaparken, bir başka akım da orta ve geri düzeydeki geniş halk yığınlarına seslenmeyi amaçlayabilir.

Bir edebî akımda yer alan sanatçıların yaş bakımından birbirlerine yakınlıkları gibi biyolojik anlamda benzer özellikler taşımasından çok sanatlarının ortak paydalarda buluşması önemlidir. Edebî akımın en temel karakteristiğini, muhtevaya yön veren ve onu biçimlendiren duyarlıkla, bunun ifadelendirilmesinde söz konusu olan üslûp ortaklığı oluşturmaktadır. Ancak tarihsel bir zamanı paylaşan edebiyat kuşağıyla edebî akım, aynı şey değildirler. Edebiyat kuşağında idrak ettikleri tarihî, sosyal, ekonomik ya da siyasî zamanın belirgin bazı öğeleri etkili olabilir. Örneğin Meşrutiyet dönemi şartlarını yaşamış olan geniş yelpazeli Meşrutiyet dönemi edebiyat kuşağı içinde farklı edebî akımlar ortaya çıkmıştır. Fecr-i Atî ve Millî Edebiyat akımları gibi. Bazen de aynı edebiyat kuşağı içinde aynı konuları farklı biçimlerde ele alan edebî akımlar da olabilir.

Edebî akım, özünde gerekli bir tepkiyle orijinal bir yeniliğin doğuşu ve ortaya konuşudur. Ancak zamanla bu tepkiler ve teklifler, belirli ilkeler etrafında sistematize edilirse o akım, okul olmaya doğru evrilebilir. Demek ki "edebî akım" ve "edebî okul" birbirleri içinde evrimleşerek devam eden bir oluşum sürecidir.

Bir edebî akımda yer alan sanatçılar, düşüncede, duyguda ya da biçim (form)de bir ortaklığı paylaşırlar. Edebî akımın ortak duyuş, düşünüş ya da biçiminin orijinalitesi, yeniliği ve ilkliği söz konusu olmalıdır.

Akımı oluşturan üyelerin başlangıçta ortak bir amaç ve ülkü taşımaları zorunludur. Bir anlamda akım olarak ortaya çıkarken kendi içinde iç tutarlılığa sahip olan belirli gerekçeler üzerine oturması gerekir. Yapılmak istenen yenilikte ortak ama bilinçli bir yaklaşım şarttır. Rastlantıya dayalı birliktelik, o sanatçıların yaptıklarını bir akım olarak tanımlamamıza yetmez.

Ancak bir edebî akım içinde yer alan sanatçıların hepsinin şekilde ve muhtevada belirlenmiş, kesin, ortak kurallara bütün bütün bağlı kaldıkları düşüncesi ileri sürülemez. Bu durum, sanatın ve sanatçının tabiatına aykırıdır. Çünkü genelde bütün insanlar, özelde sanatçılar, kendi bireysel nitelikleri, özel ruhsal varlıkları ve zenginlikleriyle başlı başına bağımsız birer dünyadırlar. Bu bağlamda sanatçıları birtakım kalıp çerçeveler içinde değerlendiremeyiz. Ancak aynı akıma bağlı sanatçılarda özde ortak bir eğilim birliği vardır. Onlar, bu birlik düzleminde bireysel sanatçı kabiliyetlerini ürünleriyle ortaya koyarlar.

Edebî akımlar, içine doğdukları ortamın edebî, sosyal, siyasî, kültürel, ekonomik ve tarihî şartlarıyla çift yönlü bir etkileşim içindedirler. Bir başka ifadeyle edebî akım, zamanın her türlü edebî zevklerinin değişiminde sosyal ve fikrî yapılanmaların değişimi ve yeniden oluşumunda ya belirleyici rol oynar ve etken konumdadır ya da o edebî akımı o sosyal atmosfer doğurmuştur. Bu durumda ortaya çıkan edebî akım, sebep değil sonuçtur.

Nurullah Çetin

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

determinist: Evrende bütün olup bitenlerin nedensellik bağlantısı içinde belirlendiğini öne süren (kişi).

entelektüel: Bilim ve kültürün değişik dallarında özel öğrenim görmüş (kimse), aydın.

rasyonalist: Akılcı.

umde: Prensip, ilke.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Edebiyatın Sanat Akımları ile İlişkisi

İnsanlık tarihinde görülen siyasal, toplumsal, kültürel, ekonomik vb. olaylara bağlı değişimler, birtakım düşünce ve sanat adamlarını bir araya getirmiştir. Ortak anlayışla hareket eden bu insanlar, değişen toplumun düşünce ve sanat anlayışını şekillendirmiş ve ifade etmiştir.

Batı düşünce, edebiyat ve sanatındaki gelişmelerin temelinde eski Yunan ve Latin edebiyatı, hümanizm ve Rönesans vardır. Çoğunlukla felsefi bir düşünceden beslenen sanat görüşlerinin resim, müzik, mimari, edebiyat gibi alanlarda ilkeleri belirlenmiş bir disiplin olarak ortaya konmasıyla Batı'da sanat akımları oluşmuştur.

Edebî eserler belli bir sanat anlayışı doğrultusunda yazılır. Aynı sanat anlayışı doğrultusundaki eserler toplamı da edebiyat ve sanat akımlarını oluşturur. Klasisizm, romantizm, realizm, natüralizm, parnasizm, sembolizm başlıca edebiyat ve sanat akımlarındandır. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı'nda genellikle bu sanat akımlarının etkileri görülmektedir.

Klasisizm: Klasisizm, XVI. yüzyılın sonlarında Fransa'da monarşinin güçlenmesiyle ortaya çıkmış bir edebî akımdır. Eski Yunan ve Latin edebiyatlarını örnek alan klasisizmde sanattaki kural ve ilkelere sıkı sıkıya bağlılık esastır. Bu akımda akla, sağduyuya ve ahlak ilkelerine büyük önem verilir. Kişisel duygu ve eğilimler değil insanın değişmeyen özellikleri yansıtılır. Konular tarihten ve mitolojiden alınır. Kahramanlar soylulardan seçilir. Dil ve anlatımda mükemmellik amaçlanır; açıklık, yalınlık, duruluk önemsenir. Kaba ve çirkin sözlere yer verilmez. Sanatçı eserde kişiliğini gizler.

Klasisizm akımında en çok tiyatro (trajedi ve komedi), şiir ve fabl türlerinde eserler verilmiştir. Fransız edebiyatından Bouileau (Bualo, 1636-1711), Corneille (Korney, 1606-1684), Racine (Racine, 1639-1699), Moliére (Molyer, 1622-1673), La Fontaine (La Fonten, 1621-1695), Fénelon (Fenelon, 1651-1715), Madam de la Fayette (Madam dö la Fayet, 1634-1693) bu akımın başlıca temsilcilerindendir. Şinasi (1826-1871) ve Ahmet Vefik Paşa (1813-1891) ise Türk edebiyatında klasisizmden etkilenmiş sanatçılardandır.

Aşağıdaki metin, Racine'in klasisizmin özelliklerini yansıtan *Andromak* adlı trajedisinden alınmıştır.

Hiç şüphe etmem, madam, kocanızdır mutlaka,

Bu mucizeyi yapan Hektor'dur ruhunuzda.

İster ki, varlığiyle Troya tekrar doğrulsun,

Size saklattığı bu uğurlu çocuğunun.

Pirüs onu vadetti size, duydunuz demin,

Madam, bir tek kelime beklerdi vermek için.

Romantizm: Romantizm, Orta Çağ monarşisinin sanat anlayışını temsil eden klasisizme tepki olarak XVIII. yüzyılın ikinci yarısında doğmuş bir edebî akımdır. Romantizmde duygular, din ve tabiat önemsenir. Konular genellikle günlük hayattan ve millî tarihten alınır. İyi-kötü, hayal-gerçek karşıtlığından yararlanılır. Kişiler toplumun her kesiminden seçilebilir, doğal ve toplumsal çevrelerinden soyutlanmadan ele alınır. Bu nedenle sosyal çevre ve doğa betimlemelerine önem verilir. Sanatta

toplumsal fayda gözetilir. Duygulu, şairane bir üslup kullanılır. Bu akıma bağlı sanatçılar eserlerinde duygu ve düşüncelerini gizlemez.

Romantizm akımında daha çok şiir, tiyatro, roman gibi türlerde eser verilmiştir. Tiyatroda dram türü bu akımla ortaya çıkmıştır. Fransız edebiyatından Victor Hugo (Viktor Hugo, 1802-1885), Lamartine (Lamartin, 1790-1869); Alman edebiyatından Goethe (Göte, 1749-1832), Schiller (Şiller, 1759-1805); Rus edebiyatından Puşkin (Puşkin, 1799-1837); İskoç edebiyatından Walter Scott (Voltır Skat, 1771-1832) bu akımın dünya edebiyatındaki başlıca temsilcilerindendir. Romantizmin Türk edebiyatındaki önde gelen temsilcileri ise Namık Kemal (1840-1888), Ahmet Mithat Efendi (1844-1912) ve Abdülhak Hamit Tarhan'dır (1852-1937).

Aşağıdaki metin, Victor Hugo'nun romantizmin özelliklerini yansıtan *Sefiller* adlı romanından alınmıştır.

Adam üç adım atıp masanın üzerindeki lambaya yaklaştı.

— Vay canına, diye devam etti, olan biteni anlamamış gibi görünerek, bu mümkün değil. Duymadınız mı? Ben bir kürek mahkûmuyum. Ağır hapis cezası aldım. Cebinden katlanmış büyük bir sarı kâğıt çıkardı. İşte kimliğim. Gördüğünüz gibi, sarı. Gittiğim her yerden kovulmamı sağlıyor. Okumak ister misiniz? Okumayı zindanda öğrendim. Orada gitmek isteyenler için bir okul var. Bakın üzerinde ne yazıyor: Jean Valjean, serbest bırakılmış kürek mahkûmu, doğum yeri... Bu sizin için önemli değil, on dokuz yıl zindanda kalmış. Beş yıl hırsızlıktan, on dört yıl dört kez kaçmayı denediği için. Bu şahıs çok tehlikelidir. İşte hepsi bu. Herkes beni kapı dışarı etti. Siz beni kabul ediyor musunuz? Burası han mı? Bana yiyecek bir şeyler ve yatacak bir yer verir misiniz? Ahırınız var mı?

— Madam Magloire, dedi piskopos, yüklükteki yatağa temiz çarşaf koyun.

Daha önce iki kadının ne kadar itaatkâr olduklarını belirtmiştik.

Madam Magloire talimatı yerine getirmek için salondan çıktı.

Realizm (Gerçekçilik): Realizm, XIX. yüzyılın ikinci yarısında romantizme tepki olarak doğmuş bir edebî akımdır. Bu akımda pozitivizmin bilimsel felsefesinden yola çıkıldığı için gerçekçi gözleme büyük önem verilir. Kişilerin davranışlarını, karakterlerini belirlediği düşünülen doğal ve toplumsal çevrenin betimlenmesine ağırlık verilir. Bu açıdan bakıldığında realist eserlerde işlevsel betimlemeler yapılır. Realizmde kişiler toplumun her kesiminden seçilebilir. Yazar, eserinde kendi kişiliğini gizler; nesnel bir anlatım tutumu sergiler. Bu akım sanatçılarına göre yazarın herhangi bir mesaj verme kaygısı yoktur. Kurallara uygun, sağlam bir dil ve üslup kullanılır. Roman türü özellikle realizm akımıyla birlikte büyük bir gelişme göstermiştir.

Fransız edebiyatından Balzac (Balzak, 1799-1850), Flaubert (Flaubırt, 1821-1880), Stendhal (Stendal, 1783-1842); Rus edebiyatından Dostoyevski (Dostoyevski, 1821-1881), Lev Nikolayeviç Tolstoy (Lev Nikolayeviç Tolstoy, 1828-1910), Nikolay Gogol (Nikolay Gogol, 1809-1852); Amerikan edebiyatından Mark Twain (Mark Tveyn, 1835-1910), Jack London (Cek Landın, 1876-1916), Hemingway Ernest Hemingway (Örnıst Hömigvey, 1899-1961); İngiliz edebiyatından Charles Dickens (Çarlz Dikınz, 1812-1870) realizmin dünya edebiyatındaki önde gelen temsilcilerindendir. Türk edebiyatında Sami Paşazade Sezai (1860-1936), Recaizade Mahmut Ekrem (1847-1914), Halit Ziya Uşaklıgil (1867-1945), Mehmet Rauf (1875-1931), Refik Halit Karay (1888-1965), Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974), Reşat Nuri Güntekin (1889-1956) ve Memduh Şevket Esendal (1883-1952) bu akımın başlıca temsilcileridir.

Aşağıdaki metin, Dostoyevski'nin realizmin özelliklerini yansıtan *Suç ve Ceza* adlı romanından alınmıştır.

Odanın ortasında dikiliyor ve acılı bir şaşkınlıkla çevresine bakınıyordu. Kapıya gitti, açıp dışarıyı dinledi. Ama yapacağı şey bu değildi. Birden duvar kâğıdının delik olduğu köşeye atıldı, elini delikten sokup yokladı, kâğıdı gözden geçirdi. Hayır, bu da değildi yapacağı. Sobaya gitti, kapağını açıp külleri karıştırmaya başladı; pantolon paçalarından kestiği ipliklerle, yırtık cep astarı attığı gibi öylece duruyordu; demek kimse sobaya bakmamıştı! Birden, Razumihin'in az önce sözünü ettiği çoraplarını hatırladı. Gerçekten de yorganın altındaydı çorapları; ama o günden beri her ikisi de öylesine kirlenmiş, eskimişti ki Zamyotov'un hiçbir şey fark edememesi son derece doğaldı.

Natüralizm: Natüralizm, XIX. yüzyılın sonlarında Fransa'da ortaya çıkmış bir edebî akımdır. Evrende olup bitenlerin nedensellik bağlantısı içinde belirlendiği görüşünü esas alan determinizmin edebiyata yansımasıdır. Realizmin ileri aşaması sayılır. Gerçeği anlatmada realistleri yetersiz bulan natüralistler, gerçeği yansıtmayı aşırılığa vardırır; doğayı anlatırken deneysel yöntemden yararlanır. Toplumun laboratuvar, insanın incelenecek bir nesne gibi görüldüğü bu akımda kişilere ve olaylara bir bilim adamı nesnelliğiyle yaklaşılır. Natüralizme göre aynı nedenler aynı sonuçları doğurur, kişinin davranışlarını iradesi değil soya çekim ve sosyal çevre belirler. Toplum için sanat anlayışının hâkim olduğu bu akım çevresinde yazılan eserlerde toplumdan dışlanan kişilere yer verilir. Kahramanlar ait olduğu çevrenin diliyle konuşturulur, sokak dili edebiyata girer.

Fransız edebiyatından Émile Zola (Emil Zola, 1840-1902), Alphonse Daudet (Alfons Dode, 1840-1897), Guy de Maupassant (Giy dö Mopasan, 1850-1893) natüralizmin dünya edebiyatındaki önde gelen temsilcilerindendir. Türk edebiyatında Beşir Fuat (1852-1887), Nabizade Nazım (1862-1893) ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'da (1864-1944) bu akımın etkileri görülür.

Aşağıdaki metin, Guy de Maupassant'ın natüralizmin özelliklerini yansıtan *Jules (Jül) Amcam* adlı hikâyesinden alınmıştır.

O galiba kötü yola sapmış, yoksul ailelere göre suçların en büyüğünü işlemiş, yani birkaç para yemişti. Zenginler için eğlence peşinde koşan adam yalnızca budalalık etmektedir. O, gülümsenerek söylendiği gibi, hovardanın biridir. Yoksullardaysa ana babayı sermayeden yemek zorunda bırakan bir oğul kötü kişidir, serseridir, haylazdır!

Bu ayırdediş de, iş aynı olmakla birlikte, yerindedir. Çünkü davranışların önemini ancak sonuçları belirtir.

Parnasizm: Parnasizm, XIX. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkmış bir şiir akımıdır. Bu akım için şiirde gerçekçilik de denebilir. Adını Yunan mitolojisinde esin perilerinin yaşadığına inanılan Parnas Dağı'ndan alan *Çağdaş Parnas* dergisinde yazan şairler; ölçü, uyak, ses uyumu gibi ögelerle kurulan biçim mükemmelliğini önemsemiştir. Romantizme tepki olarak doğan bu akımda duygu ve hayalin yerini gerçekler alır, dış dünyanın betimlenmesi esastır. Sanat için sanat anlayışı hâkimdir. Eski Yunan ve Latin mitolojisine hayranlık duyan parnasyenler, konularını genellikle tarihten almış veya yabancı ve uzak ülkeleri konu olarak işlemiştir.

Fransız edebiyatından Gautier (Gutie, 1811-1872), Banville (Banvil, 1823-1891), Lisle (Lisl, 1818-1894), Coppée (Koppi, 1842-1908) ve Heredia (Herediya, 1842-1905) parnasizmin dünya edebiyatındaki önde gelen temsilcilerindendir. Bu akımı Türk edebiyatına Cenap Şahabettin (1870-1934) tanıtmıştır. Tevfik Fikret (1867-1915) ve Yahya Kemal Beyatlı'nın (1884-1958) şiirlerinde de parnasizm etkileri görülür.

Aşağıdaki metin, Tevfik Fikret'in parnasizmin özelliklerini yansıtan *Yağmur* şiirinden alınmıştır.

Sokaklarda seyl-âbeler ağlaşır,
Ufuk yaklaşır, yaklaşır, yaklaşır;

Bulutlar karardıkça zerrâta bir
Ağır, muhtazır dalgalanmak gelir;

(**muhtazır:** Can çekişen; **seyl-âbe:** Sel, sel suyu; **zerrât:** Zerreler.)

Sembolizm (Simgecilik): Sembolizm, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da parnasizme tepki olarak ortaya çıkmış bir şiir akımıdır. Sanat için sanat anlayışıyla şiir yazan sembolist şairler, şiirde müzikaliteye ve anlam kapalılığına önem vermiş; dış dünyanın insan üzerindeki etkisini semboller aracılığıyla anlatmıştır. Lirizmin ve hayalin yoğun olduğu sembolist şiirde duygular ön plandadır, doğa betimlemeleri özneldir.

Fransız edebiyatından Baudelaire (Bodler, 1821-1867), Mallarmé (Malarme, 1842-1898), Valéry (Valeri, 1856-1945) ve Amerikan edebiyatından Edgar Allan Poe (Edgır Elın Po, 1809-1849) sembolizmin dünya edebiyatındaki önde gelen temsilcilerindendir. Türk edebiyatında başta Cenap Şahabettin, Ahmet Haşim (1884-1933), Cahit Sıtkı Tarancı (1910-1956),

Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962) ve Ahmet Muhip Dıranas (1909-1980) olmak üzere pek çok şairde bu akımın etkisi görülür.

Aşağıdaki metin, Cahit Sıtkı Tarancı'nın sembolizmin özelliklerini yansıtan *Otuz Beş Yaş* şiirinden alınmıştır.

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allahım bu çizgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar?
Neden böyle düşman görünürsünüz,
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları*'nda verilenler dışında bilmediğiniz kelime ve kelime gruplarının anlamını metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz, tahmininizin doğruluğunu kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. *"Edebî Akım" Terimi* adlı metne göre bir edebî akımın temel karakteristiğini neler oluşturmaktadır? Açıklayınız.
3. Edebî akım teriminden ne anladığınızı metinden hareketle açıklayınız.
4. Metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
5. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.
6. *"Edebî Akım" Terimi* adlı metni *Ayna ve Toplum* adlı metinle tür, biçim, üslup ve içerik yönünden aşağıdaki tabloda karşılaştırınız.

	"Edebî Akım" Terimi	Ayna ve Toplum
Tür		
Biçim		
Üslup		
İçerik		

Etkinlik

a. *"Edebî Akım" Terimi* adlı metinde yazarın bakış açısını belirleyiniz.

b. Yazarın konuyu hangi açıdan ele aldığını, yönlendirme yapıp yapmadığını tartışınız.

Yazarın Biyografisi

Nurullah Çetin
(1964-)

Nurullah Çetin (1964-): Kütahya'da doğdu. İlköğrenimini doğduğu kasabada, ortaöğrenimini Manisa'nın Demirci ilçesinde tamamladı. 1985 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 1986 yılında aynı bölümde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 1988'de *Tanzimat'tan Fuat Köprülü'ye Kadar Bizde Edebiyat Tarihçiliği* adlı teziyle yüksek lisans, 1995'te *Behçet Necatigil, Hayatı-Sanatı ve Eserleri* adlı teziyle doktora öğrenimini tamamladı. 1997'de yardımcı doçent, 1999'da doçent, 2005 yılında profesör unvanını aldı. Bir süre Londra Üniversitesinde Türk dili ve edebiyatı dersleri veren Çetin, hâlen Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. *Nesir Türleri, Roman Çözümleme Yöntemi, Türk Hikâyesi Tahlilleri, Şiir Tahlilleri, Yeni Türk Şiirinde Geleneğin İzleri* yazarın başlıca eserleridir.

Dil Bilgisi

1	anılagelmek	2	birbiri	3	birtakım
4	elebaşı	5	hapsolmak	6	hiçbir
7	kabul etmek	8	niçin	9	oynayabilmek

1. Yapılandırılmış griddeki (kutucuklu tablo) birleşik kelimelerin yanındaki numaraları, bu birleşik kelimelerin oluşumunu ve yazım kuralını bildiren aşağıdaki cümlelerin yanındaki boşluklara yazınız.

* *Biraz, birçok, birçoğu, birkaç, birkaçı, herhangi* vb. belirsizlik sıfat ve zamirleri gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır. (.........................)

* Ses düşmesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır. (.........................)

* Bir topluluğun yöneticisi anlamındaki *başı* sözüyle oluşturulan belirtisiz isim tamlamaları bitişik yazılır. (.........................)

* *Etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak* yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiiller, ilk kelimesinde herhangi bir ses düşmesi veya türemesine uğramazsa ayrı yazılır. (.........................)

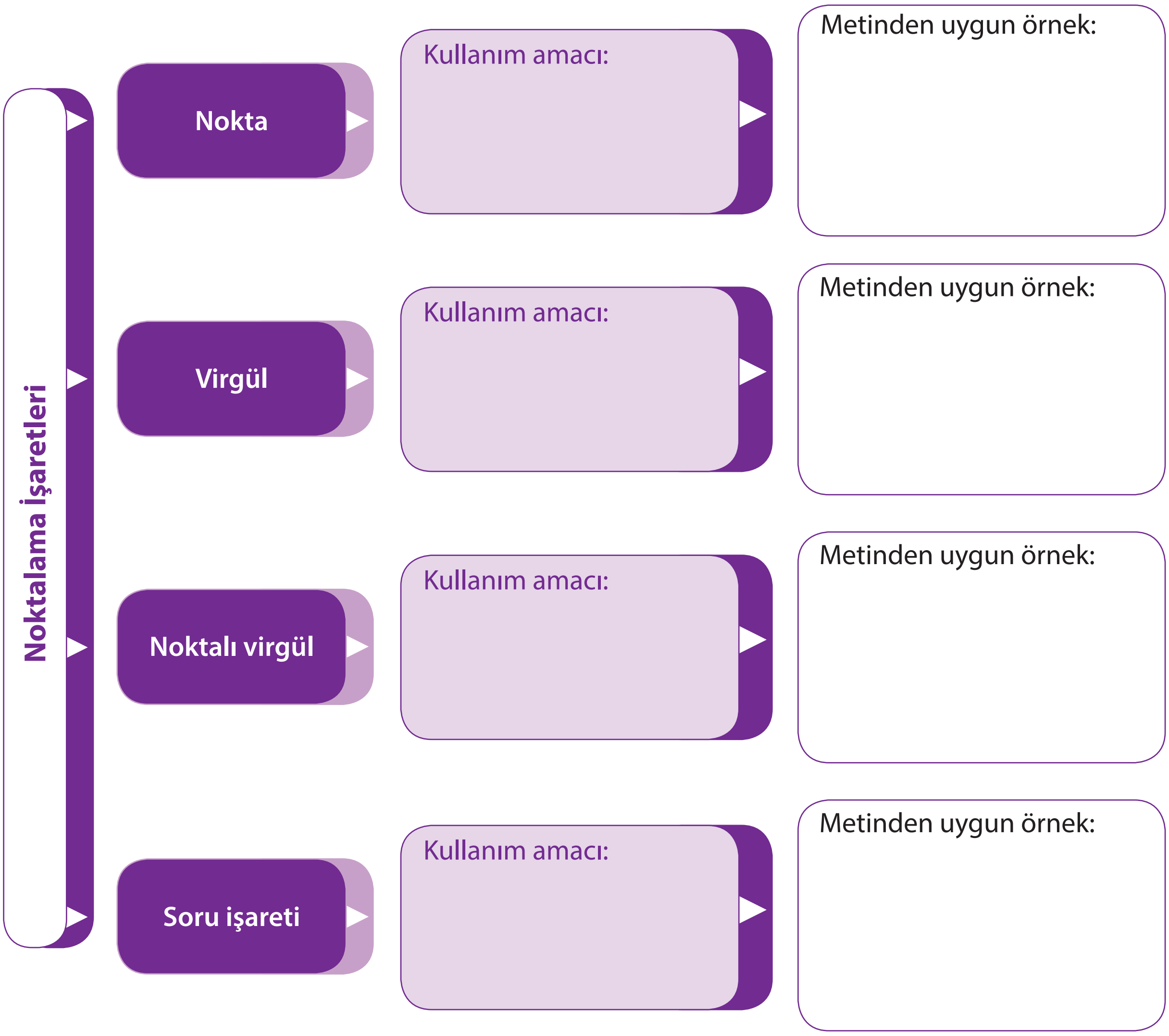
* Özgün biçimleri tek heceli bazı Arapça kökenli kelimeler *etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak* yardımcı fiilleriyle birleşirken ses düşmesine, ses değişmesine veya ses türemesine uğradıklarında bitişik yazılır. (.........................)

* *-a, -e, -ı, -i, -u, -ü* zarf-fiil ekleriyle *bilmek, vermek, kalmak, durmak, gelmek* ve *yazmak* fiilleriyle yapılan tasvirî fiiller bitişik yazılır. (.........................)

2. **Aşağıdaki parçadan yararlanarak noktalama işaretleri ile ilgili kavram haritasını doldurunuz.**

Edebiyatın yansıttıkları bir şeyleri değiştirir mi? Edebiyat yapıtının gücü nedir? Yine ayna benzerliğinden yola çıkarak cevap arayalım soruya. Aynaya bakarken beğenmediğiniz tarafları; yüzünüzdeki sivilceleri, saçlarınıza düşen akları, cildinizdeki kırışıklıkları, ne kadar güzel olduğunuzu ya da çirkinliğinizi düşünür, yansımanızla konuşup ona kaş göz işareti de yaparsınız. Edebiyat da okura kendi toplumuna dair kesitleri sunarken buna benzer duygular yaşatır. Diyelim ki bulaşıcıdır. Düşündürür, sabit fikir olur. Sonuçta etkiler ve değiştirir.

İnsanın manevi ve maddi yolculuğundaki hissî ve zihnî gelişimini sağlar. Eğitimde, sorunların çözümünde edebiyata başvurmak teskin edici ve geliştirici sonuçlar üretecektir.

3. **Aşağıdaki parçada günümüz yazım ve noktalama kurallarına uymayan kullanımları belirleyiniz.**

Edebî akımın en temel karakteristiğini, muhtevaya yön veren ve onu biçimlendiren duyarlıkla, bunun ifadelendirilmesinde söz konusu olan üslûp ortaklığı oluşturmaktadır. Ancak tarihsel bir zamanı paylaşan edebiyat kuşağıyla edebî akım, aynı şey değildirler. Edebiyat kuşağında idrak ettikleri tarihî, sosyal, ekonomik ya da siyasî zamanın belirgin bazı öğeleri etkili olabilir. Örneğin Meşrutiyet dönemi şartlarını yaşamış olan geniş yelpazeli Meşrutiyet dönemi edebiyat kuşağı içinde farklı edebî akımlar ortaya çıkmıştır. Fecr-i Atî ve Millî Edebiyat akımları gibi. Bazen de aynı edebiyat kuşağı içinde aynı konuları farklı biçimlerde ele alan edebî akımlar da olabilir.

YAZMA ÇALIŞMALARI

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Yazma Süreci

Yazma; önceden belirlenmiş bir konuda duygu, düşünce ya da hayallerin belli bir düzen ve bütünlük içinde özgün olarak yazıya geçirilmesidir. Yazma; hazırlık, planlama, taslak metin oluşturma, düzeltme ve geliştirme, yazılan metni paylaşma gibi aşamaları olan bir süreçtir. Öğretici (bilgilendirici) metinlerdeki yazma aşamaları aşağıda açıklanmıştır.

1. Hazırlık

a. Yazılacak metnin temasını, konusunu, amacını, hedef kitlesini ve türünü belirleme

b. Metinde kullanılacak düşünce, bilgi ve olayları belirleme

2. Planlama

a. Metnin ana düşüncesini / iletisini belirleme

b. Ana düşünceyle / iletiyle bağlantılı yardımcı düşünceleri belirleme ve sıralama

c. Yardımcı düşünceleri destekleyen düşünceyi geliştirme yollarını belirleme

3. Taslak Metin Oluşturma

Seçilen türe özgü yapı, dil ve anlatım özelliklerine uygun bir taslak metin oluşturulur.

4. Düzeltme ve Geliştirme

Taslak metin; paragraflar arası ilişki ve tutarlılık, yazım, noktalama, sayfa düzeni, tür özellikleri, iyi bir anlatımda bulunması gereken özellikler (açıklık, akıcılık, yalınlık, duruluk) vb. açısından gözden geçirilir. Belirlenen hatalar düzeltilir. Metnin farklı bakış açısıyla değerlendirilmesi için başkalarından yardım alınabilir.

Açıklık: Anlatımın belirsizlik taşımaması, net olmasıdır. Metinde yoruma göre değişmeyen ifadelere yer verilir. Noktalama işaretleri yerli yerinde kullanılır. Tartışmaya yol açmayacak bir anlatım söz konusudur. Metinden herkes aynı anlamı çıkarır.

Akıcılık: Anlatımın ses akışına uygun olmasıdır. Metinde okunması kolay ifadelere yer verilir. Akıcılığı engelleyen ses ve ahenk kusurlarından kaçınılır.

Yalınlık: Anlatımda gereksiz ayrıntılardan, süslü ve sanatlı söyleyişlerden kaçınmaktır. Uzun cümleler, imgeler, sanatlı ve süslü anlatım yalınlığı bozar. Anlatımda kolay anlaşılır bir dil tercih edilir.

Duruluk: Anlatımda gereksiz sözlere yer vermemektir. Bir söz cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında daralma veya bozulma olmuyorsa o söz gereksizdir.

Duruluk ilkesine uyulmaması anlatım bozukluğuna yol açar.

5. Yazılan Metni Paylaşma

Yazılan metin yüksek sesle okuma, panoda sergileme; elektronik ortamlarda, kitap, dergi ve gazetelerde yayımlama, yarışmalara katılma gibi yollarla paylaşılır. Metne yönelik eleştirilere açık olunur, gerekirse metin çerçevesinde eleştiriler cevaplanır.

b. Yazma Sürecini Uygulama

Etkinlik

a. Okuduğunuz metinlerden hareketle "edebiyat ve toplum ilişkisi" üzerine bir yazı yazınız. Yazma çalışmanızda toplumlar arası kültürel ve dilsel çeşitliliği göz önünde bulundurunuz.

b. Yazınızı sınıfta okuma, panoda sergileme; elektronik ortamlarda, kitap, dergi ve gazetelerde yayımlama; yarışmalara katılma gibi yollardan herhangi birine başvurarak paylaşınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Etkinlik

Sanat akımlarının edebiyat, resim, müzik ve mimari gibi farklı sanat dallarına nasıl yansıdığı üzerine bir sunum yapınız.

Sunumunuzda aşağıdaki yönergeyi takip ediniz.

- Konuyla ilgili gözlem, inceleme ve araştırma yaparak konuşma metnini planlayınız.
- Sunumunuzu desteklemek için konuşma kartları, görsel ve işitsel araçlar hazırlayınız.
- Sesinizi ve beden dilinizi doğru ve etkili kullanmanın; içeriğe uygun, etkili bir başlangıç yapmanın sunumunuzun niteliğini doğrudan etkileyeceğini göz önünde bulundurunuz.
- Yazılı, görsel ve işitsel ögeleri; teknolojik araçları doğru ve işlevsel biçimde kullanınız.
- Süreyi verimli kullanınız.
- Sunumunuzun genel iletisini tekrar vurgulayarak konuşmanızı sonlandırınız.

ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1-4. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Toplum, insanın manevi değerlerini anlayıp inceleyebilmek için ayrıcalıklı bir konudur. Topluma özgü bütün değerler derinlikli incelendiğinde dağınık ya da toplu biçimde 'insan'ı ortaya çıkaran bütün değerler de bulunmuş olur. Toplumların ve toplumsal varlık olarak insanın ortaya çıkışı ile millet kavramının oluşumu, bir 'duygu'ya dönüşmesinde geniş manada sanatın önemli işlevleri vardır. Başka birçok öge gibi, edebiyat da toplumsal yapıyı oluşturan kültür ögelerinden biridir. Hem toplumdan etkilenir, hem de toplumu etkiler. Sosyal yapının gelişmesine katkıda bulunur. Toplumsal ve kültürel değerler, gelecek kuşaklara edebiyat aracılığı ile aktarılır. Böylece kültürel boşluğun yaşanmamasında ve toplumsal bilincin canlı tutulmasında edebiyatın payı büyüktür.

Edebiyatın ortaya çıkışı da insanın toplumsallaşma süreci ile başlar. Edip ve şairler ya ferdiyetlerini öne çıkarıp yaşadığı topluma göre kendini konumlandırarak ya da ait olduğu toplumun değerlerini benimseyerek eserler vermiştir. Bu nedenle edebiyatın ve toplumların tarih boyunca geçirdiği değişimler paralellik gösterir. Edebiyat toplumsal değer ve tecrübelerin kaydını estetik değer katarak derinleştiren bir güce sahip olduğu için sosyal bilimlerin bütün disiplinleri ile temas hâlindedir. Değerlerin aktarımı, medeniyetin inşa süreci, kültürel değerlerin korunması ve devamlılığı konusunda edebiyatın üstlendiği rol, kendi sınırlarını aşmış tarih, sosyoloji, felsefe, güzel sanatlar gibi pek çok disiplinin çalışma alanına dâhil olmuştur. Edebiyat, bu nedenle toplumun hafızası ve toplumsal değişimin yansıma alanı; toplum ile toplumsal değerlerin, kültürel inşa sürecinin kaydını tutan öncü disiplin ve sanat olarak da değer kazanır.

Edebiyat, toplumların değişim ve gelişimlerinin estetik kaydı hükmündedir. Bu bağlamda Türk edebiyatı, Türk toplumunun yaşadığı değişimlerin tanıklığı bakımından zengin bir geçmişe sahiptir. Cemiyetimizin yaşadığı coğrafya ve medeniyet değişimlerinin içten yansımalarını anlayabilmek için edebiyat eserlerini de takip etmek gerekir. Bu çerçevede bütün medeniyet buhranlarına rağmen cemiyet fikrinin oluşumu ve devamı ile cemiyet değerlerinin korunması ve aktarımına dayalı medeniyet inşasında Aprın Çor Tigin'den, Yunus Emre'ye (1238-1328); Fuzuli'den (Mehmet bin Süleyman, 1480-1556) Namık Kemal ve Mehmet Akif Ersoy'a (1873-1936) uzanan edip ve şair hazinemizin edebî ürünleri daha bir anlam kazanmaktadır. Tarihimiz boyunca medeniyet değişimlerinin ve inşa sürecinin zihni arka planı, hatta bazen aksiyonları, temsilcilerini edebiyatımızda bulmuştur. Bilhassa Tanzimat dönemiyle ivme kazanan medeniyetin yeniden inşa sürecinin bütün ayrıntılarını; Meşrutiyet, Milli Edebiyat, Cumhuriyet döneminin 'yeni insan', 'yeni toplum' modellerini, edebî eserlerimizde görmek mümkündür. Tanzimat sosyolojisini ve bu dönemin bütün fikir hareketlerini Ziya Paşa'nın (Abdülhamid Ziyâeddin, 1829-1880), Ahmet Midhat Efendi'nin yer almadığı bir kaynakça ile yahut Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Modern Türk edebiyatı bir medeniyet krizi ile başlar" sözünden bağımsız bir düşünme biçimiyle anlamamız zordur.

Prof. Dr. Ramazan Kaplan, *Sunu Bartın Üniversitesi Uluslararası Edemiyat ve Toplum Sempozyumu*

1. **Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasında ilişki kurunuz.**

2. **Metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.**

3. **Metindeki düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz.**

4. Tanzimat sosyolojisini ve bu dönemin bütün fikir hareketlerini Ziya Paşa'nın, Ahmet Midhat Efendi'nin yer almadığı bir kaynakça ile yahut Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Modern Türk edebiyatı bir medeniyet krizi ile başlar" sözünden bağımsız bir düşünme biçimiyle anlamamız zordur.

   Yukarıdaki cümlede geçen noktalama işaretlerinin kullanılma amaçlarını belirleyiniz.

5. Bazı edebî akımlar eserlerini vermeden önce, bu akımı benimseyen sanatçılar bir araya gelip ilkelerini tespit etmişler ve sanatçılar o ilkeler doğrultusunda eserler vermişlerdir. Belli bir dünya görüşü ve sanat anlayışına göre eserler verilmeye başlandıktan sonra o akımın ilkelerinin tespit edildiği de olmuştur. Yine bir görüş etrafında toplanan sanatçılar eserlerini vermiş, ancak o akımın ilkelerini belirlememiş olabilirler. Bazı yazar ve şairlerse, hayatının bir döneminde bir akıma göre eser verirken bir başka döneminde başka bir akıma dâhil olup eser vermiştir. Bazı akımlar, felsefede doğup edebiyata yansımıştır. Bir tek edebî akıma dâhil edilemeyecek eserler de mevcuttur; yani eser birden fazla akımın özelliklerini gösterebilmektedir.

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Ayyıldız, Okutman Hamdi Birgören, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*

Bu parçada edebî akımlarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine <u>değinilmemiştir</u>?

A) Bir eserin birden fazla akımın özelliğini gösterebildiğine

B) İlkeleri sonradan tespit edilen akımlar olduğuna

C) Bazı akımların felsefede doğup edebiyata yansıdığına

D) Aynı zaman diliminde birden fazla akımın doğduğuna

E) Bazı sanatçıların tek bir akıma bağlı kalmayabildiğine

6. Yazın akımlarının gelişimine bakıldığında, bu akımların salt yazına özgü olmadığı genel bir sanat akımı olarak başlayıp geliştikleri görülür. Üstelik hemen hepsi, genelde doğdukları çağın toplumsal yapısının, bu yapıya bağlı düşünüş biçiminin, ideolojinin ürünüdürler. Çağın felsefesinin sanat üzerindeki etkisi akım olarak ortaya çıkar ve bütün sanat türlerinde ortak özellikler çevresinde gelişir. Rauf Mutluay'ın şu tanımı bu açıdan doğruluk taşır: "... Toplumsal düzenin ve onun değişiminin bir gereği olarak, dünya görüşü ve sanat anlayışı bakımından birleşen kişilerin, eserleriyle ortaya koydukları ve sürdürdükleri ilkelerin toplamından doğan tutarlılığa bir edebiyat akımı denir."

Atilla Özkırımlı, *Türk Yazın Tarihinde Akımlar*

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) Nesnel bir anlatım söz konusudur.

B) Genelleme yapılmıştır.

C) Tanımlama yapılmıştır.

D) Tanık göstermeden yararlanılmıştır.

E) Karşılaştırma yapılmıştır.

7. Bu edebî akımın esas görüşleri, Boilea'nun Şiir Sanatı (Art Peétique) adlı eserinde belirtilmiştir. Buna göre:

Sanatta mutlaka uyulması gereken kaideler vardır. Bu kaideler fantezi değildir. Yazarlık zor meslektir, şaheser, ancak sürekli çalışma ile meydana gelir. Yüksek bir ahlâk şuuruna dayanmayan sanat, boş ve zararlı olur.

"Akıl ve mantığı seviniz, eserleriniz en büyük süs ve kıymetini ondan alsın. Tabiattan hiç ayrılmamalı. Çünkü tabiat, hakikattir. Hakikatten başka hiçbir şey sevimli ve güzel değildir. Sahte şeyler, can sıkıcı ve yorucudur. Aklınızla bir seçim yaparak tabiatı taklit ve tasvir ediniz. Bize, insan kalbinde değişmeden kalan şeyleri tanıtan "Eskiler"i inceleyiniz!"

Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*

Bu sözler aşağıdaki akımlardan hangisinin edebiyat anlayışını yansıtır?

A) Klasisizm B) Romantizm C) Realizm D) Natüralizm E) Sembolizm

8. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin kullanımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?**

A) Yine Anneler Günü hediyesini erkenden hazırlamış.

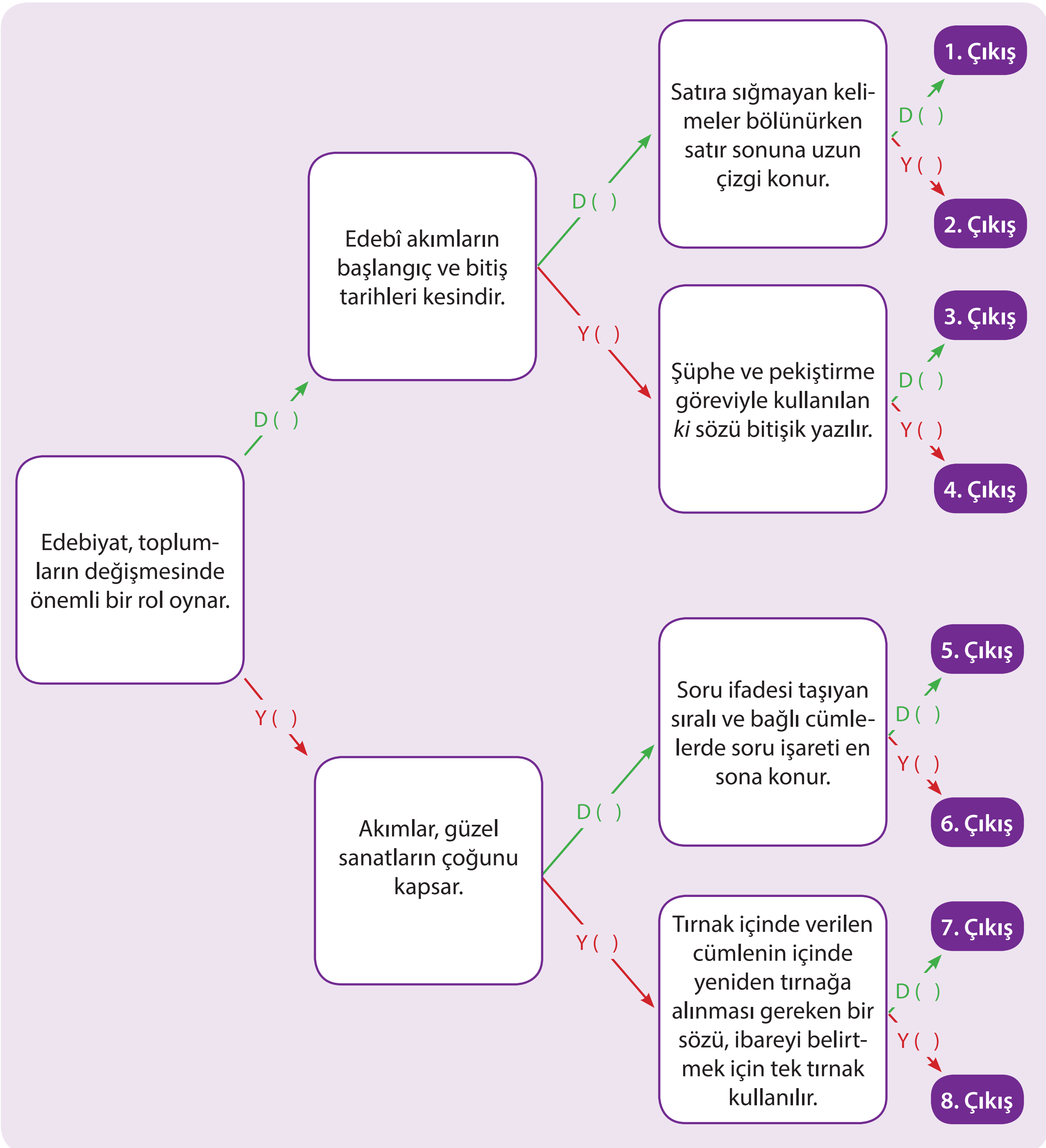
B) Anadolu'da hıdırellez farklı etkinliklerle mayıs ayında kutlanır.

C) Buzul Dönemi'nde yeryüzü buzullarla örtülüydü.

D) Bu seneki zirve tırmanışı Ağrı Dağı'nda gerçekleşmiştir.

E) Türk Dil Kurumu, 1932'de Atatürk'ün talimatıyla kurulmuştur.

9. **Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayıp, cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.**

2. ÜNİTE

HİKÂYE

Ünite İçeriği

Cumhuriyet Dönemi'nde hikâye (1923-1940)

Cumhuriyet Dönemi'nde hikâye (1940-1960)

Cümlenin ögeleri

Yazım ve noktalama çalışmaları

Hikâye yazma

Hikâye yorumlama

Amaç

Cumhuriyet Dönemi'nde hikâye türünün gelişimini örnek metinler üzerinden kavramak

Hikâye örnekleri üzerinden millî, manevi, toplumsal ve kültürel değerleri tanımak

Cümlenin ögelerini, yazım ve noktalama kurallarını kavramak

Hikâye yazma becerisi kazanmak

Hikâye yorumlama becerisi kazanmak

OKUMA ÇALIŞMALARI

Hazırlık

Modern hikayenin edebiyat tarihimiz içindeki gelişimine bakıldığında, dünyayı ve çevreyi algılayış ve aksettiriş bakımından başından itibaren gerçekçi bir anlayışın var olduğu görülecektir. Kısaca özetlersek; Ömer Seyfeddin'le (1884-1920) birlikte müstakil bir edebi tür hüviyeti kazanan kısa hikaye, aynı zamanda bizzat yaşanılan hayattan çıkarılan gözlemlere, tecrübelere yaslanan bir gerçekçiliğe yönelmektedir. (...)

Memduh Şevket Esendal dışında kalan hikayecilerin benimsediği Maupassant tarzı ise, hikayenin dil ve teknik açısından gelişmesine ve geniş kitlelerin bu türü sevip benimsemesine yol açar. Edebiyat-ı Cedide'nin santimental edebi zevki, yerini "Memleket Edebiyatı" anlayışına bırakır. Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yıllarının duygu ve düşünceleri edebiyatı besler. Cumhuriyetin ilk yılları yeni bir arayışlar dönemidir. Gerçekçiliğin farklı boyutları ve algılama biçimleri ortaya çıkmaya başlar. (...) Bu sırada dergilerde acıklı aşk hikayeleri ile küçük mizahi hikayeler yayınlanmaktadır. Sadri Ertem (1898-1943) ve Selahattin Enis (1892-1942) gibi birkaç yazar bu ekolün dışında kalır. 1930'lara gelindiğinde Sadri Ertem, Selahattin Enis, Refik Ahmet Sevengil (1903-1970) gibi yazarların toplandığı Vakit gazetesi çevresi, yeni gerçekçi Türk hikayesinin yol açıcılığını yapmaya başlar.

Bir süre sonra sıradan insan hikayelerinin vak'a hikayelerinin yerini almaya başladığı görülür. Memduh Şevket Esendal, Sabahattin Ali (1907-1948) ve Sait Faik Faik Abasıyanık (1906-1954) hikayemize yepyeni bir soluk ve bakış açısı getirirler.

1940'ların ikinci yarısından sonra maziye ve ferdin iç dünyasına dönüş temalarını, II. Dünya Savaşı'nın etkileri, demokratikleşme sürecinin izleri ve unutulan köy gerçeği takip eder.

Dr. Ayşenur Külahlıoğlu İslam, *Cumhuriyet Dönemi Türk Hikâyesi*

1. Yukarıdaki metinden hareketle Türk edebiyatında modern hikâyenin gelişimiyle ilgili düşüncelerinizi belirtiniz.
2. Zor durumlarda kalmanın insan davranışlarını nasıl etkileyebileceğini tartışınız.

KAMYON

1. Metin

Kamyon, Zincirli Han'ın dar ve basık kapısından, yan duvarlara sürtünüp sıvaları dökerek ve üzerine bağlanmış sepetlerle çuvalları dört tarafa fırlatarak ıkına sıkına çıktı. Şoför bir eliyle direksiyona yapışmış, dört metre genişliğindeki sokağın karşı tarafındaki berber dükkânlarına girmeden sola manevra yapabilmeye uğraşıyor, öteki eliyle de ağzına peynirli pide tıkıyordu. Toz, çamur, benzin, makine yağı tabakalarının altında elbisesinin ve yüzünün rengi pek belli olmayan şoför yamağı arka tarafta durmuş, iki yana koşarak şoföre:

"İleri!.. Geri!.. Yana!.." diye işaretler veriyor, bir taraftan da soğan ekmek tıkınıyordu. Kamyon, içindeki yirmi iki müşterisiyle beraber sokağa çıkıp biraz ilerledikten sonra durdu. Uzaktan doğru koşup gelen bir çocukla, otomobilde heybesini bacaklarının arasına almış değirmi sakallı birisi fiskos edip konuşmaya başladılar. Ara sıra duyulan "Buğday, veresiye defteri, şinik, sekiz metre kara dimi..." gibi sözlerden, İzmir'e giden manifaturacının, oğluna, dükkân idaresi ve köylülerle veresiye muamelesinin şekli hakkında son talimatı verdiği anlaşılıyordu. İkide birde sabırsızlıkla arkasına dönüp bakan şoföre şöyle bir başını çevirip:

"Dur azıcık... patlamadın a!.." diyor; sonra gözlerini müşterilerde de gezdirerek sözünün yalnız şoföre değil, başka sabırsızlananlar varsa onlara da dokunur olduğunu anlatmak istiyordu.

Bu sırada, sırtında eski bir heybe ile çok genç bir köylü otomobile yaklaştı; tereddüt eder gibi bir müddet şoföre baktıktan sonra:

"İzmir'e mi?" diye sordu.

"Oraya!.."

"Beni de alır mısınız?"

"Yer yok!.."

Delikanlı hemen arkasını döndü, uzaklaşmaya başladı. Fakat şoförün penceresine dayanarak ona birtakım şeyler havale eden esmer, uzun boylu, sırım gibi incelmiş boyunbağlı birisi arkasından bağırdı:

"Gel buraya! Hey... Delikanlı!.."

Köylü döndü. Esmer, uzun boylu adam şoföre:

“Ne diye yer yokmuş, arkada bir yere sıkıştır!..” dedi.

Bu adam kamyonun sahibi idi. Şoför yüzünü buruşturarak indi. Delikanlıdan yarım lira peşin aldı. Sonra, arabanın arka kapağını gevşeterek eğri bir şekle koyan ve üzerine çullarını seren öteki köylüleri sıkıştırıp, yeni gelene bir yer açtı. Zaten dizleri üzerine çömelerek ancak sığışabilen yolcular hem; “olmaz, buraya nasıl sığar!” diye söyleniyorlar, hem de her setre pantollunun emrine itaate alışık bir tavırla birbirlerini iterek yer açıyorlardı. Genç köylü bir kıyıya çömeldi, heybesini altına aldı ve kamyon, hızla bir sarsıldıktan sonra yürüdü.

Şoförün yanında oturan siyah elbiseli, gümüş çerçeveli gözlük takmış, yaşlıca, sünepe tavırlı bir adam -Beyşehir taraflarına dava toplamaya giden bir avukat- başını arkaya çevirerek: “Uğurlar olsun cümlenize!” diye bağırdı. İçerdekiler hepsi birden aynı sözü tekrarladılar. Konya’dan çıkıp Beyşehir’e giden yolun başlangıcındaki dik yokuşu tırmanmaya başlayınca, herkes yanındaki ile veya çaprazlama ta öbür baştaki biriyle lafa koyuldu (...) Birbiri arkasına dizili tahta sıralarda oturmayıp yarım lira eksiğine en arkada yere çömelen ve kamyonun şiddetle sarsılan bu kısmında ikide birde, başlamak üzere olan uykularından fırlatılan köylüler, (...) boş gözlerle bakışıyorlardı.

Sonradan gelen genç köylü ilk defa otomobile biniyordu. Benzi sapsarıydı. Bunun yarısı alışmadığı bir şeyde hızlı hızlı götürülmenin verdiği heyecan ve korkudan, yarısı da başka bir şeyden geliyordu.

Konya’ya bir saat ötedeki bir köyden olan bu delikanlı otomobile binmişti, İzmir’e gidecekti. Araba İzmir’e gelince şoför yolcuları selametlemeden evvel nedense yol parasının üstünü toplamak âdetindeydi. Bunu genç köylü de biliyordu, fakat yazık ki şoförün bu isteğini yerine getirecek vaziyette değildi. Yanında beş parası bile yoktu.

Mahsuller para etmeyince, vergiler ödenmez hale gelince, evde tuz, gaz tükenip yerine yenisini koyamayınca oğul babasını bir kenara çekmiş:

“Baba, ben gidip şehirlerde çalışayım. Bak, köyün yarısı gitti, İzmir’de çok iş varmış. Fabrikalarda adamına göre yarım lira yevmiye bile veriyorlarmış. Kışın burada kalıp yük olacağıma, gidip ekmeğimi ararım, harman zamanında gene gelir, tarlada çalışırım...” demişti. İhtiyar babası aklı ermediği ve fakirlikten söz söyleyemez, fikir ortaya atamaz hale geldiği için peki dedi. Ve on sekiz yaşındaki delikanlı, bundan evvel İzmir’e gidip gelenlerden akıl danışmaya gitti.

İzmir’e gitmek için evvela Konya’dan otobüse binmek lazımdı. Beyşehir, Karaağaç, Ödemiş üzerinden iki üç günde varılıyordu. Yol parası beş lira idi. İzmir’e varınca hemşerileri bulup, ötesini onlardan öğrenmek lazımdı.

Delikanlı bunun üzerine yol parası tedarikine çıktı. Fakat evindeki eski bir çifteye bir liradan fazla veren bulunmadı. Beş lira gibi mühim bir parayı köyde bir araya getirebilmek, bir hafta uğraştığı halde, mümkün olmadı. Ne yapacağını şaşırmış bir halde iken bakkalın oğluna rastladı. Bu çocuk bir zamanlar babasının yanından kaçıp şoför muavinliği yapmıştı. Kendisine akıl öğretti:

“Ülen, sen deli misin? Otomobile de para mı verilirmiş?..” dedi ve ona, şoföre yarım lirayı peşin verdikten sonra bir daha beş para vermemesini, İzmir’e yaklaştıkları zaman usulca arkadan atlayarak tüymesini ve İzmir’e yayan girmesini söyledi. Yalnız şunu da ilave etti:

“Amanın tetik ol, İzmir’e girmeden otomobili durdurup yol parasını toplarlar. Sen daha evvel atlamazsan yandığın gündür. Şoförler seni yatırıp suyunu çıkarana kadar döverler, üstelik de don gömlekten gayrı neyin varsa alırlar...”

İşte bu on sekiz yaşındaki köylü delikanlısı, cebindeki elli kuruşu peşin verdikten sonra, böylece on parasız otomobile binmiş, İzmir’e ameleliğe gidiyordu.

Yolculuğun ikinci günü akşamına doğru genç köylü olduğu yerde rahat oturamamaya başladı. Yola çıkalıdan beri açtı. Köyden beraber aldığı azıcık yufkayı daha biner binmez yemişti. Yanı başında

kuru ve siyah bir ekmeği ağır ağır geveleyen köylülere yutkunarak bakıyor, sanki başı dönüyormuş gibi gözlerini kapayarak kafasını kamyonun sarsılan tahtalarına dayıyordu. Sonra birdenbire irkiliyor, yerinden azıcık doğrularak öne, şoföre doğru bakıyor, tekrar sıkıştığı yere büzülüyordu. İçinde, otomobil ilerledikçe büyüyen bir korku ona ara sıra açlığını unutturuyor yahut açlıkla karışarak onu sersemletiyordu. İzmir'e yaklaştıklarını yolcuların konuşmalarından anlamıştı. Fakat ne kadar yaklaştılar? Atlayacak, kaçacak zaman geldi mi? Eğer daha çok varsa bu Allah'ın dağlarında gece yarısı yolu nasıl bulacak, buralarda nasıl geceleyecek? Ya candarmaların eline düşerse?.. Ya şoför parayı vermeden atlayıp kaçtığını karakola haber verirse?.. O zaman candarmalar kendisini dövmezler miydi? Acaba candarmaların dayağı mı daha kötü idi, şoförün dayağı mı? Belki otomobildeki müşterilerden bir merhametli çıkar da bunu dövdürmezdi. Fakat bu kadar adamın içinde rezil olmak vardı. Üstelik don gömlekle kalacaktı. Bu kılıkta İzmir'e nasıl girer, hemşerilerini nasıl arardı? Atlamaktan başka çare yoktu...

Fakat atlamayı nasıl becerecekti? Kamyon, arkasında atılmış pamuk gibi bir toz yığını bırakarak koşuyor, dar dönemeçlerde, içindekileri bir yandan bir yana fırlatarak, kıvrıntılar yapıyordu. Birçok defa gördüğü halde hiç içine binmediği bu acayip şey, çıkardığı gürültü ve insanı sersem eden hızıyla, ciğerlere ve beyne dolan sıcak benzin kokusu ile birdenbire korkunç bir kılık alan bu makine ona anlaşılmaz bir ürkeklik veriyordu. Bu toz, gürültü ve sürat kargaşalığı içinde dumanlanan kafasından, bozuk bir rüya şeridi gibi, köyü, kendisine anlatılan İzmir'in hayalinde yarattığı vuzuhsuz şekilleri, şoförün benzin kokulu yüzü, Beyşehir'de inen gözlüklü avukatın siyah ceketinden fırlayan sıska ensesi geçiyordu.

Ara sıra otomobil herhangi bir sebeple yavaşlar gibi olunca delikanlı yüzünde zapt edemediği bir dehşet ifadesiyle yerinden fırlıyor, "Acaba duracak mı? Para toplamaya mı başlayacak?" diyor; araba tekrar hızlanınca derin bir nefes alarak yerine çekiliyor ve atlamak için kati kararını veriyordu. Fakat nasıl atlayacak? Bu kamyon, bu gitgide gözünde büyüyen, bütün hislerine alışamadığı ve ezici tesirler yapan korku makinesi kendisini bir kıskaç gibi yakalamıştı. Buradan kurtulmasına imkân olmadığını sanıyordu. Gözleri alev alev olmuş, dört tarafına bakınıyor, etrafındaki köylülerin, ön sıralarda oturan efendilerin hep kendisine baktıklarını, biraz kımıldasa yakasına yapışacaklarını zannediyordu. Alnından yanaklarına doğru terler akıyor ve şakaklarındaki ayva tüylerini ıslatıyordu.

Otomobil birdenbire yavaşladı. Yolun sol tarafı sarp bir kesme idi ve sağ tarafta, iki minare boyunda bir yar, esner gibi ağzını açmıştı. Yol birdenbire darlaşıyordu. Motörün hafifleyen gürültüsü arasında aşağıdan doğru gelen bir su şırıltısı duyuluyordu. Henüz taş bile döşenmemiş olan şosenin bu kısmında çökme ve kayma tehlikesi bulunduğu için yolcular burada yayan yürür ve otomobiller yavaş yavaş ilerlerdi. Bunun için otomobili tamamen durdurmadan şoför başını arkaya doğru çevirdi ve:

"Haydi, beyler!" dedi.

Birdenbire arka tarafta bir hareket oldu: Delikanlı, gözleri dönmüş, korkudan titreyerek, kendini dışarıya, yolun üstüne fırlattı. Fakat daha durmamış olan otomobilden bu tersine atlayış ona muvazenesini kaybettirdi; olduğu yerde birkaç kere döndükten sonra ayağı boşa gitti ve eliyle çalılara tutunmaya çabalayarak, kafası sivri taşlara çarpa çarpa ve arkasından acı bir hışırtı ile akan topraklar ve ufak taşlarla birlikte, yardan aşağıya, şimdi şırıltısı daha çok duyulan dereye doğru yuvarlandı.

Sabahattin Ali, *Kağnı, Ses, Esirler*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

muvazene: Denge.

setre: Düz yakalı, önü ilikli bir ceket türü.

şinik: Tahıl için kullanılan, sekiz kiloluk ölçek.

şose: Genellikle taş kırıkları üzerine kum döşenip silindir geçirilerek yapılan yol.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Hikâye (öykü); gerçek ya da gerçeğe uygun olay veya durumların kişi, yer ve zaman ögelerine bağlı olarak anlatıldığı kısa edebî türdür. Bu türün yapı unsurları olan olay, kişi, yer ve zaman dar kapsamlıdır. Hikâyede genellikle kısa cümleler kullanılır. Hikâyeler, olay hikâyesi ve durum hikâyesi olmak üzere ikiye ayrılır.

İtalyan yazar Boccaccio'nun (Bokaçyo, 1313-1375) yazdığı *Decameron (Dekameron)* adlı eser, hikâye türünün ilk örneği kabul edilir. Fransız edebiyatında Guy de Maupassant'ın *Ay Işığı*, Alphonse Daudet'nin (Alfons Dode) *Pazartesi Hikâyeleri*; Alman edebiyatında Heinrich Böll'ün (Haynriş Böl, 1917-1985) *Haberci*; Rus edebiyatında Puşkin'in *Maça Kızı*, Gogol'un *Palto*, Anton Çehov'un (1860-1904) *Köylüler*, *Altı Numaralı Koğuş*, Maksim Gorki'nin (1868-1936) *İtalya Hikâyeleri;* Amerikan edebiyatında O'Henry'nin (O Henri) *Son Yaprak*, William Faulkner'ın (Vilyım Folknır, 1897-1962) *Ayı*, Edgar Alan Poe'nun (Edgır Elın Po) *Kuyu ve Sarkaç* adlı eserleri hikâye türünün dünya edebiyatındaki tanınmış örneklerindendir.

Türk edebiyatında destan, efsane, masal, mesnevi, halk hikâyesi gibi türler; hikâye türünün yerli kaynaklarını oluşturur. XV. yüzyılda yazıya geçirilen *Dede Korkut Hikâyeleri*, divan edebiyatındaki mesneviler ve halk edebiyatı ürünleri olan halk hikâyeleri; modern hikâyeden önceki dönemlerde hikâye türünün işlevini üstlenmiştir.

Batılı anlamda hikâye, Türk edebiyatında Tanzimat Dönemi'nde görülmeye başlanmıştır. Bu dönem yazarlarından Ahmet Mithat Efendi ilk yerli hikâye olan *Letaif-i Rivayat*'ı, Sami Paşazade Sezai ise Batı tekniğine uygun ilk hikâye kabul edilen *Küçük Şeyler*'i yazmıştır. Servetifünun Dönemi'nde Halit Ziya Uşaklıgil'in *Bir Yazın Tarihi*; Millî Edebiyat Dönemi'nde Ömer Seyfettin'in *Kaşağı*, *Yüksek Ökçeler*; Halide Edip Adıvar'ın (1884-1964) *Dağa Çıkan Kurt*; Refik Halit Karay'ın *Memleket Hikâyeleri* başlıca hikâye örnekleridir.

Cumhuriyet Dönemi'nde Hikâye (1923-1940)

Millî Edebiyat sanatçılarının da eser vermeye devam ettiği Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında daha çok, gözlemci gerçekçiliğe dayalı hikâyeler yazılmıştır. Bu dönemde bazı sanatçılar hikâyelerinde toplumsal konuları, Cumhuriyet devrimlerini, yeni kurum ve değerleri ele alırken bazıları da bireyin iç dünyasını esas alan hikâyeler yazmıştır. Bu yıllarda Reşat Nuri Güntekin'in *Leyla ile Mecnun*; Fahri Celalettin Göktulga'nın (1895-1975) *Telak-ı Selase*; Ercüment Ekrem Talu'nun (1888-1956) *Teravihten Sahura*; Nahid Sırrı Örik'in (1895-1960) *Eski Resimler*; Sadri Ertem'in *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*; Memduh Şevket Esendal'ın *Otlakçı, Pazarlık*; Sabahattin Ali'nin *Ses, Kamyon*; Sait Faik Abasıyanık'ın *Son Kuşlar*, *Lüzumsuz Adam* adlı eserleri tanınmış hikâye örneklerindendir.

Cumhuriyet Dönemi yazarlarından Sabahattin Ali, *Kamyon* adlı olay hikâyesinde, yoksulluk nedeniyle büyük kente çalışmaya giden genç bir köylünün acıyla sonlanan yolculuğunu, gerçekçilik akımına bağlı olarak anlatmıştır. Yazar metinde gerçekçi gözlemlere yer vermiştir:

Kamyon, Zincirli Han'ın dar ve basık kapısından, yan duvarlara sürtünüp sıvaları dökerek ve üzerine bağlanmış sepetlerle çuvalları dört tarafa fırlatarak ıkına sıkına çıktı. Şoför bir eliyle direksiyona yapışmış, dört metre genişliğindeki sokağın karşı tarafındaki berber dükkânlarına girmeden sola manevra yapabilmeye uğraşıyor, öteki eliyle de ağzına peynirli pide tıkıyordu.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *"Araba İzmir'e gelince şoför yolcuları selametlemeden evvel nedense yol parasının üstünü toplamak âdetindeydi."* cümlesindeki altı çizili kelimenin anlamını cümlenin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahmininizin doğruluğunu kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. *Kamyon* adlı metindeki karşılaşmaları, temel çatışmayı ve ona bağlı diğer çatışmaları belirleyiniz.
3. *Ara sıra otomobil herhangi bir sebeple yavaşlar gibi olunca delikanlı yüzünde zapt edemediği bir dehşet ifadesiyle yerinden fırlıyor, "Acaba duracak mı? Para toplamaya mı başlayacak?" diyor; araba tekrar hızlanınca derin bir nefes alarak yerine çekiliyor ve atlamak için kati kararını veriyordu. Fakat nasıl atlayacak? Bu kamyon, bu gitgide gözünde büyüyen, bütün hislerine alışamadığı ve ezici tesirler yapan korku makinesi kendisini bir kıskaç gibi yakalamıştı. Buradan kurtulmasına imkân olmadığını sanıyordu. Gözleri alev alev olmuş, dört tarafına bakınıyor, etrafındaki köylülerin, ön sıralarda oturan efendilerin hep kendisine baktıklarını, biraz kımıldasa yakasına yapışacaklarını zannediyordu. Alnından yanaklarına doğru terler akıyor ve şakaklarındaki ayva tüylerini ıslatıyordu.*

   Bu parçadan hareketle kahramanın ruh hâli ile zaman ve mekân arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
4. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz. Bu belirlemede cümle yapıları, deyimler, kelime kadrosu, akıcılık, nesnellik, öznellik, duygusallık, coşkunluk gibi hususları dikkate alınız.
5. Metinle ilgili beğeni, tespit ve eleştirilerinizi gerekçelendirerek ifade ediniz.
6. Metnin olay örgüsünü aşağıdaki tabloya yazınız.

1. Etkinlik

a. *Kamyon* adlı metindeki başkahramanın fiziksel ve psikolojik özelliklerini belirleyiniz.

b. Belirlediğiniz özelliklerin olay akışını etkileyip etkilemediğini tartışınız.

2. Etkinlik

a. Aşağıda verilen anlatım biçimlerinin özelliklerini belirtilen yerlere yazınız.

b. Yazdığınız özelliklerden hareketle *Kamyon* adlı metinde kullanılan anlatım biçimlerini belirleyiniz.

c. Bulduğunuz anlatım biçimlerinin metindeki işlevlerini belirleyiniz.

Öyküleyici Anlatım Biçimi	Betimleyici Anlatım Biçimi

Açıklayıcı Anlatım Biçimi	Tartışmacı Anlatım Biçimi

Yazarın Biyografisi

Sabahattin Ali
(1907-1948)

Sabahattin Ali (1907-1948): Gümülcine'de doğdu. Bir subay olan babasının görev gereği sık sık yer değiştirmesinden dolayı farklı şehirlerde bulundu. Balıkesir Öğretmen Okulunda, daha sonra İstanbul İlköğretmen Okulunda öğrenim gördü. Bir süre ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra 1928'de devletçe Almanya'ya gönderildi. Yurda döndükten sonra çeşitli illerde Almanca öğretmenliği yaptı, Devlet Konservatuvarında çalıştı.

Sabahattin Ali; Cumhuriyet Dönemi'nin başlarında toplumcu gerçekçi anlayışla hikâye, roman ve şiir türünde eserler verdi. Olay hikâyesi geleneğini kendine özgü, farklı bir tarzla sürdürdü. Cumhuriyet'in ilk yıllarında edebiyatta görülen köye ve köylü yaşamına ve sorunlarına yöneliş, Sabahattin Ali'nin eserlerinde önemli bir yer tuttu. Yazar; yakından tanıdığı köy ve kasaba insanlarının mizacını, yaşayışını, sorunlarını eserlerinde konu edindi. Hikâye ve romanlarında halk dilini ve folklor ögelerini başarıyla kaynaştırarak canlı, akıcı bir üslup sergiledi. *Değirmen, Kağnı, Ses, Yeni Dünya, Sırça Köşk* (hikâye); *Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna* (roman); *Dağlar ve Rüzgâr* (şiir) yazarın başlıca eserleridir.

Hazırlık

1. İnsanların olayları abartarak anlatmalarının ne gibi sonuçlar doğurabileceğini tartışınız.
2. Aşağıda farklı hikâyelerden alınmış metinler verilmiştir. Bu metinlerde örgünün olay eksenli mi, durum eksenli mi geliştiğini tespit ediniz.

Artık her hakarete, istiskale, gülünç olmaya razı olarak müdürün odasına girdi. Meseleyi olduğu gibi müdüre anlattı. Olmazsa, terfiden vazgeçerek, eski vazifesine iade edilmesini, tek, eline bir mühür verilmesini rica etti. Bunları söylerken, utancından, nohut iriliğinde ter döküyor, soluk mavi gözleri, şefkat ve merhamet dilenen bakışlarla, müdürün gözlerinde değil, odanın eşyasında falan geziniyordu. Müdür, meğer halden anlar bir adammış. Bıyık altından güldü ve işi derhal kavradı... Bir çaresine bakacağına dair söz verdi. Hemen o gün "..." memurluğunun mutlaka bir mühüre ihtiyacı olduğunu, işlerin böyle bir mühürü icap ettirdiğini yukarıya yazdı. Dereceden dereceye geçerken bu mühür işi, hakikî ve resmî bir lüzum halini aldı. Günün birinde mühürün Darphane'ye ısmarlandığına, gelince hemen gönderileceğine dair cevap geldi.

Asaf Akçıl, madem ki bir yolu varmış, neye bu kadar çektim, diye hayıflanıyor, karısına her gün yeminlerle teminat veriyor ve günleri iple çekiyordu.

Çok geçmeden, "mühür" bir bez kese içinde postadan çıkıp Asaf Akçıl'ın imdadına yetişti. Bu tabiî kullanılmamış, yepyeni bir mühürdü.

Bekir Sıtkı Kunt, *Mühür*

Ben saatçıya soru sormak gereğini de duymuyorum. Yalan söyleyeceğini biliyorum, "İşler nasıl ustam?" desem gözlüklerinin üstünden kuşkuyla bakar bana. "Kim bu herif? Neden soruşturup duruyor? Vergimi arttırmak için mi gönderdiler bunu?" diye düşünür. "Kötü, kötü" der. Ne soracağım ona? Evli olduğunu, çocuğu olmadığını, çocuk istemediğini de biliyorum. Bütün uyanık düş görenler gibi o da az bencildir. Dükkânın içini göreceğim de ne olacak? Duvarlarda durmadan işleyen saatlar asılı olduğunu bilmek bana yeter. Adını da bilmek istemiyorum. Soyadıyla dükkânı arasındaki zıtlık içimi burkuyor. İzmir fuarındaki sırtlanı düşünüyorum. Kafesinin beton tabanı çepeçevre aşınmış; gezinmekten. Aşınan yer kafesin en uzun yolu. Adını öğrenmekten korkuyorum. Tabelacının önündeki levhada 'A. Yayladan' yazılı. "Ali ya da Ahmet'tir" diyorum içimden. Birisine sorsam? Sormam.

Yusuf Atılgan, *Saatlerin Tıkırtısı*

PAZARLIK

2. Metin

Sıcak yaz gecesi. Mahalle kahvesinin önündeki setin üstü sanki ufak bir bahçecikti. Ortada küçük bir havuz, içinde gazoz şişeleri, etrafında biraz çimen, kınaçiçekleri. Kahve pencerelerine sicimler gerilmiş, gece sefaları, telgraf çiçekleri, kireçle sıvanmış yarım tenekeler içinde sardunyalar sıralanmış.

Kapının sağ tarafında bazısı giyimli, birtakımı da gecelik entarileri, şam hırkaları ile dört beş kişi, İstanbul'un son büyük zelzelesinden konuşuyorlardı. Gümrük aracılarından Faik Efendi, kırk beş yaşlarında, uzun kara bıyıklı, esmer bir adam. Ayağının birini altına alarak, kaşlarını yukarı aşağı oynatarak anlatıyor:

"Ben" diyor, "hareket olurken Eminönü'ndeydim. Feyzi Bey, Allah sizi inandırsın, o Yenicami minareleri yok mu birbirine dokunuyor ayrılıyor, dokunuyor ayrılıyor, o kaldırım taşları sanki su içinde fasulye kaynar gibi böyle kaynıyordu.

Tramvay beygirlerine baktım, ayaklarını açmışlar oldukları yerde duruyorlar. O mavnalarda ne kadar yemiş varsa hepsi dansa kalkmış. Herkes köprüye koştu, ben de koştum. Köprünün üstüne gelen yığıldı, hilafsız beş yüz bin kişi vardı."

Muhatabı şam hırkalı, zayıf, uzun boylu, kalın sesli Harbiye Nezareti Mektubi Kalemi müsevvitlerinden Feyzi Bey:

"Yok hacım" dedi, "bu biraz hilaflı oldu."

Faik Efendi bozulmuş, sordu:

"Neden?" dedi.

"Neden olacak elmasım, köprünün üstü beş yüz bin kişi alır mı?"

Faik Efendi kaşlarını kaldırıp, düşündü. Dinleyenler gülümsediler. İmamın oğlu Rıza dedi ki:

"Faik Ağabey, ağzın kızdı da ölçüyü kaçırdın."

"Yok" dedi Faik Efendi, "valla latife değil, o zaman biz de buna şaştık."

"Neye, şaştınız?"

"Köprünün bu kadar adam aldığına..."

"Canım, o kargaşalıkta saydınız mı?"

"Saymadık ama, her halde vardı... Artık, siz de bu kadar olmaz. İnsanda göz var, izan var... Canım köprünün üstünde kaç kişi var, insan bunu görmez mi? Bu meydanda bir şey..."

Feyzi Bey gülerek:

"Canım hacım" dedi, "düşünsene! Köprünün üstü beş yüz bin kişi alır mı? Alsa da yarım milyon adam buraya nasıl toplanır? Demek aşağı yukarı İstanbul halkının yarısı!"

"İstanbul halkının yarısı?.. Vardı ya, ne zannediyorsunuz? Yarım milyon dediğin nedir!"

Etraftakiler çokça gülüştüler, Faik Efendi de biraz gevşer gibi oldu:

"Adam" dedi, "beş yüz bin olmasın da dört yüz bin olsun!"

"Dört yüz bin de olmaz."

"Neden?"

"E, hesap meydanda. Diyelim köprünün boyu olsun dört yüz metre, öyle mi?"

"Ne bileyim, ölçmedim ya!"

"Canım, şimdi beş yüz bin kişiyi gözle hesap ediyordun, köprüyü neden hesap edemiyorsun?"

"Ne bileyim ben, sizin sözünüze karşı söylüyorum!"

"O halde, ben ölçtüm. Dört yüz metre. Eni de olsun on iki metre, dört yüz kere on ikimiz ne eder? Efendim... On kere dört yüz, dört bin, dört bin sekiz yüz metre murabbaı, her metre murabbaında da dört kişi dursa, dört kere sekiz otuz iki, dört kere dördümüz de on altı, on dokuz, bu da etti on dokuz bin iki yüz. Dört yüz bine varmaya? Efendim... tamam üç yüz seksen küsür bin kişi kalır açıkta."

Feyzi Bey hesap yaparken, Faik Efendi ona bakıyordu. Biraz düşünür gibi oldu. Kaşlarını oynatarak:

"Ben hesap mesap bilmem" dedi, "dört yüz bin yoksa, iki yüz bin kişi ferah ferah vardı. İsterseniz başkalarına da sorun."

Biraz durdu. Sonra işe az daha tav vermiş olmak için:

"Feyzi Bey, Feyzi Bey" dedi, "bu, kahvede durup hesap halletmek değil, can pazarı kardeşim, herkes kendi başının derdine düşmüş. Denize düşen yılana sarılır."

Feyzi Bey gülümsedi:

"Yok hacım" dedi, "elbet dediğin doğrudur. Sen yalan söyleyecek değilsin ya! Ben latife ettim."

Dinleyenlerden biri:

"Öyledir, öyle" dedi, "Faik'in hakkı var."

Sustular. Faik Efendi biraz bozulmuş (...):

"Rüstem, bir ateş" diye kahveci çırağına bağırdıktan sonra lakırdıyı olduğu yerde bırakmak isteyerek;

"Ben" dedi, "yalan söyleyecek değilim ya, gözümle gördüm. Ana-baba günü, mahalakallah... diyelim, hadi ben yanılıyorum, beş yüz bin olmasın, iki yüz bin de olmasın; yüz bin kişi vardı ya... Yüz bin kişi az mı?"

Dinleyenler, gene sustular.

Faik Efendi, sonra fena halde saracaklarını ve bu işin bitip tükenmeyeceğini bildiğinden, işi kabul ettirmeye çalışıyordu. Salkım ağacının kütüğüne dayanmış askeri eczacı Remzi Efendi hiç gülmeyen yüzüyle yavaş sesle sordu:

"Köprü bu kadar adamı nasıl kaldırır" dedi, "hikmet!"

Faik Efendi yeniden söze başlandığına sevinerek:

"Şey" dedi, "ya... O zaman biz de şaşmıştık. Sonra oturduğumuz bostanda bir tersaneli vardı, ben ona sordum, o dedi ki, dubaların zincirleri paslanmış, bel kalınlığında midye tutmuştur. Direk gibi. Dubalar delinse de suyun üstünde durur."

Dinleyenler, gülüştüler. Faik Efendi işin biraz fazla kaçtığını anlar gibi oldu, kaşlarını oynattı. Oturanların yüzlerine baktı:

"Ya!.." dedi. "Böyle şeye inanmak olur mu? Biz de o zaman inanmamıştık. Ancak Remzi Efendi'nin buyurduğu gibi bir hikmet var ki, duruyor."

Remzi Efendi derin derin içini çekerek:

"Ya, hikmet" dedi... Ondan sonra iki kişi de içlerini çekerek, acıklı acıklı:

"Dünya bu... " dediler.

Yeniden susuldu. Faik Efendi biliyor ki saracaklar hem de fena saracaklar. Biraz durduktan sonra, dayanamayarak:

"Yok, ama" dedi, "valla saracaksınız... Olmaz ki... İnsanı lakırdı ettiğine de pişman edersiniz. Feyzi Bey, canım, valla sen yapıyorsun."

"Benim bir şey dediğim var mı?"

"Ben bilirim" dedi, "sen yüz bin kişiye razı oluyor musun?"

Feyzi Bey başı ile "olmam" diye işaret etti. Faik Efendi "yetmiş bine" diye sordu. Feyzi Bey gene razı olmadı.

"Peki, elli bin kişiye diyeceğiniz yok ya!" Feyzi Bey gülerek:

"Hacım" dedi, "namuslu bir iş yapalım. Bir kere, on bin de, sonra görüşelim."

"Ne? Dünyada olmaz. En aşağıdan, en aşağıdan yirmi bin kişi vardı."

İmamın oğlu dedi ki:

"Faik Ağabey, oldu olacak gel şu şeytanın ayağını kır. Bu oldu artık."

"On bin desem, Feyzi Bey kabul edecek mi?" Feyzi Bey:

"Yok! dedi. "On bin dersen alt yanını görüşeceğiz. Belki benim de sözüm var!"

"Öyle ise ben de demem.

"İmamın oğlu dedi ki:

"Demezsin ama, sonra sarakadan kurtulamazsın. Biliyorsun ya! Hem iş yalnız bu kadar değil, kaldırım taşlarını kaynattın, minareleri oynattın; bunların hepsi hesaba çekilecek. Bak, sen bilirsin!"

Faik Efendi, yeniden Feyzi Beye:

"Ama canım" dedi, "bu kadar da olmaz. Artık siz de büsbütün budala hesabına koydunuz. Ben bu kadar şeyi kestiremez miyim? Ne sanki, on bin kişi de yok muydu?"

Feyzi Bey gülerek dedi ki:

"Hacım, gel beş binde uyuşalım. Ben biraz fedakârlık etmiş olurum ya! Neyse zarar etmez, sen yabancı değilsin. Dört bin sekiz yüz metre yerde beş bin adam, az şey değildir."

Faik Efendi hepsinin yüzüne ayrı ayrı baktıktan sonra dedi ki:

"Razı olurum ama, bir şartla... Sarmayacaksınız."

"Sarmayız" dediler.

"Öyle ise, beş bin olsun."

"Pekâlâ, razı olduk. Minarelerin oynadıklarını, kaldırımların kaynadıklarını sana bağışladık."

Faik Efendi gitmeye hazırlanarak:

"Bırakmıyorsunuz ki, insan tatlı tatlı anlatsın, hemen pazarlığa girişiyorsunuz. Haydi, artık vakittir. Ben daha gidip çocukları komşudan alacağım. Anahtar bendedir. Onlar sonra kapıda kalırlar" dedi.

Memduh Şevket Esendal, *Otlakçı*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

latife: Şaka.

mahalakallah: **1.** Allah'ın yarattığı her şey. **2.** Kalabalık, izdiham.

mavna: Gemilere ve yakın kıyılara yük taşıyan, güvertesiz büyük tekne.

murabba: Matematikte kare.

müsevvit: Bir tezkerenin taslağını yapan kâtip.

saraka: Alay.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında Memduh Şevket Esendal, klasik olay hikâyelerinden farklı olarak yaşamdan kesitler sunan durum hikâyelerine yönelmiş ve bu türün başarılı örneklerini vermiştir. *Pazarlık* adlı hikâyesinde yazar, günlük yaşam içinde bir kişinin tanık olduğu olayı abartarak anlatmasını ve etraftaki diğer kişilerle bu olay üzerine ilginç bir pazarlığa girmesini konu edinmiştir. Yazar diyaloglara sıklıkla yer verdiği bu hikâyede günlük konuşma dilinin özelliklerini ustalıkla yansıtmıştır:

"Yok hacım" dedi, "bu biraz hilaflı oldu."

Faik Efendi bozulmuş, sordu:

"Neden?" dedi.

"Neden olacak elmasım, köprünün üstü beş yüz bin kişi alır mı?"

Faik Efendi kaşlarını kaldırıp, düşündü. Dinleyenler gülümsediler. İmamın oğlu Rıza dedi ki:

"Faik Ağabey, ağzın kızdı da ölçüyü kaçırdın."

"Yok" dedi Faik Efendi, "valla latife değil, o zaman biz de buna şaştık."

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *"Herkes köprüye koştu, ben de koştum. Köprünün üstüne gelen yığıldı, hilafsız beş yüz bin kişi vardı."* cümlesinin bağlamından hareketle "hilafsız" sözcüğünün anlamını tahmin ediniz. Tahmininizin doğruluğunu kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. *Pazarlık* adlı metnin hangi hikâye türünü örneklediğini nedenleriyle belirleyiniz.
3. Metinde Faik Efendi'nin anlattıkları diğer kişilerce nasıl karşılanıyor? Neden?
4. Metindeki mizahi unsurları belirleyiniz.
5. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.
6. Metinde Faik Efendi'nin kişilik özelliklerini belirleyiniz.
7. Metindeki sosyal ve kültürel unsurları belirleyiniz.

8. Memduh Şevket Esendal'ın kitabınızdaki biyografisinden hareketle metinle yazarın hayatı ve edebî kişiliği arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

9. *Pazarlık* adlı metni, *Kamyon* adlı metinle aşağıdaki tabloda verilen özellikler açısından karşılaştırınız.

	Pazarlık	Kamyon
Tür		
Biçim		
Üslup		
Anlatım teknikleri		
İçerik		

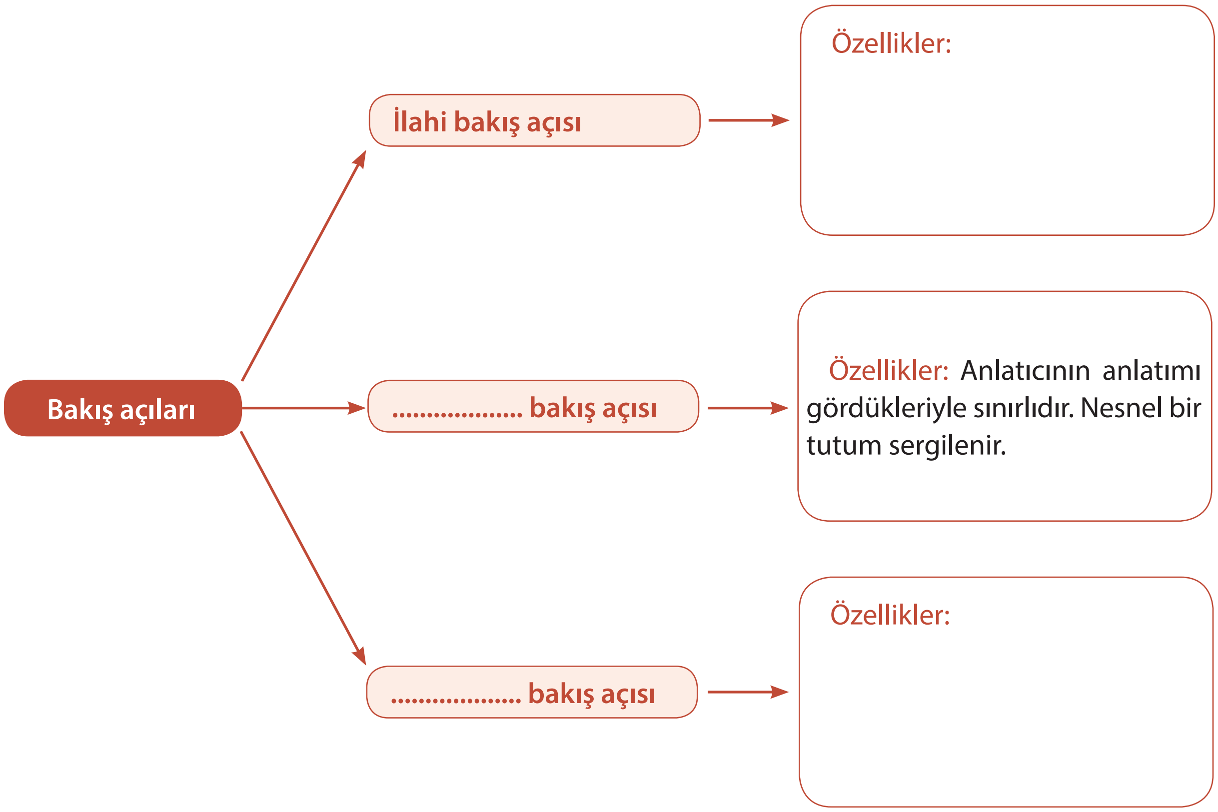
1. Etkinlik

a. *Pazarlık* adlı metinde anlatıcıyı belirleyiniz.

b. Aşağıdaki bakış açıları ile ilgili kavram haritasını doldurunuz.

c. Metinde kullanılan bakış açılarını belirleyiniz.

ç. Metinde kullanılan anlatıcı ve bakış açısının anlatımı nasıl etkilediğini açıklayınız.

2. Etkinlik

a. Aşağıda verilen anlatım tekniklerinin özelliklerini belirleyiniz.

b. Bu anlatım tekniklerine *Pazarlık* adlı metinden örnekler bularak aşağıdaki ilgili yerlere yazınız.

c. Bulduğunuz anlatım tekniklerinin metindeki işlevlerini belirleyiniz.

Anlatım tekniğinin özellikleri:	Metinden örnek:

Gösterme tekniğinin özellikleri:	Metinden örnek:

Yazarın Biyografisi

Memduh Şevket Esendal (1883-1952): Çorlu'da doğan yazar, savaşlar ve imkânsızlıklar nedeniyle düzenli bir öğrenim göremedi. Kişisel çabalarıyla kendi kendini yetiştirdi. Farsça, Fransızca ve Rusça öğrendi. İttihat ve Terakki Cemiyetine girerek parti müfettişi oldu. Bu görevle Anadolu'nun çeşitli yerlerini görme ve Anadolu insanını yakından tanıma imkânı buldu. Cumhuriyet Dönemi'nde çeşitli okullarda tarih ve coğrafya öğretmenliği yaptı. Milletvekilliği ve elçilik görevlerinde bulundu.

Memduh Şevket Esendal, roman türünde de eserler vermekle beraber asıl olarak hikâyeleriyle tanındı. Türk edebiyatında durum hikâyeciliği geleneğinin öncülerinden oldu. Çeşitli resmî görevlerle bulunduğu ve yakından tanıma fırsatı bulduğu Anadolu'yu ve Anadolu insanını eserlerinde yalın bir dil ve canlı bir üslupla yansıttı. Eserlerinde memur, esnaf, köylü, aydın, ev kadını, yüksek bürokrat gibi toplumun her kesiminden insanı ele aldı. Yazar, bu kişilerin küçük yaşam kesitlerindeki görünüşlerini; yerli ve millî olan her olguyu hayranlık, iyimserlik ve hoşgörüyle anlattı. *Otlakçı, Mendil Altında, Sahan Külbastısı, Veysel Çavuş, Bir Kucak Çiçek, İhtiyar Çilingir, Hava Parası, Bizim Nesibe, Kelepir, Gödeli Mehmet* (hikâye); *Ayaşlı ile Kiracıları, Miras, Vassaf Bey* (roman) yazarın başlıca eserleridir.

Memduh Şevket Esendal (1883-1952)

Hazırlık

Çocukların olumsuz davranışlarının anneleri ve babaları üzerinde ne gibi etkileri olabileceğini tartışınız.

OĞLUMUZ

3. Metin

Karım belirmeğe başlayan pencerenin önünde oturuyordu; bütün geceyi orada geçirmişti.

— Sen hâlâ yatmayacak mısın? dedim.

Doğruldu. Kül rengi pencerenin önünde sadece bir gölgeden ibaretti. Fakat bu gölgede, beraber geçirdiğimiz yirmi küsur yılın her gününden bir şey vardı.

— Ezan okunuyor, diye mırıldandı.

Sesi bana hüzün verdi. Odamız bu dünyadan, duyguların erişemeyeceği kadar ötede gibiydi (...)

Hareketlerinde ve yürüyüşünde, kabul edilmiş bir mağlûbiyetin hazin sükûneti vardı. Mutfağa geçti. Onu sanki rüyada görüyordum: Mangala ve semavere kömür koydu; abdest aldı, sonra seccadesini sofaya sererek namaza durdu.

Pencere iyiden iyiye aydınlanmıştı.

Renksiz, sessiz ve serin kuşluk vakti. Yatağın ılıklığı, belirsiz duygular, düşünceden kaçış. Dalmışım.

— Yahu...

— Ne var?

— Geldi..

— İyi ya işte..

Fakat mesele bu değildi. Karım beni kayıtsız buluyor ve üzülüyordu:

— Bir şey söylemeyecek misin; bu üçüncü oluyor… Ha yahu: Ne yapacağız?

Bilir miyim ben. Fakat ona:

— Yarın bir şeyler yaparım, diyorum.

Hangi yarın?.. Gökyüzü tatlı maviliğini bulmuştu bile. Gün, katılmağa mecbur olduğumuz gün, başlıyordu. Karım haklı. Bunun üzerinde durmak lâzım. Oğlum yatağına daha yeni giriyordu. Ona, bu yaptığının ümitsiz bir isyan olduğunu anlatmalıydım. Yataktan, birdenbire fırladım. Karım telâşlandı:

— Fazla sert davranma. Ne de olsa artık...

Devam edemedi. Ona baktım. Gözlerindeki mana allak bullak. Ah benim saz benizli, kır saçlı bebeğim.

Çıkarken, omuzlarıma hırkamı koydu.

Odası gündoğdu tarafındaydı. Pencereleri büyükçe bir bahçeye bakardı. Karşı evden kurtulmak üzere olan güneş duvarları hafifçe pembeleştirmişti.

Ve o, uyumuştu.

Elbiselerini masanın üstüne atıvermiş, pijamasının ceketini giymemişti. Yatağının yanındaki sandalyeye iliştim. İçim bir tuhaftı. Ona bakamıyordum; fakat onunla doluydum. Tıpkı, çok eskiden bir defa daha olduğu gibi. O zaman daha küçüktü, tifoya tutulmuştu, ateşi vardı sayıklıyordu. O, şimdi bunu hatırlamaz ki...

*

Karlı bir Şubat gecesi doğmuştu. Babamın kucağına verirken bir tuhaftım... İsim ararken kamus bana ne kadar boş gelmişti. Ona, ışıl ışıl, kâinat gibi manalı bir kelime bulmak istiyordum. Sonunda Ömer dedik. Bu da ona yakışmıştı. Onu, tarihe girmiş bütün Ömer'lerin ikbaline lâyık görüyordum.

İlk gülüş... ilk diş... ilk kelime... annesine doğru, genç, güzel ve mes'ut annesine doğru ilk adım.

Sonra yedinci yaş... Mektebe götürdüğüm gün ne kadar ağlamıştı. Sanki varlığına evden başka bir ortak kabul etmek istemiyordu. Fakat bu mukadderdi. O da her oğul gibi sokak, mektep ve çarşı arasında, günden güne kat'îleşen bir bölünmeye mahkûmdu.

Ve on dördüncü yaş. Hırçınlıklar, iştahsızlıklar... Bize yeni bir ortak daha, ortakların en yenilmezi... Karımın mağrur telâşları ve benim ilk endişem.

Liseyi, daha sonra fakülteyi bitirdi. Bu arada, onu biraz daha iyi yaşatabilmek için, karım, düğününden kalma üç beşibirliğini bozdurdu... Ve o, ilk aşkın bahtsızlığı ile sarsıldı, bizi de perişan etti.

Böylece biz ona bütün bütün bağlanırken, dünyamız artık tamamen onunla hudutlanırken...

"Sen bizden ayrılıverdin. Sevgimiz arttıkça sen biraz daha fazla rahatsız oluyordun. Ben bunu anlıyordum. Sen bunda biraz da hürriyetine tecavüz buluyordun. Fakat annen..."

Ben biliyorum. Sen, artık odaların bu döşeniş tarzını hatta bu evi beğenmiyorsun... Uçmayı öğrenmiş bir serçe yavrusu gibi, gözün başka dallarda. Senin düşündüğün, kim bilir ne cici şeydir. Bizi misafir edeceğin odayı da unutmamışsındır; buna eminim. Bu kadarı bize... Bana yeter. Fakat annen... Bunu sen de seziyor, arada sırada, hatta sık sık kardeşlerini nasıl okutacağından, bizim için neler tasavvur ettiğinden bahsediyorsun. Fakat birbirimizden niçin gizleyelim; sen böyle konuşurken sesini titreten şeyde biraz vicdan burkulması ve daha çok çaresizliğin azabı yok mu?.. Ama sen bunun için üzülme, senin elinden ne gelir; hayat böyle işte, yapamazsın ki...

(...)

Sonra ben senin dışarıda ne aradığını, evden niçin kaçtığını da biliyorum. (...) Fakat annen... Kadıncağız böyle birine kapılıvereceksin diye tir tir titriyor. Sen gecelerini böyle dışarıda geçirince, kuruntuları, ışıl ışıl caddeleri ve gazinoları masal mağaralarına çeviriyor.

Fakat bütün bunlara ne lüzum var; sen sanki bunları bilmiyor musun?... Ben sanki bütün bu şeylerin senin kalbini nasıl sızlattığını bilmiyor muyum? Annen, ben... Sen bize bakma. Bütün budalalık bizde. Biraz hasta olmanı bekler gibiyiz. Hâlâ bize en çok ait olduğun günlerdeki gibi kalmanı istiyoruz. Değişebileceğini aklımız almıyor. İşte, gözlerimi bir türlü yüzüne çeviremiyorum, sana bakamıyorum.

Annen de böyle. Şimdi biz, seni uyandıramayız. Çünkü, düşünmeye cesaret edemeden biliyoruz ki, artık senin uykun da değişti. Eskiden bizi bekler gibi uyurdun. Evet, artık uykun da değişti. Hatta asıl değişiklik uykularında oldu; sen uykularında da bizden uzaklaştın...”

Başımı çevirdim. Ona baktım. Bunu yaparken romatizmalı kolumu kullanır gibiydim. Fakat içim birdenbire ferahladı. Sanki yıllardır aradığım bir arkadaşımı bulmuştum. Islık çalmak istiyordum. Perdeleri indirdim; güneş onu rahatsız edecekti. Benimkilere benzeyen sert ve siyah sakallı yüzünü hafifçe öperek dışarı çıktım.

Çayımızı içerken karım biraz dalgındı. Ben, küçük oğlumun çayını gizlice, hiç sevmediği limonla doldurdum.

Tarık Buğra
Türk Dil Kurumu, *Güzel Yazılar Hikâyeler*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

beyhude: Yararsız, anlamsız.

kamus: Sözlük.

mukadder: Yazgıda var olan, yazgı ile ilgili olan, alında yazılı olan.

semaver: Özellikle çay demlemekte kullanılan, içinde kömür yakacak ocağı bulunan, elektrikle de çalışabilen, bakır, pirinç vb. metallerden yapılmış musluklu kap.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi’nde Hikâye (1940-1960)

Cumhuriyet Dönemi’nin 1940-1960 yılları arasında bireyin iç dünyasını esas alan, toplumcu gerçekçi, modernist, millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan hikâyeler yazılmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar, Tarık Buğra (1918-1994) bireyin iç dünyasını esas alan hikâyeler yazmışlardır. Kemal Tahir (İsmail Kemalettin Demir, 1910,1973), Orhan Kemal (Mehmet Raşit Öğütçü, 1914-1970), Yaşar Kemal, Samim Kocagöz (1916-1993), Fakir Baykurt (1929-1999), Haldun Taner (1915-1986), Talip Apaydın (1926-2014) gibi toplumcu gerçekçi yazarlar; hikâyelerinde köy ve köylünün sorunları, toprak kavgaları, köyden kente göç gibi toplumsal konuları ele almışlardır. Nezihe Meriç (1925-2009), Yusuf Atılgan (1921-1989), Ferit Edgü (1936- .....) modernist çizgide hikâyeler vermişlerdir. Hüseyin Nihal Atsız (1905-1975), Mustafa Necati Sepetçioğlu (1932-2006), Sevinç Çokum (1943- .....) millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan hikâyeler yazmışlardır.

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Abdullah Efendi’nin Rüyaları, Yaz Yağmuru; Kemal Bilbaşar’ın (1910-1983) Cevizli Bahçe; Orhan Kemal’in Ekmek Kavgası, Çamaşırcının Kızı; Halikarnas Balıkçısı’nın (Cevat Şakir Kabaağaçlı, 1890-1973) Merhaba Akdeniz; Samim Kocagöz’ün Telli Kavak, Koca Öküzün Ölümü; Kemal Tahir’in Göl İnsanları; Yaşar Kemal’in Sarı Sıcak; Haldun Taner’in Yaşasın Demokrasi; Ziya Osman Saba’nın (1910-1957) Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi; Sabahattin Kudret Aksal’ın (1920-1993) Gazoz Ağacı; Muzaffer Buyrukçu’nun (1930-2006) Katran; İlhan Tarus’un (1907-1967) Köle Hanı; Tarık Buğra’nın Oğlumuz; Fakir Baykurt’un Efendilik Savaşı; Nezihe Meriç’in Bozbulanık adlı eserleri bu dönemin tanınmış hikâyelerindendir.

Tarık Buğra, Oğlumuz adlı hikâyesinde bir anne-babanın kendilerinden gittikçe uzaklaşan genç oğulları hakkındaki endişe ve korkularını ele almıştır. Yazar, bu eserinde bireylerin iç dünyalarını yansıtan bir tutum sergilemiştir:

Ben biliyorum. Sen, artık odaların bu döşeniş tarzını hatta bu evi beğenmiyorsun... Uçmayı öğrenmiş bir serçe yavrusu gibi, gözün başka dallarda. Senin düşündüğün, kim bilir ne cici şeydir. Bizi misafir edeceğin odayı da unutmamışsındır; buna eminim. Bu kadarı bize... Bana yeter. Fakat annen... Bunu sen de seziyor, arada sırada, hatta sık sık kardeşlerini nasıl okutacağından, bizim için neler tasavvur ettiğinden bahsediyorsun. Fakat birbirimizden niçin gizleyelim; sen böyle konuşurken sesini titreten şeyde biraz vicdan burkulması ve daha çok çaresizliğin azabı yok mu?

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Oğlumuz* adlı metnin temasını belirleyiniz.
2. Metindeki temel çatışmayı belirleyiniz.
3. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.
4. Metindeki millî ve manevi değerleri belirleyiniz.
5. Metinde zaman ve mekânın özelliklerini tespit ediniz.
6. Metinde geçen "*O da her oğul gibi sokak, mektep ve çarşı arasında, günden güne kat'îleşen bir bölünmeye mahkûmdu.*" cümlesinde sözü edilen kişiyle ilgili ne anlatılmak istenmiştir? Açıklayınız.
7. Metnin tür özelliklerini belirleyiniz.
8. Metinden hareketle aşağıdaki tabloda boş bırakılan yerleri doldurunuz.

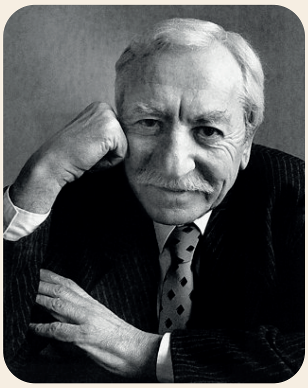
Kişiler	Özellikleri	Tip / Karakter

Etkinlik

a. *Oğlumuz* adlı metindeki anlatıcı ve bakış açısını belirleyiniz.

b. Belirlediğiniz anlatıcı ve bakış açısının anlatımı nasıl etkilediğini tartışınız.

Yazarın Biyografisi

Tarık Buğra (1918-1994)

Tarık Buğra (1918-1994): Konya'da doğdu. Konya Lisesinden mezun olduktan sonra kısa süreli tıp, hukuk ve edebiyat eğitimleri aldı. Tezgâhtarlık, muallim muavinliği gibi işlerde çalıştı. Çeşitli gazetelerde yazarlık ve yöneticilik yaptı. Yayıncılık faaliyetlerinde bulundu. Devlet tiyatrolarında çeşitli görevlerde bulundu.

Bağımsız bir sanat anlayışına sahip olan yazar; hikâye, roman ve tiyatro türlerinde eserler verdi. Eserlerinde tarihî, siyasi olayları; toplumsal çatışmaları ve bireyin iç dünyasını ele aldı. Kahramanlarını günlük yaşamdan seçti. Edebî bir eserin "kültür Türkçesi" olarak isimlendirdiği yüksek bir dille yazılması gerektiğini savundu. Eserlerinde şiirsel, sıcak, duygulu bir üslup kullandı. *Oğlumuz, Yarın Diye Bir Şey Yoktur, İki Uyku Arasında* (hikâye); *Siyah Kehribar, Küçük Ağa, İbiş'in Rüyası, Firavun İmanı, Gençliğim Eyvah, Dönemeçte, Yağmur Beklerken, Osmancık* (roman); *Ayakta Durmak İstiyorum, Akümülatörlü Radyo, Yüzlerce Çiçek Birden Açtı* (tiyatro) yazarın başlıca eserleridir.

Hazırlık

İnsanoğlu lakırdıyı keşfettiği günden bu yana, bir şeyleri birilerine anlatma ihtiyacını duymuş. Tanık olduğu bir olayı, içine biraz da kendi hayal gücünü kattığı bir gerçeği ya da düpedüz bir düşünü, bir korkusunu, bunalımını, karabasanını... Ve az da olsa kendini dinleyen meraklı kulaklar bulmuştur. Zamanla anlatışına daha bir çekidüzen, daha bir kıvraklık ve çekicilik katmıştır ki, çevresi onu sıkılmadan ilgiyle dinlesin.

Sanırım hikâyenin kökenini de bu dürtüde aramak gerek.

Haldun Taner

Hikâyenin benim hikâyeci sözlüğümdeki karşılığı; insanı anlatan, insan yaşamından bir kesiti o insanın (yani o kahramanın) dışında, yine o insana yabancı, başka insanlara (okurlara) aktarmak, örneklemek; o insanın varlığından haberdar etmektir.

Tarık Dursun K.

Hikâyeci, bütün yaşamınca yaşar hikâyelerini yazmadan önce... Nice hikâye tohumları vardır içinde yeşermiş ya da yeşermeden kurumuş. Notları vardır, yazılmış yarıda kalmış hikâye parçaları vardır.

Oktay Akbal

Zaman zaman, "hikâye benim" diye düşünüyorum. Bütün hikâyeler benimdir. Çünkü "Ben, hikâyeyim".

Hulki Aktunç

Bilmiyorum insan nasıl yazar olur, ne zaman yazar olur, hele öykücü olmak ne demektir? Tanımlanması güç bir durum. Hele anlatı türlerinin birbirlerinin alanlarına nüfuz ettikleri, girip çıktıkları, birbirlerinin tanımlarını, araçlarını ödünç aldıkları, harcadıkları ya da el koydukları günümüz edebiyatında. Şiir ile öykü, öykü ile roman, roman ile deneme elbette genel hatlarıyla birbirinden ayrılabilir, ama öyle metinler var ki, bütün bu anlatı türleri bir arada örülmüş. Öylesi metinler ki bunlar, öykünün bittiği yerde roman başlar gibi olurken araya sanki şiir giriyor, tam biterken yeniden öykü boy gösteriyor. Bu nedenle öykünün herhangi bir karşılığını aramak bana giderek zor geliyor.

Ayfer Tunç

1. Yukarıda bazı sanatçıların hikâye türüyle ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Bu görüşlerden hareketle hikâye türü hakkında neler söyleyebilirsiniz?
2. Bir edebî eser, yaşamı bire bir yansıtabilir mi? Tartışınız.

KOCA ÖKÜZÜN ÖLÜMÜ

4. Metin

Yusuf, titreyen elleriyle ılgınları araladı. Yarı kapalı, yumuk yumuk gözlerini, büsbütün küçülterek nehrin iki kıyısını süzdü. Önünde bir bataklık, bulanık suların ortasına doğru, bir yarımada şeklinde uzanıyordu. Yarımada, nehrin en derin bir noktasına kadar yürümüştü. Yığın yığın sarı miller, yakıcı mayıs güneşinin altında, ıslak ıslak parlıyordu. Yusuf, bir zaman daha sulara, bataklığa baktı. Sonra birdenbire kalbi durur gibi oldu. Bir an gözlerini yumdu. Açtığı vakit, iki damla yaş, bembeyaz sakalına yuvarlandı. Güçlükle iki üç adım daha attı; ılgınlardan kurtuldu. Sonra dizlerinin bağı çözüldü. Oracığa, kumların üzerine çöküverdi. Titreyen ellerini dizlerine dayadı. Ellerinin, dizlerinin sarsılması bir zaman sonra kesildi. Taştan bir heykel gibi, nehrin bulanık sularına doğru uzanan bataklığa baktı kaldı.

Yusuf, koca öküzü üç gündür aramadık yer bırakmamıştı. İlk aklına gelen, onun bir ziyana girip kolcular tarafından götürülüp tokata kapatılması olmuştu. Fakat elin ekilmiş tarlasına ziyana girmek, koca öküzün âdeti değildi. Bütün beraber yaşadıkları uzun senelerde ne Yusuf, ne de koca öküz, haram mal yememişti. Yusuf'un ümidi boşa çıkmadı: koca öküz, ziyana girmemişti. Yusuf, üç gündür, köyüne yakın çiftlikleri, dağı bayırı dolaşmış, önüne gelene koca öküzü sormuştu. Fakat bir türlü onun nehrin öte yakasına geçmeye niyetleneceğini hatırına getirmemişti. Nihayet bu sabah, bu ihtimal zihnini kurcalamış; kalkmış, oğluna, "Sen, şu yakaya git" emrini vermiş, kendisi de nehrin bu yakasını tutmuştu.

Yusuf uzun zaman olduğu yerde, kılını bile kıpırdatmadan kaldı. Neden sonra oğlu gelip yanına çökünce kendine geldi. Delikanlı, gözlerini dikmiş babasına bakıyordu. Boğuk bir sesle:

"Bulamadım." dedi. Baba da gözlerini dikmiş, bataklığın üzerinde dolaşan iki kartala bakıyordu.

"Ben, buldum!" diye mırıldandı. Genç adam, babasının baktığı istikamete döndü. Öfkeyle:

"Namussuz ne işi varmış suyun, batağın içinde?.." diye söylendi. Yusuf, dönüp oğlunun yüzüne baktı:

"Karşı yakaya geçmeye niyetlenmiş bir hâlde.."

"Ne işi varmış o yakada?" Yusuf'un yüzünden acı bir tebessüm uçtu:

"Mübarek bu mevsimde işsizliği hiç sevmezdi. Canı sıkılmış olacak. Huyu sarı öküze benzemezdi..."

Yusuf'un oğlu ayağa kalktı. Dikkatle nehrin çepçevre çevirdiği bataklığa baktı.

"Hiç de boğulmuşa benzemiyor. Yoksa sular alır giderdi."

"Boğulmamış ki... Karnına kadar çamura batmış."

"Ölmüş ya..."

Yusuf, cahillik etme der gibi ters ters oğlunu süzdü.

"Ulan bunu diri diri çakallar yemiş işte." Delikanlı heyecanlandı. Şaşkın şaşkın etrafına bakınmaya başladı.

"Allah, Allah... Hiç de çakalların yediği öküz görmemiştim."

"Ben, çok gördüm. Karşı yakaya yüzüp geçerim sanır fukara... Gözüne suyun en dar yerini kestirir. Bataklıktan yürümeye başlar. Yürüdükçe de batar. Çıkayım diye uğraşır batar; çıkamaz, battıkça batar... Çakal bu, şaka mı, fırsat gözler. Sürüyle çullanırlar öküzcazın üzerine. Diri diri, bağıra bağıra; gece karanlığında zavallının karnını deşerler. Kıpırdayamaz, kaçamaz, böğürür, böğürür... Ta karnı delik deşik oluncaya kadar... Ta geberinceye kadar işkence ederler. Sonra çamurların içine yıkılır kalır. Etraf aydınlanınca, iş kartallara, gördüğün gibi leş kargalarına düşer. "Delikanlı, büsbütün hayretle açılan gözlerini bir babasına, bir bataklığa koca öküzün yattığı yere çeviriyordu. Bir kere daha:

“Hiç de çakalların yediği öküz görmemiştim...” diye, söylendi. Yusuf, kızdı:

“Gör işte... Ben çok gördüm. Lakin benim öküzü yediklerini görmemiştim.”

“Ne işi varmış karşıda?...”

“Canı sıkılmış, gezmeye çıkmış dedik ya...”

“Bırak Allahını seversen baba. Öküz gezer miymiş?...”

Yusuf, içini çekti. Sakalları titriyordu. Dolu dolu gözleri dumanlanmıştı:

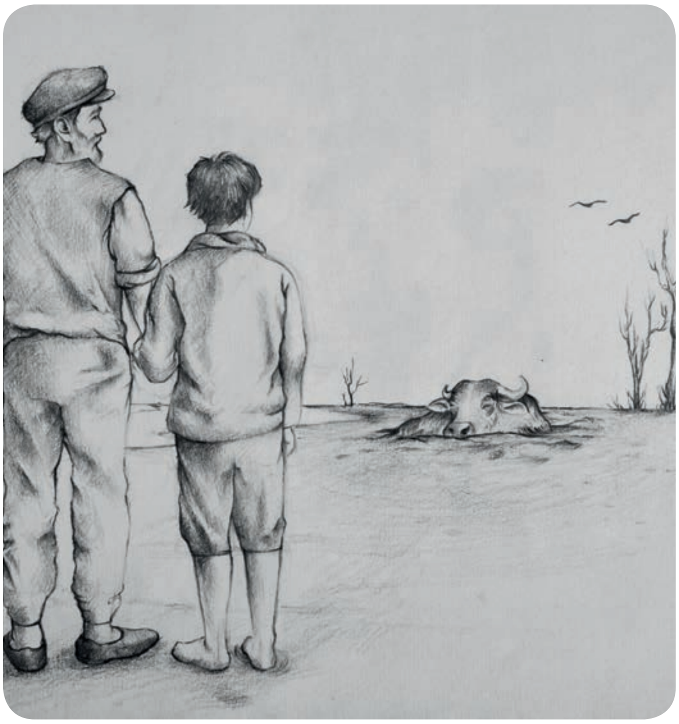
“Belki de canından bezdi... Ben, bezmedim mi sanki... Öküz bu! Gitmiş, bile bile çakallara teslim olmuştur...”

“Laf!...”

Bir zaman sustular. İlerde çamurların içinde yatan koca öküzün baş ucunda, iki kartal, alçaktan dönüp dolaşıyordu. Hafiften esen rüzgâr, leş kokusunu baba oğulun burnuna kadar getiriyordu. İhtiyar toparlanır gibi oldu. Sakalını sıvazladı:

“Ne de olsa kötü ölüm bu.” diye mırıldandı, “çamurlara yuvarlanıp batmak. Çıkayım dedikçe batmak, çıkamamak... Düşmanlarına karşı kendini koruyamamak... En sonunda gözlerine baka baka düşmanına kendini yedirmek... Hem de kime... Çakal gibi ciğeri beş para etmez korkak bir düşmana! Tuh! Allah belasını versin. (...) Kırk yıldır ben de böyle battım ya... Başkalarının tarlalarında işlemekten ben de bıktım. Koca öküz de... Hayvancağız benden akıllı, benden cesur çıktı... Vazgeçti fukara, dünyasından...”

Delikanlı, gözlerini iri iri açmış, babasını dinliyordu. Heyecanlanmıştı. Göğsü hızlı hızlı şişip iniyordu. Yumrukları sıkılmış, dişleri sıkılmıştı. Güçlükle konuştu:

“Ne yapacağız şimdi?...” Yusuf, oğlunun bu sualine omuzlarını silkti. Doğruldu:

“Benim yapacak hiçbir işim yok... Seni bilmem...” diye söylendi. Dikkatle nehre doğru bataklıkta ilerlemeye başladı. Oğlu da onun arkasına düştü. Ölü koca öküzün yanına kadar sokuldular. Yusuf, suların sürükleyip getirdiği kocaman ağır bir ağaç yakaladı. (...) Yusuf, elindeki ağaçla koca öküzü, nehrin derin sularına doğru itti. Oğlu da ona yardım ediyordu. Uzunca bir çalışmadan sonra, koca öküz, sulara, bulanık sulara yuvarlandı. Bir zaman kayboldu. Sonra suyun yüzüne çıktı. Bir müddet de kazanın ortasında döndü döndü... Daha sonra akıntıya kapılarak, Yusuf’tan uzaklaşmaya başladı. Baba oğul, uzun uzun koca öküzün ardından baktılar. Yusuf, döndü:

“Belki de bir yere takılmadan deryaya kavuşur...” diye söylendi. “O zaman kemiklerine varıncaya kadar balıklara yem olsa bile, uçsuz bucaksız deryada hiç olmaza ruhu serbest kalır... Boyunduruktan kurtuldu gayri...”

Bataklıktan yeşil ılgın ormanına doğru yürüdüler.

Samim Kocagöz

Türk Dil Kurumu, *Güzel Yazılar Hikâyeler 1*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

ılgın: Akdeniz bölgesinde yetişen bir ağaç veya ağaççık cinsi.

kolcu: Bir şeyi korumak için bekleyen veya kol gezen görevli, muhafız.

mil: Selin sürükleyip getirdiği çok küçük taneli çamurlaşmış kum ve toprak karışımı.

tokat: (halk ağzında) Hayvan ağılı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Toplumcu Gerçekçilik

Toplumcu gerçekçilik (sosyal realizm), toplumcu dünya görüşü üzerine temellendirilmiş bir edebiyat akımıdır. Bu akım, toplumu sosyal sınıfl ar arasında gerçekleşen çatışma alanı olarak değerlendirir. Amacı, söz konusu sınıfsal çatışmayı ve bu çatışmanın toplumda yol açtığı etkileri ve sorunları yansıtmanın yanında bu sorunlara toplumcu çizgide çözüm yolunu da göstermektir. Bu açıdan toplumcu gerçekçilik, toplum için sanat ilkesine bağlı olarak edebiyata eğitici bir işlev yükler. Rus edebiyatında Maksim Gorki, Mihail Şolohov (Mihail Şolohov, 1905-1984); Amerikan edebiyatında Jack London, John Steinbeck (Con Ştaynbek, 1902-1968) bu akımın başlıca temsilcileridir.

Türk edebiyatında toplumcu gerçekçi anlayışla eser veren sanatçılar eserlerinde köy yaşamındaki sorunları, toprak kavgalarını, ağa-köylü çatışmasını; köyden kente göçün neden olduğu sorunları; büyük kentlerde yaşayan işçilerin, emekçilerin yaşam mücadelelerini ele aldılar. Nazım Hikmet (1902-1963), Ercüment Behzat Lav (1903-1984), Sadri Ertem, Sabahattin Ali, Reşat Enis Aygen (1909-1984), Kemal Tahir, Orhan Kemal, Fakir Baykurt, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz toplumcu gerçekçiliğin Türk edebiyatındaki başlıca temsilcileridir.

Toplumcu gerçekçilik akımını benimseyen yazarlardan olan Samim Kocagöz, bu akımın özelliklerine uygun olarak eserlerinde toplumsal sorun ve olguları ele almıştır. Yazar, *Koca Öküzün Ölümü* adlı hikâyesinde gerçekçi gözlemlere yer vermiştir:

Yusuf, titreyen elleriyle ılgınları araladı. Yarı kapalı, yumuk yumuk gözlerini, büsbütün küçülterek nehrin iki kıyısını süzdü. Önünde bir bataklık, bulanık suların ortasına doğru, bir yarımada şeklinde uzanıyordu. Yarımada, nehrin en derin bir noktasına kadar yürümüştü. Yığın yığın sarı miller, yakıcı mayıs güneşinin altında, ıslak ıslak parlıyordu. Yusuf, bir zaman daha sulara, bataklığa baktı. Sonra birdenbire kalbi durur gibi oldu. Bir an gözlerini yumdu. Açtığı vakit, iki damla yaş, bembeyaz sakalına yuvarlandı. Güçlükle iki üç adım daha attı; ılgınlardan kurtuldu. Sonra dizlerinin bağı çözüldü. Oracığa, kumların üzerine çöküverdi. Titreyen ellerini dizlerine dayadı. Ellerinin, dizlerinin sarsılması bir zaman sonra kesildi. Taştan bir heykel gibi, nehrin bulanık sularına doğru uzanan bataklığa baktı kaldı.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Koca Öküzün Ölümü* adlı metnin tema ve konusunu belirleyiniz.
2. Metnin tür özelliklerini belirleyiniz.
3. Metnin kahramanı Yusuf, koca öküzle kendisi arasında ne gibi koşutluklar kuruyor? Açıklayınız.
4. Metindeki sosyal ve kültürel unsurları belirleyiniz.
5. Toplumcu gerçekçilik akımının *Koca Öküzün Ölümü* adlı metne etkilerini değerlendiriniz.
6. Metinde anlatılan olay gerçekte yaşanmış olabilir mi? Tartışınız.
7. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.
8. Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyiniz.

9. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında metinde yer alan diğer çatışmaları belirleyiniz.

10. Metni, *Oğlumuz* adlı metinle tür, biçim, üslup, anlatım teknikleri ve içerik yönünden karşılaştırınız.

	Koca Öküzün Ölümü	Oğlumuz
Tür		
Biçim		
Üslup		
Anlatım teknikleri		
İçerik		

Etkinlik

a. *Koca Öküzün Ölümü* adlı metinde kullanılan anlatım biçimlerini belirleyiniz.

b. Metinde kullanılan anlatım tekniklerini belirleyiniz.

c. Kullanılan anlatım biçim ve tekniklerinin metindeki işlevlerini tartışınız.

Yazarın Biyografisi

Samim Kocagöz (1916-1993): Aydın'ın Söke ilçesinde doğan yazar, ilkokulu Söke'de; ortaokul ve liseyi ise İzmir'de okudu. Söke'nin tanınmış çiftçi ailelerinden birine mensup olan Kocagöz, çocukluk ve gençlik yıllarında tatillerini çiftçilik işlerinde ailesine yardım ederek geçirdi. Böylece köy insanını ve çiftçilik hayatını yakından görme ve tanıma imkânı buldu. Yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde yaptı. 1942-1945 yılları arasında Lozan Üniversitesinde sanat tarihi öğrenimi gördü. Yurda döndükten sonra çeşitli öğretim kurumlarında edebiyat ve sanat tarihi öğretmenliği yaptı. Memleketi Söke'de çiftçilikle uğraştı.

Samim Kocagöz, Sadri Ertem ve Sabahattin Ali çizgisinde toplumcu gerçekçi anlayışı sürdüren eserler verdi. Konularını yaşadığı ve yakından tanıdığı Ege Bölgesi'nden, bu bölgenin köy ve ilçelerinde yaşayan insanların yaşamından aldı. Sanatçı; eserlerinde tarım işçilerinin ve toprak köylülerinin sorunlarını, makineleşme sonucunda bu insanların işsiz kalması olgusunu sınıfsal çatışma temelinde yansıttı. İnsanın insanla ve tabiatla ilişkilerini gerçekçi gözlemlerle ve yalın bir dille anlattı. *Telli Kavak*, *Sığınak*, *Cihan Şoförü*, *Ahmet'in Kuzuları*, *Yolun Üstündeki Kaya*, *Yağmurdaki Kız*, *Gecenin Soluğu* (hikâye); *Bir Şehrin İki Kapısı*, *On Binlerin Dönüşü*, *Kalpaklılar*, *Doludizgin*, *Bir Çift Öküz* (roman) yazarın başlıca eserleridir.

Samim Kocagöz
(1916-1993)

Hazırlık

1. Bireyin yalnızlaşmasında modern yaşamın etkileri var mıdır? Tartışınız.
2. Kişinin kendini zaman zaman mutsuz hissetmesinin nedenleri neler olabilir? Tartışınız.

ODALARDAN BİRİ

5. Metin

Fenerin ışığı yolun üstüne bir daha düştü; Suat uzaklaşmış bile; tek balığını sallıyor elinde. İstasyona yedi dakikada, evine on dakikada varır. Döndüm. Denize inen yolun başında ışığın sandalı aydınlatmasını bekliyorum. Sandal çırpıntılı ışığın içindeyken atıyorum balığı. Küt, kof, katılmış katılığın sesi geliyor. Eve gitmek uzun sürer. En azından on beş dakika; üşeniyorum. Usanç geldi bu yoldan. Babam kızmış, kapının sürgüsünü gene sürdürmüştür anneme. Otele gitsem. Ömrümde giremedim, gıcırtılı, esnedi esneyecek gibi duran kapısından içeri. Yıllardır da geçerim önünden. Ne zaman gelecektim sanki. Yatağımı, evimi severdim şimdiye kadar; oda demeli, oda demek daha doğru olur. Odamı, yalnız odamı severdim. Ondan da soğuttular sanki beni. Garip olacak, kılığım da pek uygunsuz, aldırma. Kapı sürgülü olsa bile bodrum penceresinden girerdim. O da olurdu. Otel, oteli denemeli. Yeni bir oda görürüm, sırası gelmişken... Param var. Nüfus cüzdanım yanımda değil. O gerekli sanırım. Adama, Sarıkumluyum da diyemem, evine gitseydin der, inanmaz da kapının sürgülenmesi hikâyesine, kuşkulanır, inansa bile bir türlü, otelin önünden geçemem bir daha. En iyisi açıkça yanıma almadım, demek. Balığa çıktık derim. Lâf olsun diye zaten birer balık çektik Suat'la. O, eli boş dönmesin diye aldı yanına. Eve götürür, tel dolabının orta yerine yerleştirir. Ailece paylaşacak olsalar, bir tadımlık bile düşmez her birine. Bilemedin, kedinin önüne attırır büyük hanım. Ama balığa çıkan Suat, balıkla dönmüştür eve. Anam bilir niye çıktığımı denize. Bir şey söylemeği de Dilâver Hanımlığına yediremez. Balığı attım zaten. Ölü eti ne yapayım. Otelde gülerlerdi tek balığı görseler. Hem onlara ne. Gider yatarım. Dertleri künye ise ezbere okurum. Köyün yabancısı olsam eski mahalledeki otelin yerini bilir miydim sanki. Gideceğim. Amma da çabuk yürümüşüm. Gömlek sırtıma yapışıyor. Yıvışık bir ter sırtımın ortasından belime iniyor. Geldim. Eski mahallede oturmadığımıza göre adam belki de tanımaz beni. Neyse ne, gireceğim. Birden bütün yıldızlar dökülüyor. Kapının önü karanlık; yelle birlik yıldız kokusunu sokuyorum içeri, farkındayım. Kapıyı bu

sıcakta bile kapalı tutuyorlar. Göksüz içerisi, pis kokuyor. Böyle mi kokar oteller? Belli etmemeli ama. Otele alışıkmışım gibi yürümeli. Hasta bir ışığın altında duran kâtipten başkası yok ortalıkta. Önünde duruyorum. Başını kaldırmadı daha, kitap okuyor. Kapı da gıcırdadı. Eğiliyorum. "Aşk Sanatı" okuduğu. Bilirim, başında da "metin harici 27 resim" diye bir şeyler yazar. Aşkı bir de bana sorsa... Başının gölgesi önüme doğru uzanmağa başladı. Pantalonuma bakıyor. Lekelidir, çamurludur -çamurlarını göremez ama- ıslaktır belki de. Ona bakıyorum ben. Masaya dayadığım ellerime bakıyor. Ölü et kokusunu almış olabilir. Ellerimde tuzlu suyun yıvışıklığı, sandal tozunun pütürlülüğü, küreğin kızdırdığı nasır var. Bilemez o bunları. Bakıyor gene de. Ellerimden anlamağa çalışıyor beni. Salak. Gözleri kemerimde. Gömleğimin yakası çok açık. Terliyim de. Göğsü terlemiş bir adam, bu saatte nereden gelir? Saatine bakıyor. Bir buçuğa geliyor. Gözleri yüzümde; gözüme dikili. Gözleri gözlerim gibi yeşil. Yaşlı bir yeşil, ağlamış gibi, kızgın kuma, kızgın denize bakmış gibi yahut. Ne istiyorsunuz deyiverdi gözler, gözlerimin içinde. Ne isteyeceğim. Kızgın, baktım yeşile. **Oda istiyorum.** Yeşil koyulaştı, daha yukarılara çıktı. Tuzlu kıvırcıklığı içindeki saçıma, terini duyabildiğim alnıma doğru. Gene yeşillerin içinden bakıyorum. Tek yataklı mı olsun, dedi. Tek yataklı olacağını kendi de bilir elbet. Ne yapayım iki yatağı. Kaçıncı katta olsun, diyor. Bütün bunları sormasa... Sormak âdet de değildir herhalde. Bilmem. Gözlerinin yeşilinden apayrı şeyler bu sordukları. İkinci katta olacak diyor. Zaten iki kat bu otel. Bir gecelik mi, diyor sonra. Bir, beş, on, çabuk bitirsen işini, kitabına dönersin, diyesim geliyor. Yeşiller dolaşıyor gene üstümü başımı. Nüfus kâğıdın, diyor. **Yok**. Sesim çok sert çıktı. Birden gözleri çenesiyle birlikte yukarıya bakıyor. Onsuz olmaz ki diyecek gibi. Sorarsın söylerim dedim, yabancısı değilim buranın. Bir şey söyleyecek oldu, vazgeçti. Eğdi başını. Adınız, diyor. **Müşfik**. Ağır geliyor yabancının sorması. Vazgeçesim, çıkıp gidesim tutuyor. Gözümü kaldırınca yeşiller gene gözümde. Bekler gibi. Soyadınız, diyor bu defa. Yutkunuyorum. Börekçi demeli. Müşfik Börekçi, diyorum. Duraklamıyor bile yazarken. Şaşmadı. Suat Çuhacı da, Fikret Ünlü de deseydim şaşmayacaktı. **Babanızın adı**. Reşit, diyorum. Umurumda değil. Şimdi de, nereden geldiniz, diyor. Sarıkumlu olduğumu söylüyorum; bir çırpıda söyledim her şeyi. Rahat bıraksın artık. Söyledim, yazdı; söyledim, yazdı. Uzattı kolunu, anahtarlardan birini çividen aldı, verdi. İşkence bitmiş demek. İkinci kat, merdiveninin karşısındaki kapı, dedi. Oda kokuyor. Çarşaf, diş macunu, uyku kokuyor. Pencereyi açıyorum. Deniz, yıldızlı deniz doluyor odaya. Bir kedi var bitişikteki balkonda. Denizin içinden çağırıyorum. Başını kaldırıyor, kalkıp geriniyor, oturuyor, çöküyor. Yumulan gözleri görüyorum sanki.

İçeri çekiliyorum, deniz seyreliyor. Soyunuyorum. Gömleği iskemlenin arkalığına geçirdim. Pantalon bir köşede de dursa da olur. Daracık oda; yatak geniş. Serin çarşafa oturuyorum. Yatmış, ısıtmış, kokusunu bırakmış gelip geçen. Yataklar çabuk soğur. Otelciler her gün insan görürler, tümen tümen insan. Bu yatak da öyle. Yepyeni bir odadayım. İlk olarak odamdan başka yerde yatacağım. Burası benim için yepyeni ama aşağıdaki kâtip için, bir başkalık olsun, olabildim mi? Boğuldum gitti öteki kayıtların altında. Benden sonra bir başkası yazılır o deftere. Yeşil gözleri vardı kâtibin. Geceleri denize çıkamayan gözler. Balığı getirseymişim, özlem içinde kıvranırdı belki. Gündüzün uyur herhalde. Denize çıkmaz; girip yüzse de. Sandalı ışıktan uzağa çekemez. İster de çekmeği. Belki. İster, belki değil, ister. Kapanmış kalmışa benziyor gözleri. Bu pencerenin dibine kadar uzanan suyu bile görmez belki. Denize bakan bir odada ilk yatışım bu. Sıra sıra gelen çarpma sesinde, alışmadığım bir sertlik var. Alışmadığım. İşini gücünü bitirmiş gibi, çarpıp duruyor çakıllara; kabarıyor, çekiliyor. Kayıkhane sesi gibi, dam altına giren deniz sesi. Bu damın altında ben de varım. Kâtip de var. Su yeşili gözleri var kâtibin, o güneş görmemiş, hasta ışığın altındaki sayrı yüzünde bile parlayabilen su yeşili gözleri var. Bir daha dağıldım. Bunun da gözlerinde bir parçam kaldı. Bundan sonra bunu da hesaba katmalıyım. Beni tanıyanlar arasında bu da olacak. Olmaz ama. Unutur o. Benim tanıdıklarım arasında bu da olacak. Gelmeseydim keşke, hiç gelmeseydim. Tanımayıverir, geçerdim. Şimdi o da var. Parçalarımı toplarken, bunun gözlerinde, yeşillerin dibinde kalanını da bulmak, unutmamak gerekecek. Odanın parasını verdim zaten. Erkenden kaçayım yarın. Elimden gelse de, görünmesem ona. Erkenden kaçmalı. Pencereden içeriye dolmuş denizin, yıldızların içinde uyuyacağım. Kâtip "Aşk Sanatı"nı okur şimdi. Işığı hiç yakmamışım, göğün aydınlığı yetmiş. Bir komodin de varmış odada. Yeni odada yatmak, heyecan gibi bir şey. Çarşafın serinliği duruyor hâlâ. Yatayım artık.

Bilge Karasu, *Troya'da Ölüm Vardı*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları	
komodin: Karyolanın yanı başına konulan üstü masa biçimindeki küçük dolap.	künye: Bir kimsenin adı, soyadı, ülkesi, doğumu, mesleği vb. bilgilerini gösteren kayıt.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Modernist hikâyede gerçeklik karşısında kuşkucu ve tedirgin olan, iç dünyasına çekilen, yabancılaşan, toplumla çatışan, karamsar, bunalımlı, zayıf birey ele alınmıştır. Bu tarz hikâyede kronolojik zamanda geriye dönüşlerle geleneksel anlatım ve yapıdan uzaklaşılmış, olay örgüsü ve mekân geri planda kalmıştır. Nezihe Meriç, Bilge Karasu (1930-1995), Yusuf Atılgan, Oğuz Atay (1934-1977), Ferit Edgü ve Adalet Ağaoğlu (1929-2020) bu akım doğrultusunda hikâye yazan başlıca sanatçılardandır.

Bilge Karasu, Odalardan Biri adlı hikâyesinde toplumun, kalabalıkların içinde sıradanlaşmamak için yalnızlığına sığınan, yani kendi içine yönelen bireyi anlatmıştır. Yazar, bu hikâyede iç konuşma ve bilinç akışı anlatım tekniklerini kullanmıştır:

Param var. Nüfus cüzdanım yanımda değil. O gerekli sanırım. Adama, Sarıkumluyum da diyemem, evine gitseydin der, inanmaz da kapının sürgülenmesi hikâyesine, kuşkulanır, inansa bile bir türlü, otelin önünden geçemem bir daha. En iyisi açıkça yanıma almadım, demek. Balığa çıktık derim. Lâf olsun diye zaten birer balık çektik Suat'la. O, eli boş dönmesin diye aldı yanına. Eve götürür, tel dolabının orta yerine yerleştirir. Ailece paylaşacak olsalar, bir tadımlık bile düşmez her birine. Bilemedin, kedinin önüne attırır büyük hanım. Ama balığa çıkan Suat, balıkla dönmüştür eve. Anam bilir niye çıktığımı denize. Bir şey söylemeği de Dilâver Hanımlığına yediremez. Balığı attım zaten. Ölü eti ne yapayım. Otelde gülerlerdi tek balığı görseler. Hem onlara ne. Gider yatarım. Dertleri künye ise ezbere okurum. Köyün yabancısı olsam eski mahalledeki otelin yerini bilir miydim sanki.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Odalardan Biri* adlı metindeki temel çatışmayı belirleyiniz.
2. Metinde kahramanın ruh hâli ile zaman ve mekân arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.
3. Metinde anlatılanların insanın hangi yönlerine ışık tutuyor olabileceğini açıklayınız.
4. Metinle ilgili beğeni, tespit ve eleştirilerinizi gerekçelendirerek ifade ediniz.
5. *Odalardan Biri* adlı metni, *Koca Öküzün Ölümü* adlı metinle tür, biçim, üslup, anlatım teknikleri ve içerik yönünden karşılaştırınız.

	Odalardan Biri	Koca Öküzün Ölümü
Tür		
Biçim		
Üslup		
Anlatım teknikleri		
İçerik		

1. Etkinlik

İçeri çekiliyorum, deniz seyreliyor. Soyunuyorum. Gömleği iskemlenin arkalığına geçirdim. Pantalon bir köşede de dursa da olur. Daracık oda; yatak geniş. Serin çarşafa oturuyorum. Yatmış, ısıtmış, kokusunu bırakmış gelip geçen. Yataklar çabuk soğur. Otelciler her gün insan görürler, tümen tümen insan. Bu yatak da öyle. Yepyeni bir odadayım. İlk olarak odamdan başka yerde yatacağım. Burası benim için yepyeni ama aşağıdaki kâtip için, bir başkalık olsun, olabildim mi? Boğuldum gitti öteki kayıtların altında. Benden sonra bir başkası yazılır o deftere. Yeşil gözleri vardı kâtibin. Geceleri denize çıkamayan gözler. Balığı getirseymişim, özlem içinde kıvranırdı belki. Gündüzün uyur herhalde. Denize çıkmaz; girip yüzse de. Sandalı ışıktan uzağa çekemez. İster de çekmeği. Belki. İster, belki değil, ister. Kapanmış kalmışa benziyor gözleri. Bu pencerenin dibine kadar uzanan suyu bile görmez belki. Denize bakan bir odada ilk yatışım bu. Sıra sıra gelen çarpma sesinde, alışmadığım bir sertlik var. Alışmadığım. İşini gücünü bitirmiş gibi, çarpıp duruyor çakıllara; kabarıyor, çekiliyor. Kayıkhane sesi gibi, dam altına giren deniz sesi. Bu damın altında ben de varım. Kâtip de var. Su yeşili gözleri var kâtibin, o güneş görmemiş, hasta ışığın altındaki sayrı yüzünde bile parlayabilen su yeşili gözleri var. Bir daha dağıldım. Bunun da gözlerinde bir parçam kaldı. Bundan sonra bunu da hesaba katmalıyım. Beni tanıyanlar arasında bu da olacak. Olmaz ama. Unutur o. Benim tanıdıklarım arasında bu da olacak. Gelmeseydim keşke, hiç gelmeseydim. Tanımayıverir, geçerdim.

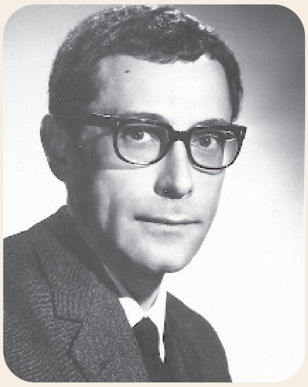
a. Yukarıdaki parçada kullanılan anlatıcı ve bakış açısını belirleyiniz.
b. Bulduğunuz anlatıcı ve bakış açısının özelliklerini belirtiniz.
c. Belirlediğiniz anlatıcı ve bakış açısının metindeki işlevini tartışınız.

2. Etkinlik

a. *Odalardan Biri* adlı metindeki kişileri belirleyiniz.

b. Bu kişilerin özelliklerini belirleyiniz.

c. Kişileri tip ya da karakter özellikleriyle açıklayan bir tablo hazırlayınız.

Bilge Karasu (1930-1995)

Yazarın Biyografisi

Bilge Karasu (1930-1995): İstanbul'da doğdu. Şişli Terakki Lisesini bitirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde öğrenim gördü. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünde, Ankara Radyosu Dış Yayınlar Bölümünde görev yaptı. Hacettepe Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalıştı. Çeşitli yayınevlerinde çevirmenlik yaptı.

Hikâye, roman, deneme türünde eserler veren sanatçı; farklı biçim, teknik ve içerikte eserler yazdı. Çalışmalarıyla çeşitli ödüller aldı. Modern toplumsal yapı içinde yalnızlaşan ve iç dünyasına yaptığı yolculukla yaşamı, dünyayı anlamaya çalışan bireyi eserlerinde felsefi bir derinlikle ele aldı. Sanatçı; ölüm, korku, yalnızlık, gibi kavramlar üzerinden bireyin iç dünyasını imgesel bir anlatımla yansıttı. *Troya'da Ölüm Vardı, Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı, Göçmüş Kediler Bahçesi, Kısmet Büfesi* (hikâye); *Gece* (roman); *Ne Kitapsız Ne Kedisiz, Narla İncire Gazel* (deneme) yazarın başlıca eserleridir.

Türk ve dünya edebiyatından hikâye örnekleri okuyunuz.

Dil Bilgisi

1. Aşağıdaki parçada bulunan cümlelerin ögelerini belirleyiniz.

Otomobil birdenbire yavaşladı. Yolun sol tarafı sarp bir kesme idi ve sağ tarafta, iki minare boyunda bir yar, esner gibi ağzını açmıştı. Yol birdenbire darlaşıyordu. Motörün hafifleyen gürültüsü arasında aşağıdan doğru gelen bir su şırıltısı duyuluyordu. Henüz taş bile döşenmemiş olan şosenin bu kısmında çökme ve kayma tehlikesi bulunduğu için yolcular burada yayan yürür ve otomobiller yavaş yavaş ilerlerdi.

2. Aşağıdaki parçada bulunan birleşik kelimelerin yazımıyla ilgili kuralları belirtiniz.

Fakat bütün bunlara ne lüzum var; sen sanki bunları bilmiyor musun?.. Ben sanki bütün bu şeylerin senin kalbini nasıl sızlattığını bilmiyor muyum? Annen, ben... Sen bize bakma. Bütün budalalık bizde. Biraz hasta olmanı bekler gibiyiz. Hala bize en çok ait olduğun günlerdeki gibi kalmanı istiyoruz. Değişebileceğini aklımız almıyor. İşte, gözlerimi bir türlü yüzüne çeviremiyorum, sana bakamıyorum. Annen de böyle. Şimdi biz, seni uyandıramayız. Çünkü, düşünmeğe cesaret edemeden biliyoruz ki, artık senin uykun da değişti.

3. Aşağıdaki parçada noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını belirtiniz.

Yusuf uzun zaman olduğu yerde, kılını bile kıpırdatmadan kaldı. Neden sonra oğlu gelip yanına çökünce kendine geldi. Delikanlı, gözlerini dikmiş babasına bakıyordu. Boğuk bir sesle:

"Bulamadım." dedi. Baba da gözlerini dikmiş, bataklığın üzerinde dolaşan iki kartala bakıyordu.

"Ben, buldum!" diye mırıldandı. Genç adam, babasının baktığı istikamete döndü. Öfkeyle:

"(...) ne işi varmış suyun, batağın içinde?.." diye söylendi. Yusuf, dönüp oğlunun yüzüne baktı:

"Karşı yakaya geçmeye niyetlenmiş bir hâlde.."

"Ne işi varmış o yakada?" Yusuf'un yüzünden acı bir tebessüm uçtu:

"Mübarek bu mevsimde işsizliği hiç sevmezdi. Canı sıkılmış olacak. Huyu sarı öküze benzemezdi..."

YAZMA ÇALIŞMALARI

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Hikâye Yazma Aşamaları

1. Hazırlık

a. Tema ve konuyu belirleme: Yazacağınız hikâyede okuyucuya hangi temel iletiyi vermek istediğinizi ve bu iletiyi sınırlamak ve somut hâle getirerek anlatmak için başvuracağınız bir durum/olay belirleyiniz.

b. Kişileri ve metindeki işlevlerini belirleme: Hikâyenin kişilerini (şahıs kadrosu) belirleyiniz. Olayın akışını etkileyen özelliklerini göz önünde bulundurarak tip-karakter şeklinde rol dağılımını yapınız.

2. Planlama

a. Olay örgüsünü ve çatışmaları belirleme: Gerçek ya da gerçeğe yakın bir ana olay ve bu olaya bağlı olarak neden-sonuç ilişkisi içinde gelişen küçük olay halkaları belirleyiniz. Kahramanların kendi içlerinde veya toplumla ilişkilerinde ortaya çıkarak olayın gelişmesini sağlayan çatışma ögeleri tespit ediniz.

b. Mekânı ve zamanı belirleme: Olayın geçtiği zamanı ve yerleri belirleyiniz. Seçtiğiniz bu zaman dilimleri ve mekânla olayların ilerleyişi ve kahramanların ruh hâli arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurunuz.

c. Anlatıcı ve bakış açısını belirleme: Hikâyede verilmek istenen mesaja ve olayın ilerleyişine en uygun anlatıcıyı ve bakış açısını belirleyiniz.

3. Taslak Metin Oluşturma:

a. Plan doğrultusunda metni yazma: Hazırlık ve planlama aşamasında belirlenen çerçevede hikâyenizin taslağını yazmaya başlayınız.

b. Anlatım biçim ve tekniklerinden yararlanma: Öyküleyici ve betimleyici anlatım biçimlerini; gösterme, diyalog, iç konuşma, bilinç akışı vb. anlatım tekniklerini kullanarak hikâyenizi yazınız.

4. Metni Düzeltme ve Geliştirme:

a. Metnin tutarlılığını değerlendirme: Yazdığınız taslak metinde birbiriyle tutarsız olan olay, düşünce veya anlatım olup olmadığını gözden geçirerek metnin bir bütün hâlinde tutarlı olmasını sağlayınız.

b. Anlatım bozukluklarını giderme: Hikâyenin amacına ulaşmasına engel olabilecek ifade kusurlarını ortadan kaldırınız. Açıklık, duruluk, akıcılık, yalınlık özelliklerini göz önünde bulundurarak taslak metni inceleyiniz.

c. Yazım ve noktalama hatalarını düzeltme: Yazım ve noktalama kurallarını ve sayfa düzenini göz önünde bulundurarak metni inceleyiniz. Metindeki eksik noktalamaları tamamlayınız, -varsa- yanlış yazım ve noktalamaları düzeltiniz.

5. Yazılan Metni Paylaşma:

Yazdığınız hikâyeyi sınıfta arkadaşlarınıza okuyunuz. Genel ağ, dergi veya gazetelerde yayımlayınız.

b. Yazma Sürecini Uygulama

Etkinlik

a. Hikâye yazma aşamaları doğrultusunda ve incelediğiniz hikâyelerden birinin özelliklerine uygun bir hikâye yazınız.

b. Yazdığınız hikâyeleri çeşitli araç ve yöntemlerle (sınıf panosu, okul panosu, dergi, gazete, sosyal medya vb.) paylaşınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Etkinlik

a. Öğretmen tarafından sınıfa getirilen seslendirilmiş bir hikâye dinleyiniz.

b. Dinlediğiniz hikâyeyi yorumlayınız.

ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1-7. soruları Oktay Akbal'ın *Gar* adlı hikâyesinden alınan aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Bir yana çekilip garı seyre daldım. Sabahtı. Ayaz zehir gibi. Koca koca katarlar peronlar boyunca dizilmiş duruyordu. İstanbul'dan gelen yataklının yolcuları eşyalarını hamallara yükletmekteydiler: Garın sabah kalabalığını kent emiyor, tüketiyordu. Neredeyse katar birinci perondan ayrılıp, yerini boş bırakacaktı. Yolcular otomobillerle evlere, otellere dağılacak, hamallar dinlenmeye gidecek, garın hoparlörü, birkaç saat için sesini kısacak, ortalıkta şişman gazete satıcısı, ne beklediği bilinmeyen birkaç asker, tek tük hademelerin telaşlı gidip gelişlerinden başka bir şey kalmayacaktı.

(...)

Sıkıntılı bir kış sabahı bu. İnsanları, havası, garı, tren düdükleriyle kişiye bir genişlik, bir ferahlık vermeyen günlerden. Bozkır kentinin insana yaşamayı unutturan, ağzını açıp etrafındakilere, suya sabuna dair iki çift söz söylemek arzusunu bile vermeyen, duyan, düşünen, hayal eden insanoğluna, bir karıncanın, daha doğrusu gözleri bağlı bir dolap beygirinin, hep aynı renkle, hep aynı değişmezlikle çizgili yaşantısını hatırlatan sayısı pek çok günlerinden. Kaçıp kurtulunamayan, yakamı elinden çekip alamadığım, tekdüzeliğin içime kaybolmaz tortusunu boşalttığı bu anlarımda, bozkır kenti benim düşmanımdır. Başını alıp yitip gideceğin, kimsenin seni tanımadığı, bir gördüğün evi, insanı, köşe başını bir daha göremeyeceğin bir semti; hayallere bir sonsuzluk çizgisi çizen gökleri, denizleri; bir kanepesinde kendini bütün iç sızılarından, üzerine geniş bir ağ gibi kapanıveren yaşama isteksizliğinden, bir kuşun kanadı, bir dal çıtırtısı, (...) bir ses, bir şarkı parçası, bir şimşekli bakışla seni kurtarıveren caddeleri, parkları olmayan, ruhunu yok eden bir kenttesin. Sabah gardan geçersin, akşam tren yollarından. Hep aynı insanlara, hep aynı değişmeyen bakışlara rastlarsın, hep aynı yolları, sinemaları, kahveleri, parkları görürsün. Kaçamazsın ellerinden. Nereye gitsen gelirler. Tek başına, geçmişin, anıların, kişiliğin, gölgen, başıboşluğunla yapayalnız olamazsın. Kendi kendine, gözlerden uzak, bitemezsin, tükenemezsin.

Gişe açıldı. Yataklının kibar yolcuları gittiler. Garsonlar gevezelikteler. Askercikler bilet alıyor. Sonra çekilip gidiyorlar. Kimseler kalmıyor. Bir ben, atkım boynumda, kapı aralarında, gişe önlerinde gidip geliyorum. Gar boş, sessiz, ölü. Soluk almadan uyuklayan bir eski zaman yaratığı.

Artık gitmeli. Bu sessizliğe dayanamazsın. Rüzgâra rağmen, boş, anlamsız bir asfalt yol boyunca yürümeli. Dışarısı hayli soğuk olmalı, yakamı şimdiden kaldırmalıyım. Bir de gazete almalı. Boş koridordan geçiyorum. Bir yanda, cam kapının kenarında, nerdeyse saydam denecek kadar beyaz, bembeyaz bir köylü kadın. Genç yaşta çökmüş bir adam yanıma yaklaşıyor. Âdeta sis içinden gelir gibi. Ağzından buhar çıkıyor. Ellerinde beş on lira.

"Efendi, hastaneden çıkardık. Bilet alacaaz da, bu para yeter mi ki?"

Yeter mi? Yetmez mi? Kadının kâğıt beyazlığındaki yüzü, aralık kapıdan esen rüzgârın titrettiği hayal insan. Garın ıssızlığı, loşluğu. Kara bir elin parmakları arasında beş, on lira. Elimle bir yer gösterdim. Kadın sırtını kapıya dayamış. Camın yanında kâğıt beyazlığı. Kadının başı üzerinden bozkır kentinin asfalt yolu görünüyor. Ta ötede kent. Anıtları var, binaları var, mağazaları, söylevleri, gürültüsü var. Renkli renkli vitrinler. Kumaşlar. Sinemalar. Hayalimizdeki bin bir ışıklı geceleriyle... Bir yanda da kâğıt gibi bir yüz... İncecik bir düş yaratığı, var yok arası... Belki de vardan çok, yok. Hiçbir zaman var olmamış insanlarımız. Belki de onlar var değiller de, bize varmışlar gibi geliyor. Ya biz aldanıyoruz, ya onlar... Ama belki de yalnız onlar var da, bizler anıtlarımız, gürültümüz, gazetelerimiz, kürklerimiz, yataklı vagonlarımız, azametimiz, söylevlerimize rağmen var değiliz. Bizler, onlardan daha çok birer hayal yaratığına benziyoruz. Asfalt yollar, blok apartmanlar, cayırtılı vitrinler. Bunlar, gerçekte olmayan, bize varmış gibi görünen yalnız bunlar belki de...

Artık, bu sıkıntılı bozkır kentinin upuzun asfaltında bomboş, yapayalnız değilsin. Sağında, solunda kâğıttan yapılmış insanlar ve kâğıttan bir dünya olduğunu görüyorsun, seziyorsun. Gerçek mi bu dünya? Bunu, rüzgârın alıp uçurduğu bir tek cümlede aramalı:

"Efendi, hastaneden çıkardık. Bilet alacaaz da, bu para yeter mi ki?"

1. **Metnin tema ve konusunu belirleyiniz.**
2. **Metnin yapı unsurlarını tespit ediniz.**
3. **Metin hangi hikâye türüne örnektir? Neden?**
4. **Metinde sanatçının dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.**
5. **Metinde farklı anlatıcıların kullanılmasının metne etkisini değerlendiriniz.**
6. "Bir ben, atkım boynumda, kapı aralarında, gişe önlerinde gidip geliyorum." **cümlesinin ögelerini bulunuz.**
7. **Metinde üç noktanın kullanım amacını belirleyiniz.**

8. **Dünya edebiyatından hikâye okumak isteyen biri, aşağıdaki eserlerden hangisini türünden dolayı <u>tercih etmez</u>?**

   A) *Decameron*

   B) *Vadideki Zambak*

   C) *Pazartesi Hikâyeleri*

   D) *Ay Işığı*

   E) *Kuyu ve Sarkaç*

9. Cumhuriyet Dönemi'nin başlarında yaşamış sanatçılardandır. Toplumcu gerçekçi anlayışla hikâye, roman ve şiir türünde eserler vermiştir. Olay hikâyesi geleneğini kendine özgü, farklı bir bakışla sürdürmüştür. Cumhuriyet'in ilk yıllarında edebiyatta görülen köye ve köylü yaşamına ve sorunlarına yöneliş, eserlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Yazar; Anadolu'nun çeşitli şehir, kasaba ve köylerinde öğretmenlik ve farklı görevler için bulunmuş; böylece yakından tanıdığı köy ve kasaba insanlarının mizacını, yaşayışını, sorunlarını eserlerinde konu edinmiştir.

   Aşağıdakilerden hangisi bu parçada sözü edilen yazarın eserlerinden biri <u>değildir</u>?

   A) *Telli Kavak*

   B) *Değirmen*

   C) *Kağnı*

   D) *Ses*

   E) *Yeni Dünya*

10. **Aşağıdakilerin hangisinde yapıt, birlikte verildiği yazara ait <u>değildir</u>?**

    A) *Eski Resimler*-Nahid Sırrı Örik

    B) *Merhaba Akdeniz*-Halikarnas Balıkçısı

    C) *Cevizli Bahçe*-Kemal Bilbaşar

    D) *Ekmek Kavgası*-Kemal Tahir

    E) *Sarı Sıcak*-Yaşar Kemal

11. Memduh Şevket Esendal, Cumhuriyet Dönemi'nin başlarında yaşamış; hikâye ve roman türünde eserler vermekle beraber asıl olarak hikâyeleriyle tanınmıştır. Yazar, hikâyelerinde durum hikâyesi geleneğine bağlı kalmıştır. Eserlerinde çeşitli resmî görevlerle bulunduğu ve yakından tanıma fırsatı bulduğu Anadolu'yu ve Anadolu insanını ele almıştır. Hikâyelerinde kişiler; genellikle memur, esnaf, köylü, aydın, ev kadını, yüksek bürokrat gibi toplumun her kesiminden insanlardan oluşmuştur. Yazar, hikâyelerinde bu kişilerin küçük yaşam kesitlerindeki görünüşlerini yansıtmış; yerli ve millî olan her olguyu hayranlık, iyimserlik ve hoşgörüyle anlatmıştır.

Bu parçada Memduh Şevket Esendal'la ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

A) Cumhuriyet Dönemi sanatçılarından olduğuna

B) Türk insanının hemen her kesimini hikâyelerinde yansıttığına

C) Eserlerinde evrensel temalara da yer verdiğine

D) Farklı türlerde eser verdiğine

E) Eserlerinde kesit öyküsü ilkelerini uyguladığına

12. (I) Delikanlı bunun üzerine yol parası tedarikine çıktı. (II) Fakat evindeki eski bir çifteye bir liradan fazla veren bulunmadı. (III) Beş lira gibi mühim bir parayı köyde bir araya getirebilmek, bir hafta uğraştığı halde, mümkün olmadı. (IV) Ne yapacağını şaşırmış bir halde iken bakkalın oğluna rastladı. (V) Bu çocuk bir zamanlar babasının yanından kaçıp şoför muavinliği yapmıştı.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde ögelerin dizilişi "özne, zarf tümleci, zarf tümleci, nesne, yüklem" **biçimindedir?**

A) I.

B) II.

C) III.

D) IV.

E) V.

13. Bir sandalye çekerek radyonun yanına oturdu, sesi iyice kıstı. Ben artık işitmiyordum ( )

— Biraz aç ( ) dedim ( )

— Gel ( ) dedi ( ) böyle çok güzel.

Gittim, yanına oturdum.

Tarık Buğra, *Buhran*

Bu parçada yay ayraçlarla ( ) belirtilen yerlere, aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

A) (:) (,) (.) (,) (;)

B) (.) (,) (.) (,) (;)

C) (:) (,) (:) (,) (;)

D) (.) (,) (:) (,) (,)

E) (.) (,) (:) (,) (,)

14. **Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayıp, cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.**

Cumhuriyet Dönemi'nde 1923-1940 yılları arasında daha çok, bireyin iç dünyasını yansıtan hikâyeler yazılmıştır.

- D ( ) → *-a / -e, -acak / -ecek, -ayım / -eyim, -alım / -elim, -an / -en* vb. eklerden önce gelen ünlü veya ekin geniş ünlüsü söyleyişe bakılmaksızın *a / e* ile yazılır.
  - D ( ) → "Açtığı vakit, <u>iki damla yaş</u>, bembeyaz sakalına yuvarlandı." cümlesinde altı çizili öge nesnedir.
    - D ( ) → **1. Çıkış**
    - Y ( ) → **2. Çıkış**
  - Y ( ) → Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra kısa çizgi konur.
    - D ( ) → **3. Çıkış**
    - Y ( ) → **4. Çıkış**
- Y ( ) → "Ben daha gidip çocukları <u>komşudan</u> alacağım." cümlesinde altı çizili öge dolaylı tümleçtir.
  - D ( ) → 1950'li yılların hikâyeciliğinde genellikle toplumcu gerçekçilik anlayışına bağlı eserler verilmiştir.
    - D ( ) → **5. Çıkış**
    - Y ( ) → **6. Çıkış**
  - Y ( ) → Sabahattin Ali, durum hikâyesi geleneğini kendine özgü, farklı bir bakışla sürdürmüştür.
    - D ( ) → **7. Çıkış**
    - Y ( ) → **8. Çıkış**

3. ÜNİTE

ŞİİR

Ünite İçeriği

Tanzimat Dönemi şiiri

Servetifünun Dönemi şiiri

Saf şiir

Millî Edebiyat Dönemi şiiri

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında şiir

Türkiye dışındaki çağdaş Türk şiiri

Cümlenin ögeleri

Yazım ve noktalama çalışmaları

Şiir yazma

Hazırlıklı konuşma

Amaç

Türk şiirinin tarih içinde gösterdiği değişim ve gelişimi örnek metinler üzerinden tanımak

Türk şiirine ait eserler aracılığıyla millî, manevi, ahlaki, kültürel ve evrensel değerleri tanımak

Cümlenin ögelerini, yazım ve noktalama kurallarını kavramak

Şiir yazma becerisi kazanmak

Düşünceleri sözlü anlatım yoluyla doğru ve etkili biçimde ifade etme becerisini geliştirmek

OKUMA ÇALIŞMALARI

Hazırlık

Namık Kemal'in "Edebiyatsız millet, dilsiz insan gibidir." sözünden ne anlıyorsunuz?

HÜRRİYET KASÎDESİ

1. Metin

Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetden
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı Hükûmet'den

Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetden
Mürüvvet-mend olan mazlûma el çekmez iânetden

Hakîr olduysa millet şânına noksân gelir sanma
Yere düşmekle cevher sâkıt olmaz kadr ü kıymetden

Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandandır
Ne gam râh-i vatanda hâk olursa cevr ü mihnetden

Muini zâlimin dünyâda erbâb-ı denâetdir
Köpekdir zevk alan sayyâd-ı bî-insâfa hizmetden

Hemân bir feyz-i bâkî terk eder bir zevk-i fâniye
Hayâtın kadrini âlî bilenler hüsn-i şöhretden

Nedendir halkda tûl-i hayâta bunca rağbetler
Nedir insâna bilmem menfaat hıfz-ı emânetden

Cihânda kendini her ferdden alçak görür ol kim
Utanmaz kendi nefsinden de âr eyler melâmetden

Felekden intikâm almak demekdir ehl-i idrâke
Edüp tezyîd-i gayret müstefîd olmak nedâmetden

Durur ahkâm-ı nusret ittihâd-ı kalb-i milletde
Çıkar âsâr-ı rahmet ihtilâf-ı rey-i ümmetden

Eder tedvîr-i âlem bir mekînin kuvve-i azmi
Cihân titrer sebât-ı pây-i erbâb-ı metânetden

Kazâ her feyzini her lûtfunu bir vakt içün saklar
Fütûr etme sakın milletdeki za'f u batâetden

Değildir şîr-der-zencîre töhmet acz-i akdâmı
Felekde baht utansın bî-nasîb erbâb-ı himmetden

Ziyâ dûr ise evc-i rif'atinden ıztırârîdir
Hicâb etsün tabîat yerde kalmış kâbiliyyetden

Biz ol nesl-i kerîm-i dûde-i Osmâniyânız kim
Muhammerdir ser-â-pâ mâyemiz hûn-ı şehâdetden

Biz ol âlî-himem erbâb-ı cidd ü ictihâdız kim
Cihân-gîrâne bir devlet çıkardık bir aşîretden

Biz ol ulvî-nihâdânız ki meydân-ı hamiyetde
Bize hâk-i mezâr ehven gelir hâk-i mezelletden

Ne gam pür-âteş-i hevl olsa da gavgâ-yı hürriyet
Kaçar mı merd olan bir cân içün meydân-ı gayretden

Kemend-i cân-güdâzı ejder-i kahr olsa cellâdın
Müreccahdır yine bin kerre zencîr-i esâretden

Felek her türlü esbâb-ı cefâsın toplasın gelsin
Dönersem kahbeyim millet yolunda bir azîmetden

Anılsın mesleğimde çekdiğim cevr ü meşakkatler
Ki ednâ zevki âlâdır vezâretden sadâretden

Vatan bir bî-vefâ nâzende-i tannâza dönmüş kim
Ayırmaz sâdıkân-ı aşkını âlâm-ı gurbetden

Müberrâyım recâ vü havfden indimde âlîdir
Vazîfem menfaatden hakkım agrâz-ı hükûmetden

Civân-merdân-ı milletle hazer gavgâdan ey bî-dâd
Erir şemşîr-i zulmün âteş-i hûn-ı hamiyyetden

Ne mümkin zulm ile bî-dâd ile imhâ-yı hürriyet
Çalış idrâki kaldır muktedirsen âdemiyyetden

Gönülde cevher-i elmâsa benzer cevher-i gayret
Ezilmez şiddet-i tazyîkden te'sîr-i sıkletden

Ne efsûnkâr imişsin âh ey dîdâr-ı hürriyet
Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretden

Senindir şimdi cezb-i kalbe kudret setr-i hüsn etme
Cemâlin tâ-ebed dûr olmasun enzâr-ı ümmetden

Ne yâr-ı cân imişsin âh ey ümmîd-i istikbâl
Cihânı sensin âzâd eyleyen bin ye's ü mihnetden

Senindir devr-i devlet hükmünü dünyâya infâz et
Hüdâ ikbâlini hıfz eylesün her türlü âfetden

Kilâb-ı zulme kaldı gezdiğin nâzende sahrâlar
Uyan ey yâreli şîr-i jeyân bu hâb-ı gafletden

Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün

Namık Kemal
***Namık Kemal'in Şairliği ve Bütün Şiirleri,* Hazırlayan: Önder Göçgün**

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âdemiyyet: İnsanlık.
agrâz: Kötü niyetler.
ahkâm: Hükümler, değer yargıları.
akdâm: Ayaklar.
âlâm: Elemler, kederler, acılar.
âlî: Yüce, ulu, yüksek.
âsâr: Eserler.
azîmet: Yola çıkma, gitme, gidiş.
bâb: Kapı.
batâet: Yavaşlık, ağır davranma.
bî-dâd: **1.** Zulüm, işkence. **2.** Adaletsiz, zalim.
cân-güdâz: Can eritici, can yakan.
cemâl: Yüz güzelliği.
cidd ü ictihâd: Ciddiyetle ve gücü yettiği kadar çalışma.
civân-merdân: Mert yaradılışlılar, yüce gönüllüler, yiğitler.
denâet: Alçaklık.
dîdâr: (güzel) Yüz, çehre.
dûde: Soy.
dûr: Uzak.
ednâ: Çok aşağı, en alt düzeyde.
efsûnkâr: Büyülü.
ehven: Zararı az, en zararsız.
ejder: **1.** Ejderha. **2.** Büyük yılan.
enzâr: Bakışlar.
esbâp: Sebepler.
evc-i rif'at: Yüksekliğin tepesi, son noktası.
feyiz: **1.** Verimlilik, bereket. **2.** İlerleme, kültürel gelişme, olgunluk. **3.** Mutluluk, iç huzuru.
fütûr: Bezginlik, umutsuzluk, usanç.
hâb: Uyku.
hâk: Toprak.
hamîr-i mâye: Hamurun mayası.
hamiyet: Bir insanın yurdunu, ulusunu ve ailesini koruma çabası.
hazer: Sakınma, kaçınma; sakın.
hevl: Korku.
himem: Himmet sözcüğünün çoğulu. himmet: **1.** Yardım. **2.** Çalışma, emek, gayret. **3.** Lütuf, iyilik. **4.** Yüksek irade.
hûn: Kan.
hüsün: Güzellik.
ıztırârî: Zorunlu.
iânet: Yardım.
ikbâl: **1.** Baht açıklığı veya yüksek bir makama, duruma erişmiş olma durumu. **2.** İstek, arzu.
ind: Yan, taraf, kat.
ittihat: Birleşme, birlik kurma, bir olma.
jeyân: Kükremiş, kükreyen.
kerim: Soylu, asil.
kilâb: Köpekler.
mekîn: Vakarlı, temkinli, güç sahibi kimse.
melâmet: Kınama, ayıplama.
mezellet: Alçalma, bayağılaşma.
muhammer: Mayalanmış, yoğrulmuş.
muin: Yardımcı.
müberrâ: Temize çıkmış, aklanmış.
münharif: Uzak, sapmış, ayrılmış.
müreccah: Yeğ, tercih edilen, üstün tutulan.
mürüvvet-mend: **1.** İnsanlık sahibi. **2.** Cömert, iyiliksever.
müstefîd: Yararlanma.
nâzende: **1.** Naz eden, nazlanan, nazlı. **2.** Sevgili.
nedâmet: Pişmanlık.
nusret: **1.** Yardım. **2.** Üstünlük, başarı. **3.** Zafer.
pür: Dolu.
râh: Yol.
recâ vü havf: Ümit ve korku.
sahrâ: **1.** Kır. **2.** Çöl.
sâkıt: **1.** Düşen, düşmüş. **2.** Hükmü kalmamış, eski önemini yitirmiş.
sayyâd: Avcı.
sebât-ı pây: Ayak direme.
ser-â-pâ: Baştan başa.
setr: Bir şeyi örtme, gizleme.
şemşîr: Kılıç.
şîr: Aslan.
tannâz: Herkesle eğlenen, alaycı.
tedvîr: **1.** Çevirme. **2.** Yönetme, çekip çevirme.
tezyîd: Çoğaltma, artırma.
tûl: Uzunluk.
u, ü / vu, vü: Ve (bağlaç).
ulvî-nihâdân: Yüce yaradılışlı.
ye's: Yeis, umutsuzluktan doğan karamsarlık, üzüntü.
ziyâ: Işık, aydınlık.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Şiir; duygu, düşünce ve hayallerin genellikle imge ve ahenk unsurları kullanılarak dizeler hâlinde anlatıldığı edebî türdür. Edebî türlerin en eskilerinden olan şiir alanında önemli eserler verilmiştir. İngiliz edebiyatında Shakespeare'in (Şekspir, 1564-1616) soneleri ile Amerikan edebiyatında Edgar Allan Poe'nun *Annabel Lee*; Fransız edebiyatında Baudelaire'in (Bodler) *Kötülük Çiçekleri*, Lamartine'in (Lamartin) *Göl*, Verlaine'in (Verlen) *Şiir Sanatı*, Aragon'un (Aragon, 1897-1982) *Mutlu Aşk Yoktur*; Şili edebiyatında Neruda'nın (Neruda, 1904-1973) *Umutsuz Bir Şarkı*; Alman edebiyatında Goethe'nin (Göte) *Doğu Batı Divanı*, Rilke'nin (Rilke, 1838-1926) *Duino Ağıtları* adlı eserleri dünya edebiyatında türün tanınmış örneklerindendir.

Yunus Emre'nin ilahileri, Fuzuli'nin gazelleri, Karacaoğlan'ın koşmaları ile Şeyh Galip'in *Hüsn ü Aşk*, Namık Kemal'in *Hürriyet Kasidesi*, Abdülhak Hamit'in *Makber*, Tevfik Fikret'in *Yağmur*, Cenap Şahabettin'in *Elhan-ı Şita*, Ahmet Haşim'in *Merdiven*, Yahya Kemal'in *Sessiz Gemi*, Mehmet Akif'in *Çanakkale Şehitlerine*, Faruk Nafiz Çamlıbel'in (1898-1973) *Han Duvarları*, Nazım Hikmet'in *Salkım Söğüt*, Necip Fazıl Kısakürek'in (1905-1983) *Kaldırımlar*, Cahit Sıtkı'nın *Otuz Beş Yaş*, Arif Nihat Asya'nın (1904-1975) *Bayrak*, Attila İlhan'ın (1925-2005) *Ben Sana Mecburum*, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın (1914-2008) *Mustafa Kemal'in Kağnısı*, Sezai Karakoç'un (1933- .....) *Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine* adlı şiirleri Türk edebiyatında türün tanınmış örneklerindendir.

Tanzimat Dönemi Şiiri

Tanzimat Fermanı'nın ilanından (1839) sonra siyasi ve sosyal alanda görülen Batı kaynaklı değişme ve gelişmeler şiire de yansır. Şinasi'nin 1859'da Fransızcadan çevirdiği şiirleri yayımladığı *Tercüme-i Manzume* adlı eserini, sonraki yıllarda özellikle Fransız şairlerden yapılan başka çeviriler izler. Bu şiirler aracılığıyla Türk edebiyatında yeni nazım biçimleri ve yeni kavramlar görülür. Tanzimat'a kadar aydın çevrelerde divan şiiri zevk ve anlayışı hâkimken Tanzimat'la birlikte Batı şiiri zevk ve anlayışı da tanınmaya ve ilgi görmeye başlar.

Tanzimat şiiri, iki dönemde incelenebilir. Birinci dönemde toplum için sanat anlayışıyla eser verilir. Dilde yalınlaşma amaçlanır fakat başarılamaz. Divan şiirindeki parça güzelliği anlayışının yerini bütün güzelliği anlayışı alır. Biçimde (nazım şekli, nazım birimi vb.) genellikle divan şiiri geleneğine bağlı kalınırken içerikte yeniliğe yöneliş görülür. Fransız İhtilali'nin de etkisiyle Batı'da yaygın olarak kullanılan hak, hukuk, vatan, özgürlük gibi siyasi ve sosyal temalar sıklıkla ele alınır. Şiirlere isim verilmeye (başlık konmaya) başlanır: *Besalet-i Osmaniyye ve Hamiyyet-i İnsaniyye* (*Hürriyet Kasidesi*) gibi. Tanzimat'ın birinci döneminin önde gelen şairleri Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal'dir.

İnandığı değerler uğruna fedakârlıktan çekinmeyen Namık Kemal; *Hürriyet Kasidesi*'ni ilkeleri doğrultusunda, hükûmetteki görevinden istifa ettikten sonra yazmıştır. Kaside nazım şekliyle yazdığı bu şiirde mahlas kullanmamış, klasik kasidede bulunması gereken bölümlere (nesip, girizgâh, tegazzül...) yer vermeyerek doğrudan konuya girmiştir:

Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetden
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı Hükûmet'den

Kasideler genellikle bir devlet büyüğünü övmek için yazılırken *Hürriyet Kasidesi* soyut bir kavramın (hürriyet) yüceltilmesi için yazılmıştır. *Hürriyet Kasidesi*'nde Arapça, Farsça kelime ve tamlamalarla yüklü bir dil kullanan şair, eleştirel bir anlatım tutumu sergilemiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Hürriyet Kasidesi* adlı metindeki "*Hakîr olduysa millet şânına noksân gelir sanma*" dizesindeki altı çizili kelimenin anlamını bağlamdan hareketle tahmin ediniz, tahmininizin doğruluğunu kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. *Hürriyet Kasidesi* adlı metnin temasının evrensel olup olmadığını tartışınız.
3. Şiirde geçen "kendini insan bilmek" ve "felekten intikam almak" sözleriyle anlatılmak istenen nedir?

4. Şiirde millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi ve tarihî ögeleri belirleyiniz.

5. Şiirin kaside olarak adlandırılmasını sağlayan şekil özelliklerini belirleyiniz.

Etkinlik

a. *Hürriyet Kasidesi*'nden alınan aşağıdaki beyitlerde kullanılan edebî sanatları ve bu sanatların nasıl yapıldığını tablodaki ilgili yerlere yazınız.

I
Ziyâ dûr ise evc-i rif'atinden ıztırârîdir
Hicâb etsün tabîat yerde kalmış kâbiliyyetden

II
Vatan bir bî-vefâ nâzende-i tannâza dönmüş kim
Ayırmaz sâdıkân-ı aşkını âlâm-ı gurbetden

III
Ne efsûnkâr imişsin âh ey dîdâr-ı hürriyet
Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretden

Beyit	Edebî Sanat	Nasıl Yapıldığı
I		
II		
III		

b. Bu beyitlerdeki imge ve edebî sanatların işlevlerini belirleyiniz.

Şairin Biyografisi

Namık Kemal
(1840-1888)

Namık Kemal (1840-1888): Tekirdağ'da doğdu. Asıl adı Mehmet Kemal'dir. Küçük yaşta annesini kaybetti. Yanında kaldığı dedesinin memurluk görevindeki tayinleri nedeniyle eğitimini farklı yerlerde sürdürdü. Özel dersler aldı, Arapça ve Farsça öğrendi. Hariciye Nezareti Tercüme Odasında kâtip olarak çalışırken Fransızca öğrendi. Başta *Tasvir-i Efkâr* ve *Muhbir* olmak üzere dönemin gazetelerinde yazılar yazdı. Londra'da Ziya Paşa'yla birlikte *Hürriyet* gazetesini çıkardı. Gelibolu mutasarrıflığı yaptı. *Vatan yahut Silistre* adlı oyununun sahnelenmesi sonrasında çıkan olaylar nedeniyle Magosa'ya sürgün edildi. Affedildikten sonra yine İstanbul'a döndü.

Namık Kemal; başlangıçta divan tarzında, bireysel temalı şiirler yazarken Şinasi ile tanışmasının ve yaşadığı dönemdeki olayların etkisiyle siyasi ve sosyal temalı yeni şiire yöneldi. O da çağdaşı pek çok sanatçı gibi toplum için sanat anlayışı ile eser verdi. Vatan, millet, insanlık, hak, hukuk, hürriyet, adalet, kahramanlık ve cesaret gibi temaları işleyen sanatçı "Vatan ve Hürriyet Şairi" olarak nitelendi. *Hürriyet Kasidesi, Vatan Mersiyesi, Vaveyla* (şiir); *Vatan yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Akif Bey, Celaleddin Harzemşah, Kara Bela, Gülnihal* (tiyatro); *İntibah, Cezmi* (roman); *Tahrib-i Harabat, Takip, Renan Müdafaanamesi* (eleştiri) sanatçının başlıca eserleridir.

Hazırlık

Sanat, sanat için mi olmalı yoksa toplum için mi? Tartışınız.

2. Metin

MÜTESADİF

Tecessüs: 1

Şu güzer-gâha kıl nazar;
Her belâ anda muntazar!
Gün batarken garib garib,
Kimseler yoğ iken şu sahrâda,
Kim şu mahlûk-ı dil-firîb,
Kim unutmuş anı bu enhâda?
Niçin ağlar hazîn hazîn,
Ne temennâsı var bu dünyada?
Acaba kim şu nâzenîn,
Kimi bekler kenâr-ı deryâda?

Tecessüs: 2

Acaba kim şu sîmîn-ber,
Kime âşık kime muğber?
Tavrı pür-mânâ, hey'eti sâde,
Ser-âzâde;
Kim şu hasnâ-yı bî-hemtâ:
Acep kimdir?
Âftâb âzim-i mağrîb;
O niçin olmamış gârib?
Sebep kimdir?
Ne oturmuş tek ü tenhâ,
Ne sevdada,
Kimi bekler kenâr-ı deryâda?

Abdülhak Hamit Tarhan
Abdülhak Hâmid Tarhan-Bütün Şiirleri 1
Hazırlayan: İnci Enginün

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âftâb: **1.** Güneş. **2.** Güneş ışığı.

âzim: **1.** Niyetli, kesin kararlı. **2.** Bir yere hareket eden.

bî-hemtâ: Benzersiz.

dil-firib: Gönül aldatan, cazibeli, alımlı.

enhâ: Taraflar, yönler, yanlar.

gârib: Batan.

hasnâ: Güzel (kadın).

hey'et: (metinde) **1.** Kıyafet. **2.** Görünüş.

mağrîb: Batı.

muğber: Gücenmiş, küsmüş.

muntazar: Beklenen, gelmesi umulan.

mütesadif: Tesadüf eden, rast gelen.

nazar kılmak: Bakmak.

nâzenîn: **1.** Nazlı. **2.** Narin, ince yapılı.

ser-âzâde: **1.** Serbest, özgür, başıboş. **2.** Rahat, dertsiz.

sîmîn-ber: Gümüş bedenli, vücudu gümüş gibi olan.

tecessüs: Merakını gidermeye çalışma, görme, anlama merakı.

temennâ: (metinde) Dileme, dilek, istek.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Tanzimat'ın ikinci dönem şairleri, kitabınızdaki *Mütesadif* adlı şiirde olduğu gibi sanat için sanat anlayışıyla daha çok bireysel temalarda şiirler yazar. Bu dönemde Recaizade Mahmut Ekrem'in "Güzel olan her şey, şiirin konusu olabilir." anlayışıyla hareket edilir, şiirin konusu genişler. Batı şiirinin etkisiyle şiirde yeni biçimler kullanılır. Birinci dönemde bir amaç olarak ortaya konan dilde yalınlaşma düşüncesi, bütünüyle terk edilir. Bu dönemin önde gelen şairleri Abdülhak Hamit Tarhan, Muallim Naci (1850-1893) ve Recaizade Mahmut Ekrem'dir.

Abdülhak Hamit Tarhan; aruzla ve serbest müstezat şeklinde yazdığı *Mütesadif* şiirinde betimleyici anlatım tutumunu tercih etmiştir. Şiirde birden çok ölçüye, farklı uyak örgülerine yer vermiştir. Anlamın beyitte tamamlanması geleneğine karşı anlamı diğer dizelere yaymıştır:

Gün batarken garib garib,
Kimseler yoğ iken şu sahrâda,
Kim şu mahlûk-ı dil-firîb,

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Mütesadif* adlı şiirin temasını belirleyiniz.
2. Şiiri, Tanzimat'ın ikinci dönem şairlerinin sanat anlayışına göre değerlendiriniz.
3. Şiirin konusuna göre hangi tür şiir (lirik, epik...) olabileceğini gerekçesiyle açıklayınız.
4. Şiirle ilgili beğeni ve eleştirilerinizi gerekçelendirerek ifade ediniz.
5. *Hürriyet Kasidesi* ile *Mütesadif* adlı metni tür, biçim, içerik, dil ve anlatım yönünden karşılaştırınız.

Şairin Biyografisi

Abdülhak Hamit Tarhan (1852-1937): İstanbul'da doğdu. Farklı okullarda öğrenim gördü, düzenli bir öğrenim hayatı olmadı. Daha çok özel dersler alarak kendini yetiştirdi. Babasının Tahran büyükelçiliği görevi nedeniyle bir süre Tahran'da kaldı, bu sırada Farsça öğrendi. İstanbul'da farklı kurumlarda memur olarak çalıştı. Türkiye'nin Fransa, Rusya, Yunanistan, Hindistan, İngiltere ve Hollanda büyükelçiliklerinde görev yaptı. Meclis-i Ayan üyeliğinde ve ikinci başkanlığında bulundu. Cumhuriyet'in ilanından sonra üç dönem milletvekilliği yaptı.

Abdülhak Hamit Tarhan (1852-1937)

Tanzimat'ın ikinci dönem temsilcilerinden olan Abdülhak Hamit; "Tezatlar Şairi", "Şair-i Azam (En Büyük Şair)" gibi unvanlarla anıldı. Döneminin de etkisiyle daha çok bireysel konulara yöneldi. Ölüm, hayat, tabiat, aşk, metafizik vb. temalarda kişisel duyarlılığı yansıtan şiirler yazdı. Türk şiirine biçimsel yenilikler getirdi. Onun eserlerinde hem Doğu hem Batı medeniyetinin yansımalarını görmek mümkündür. Onda Fuzuli ve Şeyh Galip'in yanı sıra Hafız, Hayyam; Shakespeare, Hugo gibi sanatçıların da etkisi görülür. Sanatçı, tiyatrolarını sahnelenmek için değil okunmak için yazdı. Yeni Türk edebiyatının ilk pastoral şiiri sayılan *Sahra*'yı yazdı. Eşi Fatma Hanım'ın ölümü üzerine yazdığı *Makber,* sanatçının ünlü şiirlerindendir. *Sahra, Makber, Ölü, Bunlar Odur, Divaneliklerim yahut Belde, Hacle, Hep yahut Hiç* (şiir); *Macera-yı Aşk, İçli Kız, Duhter-i Hindu, Tarık, Nesteren, Tezer, Eşber, İlhan, Turhan, Finten* (tiyatro) sanatçının başlıca eserleridir.

Hazırlık

Şiirle resim sanatının ilişkisi hakkındaki düşüncelerinizi belirtiniz.

3. Metin

YAĞMUR

Küçük, muttarid, muhteriz darbeler
Kafeslerde, camlarda pür-ihtizâz
Olur dem-be-dem nevha-ger, nağme-sâz
Kafeslerde, camlarda pür-ihtizâz
Küçük, muttarid, muhteriz darbeler...

Sokaklarda seyl-âbeler ağlaşır,
Ufuk yaklaşır, yaklaşır, yaklaşır;

Bulutlar karardıkça zerrâta bir
Ağır, muhtazır dalgalanmak gelir;

Bürür bir soğuk gölge etrâfı hep,
Nümâyân olur gündüzün nısf-ı şeb.

Söner şimdi, manzûr olurken demin
Heyûlası karşımda bir âlemin.

Açılmaz ne bir yüz, ne bir pencere;
Bakıldıkça vahşet çöker yerlere.

Geçer boş sokaktan, hayâlet gibi,
Şitâbân u pûşîde-ser bir sabî.

O dem leyl-i yâdımda, solgun, tebâh,
Sürür bir kadın bir ridâ-yı siyâh.

Saçaklarda kuşlar -hazîndir bu pek!-
Susarlar, uzaktan ulur bir köpek.

Öter gûş-ı rûhumda boş bir enîn,
Boğuk bir tezâd-ı sükûn u tanîn:

Küçük, pür-heves, gevherîn katreler
Sokaklarda, damlarda pür-ihtizâz

Olur muttasıl nevha-ger, nağme-sâz;
Sokaklarda, damlarda pür-ihtizâz

Küçük, pür-heves, gevherîn katreler...

Feûlün / Feûlün / Feûlün / Feûl

Tevfik Fikret
Rübâb-ı Şikeste-Tevfik Fikret
Hazırlayanlar: Dr. Abdullah Uçman, Dr. Hasan Akay

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

darbe: (metinde) Vuruş, çarpış.

dem: An, zaman.

enîn: İnilti, inleme.

gevherîn: Mücevher gibi, inci gibi.

gûş: Kulak.

heyûla: **1.** Madde. **2.** Korkunç hayal.

ihtizâz: Titreşme, titreşim.

kafes: (metinde) Çapraz çubuklarla ve aralıklı olarak yapılmış, pencerelere takılan siper.

katre: Damla.

leyl: Gece.

manzûr: Görünen, görülmüş.

muhtazır: Can çekişen.

muhteriz: Çekingen, ürkek.

muttarid: Tekdüze.

muttasıl: Durmadan, aralıksız.

nağme-sâz: Şarkı söyleyen.

nevha-ger: Ölü ağlayıcısı.

nısf-ı şeb: Gece yarısı.

nümâyân: Görünen, meydanda, aşikâr.

pûşîde-ser: Başı örtülü.

ridâ: **1.** Belden yukarı örtülen örtü. **2.** Hırka. **3.** Şal. **4.** Çarşaf.

sabî: Küçük çocuk.

seyl-âbe: Sel, sel suyu.

sükûn: Sessizlik.

şitâbân: Acele eden, koşan, seğirten.

tanîn: Tınlama.

tebâh: Tükenmiş, yıkılmış, bitkin.

yâd: **1.** Anma. **2.** Hatır, zihin.

zerrât: Zerreler.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Servetifünun Dönemi Şiiri

Servetifünun dergisinin yazı işleri idaresine Tevfik Fikret'in gelmesiyle (1896) bu dergi etrafında toplanan ve aynı sanat anlayışını paylaşan sanatçıların oluşturduğu edebiyata Servetifünun Edebiyatı (Edebiyatıcedide) denir. "Sanat sanat içindir." anlayışının hâkim olduğu Servetifünun şiirinde şiirin konusu genişletilir. Şiirde yeni imgelerle beraber Arapça, Farsça sözcük ve tamlamalarla dolu ağır bir dil kullanılır. *Yağmur* adlı şiirden alınan aşağıdaki dizeler bu durumu örneklemektedir:

Öter gûş-ı rûhumda boş bir enîn,
Boğuk bir tezâd-ı sükûn u tanîn

Servetifünun şiirinde parnasizm ve sembolizm etkisi ile biçim mükemmelliğine ve ahenge önem verilir. Göz için değil kulak için kafiye anlayışı benimsenir. Kimi zaman bir şiirde birden çok aruz kalıbı kullanılır. Batı edebiyatından alınan sone ve terzarima nazım biçimleriyle birlikte özellikle serbest müstezat tercih edilir. Şiir düzyazıya yaklaştırılır, mensur şiir denemeleri yapılır. Fransız şiirinin etkisiyle anjanbumanlar (şiirde cümledeki anlamın dize ya da beyitte tamamlanmayıp sonraki dizelere geçmesi) görülür.

Servetifünun Dönemi'nin başlıca şairleri Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin ve Süleyman Nazif'tir (1870-1927). İçinde yaşadıkları siyasi ve sosyal yapıdan kaçıp uzaklaşma isteği, Servetifünun sanatçılarını hayale yöneltir. Bu yüzden eserlerinde hayal-gerçek çatışması önemli bir yer tutar. Karamsarlığın baskın olduğu şiirlerde aşk, ölüm ve tabiat sıklıkla işlenen temalardır. Dönemin şartları gereği siyasi ve sosyal konulardan uzak duran Servetifünun şairleri içinde Tevfik Fikret, siyasi ve sosyal konuları da işleyen yegâne şairdir. Hüseyin Cahit Yalçın'ın (1875-1957) Fransızcadan çevirdiği *Edebiyat ve Hukuk* adlı makaleden dolayı derginin kapatılmasıyla, dergi etrafında toplanan sanatçılar dağılır ve böylece Servetifünun Dönemi sona erer (1901).

1909 yılında yeniden yayımlanmaya başlanan *Servetifünun* dergisinde bir araya gelen ve Türk edebiyatındaki ilk beyannameyi (bildiri) yayımlayan Fecriati Topluluğu, eleştirdikleri Servetifünuncuların sanat anlayışını sürdürür. "Sanat şahsî ve muhteremdir." sloganıyla ve sanat için sanat anlayışıyla eser veren Fecriaticilerin şiirlerinde işlediği başlıca temalar aşk ve tabiattır. Bu sanatçılar; Arapça, Farsça sözcüklerin, tamlamaların yoğun olduğu bir dille kapalı bir anlatımı yeğler. Serbest müstezat türünü geliştirir. Topluluğun öne çıkan şairleri Ahmet Haşim, Emin Bülent Serdaroğlu (1886-1942) ve Tahsin Nahit'tir (1887-1919). 1912'de topluluk dağılmıştır.

Lirik ve pastoral özellikler gösteren *Yağmur* şiiri, aruzun en küçük kalıplarından biriyle yazılmıştır. Vezne göre okunduğunda şiirde ses-içerik ilişkisi görülür. Sanatçı, *Yağmur*'da betimleyici bir anlatım tutumu sergilemiştir:

Sokaklarda seyl-âbeler ağlaşır,
Ufuk yaklaşır, yaklaşır, yaklaşır;

Bulutlar karardıkça zerrâta bir
Ağır, muhtazır dalgalanmak gelir;

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Yağmur* şiirinin zihninizde canlandırdığı tabloyu betimleyiniz.
2. Şiiri, Servetifünun Dönemi'nin sanat anlayışına göre değerlendiriniz.
3. Şiirde parnasizm akımının etkilerini değerlendiriniz.
4. Şiirin dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

Etkinlik

a. *Yağmur* adlı şiirde ahengi sağlayan ögeleri (ölçü, kafiye, redif, asonans, aliterasyon vb.) belirleyerek sınıfta sergileyebileceğiniz şekilde çalışma kartları hazırlayınız.

b. Hazırladığınız çalışmayı sınıfta sununuz.

Şairin Biyografisi

Tevfik Fikret (1867-1915): İstanbul'da doğan şairin asıl adı Mehmet Tevfik'tir. Mahmudiye Rüştiyesinde başladığı ortaöğrenimini Mekteb-i Sultanide (Galatasaray Lisesi) tamamladı. Devlet dairelerinde memur olarak çalıştı. Çeşitli okullarda Fransızca, Türkçe ve edebiyat dersleri verdi. Dönemin gazete ve dergilerinde şiirler yayımladı. *Servetifünun* dergisinde yayın yönetmenliği yaptı.

Tevfik Fikret (1867-1915)

Tevfik Fikret, edebiyat öğretmeni Recaizade Mahmut Ekrem'in de etkisiyle Batılı sanat anlayışını benimsedi. Şiirde dize ve beyit hâkimiyetini kırdı. Genellikle serbest müstezat biçimini kullandı. Aruz ölçüsünü Türkçeye başarıyla uyguladı. Onun şiirlerinde parnasizmin etkisiyle biçim mükemmelliği, sembolizmin etkisiyle müzikalite görülür. Aynı zamanda resim sanatı ile de uğraşan Fikret'in şiirlerindeki betimlemeler bir tabloyu andırır. Oğlu Haluk'ta sembolize ettiği ideal gençlik için şiirler yazan şair, ömrünün son yıllarında çocuklar için hece ölçüsüyle şiirler yazdı. *Balıkçılar, Han-ı Yağma, Tarih-i Kadim, Haluk'un Bayramı, Sis* şairin tanınmış şiirlerindendir. Şiir kitapları *Rübab-ı Şikeste, Haluk'un Defteri* ve çocuklar için hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinin toplandığı *Şermin*'dir.

Hazırlık

Kelimelerin düzenlenişi, dizelerin uzunluğu-kısalığı vb. aracılığıyla içeriğin görsel olarak şiirin şekline yansıtılması hakkındaki düşüncelerinizi ifade ediniz.

4. Metin

ELHÂN-I ŞİTÂ

Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş,
Eşini gaaib eyleyen bir kuş
    gibi kar
Geçen eyyâm-ı nev-bahârı arar.

Ey kulûbun sürûd-i şeydâsı,
Ey kebûterlerin neşîdeleri,
O bahârın bu işte ferdâsı:
Kapladı bir derin sükûta yeri
Karlar
Ki hamûşâne dem-be-dem ağlar.

Ey uçarken düşüp ölen kelebek,
Bir beyaz rîşe-yi cenâh-ı melek
    gibi kar
Seni solgun hadîkalarda arar.

Sen açarken çiçekler üstünde
Ufacık bir çiçekli yelpâze,
Nâ'şın üstünde şimdi, ey mürde,
Başladı parça parça pervâze
karlar
Ki semâdan düşer düşer ağlar.

Uçtunuz, gittiniz siz ey kuşlar;
Küçücük, ser-sefîd baykuşlar
    gibi kar
Sizi dallarda, lânelerde arar.

Gittiniz, gittiniz siz ey mürgaan,
Şimdi boş kaldı ser-te-ser yuvalar.
Yuvalarda - yetîm-i bî-efgaan! -
Son kalan mâi tüyleri kovalar
    karlar
Ki havâda uçar uçar ağlar.

Destinde ey semâ-yı şitâ tûde tûdedir
Berk-i semen, cenâh-ı kebûter, sehâb-ı ter...
Dök ey semâ, revân-ı tabîat gunûdedir.
Hâk-i siyâhın üstüne sâfî şükûfeler!

Her şâh-sâr şimdi -ne yaprak, ne bir çiçek!-
Bir tûde-yi zılâl ü siyeh-reng ü nâ-ümîd...
Ey dest-i âsumân-ı şitâ, durma, durma, çek
Her şâh-sârın üstüne bir sütre-yi sefîd.

Göklerden emeller gibi rîzân oluyor kar,
Her sûda hayâlim gibi pûyân oluyor kar,
Bir bâd-ı hamûşun per-i sâfında uyuklar
Tarzında durur bir aralık, sonra uçarlar.

Soldan sağa, sağdan sola lerzân ü girîzân
Gâh uçmada tüyler gibi, gâh olmada rîzân
Karlar, bütün elhânı mezâmîr-i sükûtun,
Karlar, bütün ezhârı riyâz-i melekûtun.

Dök hâk-i siyâh üstüne, ey dest-i semâ, dök;
Ey dest-i semâ, dest-i kerem, dest-i şitâ dök;
Ezhâr-ı bahârın yerine berf-i sefîdi,
Elhân-ı tuyûrun yerine samt-ı ümidi.

Feilâtün (Fâilâtün) / Mefâilün / Feilün (Fa'lün)
Mef'ûlü / Fâilâtü / Mefâilü / Fâilün
Mef'ûlü / Mefâîlü / Mefâîlü / Feûlün

Cenap Şahabettin
Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları	
âsumân: Gökyüzü.	neşîde: Şiir.
bâd: Yel, rüzgâr.	per: Kanat, kuş tüyü.
berf: Kar.	pervâz: Uçma, uçuş.
berk: Yaprak.	pûyân: Koşan.
cenâh: Kanat.	revân: **1.** Akan, giden. **2.** Can, ruh.
dest: El.	rîşe: Saçak, püskül.
efgaan: Acı ile haykırma, inleme.	riyâz-i melekût: Meleklerin bahçeleri, saltanat bahçeleri.
elhân: Nağmeler, ezgiler.	rîzân: Dökülen, akan.
eyyâm-ı nev-bahâr: İlkbahar günleri.	samt: Susma.
ezhâr: Çiçekler.	sefîd: Ak, beyaz.
ferdâ: Yarın.	sehâb: Bulut.
gaaib eylemek: Kaybetmek.	semen: Yasemin.
girîzân: Kaçan.	ser-te-ser: Baştan başa.
gunûde: Uyumuş, uyuklamış.	sû: Taraf, yan.
hadîka: Bahçe.	sürûd: Şarkı, türkü.
hamûş: Susmuş, sessiz.	sütre: Perde, örtü.
kebûter: Güvercin.	şâh-sâr: Ağaçlık, koruluk.
kerem: **1.** Soyluluk. **2.** Cömertlik, bağış.	şeydâ: Aşktan aklını kaybetmiş, şaşkın.
kulûb: Kalpler.	şitâ: Kış.
lâne: Yuva.	şükûfe: Çiçek.
lerzân: Titrek, titreyen.	ter: **1.** Islak. **2.** Taze.
lerze: Titreme, titreyiş.	tûde: Yığın, küme.
mâi: Mavi.	tuyûr: Kuşlar.
mezâmîr: Makamla okunan Zebur sureleri.	zılâl: Gölgeler.
mürde: Ölü, ölmüş.	
mürgaan: Kuşlar.	

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Elhân-ı Şitâ, Cenap Şahabettin'in en ünlü şiirlerinden biridir. Şiirlerinde güzellik arayışı içinde olan sanatçı, zengin çağrışımlarla süslediği *Elhân-ı Şitâ*'da betimleyici bir anlatım tutumu sergilemiştir. Şiirde betimlenen tabiat ve tabiattaki varlıklar, bir dekor unsuru olarak değil işlevsel olarak kullanılmıştır. Bahara ve kışa ait unsurlarla verilen tezat, âdeta hayal-gerçek çatışmasını aksettirir. Şiirde cümledeki anlamın dize ya da beyitte tamamlanmayıp sonraki dizelere geçmesi görülür:

Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş,
Eşini gaaib eyleyen bir kuş
gibi kar
Geçen eyyâm-ı nev-bahârı arar.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Elhân-ı Şitâ* adlı şiirde *Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları*' nda verilenler dışında anlamını bilmediğiniz kelime ve kelime gruplarını bulunuz. Bunların anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz, tahmininizin doğruluğunu kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. Şiirin temasını belirleyiniz.
3. Şiirdeki kış ve bahar mevsimlerine ait unsurları tespit ederek bu unsurların hangi duyguları yansıtmak için kullanıldığını belirtiniz.
4. Şiirde farklı aruz kalıplarının kullanılmış olmasının şiire katkısını açıklayınız.
5. Şiirde kelimelerin düzenlenişi, dizelerin uzunluğu-kısalığı vb. aracılığıyla içeriğin görsel olarak şiirin şekline nasıl yansıtıldığını belirleyiniz.

Etkinlik

Elhân-ı Şitâ adlı şiirden alınan aşağıdaki dizelerde yer alan imgeleri bulunuz. İmgelerin sizde çağrıştırdığı anlamları karşılarına yazınız.

Dize	İmge	Çağrıştırdığı Anlam
Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş		
Ey kebûterlerin neşîdeleri		
Dök ey semâ, revân-ı tabîat gunûdedir		
Bir bâd-ı hamûşun per-i sâfında uyuklar		
Karlar, bütün elhânı mezâmîr-i sükûtun		
Karlar, bütün ezhârı riyâz-i melekûtun		

Şairin Biyografisi

Cenap Şahabettin (1870-1934)

Cenap Şahabettin (1870-1934): Bugün Makedonya sınırları içinde yer alan Manastır'da doğdu. Gülhane Askeri Rüştiyesinden sonra Tıbbiye İdadisinde okudu. Askeri Tıbbiyeden doktor yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu. Yüksek ihtisas yapması için devlet tarafından Paris'e gönderildi. Burada cilt hastalıkları alanında dört yıl ihtisas yaptı. Yurdun çeşitli bölgelerinde hekim ve sıhhiye müfettişi olarak görev yaptı. Altı yabancı dil bilen Cenap Şahabettin, Darülfünunda Fransızca ve edebiyat dersleri okuttu. Dönemin gazete ve dergilerinde yazıları ve şiirleri yayımlandı.

Cenap Şahabettin, Servetifünun Dönemi'nin önde gelen şairlerindendir. Şiirlerinde döneminin edebî anlayışına uygun olarak siyasi ve sosyal konulardan uzak durdu, bireysel duygulanımları yansıttı. Genellikle serbest müstezat nazım biçimini tercih etti, ağır bir dil ve yeni mecazlarla aşk ve tabiat temalarını işledi. Parnasizm ve sembolizm etkisiyle şiirlerinde biçim mükemmelliğine ve ahenge önem verdi. Özellikle sembolist şairlerden etkilenen sanatçı, parnasizmi Türk edebiyatına tanıtan kişidir. *Tamat* (şiir), *Tiryaki Sözleri* (özdeyiş), *Hac Yolunda, Avrupa Mektupları, Suriye Mektupları, Afak-ı Irak* (gezi yazısı-mektup); *Evrak-ı Eyyam, Nesr-i Harp, Nesr-i Sulh* (makale); *Körebe, Yalan* (tiyatro) sanatçının başlıca eserleridir.

Hazırlık

1. Şiirin müzikle ilişkisi hakkındaki düşüncelerinizi belirtiniz.
2. Şiirde anlamın açık mı yoksa kapalı mı olması gerektiğini tartışınız.
3. Ahmet Haşim'in "En güzel şiirler, manalarını karîin (okuyucunun) ruhundan alan şiirlerdir." sözünden ne anladığınızı açıklayınız.

5. Metin

MERDİVEN

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden
Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak
Ve bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak...

Sular sarardı... yüzün perde perde solmakta
Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta...

Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller
Sular mı yandı, neden tunca benziyor mermer?

Bu bir lisân-ı hafîdir ki rûha dolmakta
Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta...

Mefâilün / Feilâtün / Mefâilün / Feilün (Fa'lün)

Ahmet Haşim
Ahmed Haşim-Piyâle
Hazırlayan: Dr. Sabahattin Çağın

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları	
arz: Yeryüzü, toprak.	lisân-ı hafî: Gizli dil.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Saf Şiir

Saf şiir (öz şiir); bir mesaj verme kaygısından uzak, amacı sadece estetik (güzellik) olan şiirdir. Öğretici değildir, hikâye unsuru barındırmaz, genellikle bireysel temaları işler. Saf şiirde ses ve söz, şiir oluşturma özelliğinde birleşir. *Merdiven* adlı şiirin aşağıdaki dizelerinde olduğu gibi dil ve anlam ögeleri, sezdirme ve çağrıştırma amacıyla bir araya gelir:

Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller

Sembolizm etkisinin baskın olduğu saf şiirde estetik, sanatsallık ve bireysellik ön plandadır. Şiir dilinin özelliklerine (imge kullanımı, kelimelerin duygu ve çağrışım değeri, çok anlamlılık, ahenk unsurları, söz sanatları, söz dizimi vb.) önem verilir.

Saf şiirin Türk edebiyatındaki öncüleri Ahmet Haşim ve Yahya Kemal Beyatlı'dır. Bu şairler, sanat için sanat anlayışıyla şiire özgü düşsel bir âlem kurmuştur. Daha sonra Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Ziya Osman Saba, Yaşar Nabi Nayır (1908-1981) ve Cahit Sıtkı Tarancı gibi şairler saf şiir anlayışını sürdürmüştür.

Ahmet Haşim, saf şiir anlayışıyla yazdığı *Merdiven* şiirinde imgelerden yararlanmış, betimleyici bir anlatım tutumu sergilemiştir:

Sular sarardı... yüzün perde perde solmakta
Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta...

Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller
Sular mı yandı, neden tunca benziyor mermer?

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *"Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak"* dizesiyle anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.
2. *Merdiven* adlı şiiri saf şiir anlayışına göre değerlendiriniz.
3. Şiirde sembolizm akımının etkilerini değerlendiriniz.
4. Fecriati Topluluğu'nun sanat anlayışının metne etkilerini değerlendiriniz.
5. Şiirin dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

Etkinlik

a. *Merdiven* adlı metinle ilgili eleştiri yazıları bulup okuyunuz.
b. Okuduğunuz eleştiri yazılarını kendi yorumlarınızla karşılaştırınız.

Şairin Biyografisi

Ahmet Haşim (1884-1933)

Ahmet Haşim (1884-1933): Bağdat'ta doğdu. Babasının Arabistan vilayetlerindeki görevi nedeniyle düzensiz bir ilköğrenim gördü. Annesinin ölümü üzerine babasıyla İstanbul'a geldi. Mekteb-i Sultanide (Galatasaray Lisesi) okudu. Reji İdaresinde çalıştı. Bir süre hukuk okudu. Fransızca, edebiyat, estetik ve mitoloji öğretmenliği; çevirmenlik yaptı. Düyun-u Umumiye İdaresinde çalıştı. Dönemin gazetelerinde yazıları yayımlandı.

Fecriati Topluluğu'nun en çok tanınan şairi Ahmet Haşim, topluluk dağıldıktan sonra da topluluğun ilkelerine bağlı kaldı. Modern Türk şiirinin kurucularından sayılan sanatçının şiirlerinde sembolizm ve empresyonizm (izlenimcilik) akımlarının etkisi hâkimdir. Şiirlerini aruz ölçüsü ile yazan sanatçı, genellikle serbest müstezat nazım şeklini kullandı. Şiirde müzikaliteye ve anlam kapalılığına önem verdi. Ağırlıklı olarak aşk, ölüm, tabiat gibi temaları işleyen sanatçının şiirlerinde gün batımı, akşam, kızıllık, sonbahar sarısı baskındır. Şairin birçok şiirine yansıyan hüzünlü, karamsar yapısının oluşmasında küçük yaştayken annesini kaybetmesinin etkisi olduğu söylenir. *Merdiven, Bir Günün Sonunda Arzu* ve *O Belde* sanatçının ünlü şiirlerindendir. *Göl Saatleri, Piyale* (şiir); *Bize Göre* (fıkra), *Gurebahane-i Laklakan* (deneme), *Frankfurt Seyahatnamesi* (gezi yazısı) başlıca eserleridir.

Hazırlık

Şiir düzyazıya çevrildiğinde aynı anlam, duygu ve ahengi yansıtır mı? Tartışınız.

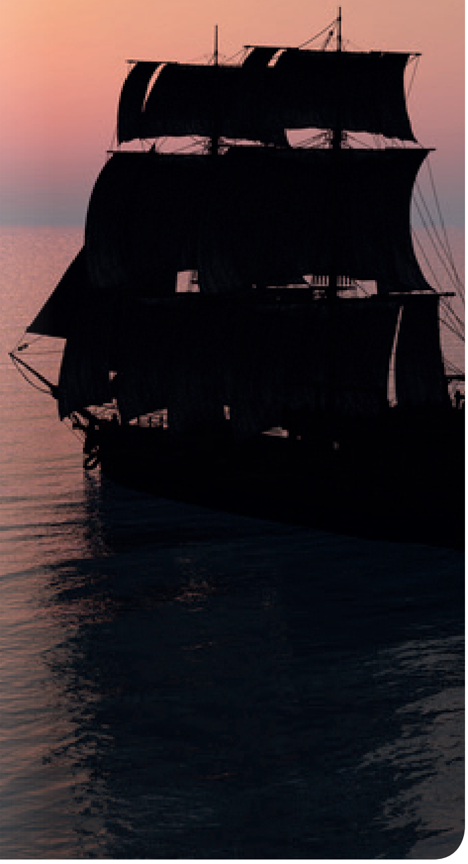
6. Metin

SESSİZ GEMİ

Artık demir almak günü gelmişse zamandan,
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.
Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;
Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol.
Rıhtımda kalanlar bu seyahatten elemli,
Günlerce siyah ufka bakar gözleri nemli.
Biçare gönüller! Ne giden son gemidir bu!
Hicranlı hayatın ne de son matemidir bu!
Dünyada sevilmiş ve seven nafile bekler;
Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler.
Birçok gidenin her biri memnun ki yerinden,
Birçok seneler geçti; dönen yok seferinden.

Mef'ûlü / Mefâîlü / Mefâîlü / Feûlün

Yahya Kemal Beyatlı
Kendi Gök Kubbemiz

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Yahya Kemal Beyatlı; Millî Edebiyat Dönemi'nde, bağımsız bir çizgide, saf şiir anlayışıyla şiirler yazmış ve bu çizgisini Cumhuriyet Dönemi'nde de devam ettirmiştir. Batı şiirinden yararlanan, şiirinde parnasizm ve sembolizm etkisi görülen şair, yalın bir dille yazdığı *Sessiz Gemi* adlı şiirinde betimleyici bir anlatım tutumu sergilemiştir. Sözün anlatım gücünü artırmak için bu şiirde "*Artık demir almak günü gelmişse zamandan, / Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.*" dizelerinde olduğu gibi hayallerden, imgelerden, izlenimlerden, birtakım benzetme ve mecazlardan yararlanmıştır.

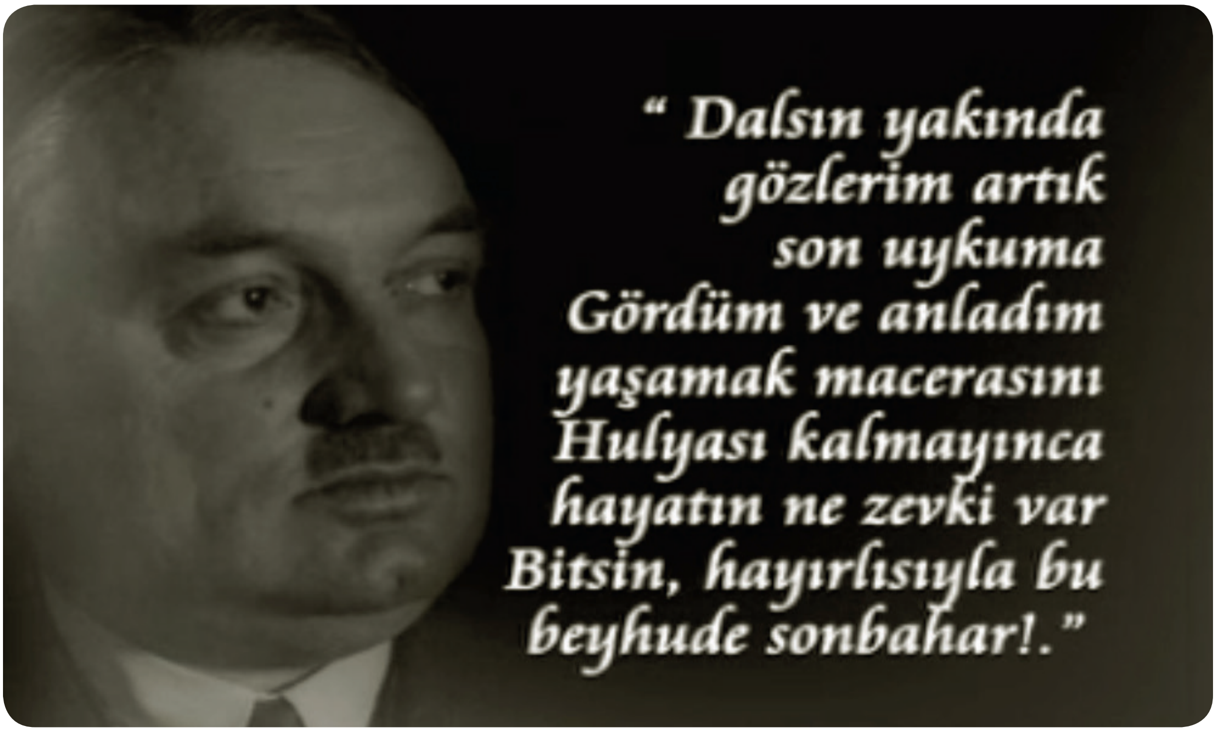
Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Sessiz Gemi* adlı şiirin temasını belirleyiniz.
2. Şiiri saf şiir anlayışına göre değerlendiriniz.
3. Şiirde sembolizm ve parnasizm akımının etkilerini değerlendiriniz.
4. Şiirin konusuna göre hangi tür şiir (lirik, epik...) olabileceğini gerekçesiyle açıklayınız.
5. Şiirin dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

Etkinlik

a. TRT tarafından hazırlatılan *Kentler ve Gölgeler (Yahya Kemal-Üsküp)* ve *Portreler Galerisi (Yahya Kemal)* adlı belgeselleri izleyiniz.

b. Belgesellerden sanatçıyla ilgili öğrendiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şairin Biyografisi

Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958)

Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958): Üsküp'te doğan sanatçının asıl adı Ahmet Agâh'tır. Yurt içindeki eğitiminden sonra gittiği Fransa'da Sorbonne (Sorbon) Üniversitesinde öğrenim gördü. Burada ders veren tarihçi Albert Sorel'den (Alber Sorel) etkilenerek Türk tarihine yöneldi. Yurda döndüğünde tarih ve edebiyat dersleri verdi. Gazete ve dergilerde yazı ve şiirler yayımladı, yazılarıyla Millî Mücadele'ye destek verdi. Milletvekilliği, elçilik, büyükelçilik görevlerinde bulundu.

Yahya Kemal, hece ölçüsünün yaygın olarak kullanıldığı bir dönemde *Ok* şiiri dışında bütün şiirlerini aruz ölçüsü ile yazdı. Aruzu Türkçeye başarıyla uyguladı. Divan şiiri geleneğinden yararlandı, divan şiirinin ögelerini taklide düşmeksizin yeni şiir anlayışlarıyla birleştirdi. Şiirin biçim ve ahenk unsurları açısından kusursuz olmasına önem verdi. Genellikle İstanbul, tarih, ölüm, tabiat, aşk, hayal, hatıra temalarını işledi. Düzyazı türünde de eser veren sanatçı, şiirleriyle tanındı. Sanatçının bazı şiirleri bestelendi. *Bir Başka Tepeden, Mohaç Türküsü, Rindlerin Akşamı, Sessiz Gemi, Süleymaniye'de Bayram Sabahı* şairin ünlü şiirlerindendir. Düzyazı türünde yazdığı *Aziz İstanbul, Eğil Dağlar;* şiir türünde yazdığı *Kendi Gök Kubbemiz, Eski Şiirin Rüzgârıyla, Rubâîler ve Hayyam Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş* tanınmış eserlerindendir.

Hazırlık

Şiirin dili herkesçe anlaşılır olmalı mıdır? Tartışınız.

7. Metin

ŞEHÎD YÂHUD OSMAN'IN YÜREĞİ

Ey güzel köy! Viran olma, sakın şu genç yaşında;
Dağlarında tâze otlar, penbe güller biterken.
Ey çobanlar! Beni anın, coşkun sular başında;
Yaprakların arasında yavru bir kuş öterken.

Ey parlak ay! Işığın saç, yolcuların gözüne;
O yerdeki kötü gece gizlemiştir mezarım.
Ey yolcular! Beni sorun, milletimin özüne;
O gündeki bir zelzele düzlemiştir mezarım.

Ey Türk kızı, ey ana, "Sus!" sende duygu yok mudur?
Bir oğlunu, bir goncanı kurban ettin çok mudur?
Her yanına kaygu çökmüş şu vatanın yolunda.

Ey Türk ili, ey vatan! Sen her bir yerden ulu'sun!
Eski, yeni, tatlı, yanık sesler ile dolusun!
Sevgi, gençlik, istek, sağlık fedâ olsun yolunda.

Mehmet Emin Yurdakul
Türkçe Şiirler-Mehmet Emin
Hazırlayanlar: Dr. Hasan Kolcu, Fatih Kıran

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Millî Edebiyat Dönemi Şiiri

1911'de yayın hayatına başlayan *Genç Kalemler* dergisinde toplanan şairler; kullandıkları dil, biçim, ölçü ve işledikleri temalarla Millî Edebiyat'ın oluşumunu sağlamıştır. Türkçülük akımının savunucusu Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944), Millî Edebiyat akımının öncü ismidir. Servetifünun şiirinin zirvede olduğu dönemde onun toplum için, yalın bir dille ve hece ölçüsüyle yazıp yayımladığı *Türkçe Şiirler*, Millî Edebiyat şiirinin habercisi niteliğindedir. Tanzimat'ın ikinci kuşağından başlayarak Servetifünun ve FFecriati sanatçılarınca devam ettirilen bireysel temalarda

ağır bir dille, aruz ölçüsüyle, sanatkârane üslupla şiir yazmaya ilk güçlü tepki onun yazdığı şiirlerdir. Millî duyguları dile getiren bu şiirler, o dönemde büyük ilgi görmüş; bu şiirleri başka şairler tarafından yazılan, halk şiirine benzeyen şiirler takip etmiştir.

Millî Edebiyat Dönemi şairleri, *Şehîd yâhud Osman'ın Yüreği* adlı şiirde olduğu gibi millî kaynaklara yönelmiş; yalın bir dil, hece ölçüsü ve genellikle dörtlük nazım birimi kullanmıştır:

Ey parlak ay! Işığın saç, yolcuların gözüne;
O yerdeki kötü gece gizlemiştir mezarım.
Ey yolcular! Beni sorun, milletimin özüne;
O gündeki bir zelzele düzlemiştir mezarım.

Mehmet Emin Yurdakul ve Ziya Gökalp'ın yanı sıra "Hecenin Beş Şairi" ya da "Beş Hececiler" diye adlandırılan şairler (Orhan Seyfi Orhon, Enis Behiç Koryürek, Halit Fahri Ozansoy, Yusuf Ziya Ortaç ve Faruk Nafiz Çamlıbel) Millî Edebiyat Dönemi şiirinin yetkin örneklerini vermiştir. Millî Edebiyat şairleri; art arda gelen Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın Anadolu'daki yıkımını dile getirmiş; vatan sevgisi ve kahramanlık gibi temaların yanı sıra bireysel temaları da işlemiştir.

Mehmet Emin Yurdakul; *Şehîd yâhud Osman'ın Yüreği* adlı şiirde "*Ey Türk ili, ey vatan! Sen her bir yerden ulu'sun!*" dizesinde olduğu gibi yalın bir dil kullanmış, seslenmelerden yararlanmış, betimleyici bir anlatım tutumu sergilemiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Şehîd yâhud Osman'ın Yüreği* adlı şiirdeki söyleyiciyi, söyleyici ile hitap edilen kişiler ve varlıklar arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.
2. Şiirdeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.
3. Şiirde millî değerler ile sosyal ve tarihî ögeleri belirleyiniz.
4. Şiirle ilgili beğeni, tespit, eleştiri ve güncellemelerinizi gerekçelendirerek ifade ediniz.
5. Şiirin yazıldığı dönemle ilişkisini ve sonraki dönemlere etkisini değerlendiriniz.

Şairin Biyografisi

Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944)

Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944): İstanbul'da doğdu. Beşiktaş Askeri Rüştiyesini bitirdi. Mülkiye Mektebinin idadisinde okudu. Bir süre hukuk öğrenimi gördü. Çeşitli memuriyet görevlerinde bulundu. İstanbul işgal edilince Anadolu'ya geçti; yazı, şiir ve konuşmalarıyla Millî Mücadele'yi destekledi. Siyasi olarak Türkçülük akımını savundu. Cumhuriyet'ten önce de Cumhuriyet Dönemi'nde de milletvekilliği yaptı.

İlk şiirlerini Servetifünun Dönemi'nde yayımlayan Mehmet Emin Yurdakul, *Cenge Giderken* adlı şiiriyle Millî Edebiyat şiirinin öncüsü sayıldı. Dönemin şiir anlayışı dışında, yalın bir dille ve hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerle halkın sesi oldu. Millî Edebiyat ve Cumhuriyet Dönemi'nde de aynı çizgide şiirler yazdı. Genellikle millî konuları işleyen sanatçı, "Millî Şair" unvanı ile anıldı. Anadolu'yu gerçekçi bir gözlemle şiire taşıdı. Duygulara hitap ederken lirik ve epik bir söyleyişe yöneldi. Şiirde biçimsel yenilikler denedi, yeni nazım biçimleri kullandı, seslenmelere sıkça yer verdi. Hecenin imkânlarını genişletti, farklı hece kalıpları kullandı. *Türkçe Şiirler, Türk Sazı, Ey Türk Uyan, Tan Sesleri, Ordunun Destanı* şairin başlıca eserleridir.

Hazırlık

Bir metnin şiir sayılabilmesi için şiirin şekil özelliklerine uygun olması yeterli midir? Tartışınız.

8. Metin

KÜFE

Beş on gün oldu ki, mu'tâda inkıyâd ile ben
Sabahleyin çıkıvermiştim evden erkenden.
Bizim mahalle de İstanbul'un kenârı demek:
Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmeyerek!
Adım başında derin bir buhayre dalgalanır,
Sular karardı mı, artık gelen gelir dayanır.
Bir elde olmalı kandil, bir elde iskandil,
Selâmetin yolu insan için bu, başka değil!
Elimde bir koca değnek, onunla yoklayarak,
Önüm adaysa basıp, yok, denizse atlayarak,
Ayakta durmaya elbirliğiyle gayret eden,
Lisân-ı hâl ile amma rükûa niyyet eden
O sâlhurde, harâb evlerin saçaklarına,
Sığınmış öyle giderken, hemen ayaklarına
Delîlimin koca bir şey takıldı... Baktım ki:
Genişçe bir küfe yatmakta, hem epey eski.
Bu bir hamal küfesiymiş... Aceb kimin? Derken;
On üç yaşında kadar bir çocuk gelip öteden,
Gerildi, tekmeyi indirdi öyle bir küfeye:
Tekermeker küfe bîtâb düştü tâ öteye.
— Benim babam senin altında öldü, sen hâlâ
Kurumla yat sokağın ortasında böyle daha!
O anda karşıki evden bir orta yaşlı kadın
Göründü:
— Oh benim oğlum, gel etme kırma sakın!
Ne istedin küfeden yavrum? Ağzı yok, dili yok,
Baban sekiz sene kullandı... Hem de derdi ki: "Çok
Uğurlu bir küfedir, kalmadım hemen yüksüz..."
Baban gidince demek kaldı âdetâ öksüz!
Onunla besleyeceksin ananla kardeşini.
Bebek misin daha öğrenmedin mi sen işini?"
Dedim ki ben de:
— Ayol dinle annenin sözünü...
Fakat çocuk bana haykırdı ekşitip yüzünü:
— Sakallı, yok mu işin? Git, cehennem ol şuradan!
Ne dırlanıp duruyorsun sabahleyin oradan?

Benim içim yanıyor: Dağ kadar babam gitti...
— Baban yerinde adamdan ne istedin şimdi?
Adamcağız sana, bak hâl dilince söylerken...
— Bırak hanım, o çocuktur, kusura bakmam ben...
Adın nedir senin, oğlum?
— Hasan.
— Hasan, dinle.
Zararlı sen çıkacaksın bütün bu hiddetle.
Benim de yandı içim anlayınca derdinizi...
Fakat, baban sana ısmarlayıp da gitti sizi.
O, bunca yıl çalışıp alnının teriyle seni
Nasıl büyüttü? Bugün, sen de kendi kardeşini,
Yetim bırakmayarak besleyip büyütmelisin.
— Küfeyle öyle mi?
— Hay hay! Neden bu söz lâkin?
Kuzum, ayıp mı çalışmak, günah mı yük taşımak?
Ayıp: Dilencilik, işlerken el, yürürken ayak.
— Ne doğru söyledi! Öp oğlum amcanın elini...
— Unuttun öyle mi? Bayramda komşunun gelini:
"Hasan, dayım yatı mekteplerinde zâbittir;
Senin de zihnin açık... Söylemiş olaydık bir...
Koyardı mektebe... Dur söyleyim" demişti hani?
Okutma sen de hamal yap bu yaşta şimdi beni!

Söz anladım ki uzun, hem de pek uzun sürecek;
Benimse vardı o gün birçok işlerim görecek;
Bıraktım onları, saptım yokuşlu bir yoldan,
Ne oldu şimdi aceb, kim bilir, zavallı Hasan?

Bizim çocuk yaramaz, evde dinlenip durmaz;
Geçende Fâtih'e çıktık ikindi üstü biraz.
Kömürcüler kapısından girince biz, develer
Kızın merâkını celbetti, dâima da eder:
O yamrı yumru beden, upuzun boyun, o bacak,
O arkasındaki püskül ki kuyruğu olacak!
Hakîkaten görecek şey değil mi ya? Derken,
Dönünce arkama, baktım: Beş on adım geriden,
Belinde enlice bir şal, başında âbâni,
Bir orta boylu, güler yüzlü pîr-i nûrânî;
Yanında koskocaman bir küfeyle bir çocucak,
Yavaş yavaş geliyorlar. Fakat tesâdüfe bak:

Çocuk, benim o sabah gördüğüm zavallı yetim...
Şu var ki, yavrucağın hâli eskisinden elim:
Cılız bacaklarının dizden altı çırçıplak...
Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!
Ayakta kundura yok, başta var mı fes? Ne gezer!
Düğümlü alnının üstünde sâde bir çember.
Nefes değil o soluklar, kesik kesik feryad;
Nazar değil o bakışlar, dümû-i istimdad.
Bu bir ayaklı sefalet ki yalnayak, baş açık;
On üç yaşında buruşmuş cebin-i sâfı, yazık!
O anda mekteb-i rüşdiyyeden taburla çıkan
Bir elliden mütecaviz çocuk ki, muntazaman
Geçerken eylediler ihtiyarı vakfe-güzin...
Hasan'la karşılaşırken bu sahne oldu hazîn;
Evet, bu yavruların hepsi, pür sürûd-i şebâb,
Eder dururdu birer âşiyân-ı nûra şitâb.
Birazdan oynayacak hepsi bunların, ne iyi!
Fakat Hasan, babasından kalan o pis küfeyi,
-Ki ezmek istedi görmekle reh-güzârında-
İlel'ebed çekecek dûş-i ıztırarında!
O, yük değil, kaderin bir cezası ma'sûma...
Yazık, günâhı nedir, bilmeyen şu mahkûma!

Mefâilün / Feilâtün / Mefâilün / Feilün

Mehmet Âkif Ersoy
Safahat-Mehmet Âkif Ersoy
Hazırlayanlar: Hüseyin Su, Abdurrahim Karadeniz

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âbâni: Sarık.

âşiyân: Yuva.

bîtâb: Bitkin, yorgun.

buhayre: Küçük deniz, göl.

cebin-i sâf: Temiz alın.

delil: (metinde) Değnek, baston.

dûş-i ıztırar: Çaresiz omuz.

dümû-i istimdad: Yardım isteyen gözyaşları.

inkıyâd: Boyun eğme.

iskandil: Denizin derinliğini ölçmek için kullanılan araç.

lisân-ı hâl: Hâl dili.

mekteb-i rüşdiyye: Ortaokul.

mu'tâd: Alışılmış.

mütecaviz: (metinde) Fazla, çok.

pür sürûd-i şebâb: Gençlik neşesiyle dolu.

reh-güzâr: Geçit, geçecek yol, yol üstü.

sâlhurde: Çok yaşlı, ihtiyar.

şitâb: Acele, çabukluk.

vakfe-güzin eylemek: (metinde) Dikkat kesilmek.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Biçimsel olarak şiire benzeyen (ölçülü, uyaklı, dizeler hâlinde yazılmış) hikâyelere manzum hikâye denir. Genellikle didaktik özellik gösteren ve yaşanmış ya da yaşanabilir olayların şiir biçiminde anlatıldığı manzum hikâyede *Küfe* adlı metinde olduğu gibi hikâyenin yapı unsurları (kişi, yer, zaman, olay örgüsü) bulunur. Şiirde bireysellik, duygu, imge, çağrışım ve çok anlamlılık; manzum hikâyede ise olay, anlatma, gösterme ve tek anlamlılık ön plandadır. Türk edebiyatında Tevfik Fikret ve Mehmet Akif Ersoy başarılı manzum hikâye örnekleri vermiştir.

Mehmet Akif Ersoy, *Küfe* adlı metinde halkın değerlerini ve yaşama tarzını yansıtmıştır. Sanatçı, öyküleyici bir anlatımla yazdığı bu metinde eleştirel anlatım tutumu sergilemiştir. Anlatma, betimleme ve diyalog anlatım tekniklerinden yararlanmıştır:

— Baban yerinde adamdan ne istedin şimdi?
Adamcağız sana, bak hâl dilince söylerken...
— Bırak hanım, o çocuktur, kusura bakmam ben...

Metni Anlama ve Çözümleme

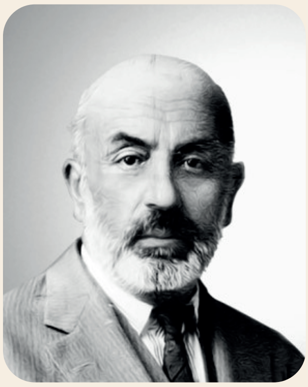
1. Metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurları belirleyiniz.
2. Metinde anlatılanları, kendi hayatınızdaki veya çevrenizdeki olay ve durumlarla karşılaştırınız.
3. Metinle şairin hayatı ve görüşleri arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.
4. Metnin tür özelliklerini belirleyiniz.

Etkinlik

a. TRT tarafından hazırlatılan *İstiklâl Şairi-Mehmet Âkif Ersoy* adlı belgeseli izleyiniz.
b. Belgeselden sanatçıyla ilgili öğrendiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şairin Biyografisi

Mehmet Akif Ersoy (1873-1936): İstanbul'da doğdu. Fatih Merkez Rüştiyesinde okudu. Baytar Mektebini bitirdi. Çeşitli okullarda Türkçe ve edebiyat dersleri verdi. *Sırat-ı Müstakim* mecmuasının başyazarlığını yaptı. Darülfünunda Osmanlı edebiyatı dersleri verdi. Birinci Mecliste milletvekili olarak görev yaptı. Uzun bir süre Mısır'da kaldı, burada üniversitede Türkçe ve edebiyat dersleri verdi.

Mehmet Akif Ersoy (1873-1936)

Millî Edebiyat Dönemi'nin bağımsız isimlerinden olan Mehmet Akif Ersoy, Türk milletinin bağımsızlığını simgeleyen *İstiklal Marşı*'nı yazdı. Şiirlerinde içinde yaşadığı toplumla ilgili siyasi ve sosyal konuları işledi, halkın yaşayış tarzını ve değerlerini yansıttı. Kurtuluş Savaşı günlerinde Anadolu'yu dolaşarak şiir, yazı, konuşma ve vaazlarıyla Millî Mücadele'ye destek verdi. Şiirde hayali değil gerçeği esas alan sanatçı, gözlemlerini dönemine göre yalın bir dille yansıttı. Aruzu Türkçeye başarıyla uyguladı, dizeleri yer yer kırarak şiiri düzyazıya yaklaştırdı. Halkın konuşmalarını şiirde diyaloglar şeklinde vermeyi başardı. *Bülbül, Küfe, Mahalle Kahvesi, Kocakarı ile Ömer, Cenk Şarkısı* şairin tanınmış şiirleridir. Şair sağlığında yedi şiir kitabı yayımladı: *Safahat, Süleymaniye Kürsüsünde, Hakkın Sesleri, Fatih Kürsüsünde, Hatıralar, Asım, Gölgeler*. Bu kitaplar, şairin ölümünden sonra bir araya getirilip *Safahat* adıyla tek kitap olarak yayımlandı.

Hazırlık

Sanat eserleri, ait olduğu kültürü yansıtmalı mıdır? Tartışınız.

SANAT

9. Metin

Yalnız senin gezdiğin bahçede açmaz çiçek,
Bizim diyârımız da binbir bahârı saklar!
Kolumuzdan tutarak sen istersen bizi çek,
İncinir düz caddede dağda gezen ayaklar.

Sen kubbesinde ince bir mozayik arar da
Gezersin kırk asırlık bir mâbedin içini,
Bizi sarar bir sülüs yazı görsek duvarda,
Bize heyecan verir bir parça yeşil çini...

Sen raksına dalarken için titrer derinden
Çiçekli bir sahnede bir beyaz kelebeğin,
Bizim de kalbimizi kımıldatır yerinden
Toprağa diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin.

Fırtınayı andıran orkestra sesleri
Bir ürperiş getirir senin sinirlerine,
Istırap çekenlerin acıklı nefesleri
Bizde geçer en hazin bir mûsikî yerine!

Sen anlayan bir gözle süzersin uzun uzun
Yabancı bir şehirde bir kadın heykelini,
Biz duyarız en büyük zevkini rûhumuzun
Görünce bir köylünün kıvrılmayan belini...

Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken
Yazılmamış bir destan gibi Anadolu'muz.
Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken
Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!

Faruk Nafiz Çamlıbel, *Han Duvarları*

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nin İlk Yıllarında Şiir

Millî Edebiyat Dönemi'nde başlayan edebî eserlerde millî değerlerin işlenmesine Cumhuriyet'in ilk yıllarında devam edilmiştir. Şiirde millî duyarlılığa önem verilmiş, ağırlıklı olarak halk şiirinden gelen ögeler (yalın dil, hece ölçüsü, dörtlük nazım birimi vb.) kullanılmıştır. Bu dönemde Millî Edebiyat zevk ve anlayışını sürdüren bir şiir çizgisi görülür.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Millî Edebiyat zevk ve anlayışını sürdüren bir şiir çizgisi görülür.

Kurtuluş Savaşı kazanılmış, sıra vatanın ve milletin maddi ve manevi yönden kalkınmasına gelmiştir. Bu düşüncede millî bir heyecanla hareket eden şairler, şiirlerinde genellikle Anadolu'yu ve Anadolu insanını konu edinmiş; böylece Memleket Edebiyatı adı verilen bir akım oluşmuştur. İlk örneklerini II. Meşrutiyet'ten sonra vermeye başlayan memleketçi şiir, bu akım içinde varlığını güçlü biçimde sürdürmüştür. Anadolu'ya yöneliş, memleket manzaraları, vatan ve millet sevgisi bu akımın işlediği başlıca temalardır. Bu akımda Batı edebiyatının zevk ve anlayışıyla yerli anlayış, memleket edebiyatı düşüncesi etrafında birleşmiş; millî kimlik, edebî eserlerin merkezine yerleşmiştir.

Faruk Nafiz Çamlıbel, Ahmet Kutsi Tecer, Kemalettin Kamu, Orhan Şaik Gökyay, Ömer Bedrettin Uşaklı gibi şairler; Memleket Edebiyatı akımı doğrultusunda eser vermiştir. Cumhuriyet Dönemi şiiri, farklı anlayış ve akımlarla gelişimini sürdürmektedir.

Faruk Nafiz Çamlıbel, *Sanat* adlı şiirinde sanat hakkındaki görüşlerini ifade etmiştir. Bu şiir, memleketçi şiirin bir bildirisi gibidir. Şair, yalın bir dil ve lirik bir eda ile yazdığı şiirde anlatma ve betimleme anlatım tekniklerinden yararlanmıştır. Anadolu'ya, millî kültüre yöneliş şiirde açıkça görülmektedir:

Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken
Yazılmamış bir destan gibi Anadolu'muz.
Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken
Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Sanat* metninde şairin "sen" ve "ben" sözcükleriyle kastettiği kimlerdir? Bu kişiler aracılığıyla şiirde karşılaştırılan simge ve değerleri belirleyiniz.
2. "*Yalnız senin gezdiğin bahçede açmaz çiçek*" dizesindeki "bahçe" ve "çiçek" sözcükleriyle anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.
3. Şiirde geçen "sülüs yazı, yeşil çini, zeybek, musiki, türkü" hangi kültür ve medeniyetleri simgelemektedir? Açıklayınız.
4. "*Sen raksına dalarken için titrer derinden / Çiçekli bir sahnede bir beyaz kelebeğin*" dizelerindeki söz ve anlam sanatını belirleyerek açıklayınız.
5. Şiirde görülen edebî, felsefi ve estetik anlayışı belirleyiniz.

1. Etkinlik

a. Okuduğunuz şiirlerde gerçek anlamın mı yoksa mecaz anlamın mı baskın olduğunu belirleyiniz.
b. Aynı şiirlerde cümle kuruluşlarının genellikle kurallı mı yoksa kuralsız mı (devrik) olduğunu belirleyiniz.
c. Tespitlerinizden hareketle anlam özelliğinin ve cümle kuruluşunun şiire katkısını değerlendiriniz.

2. Etkinlik

Sen raksına dalarken için titrer derinden
Çiçekli bir sahnede bir beyaz kelebeğin,
Bizim de kalbimizi kımıldatır yerinden
Toprağa diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin.

a. Yukarıdaki dizelerde ölçüyü ve durakları bulunuz.

b. Dörtlüğün kafiye örgüsünü, kafiye ve rediflerini tespit ediniz.

c. Ölçü, durak, kafiye örgüsü, kafiye ve rediflerin şiire katkısını yukarıdaki örnekten hareketle ifade ediniz.

3. Etkinlik

Şiirler	Epik Şiir	Lirik Şiir	Satirik Şiir	Didaktik Şiir	Pastoral Şiir
Hürriyet Kasidesi					
Yağmur					
Sessiz Gemi					
Şehîd yâhud Osman'ın Yüreği					
Küfe					

a. Yukarıdaki tabloda verilen şiirlerin konularını belirleyiniz.

b. Bu belirlemelerden hareketle şiirlerin türlerini tablodaki ilgili yerlere işaretleyiniz.

Şairin Biyografisi

Faruk Nafiz Çamlıbel (1898-1973): İstanbul'da doğdu. İlköğrenimini Bakırköy Rüştiyesinde, ortaöğrenimini Hadika-i Meşveret İdadisinde tamamladı. Tıp Fakültesi dördüncü sınıftayken okuldan ayrılarak gazeteciliğe başladı. Muhabir olarak Anadolu'yu gezdi. Kayseri, Ankara ve İstanbul'da çeşitli liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı. Şark Vilayetleri Tetkik Cemiyeti üyesi olarak yurdun çeşitli yerlerinde incelemelerde bulundu. 1946 yılında milletvekili seçildi ve 14 yıl milletvekilliği yaptı.

Millî Edebiyat Dönemi şairi Faruk Nafiz Çamlıbel, Memleket Edebiyatı anlayışının önde gelen isimlerindendir. Beş Hececiler diye anılan şairlerden biri ve en çok tanınanıdır. Millî kaynaklara yönelen şair, Anadolu'yu yakından tanıdı ve Anadolu gerçeğini şiirlerinde başarıyla yansıttı. İlk şiirlerinde aruz ölçüsünü kullanan sanatçı, sonraki şiirlerini hece ölçüsüyle yazdı. Şiirlerinde bireysel temaların yanı sıra Anadolu başta olmak üzere toplumsal temaları da işleyen şair, "Çamdeviren" ve "Deli Ozan" takma adlarıyla mizahi şiirler de yazdı. *Han Duvarları, Çoban Çeşmesi, Sanat* şairin tanınmış şiirlerindendir. *Şarkın Sultanları, Dinle Neyden, Gönülden Gönüle, Çoban Çeşmesi, Suda Halkalar, Bir Ömür Böyle Geçti, Han Duvarları* (şiir); *Canavar, Akın, Özyurt, Yayla Kartalı* (tiyatro) sanatçının başlıca eserleridir.

Faruk Nafiz Çamlıbel (1898-1973)

Hazırlık

Ortak kültür ve tarih mirasına sahip olup farklı coğrafyalarda yaşayan milletlerin edebiyatlarında ne gibi benzerlikler olabilir? Açıklayınız.

10. Metin

MENİM ANAM

Savadsızdır,
Adını da yaza bilmir
Menim anam...
Ancag mene,
Say öğredip,
Ay öğredip,
İl öğredip;
En vacibi:
Dil öğredip
Menim anam...
Bu dil ile tanımışam
Hem sevinci,
Hem de gami...
Bu dil ile yaratmışam
Her şi'rimi,
Her nağmemi.
Yoh men heçem,
Men yalanam,
Kitap-kitap sözlerimin
Müellifi: menim anam!..

Bahtiyar Vahabzade, *Şiirler*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları	
heç: Hiç.	savadsız: Okumamış, okuma yazma bilmeyen.
il: Yıl.	say: Sayı.
müellif: Yazar.	vacip: Yapılması gerekli olan.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Türkiye Dışındaki Çağdaş Türk Şiiri

Türk dünyası edebiyatı, ortak duygu ve düşünce dünyasının yanı sıra zengin bir kültür birikimine sahiptir. Türkiye dışındaki coğrafyalarda yaşayan Türkler, ana dili bilinci ile Türkçe eserler vermiştir. Türk dilinin konuşulduğu ülkelerde, bölgelerde yaşayan Türk şairler; halkın sorunlarını, beklentilerini şiirleri aracılığıyla dile getirmiştir. Bu bölgelerde Türkçenin çeşitli lehçe ve şivelerinde eserler verilmiştir. Türkiye dışındaki çağdaş Türk şiirinde genellikle özgürlük ve ulusal bilinç temaları işlenmiştir.

Bahtiyar Vahapzade (1925-2009) (Azerbaycan); Şehriyar (1906-1988) (İran); Recep Küpçü (1934-1976) (Bulgaristan); Mağcan Cumabayulı (1893-1938) (Kazakistan); Osman Türkay (1927-2001), Özker Yaşın (1934-2011) (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti); Abdülhamit Süleyman Çolpan (1893-1938), Aybek (1905-1968) (Özbekistan); Ata Atacanoğlu (1922-1989) (Türkmenistan) ve Nimetullah Hafız (1939- .....) (Eski Yugoslavya) Türkiye dışındaki çağdaş Türk şiirinin başlıca temsilcileridir.

Bahtiyar Vahapzade; *Menim Anam* şiirinde duygu ve düşüncelerini doğal, içten, yalın bir söyleyişle dile getirmiştir. Şiir, Azeri Türkçesinden aktarılırken ses özellikleri büyük oranda korunmuştur:

Yoh men heçem,
Men yalanam,
Kitap-kitap sözlerimin
Müellifi: menim anam!..

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Menim Anam* adlı şiirdeki söyleyiciyi ve söyleyici ile hitap edilen kişi arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.
2. Şiirde söyleyici, kitaplarının yazarının okuma yazma bilmeyen annesi olduğunu dile getirmektedir. Bu durumu, ana dili ve kültür taşıyıcılığı bağlamında açıklayınız.
3. Şiirin temasını belirleyiniz.
4. Şiirin dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.
5. Şiirdeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

Açık ileti	
Örtük ileti	

Şairin Biyografisi

Bahtiyar Vahapzade (1925-2009): Azerbaycan'ın kuzeyindeki Şeki şehrinde doğdu. Ortaöğrenimini Bakü'de tamamladı. Tıp fakültesini yarıda bırakarak yüksek öğrenimini Bakü Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde tamamladı. Üniversitede asistan, doktor, doçent ve profesör olarak çalıştı. Azerbaycan Millî İlimler Akademisi üyeliği görevinde bulundu. Sovyetler Birliği döneminde Azerbaycan Parlamentosunda milletvekilliği yaptı. Azerbaycan bağımsızlık mücadelesine destek verdi, bağımsızlığın kazanılmasından sonra da Azerbaycan Millî Meclisinde milletvekilliği görevinde bulundu.

Türk dünyasında tanınan ve çok okunan bir şair olan Bahtiyar Vahapzade, şiirlerinde özellikle millî ve manevi değerleri işledi. Vatan ve ana dil temaları etrafında Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesini yansıttı. İlhamını halkın irfanından aldı. Duygulara hitap ederken kimi zaman lirik, kimi zaman epik bir söyleyişe yöneldi. Pek çok ödül aldı, "Azerbaycan Halk Şairi" unvanına layık görüldü. Eserlerinden bazıları farklı dillere çevrildi. *Gülüstan, Şehidler, Şeb-i Hicran* ve *İki Korku* adlı manzumeleri büyük ilgi gördü. *Menim Dostlarım, Bahar, Dostluk Nağmesi, Gurub Düşünceleri, Ürekdedir Sözün Kökü* (şiir); *Vicdan, Darağacı, Kızıl Elma, İkinci Ses, Özümüzü Kesen Kılınc, Feryad* (oyun) sanatçının başlıca eserleridir.

Bahtiyar Vahapzade (1925-2009)

Hazırlık

Küçük yerleşim bölgelerindeki dağ, göl, ova gibi yer adlarının tanınmasında buraların adına şiirler yazılmış olmasının etkisi olabilir mi? Tartışınız.

11. Metin

HEYDER BABA'YA SELÂM

Heyder Baba, ildırımlar şahanda,
Seller sular şakgıldıyup ahanda,
Gızlar ona sef bağlıyup bahanda,
Selâm olsun şövketize elüze,
Menim de bir adım gelsin dilüze.

Heyder Baba, kehliklerün uçanda,
Kol dibinnen dovşan galhıp gaçanda,
Bahçalarun çiçeklenüp açanda,
Bizden de bir mümkin olsa yad ele,
Açılmayan ürekleri şad ele.

Bayram yeli çardahları yıhanda,
Novruz güli gar çiçeği çıhanda,
Ağ bulutlar köyneklerin sıhanda,
Bizden de bir yad eliyen sağ olsun,
Derdlerimiz goy dikelsin dağ olsun.

Heyder Baba, gün daluvı dağlasın,
Üzün gülsün bulahların ağlasın,
Uşahların bir deste gül bağlasın,
Yel gelende ver getirsin bu yana,
Belke menim yatmış behtim oyana.

Heyder Baba, senin üzün ağ olsun,
Dört bir yanın bulağ olsun bağ olsun,
Bizden sora senin başun sağ olsun,
Dünya gazov-geder ölüm itimdi,
Dünya boyı oğulsuzdı, yetimdi.

Heyder Baba, yolum sennen kec oldı,
Ömrim keçdi gelemmedim gec oldı,
Heç bilmedim gözellerin nec'oldı,
Bilmez idim döngeler var dönüm var,
İtginlik var, ayrılıg var ölüm var.

(...)

M. Hüseyin Şehriyar

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

beht: Baht, talih, şans.

belke: Belki.

bulah / bulağ: Pınar, kaynak, göze.

çardah: **1.** Tarla, bahçe vb. yerlerde ağaç dallarından örülmüş barınak. **2.** Asma vb. bitkilerin dallarını sardırmak için direklerle yapılmış yer.

dal: Sırt.

dovşan: Tavşan

dönge: Dönemeç.

el: Memleket, yurt.

gazov-geder: Kaza ve kader, alın yazısı.

ildırım: Yıldırım, şimşek.

itginlik: Yitkinlik, kaybolma.

itmek: Yitmek, kaybolmak.

kec olmak: Ayrılmak, ayrı düşmek.

kol: Çalı.

köynek: Gömlek.

oyanmak: Uyanmak.

şad elemek: Sevindirmek, mutlu etmek.

şahanda: Çakınca.

şakgıldımak: Çağıldamak, çağlamak.

şövket: Büyüklük, ululuk, yücelik, heybet.

uşah: Çocuk.

ürek: Yürek, kalp, gönül.

üz: Yüz, sima, çehre.

yad elemek: Anmak, hatırlamak.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Şehriyar, babasını kaybedince bir süre bunalımlar yaşar. Bu sıkıntılı ruh hâlinin etkisi ile çocukluğunun geçtiği Heyder Baba köyüne gider. Yıllar sonra gittiği köyde çocukluğundaki pek çok şeyin zamana yenik düştüğünü görerek hüzünlenir. Bu duygularla *Heyder Baba'ya Selâm* şiirini yazar. Şiirde seslenilen Heyder Baba, şairin köyündeki dağın adıdır. Farsça şiirleriyle tanınan şairin *Heyder Baba'ya Selâm* şiirini Türkçe yazmasında annesinin kendi dilinde yazmasını istemesi etkili olmuştur. Bundan sonra o, "Heyder Baba'ya Selâm Şairi" olarak tanınmıştır. *Heyder Baba'ya Selâm* şiirine pek çok nazire yazılmıştır.

Heyder Baba'ya Selâm şiiri; birinci bölümü 76, ikinci bölümü 49 bent olmak üzere toplam 125 bentten oluşmaktadır. Duygu yüklü şiir, anılarla örülmüştür. Şiirde şairin köyüne duyduğu sevgi ve özlem dile getirilmiştir:

Heyder Baba, yolum sennen kec oldı,
Ömrim keçdi gelemmedim gec oldı,
Heç bilmedim gözellerin nec'oldı,
Bilmez idim döngeler var dönüm var,
İtginlik var, ayrılıg var ölüm var.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Heyder Baba'ya Selâm* adlı şiirde şair, duygularını anlatmak için doğadan nasıl yararlanmıştır?
2. Şiirle şairin hayatı arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.
3. Şiirin konusuna göre hangi tür şiir (lirik, epik, pastoral, satirik, didaktik) olabileceğini gerekçesiyle açıklayınız.
4. Şiirle ilgili beğeni ve eleştirilerinizi gerekçelendirerek ifade ediniz.
5. *Heyder Baba'ya Selâm* adlı şiiri, *Menim Anam* adlı şiirle tür, biçim, içerik, dil ve üslup özellikleri açısından karşılaştırınız.

Etkinlik

a. *Heyder Baba'ya Selâm* adlı şiirden alınan aşağıdaki dizelerde kullanılan edebî sanatları ve bu sanatların nasıl yapıldığını tablodaki ilgili yerlere yazınız.

I. Ağ bulutlar köyneklerin sıhanda

II. Derdlerimiz goy dikelsin dağ olsun

III. Heyder Baba, gün daluvı dağlasın

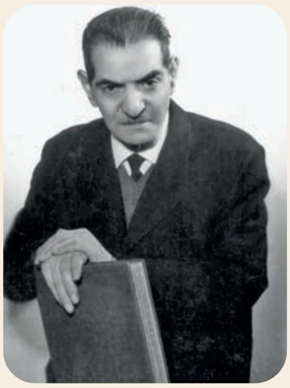
IV. Üzün gülsün bulahların ağlasın

V. Bilmez idim döngeler var dönüm var,
İtginlik var, ayrılıg var ölüm var

Dize	Edebî Sanat	Nasıl Yapıldığı
I		
II		
III		
IV		
V		

b. Bu dizelerdeki imge ve edebî sanatların işlevlerini belirleyiniz.

Şairin Biyografisi

Muhammed Hüseyin Şehriyar (1906?-1988)

Muhammed Hüseyin Şehriyar (1906?-1988): İran'ın Tebriz şehrinde doğdu. Çocukluğu Heyder Baba Dağı'nın eteklerinde kurulu Heyder Baba köyünde geçti. İlkokulu ve ortaokulu Tebriz'de, liseyi Tahran'da okudu. Tıp fakültesinde yükseköğrenimine başladı ancak son sınıftayken okulu bıraktı. Çeşitli işlerde çalıştı, İran'ın farklı şehirlerinde memurluk görevinde bulundu, bankada muhasebecilik yaptı. "Şehriyar" mahlası olmakla birlikte hep bu adla anıldı.

Şehriyar, İran'da Farsça şiirleriyle tanınmış bir şairdi ancak Azeri Türkçesi ile yazdığı *Heyder Baba'ya Selâm* şiiri, onun bütün Türk dünyasında tanınmasını sağladı. Bazı şiirleri bestelenerek şarkı ve türkü formunda okundu. Onun şiirlerinde millî, manevi ve kültürel değerler, sanatçı duyarlılığıyla özümsenmiş biçimde yer aldı. *Türk'ün Dili, Alnımın Yazısı, Gözüm Aydın, Yalan Dünya* adlı şiirleri büyük ilgi gördü. *Heyder Baba'ya Selâm* ve *Aman Ayrılık*, şairin Türkçe şiir kitaplarıdır.

Türk ve dünya edebiyatından şiir örnekleri okuyunuz.

Dil Bilgisi

1. İncelediğiniz şiirlerden alınan aşağıdaki dizelerdeki cümlelerin ögelerini bulunuz.

Fırtınayı andıran orkestra sesleri
Bir ürperiş getirir senin sinirlerine

O anda karşıki evden bir orta yaşlı kadın
Göründü

Sen kubbesinde ince bir mozayik arar da
Gezersin kırk asırlık mâbedin içini

Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller

Sen anlayan bir gözle süzersin uzun uzun
Yabancı bir şehirde bir kadın heykelini,
Biz duyarız en büyük zevkini rûhumuzun
Görünce bir köylünün kıvrılmayan belini

Bayram yeli çardahları yıhanda,
Novruz güli gar çiçeği çıhanda,
Ağ bulutlar köyneklerin sıhanda,
Bizden de bir yad eliyen sağ olsun

2. Aşağıdaki dizelerde noktalama işaretlerinin hangi görevlerde kullanıldığını belirleyiniz.

Ey Türk kızı, ey ana, "Sus!" sende duygu yok mudur?
Bir oğlunu, bir goncanı kurban ettin çok mudur?
Her yanına kaygu çökmüş şu vatanın yolunda.

3. Aşağıdaki dizelerde yazılışı günümüz yazım kurallarına uymayan kelimeleri belirleyiniz.

Bu bir ayaklı sefalet ki yalnayak, baş açık

Tekermeker küfe bîtâb düştü tâ öteye.

Istırap çekenlerin acıklı nefesleri
Bizde geçer en hazin bir mûsikî yerine!

4. Aşağıda Şehriyar'ın *Heyder Baba'ya Selâm* şiirinin ilk bendinin Azeri Türkçesindeki şekli ile Türkiye Türkçesine aktarılmış şekli birlikte verilmiştir. Bu bentlerde iki şive arasındaki ses ve söyleyiş farklılıklarını belirleyiniz.

Heyder Baba, ildırımlar şahanda,
Seller sular şakgıldıyup ahanda,
Gızlar ona sef bağlıyup bahanda,
Selâm olsun şövketize elüze,
Menim de bir adım gelsin dilüze.

Haydar Baba, yıldırımlar çakınca,
Seller sular şakıldayıp akınca,
Kızlar ona saf bağlayıp bakınca,
Selâm olsun şevketinize, elinize,
Benim de bir adım gelsin dilinize.

YAZMA ÇALIŞMALARI

Etkinlik

a. İncelediğiniz şiirlerden birinin özelliklerine uygun bir şiir yazınız.

b. Yazdığınız şiirleri sınıf ortamında okuyunuz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

a. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Hazırlıklı Konuşma

Konusu ve amacı belli olan, nerede ve ne zaman yapılacağı önceden bilinen, bir plana göre hazırlanıp dinleyiciler önünde yapılan konuşmaya hazırlıklı konuşma denir.

Hazırlıklı konuşmada hazırlık, planlama ve sunum aşamaları bulunur.

1. Hazırlık

a. Konuyu, amacı ve hedef kitleyi belirleme

b. Konuşma konusuyla ilgili gözlem, inceleme veya araştırma yapma

2. Planlama

a. Konuşmanın temel bölümlerini belirleme

b. Her bölümde vurgulanacak hususları belirleme

c. Konuşma içeriğini süreye göre düzenleme

ç. Konuşma metnini ve notlarını hazırlama

d. Konuşmada kullanılacak görsel ve işitsel araçları hazırlama

e. Konuşma provası yapma

3. Sunum

a. Mekânı, hedef kitleyi, konuyu ve amacı dikkate alarak konuşma

b. Etkili bir başlangıç yapma

c. Önemli noktaları vurgulama

ç. Konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanma

d. Konuşmada gerektiğinde özetlemelere başvurma

e. Konuşmayı etkili biçimde sonlandırma

f. Konuşmayı planlanan sürede tamamlama

b. Sözlü İletişim Uygulamaları

1. Etkinlik

Hazırlıklı konuşma aşamaları doğrultusunda, kendinize yakın bulduğunuz şiir anlayışı ile ilgili kısa bir konuşma yapınız. Konuşurken doğru telaffuzun gerektirdiği boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ediniz; gereksiz ses ve kelimeler kullanmaktan kaçınınız. Konuşmanızın içeriğini terim, alıntı, söz sanatları vb. unsurlardan yararlanarak zenginleştiriniz. Konuşmanızı görsel unsurlarla destekleyiniz.

2. Etkinlik

İncelediğiniz metinlerde geçen "ahkâm, aşiyan, efsunkâr, nazende, nazenin, sükûn, yâd eylemek" kelimelerinin doğru telaffuzuna yönelik çalışmalar yapınız.

ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1-6. soruları aşağıdaki şiire göre cevaplayınız.

GİT, BAHAR

Çekil, bu gölgeli yolda gezinme,
Bahar, bakışların yine pek sarhoş!
Yanılıp gönlüme misafir inme,
Kapısı kilitli, mihrabı bomboş.

Mabeddir orası, meyhane değil.

Ziyalar, kokular, sesler, çiçekler...
Ömrünün her günü bir başka düğün!
Bülbüller koynunda aşkı çiçekler
Güller dökülürler göğsüne bütün,

Gerçekten güzelsin, efsane değil.

Altınlı başında papatya niçin?
Sarı saçlarına pembe gül takın!
Git bahar, gönlümde ibadet için,
Diz çöken kızları ürkütme sakın,

Kalbime girme, o, kâşâne değil.

Git bahar, git bahar... Uzaklarda gül,
Denize renginden bırak hediye.
Ufuklarda gezin, semaya süzül,
Kalbime sokulma "peymane!" diye

Gördüklerin kandil... Peymane değil!

Halide Nusret Zorlutuna
Türk Dil Kurumu, *Güzel Yazılar-Şiirler*

1. **Şiirin temasını belirleyiniz.**
2. **Şiirin uyak düzenini ve ölçüsünü belirleyiniz.**
3. **Şiirdeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.**
4. **Şiirde söyleyici ile hitap edilen varlık arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.**
5. "Ömrünün her günü bir başka düğün!" **cümlesinin ögelerini bulunuz.**
6. "Git bahar, git bahar... Uzaklarda gül, / Denize renginden bırak hediye." **dizelerindeki noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını belirleyiniz.**

7. Aşağıdakilerden hangisi Servetifünun şiirinin özelliklerinden biri değildir?

A) Şiirin konusu genişletilmiştir.

B) Serbest müstezat sıkça kullanılmıştır.

C) Şiirlerde ağır bir dil kullanılmıştır.

D) Şiirde biçim mükemmelliğine önem verilmiştir.

E) Siyasi ve sosyal konular ele alınmıştır.

8. Aşağıdakilerden hangisi saf şiir anlayışının özelliklerinden biridir?

A) Mesaj verme kaygısı güdülmüştür.

B) Belirli bir ideolojiye dayandırılmıştır.

C) Öğreticilik ağır basmaktadır.

D) Bireysellik ön plandadır.

E) Kelimelerin duygu değeri önemsenmemiştir.

9. I. Abdülhak Hamit Tarhan

II. Tevfik Fikret

III. Cenap Şahabettin

IV. Mehmet Emin Yurdakul

Aşağıdaki eserlerden hangisi yukarıda verilen sanatçılardan birine ait değildir?

A) *Hacle* B) *Şermin* C) *Piyale* D) *Tamat* E) *Tan Sesleri*

10. Bizim mahalle de İstanbul'un kenârı demek:

Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmeyerek!

Bu dizelerdeki edebî sanat aşağıdakilerden hangisidir?

A) Mübalağa B) Tevriye C) Hüsnütalil

D) Kinaye E) Teşbih

11. Tevfik Fikret, edebiyat öğretmeni Recaizade Mahmut Ekrem'in etkisiyle Batılı sanat anlayışını benimsemiştir.

Bu cümlenin ögeleri, aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla, doğru olarak verilmiştir?

A) Özne-zarf tümleci-nesne-yüklem

B) Özne-zarf tümleci-dolaylı tümleç-yüklem

C) Nesne-özne-dolaylı tümleç-yüklem

D) Özne-nesne-zarf tümleci-yüklem

E) Nesne-özne-zarf tümleci-yüklem

12. Onun şiirinin üçüncü dönemi olarak kabul edilen ve nazım şeklindeki değişiklik denemeleriyle bir öncekinden ayrılan şiirler kümesi bu dönemde kaleme alınmıştır. *"Gazelden vatanî şiire"* geçiş manzarası arzeden ve onun şiirde ikinci dönemini karakterize eden şiirleri *Hamaset Kasidesi*, *Lâzımsa*, *Rağmına* gibi gazelleri, iki *Murabbası*, *Vatan Yahut Silitre*'deki *Vatan Türküsü*, aynı eserdeki *Kavga Türküsü* (*Savaş Türküsü*) ise; üçüncü dönemin özelliklerini de *Vâveylâ*, *Hilâl-i Osmanî*, *Gece* adlı kıta, *Rüzgâr*, *Selim-i Evvel kasidesi* gibi şiirleri aksettirir. Son dönem şiirlerinde *Abdülhak Hâmid*'in tesiri varlığını kuvvetle hissettirir.

Prof. Dr. Şerif Aktaş, *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi I*

Bu parçada sözü edilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Cenap Şahabettin

B) Namık Kemal

C) Ahmet Haşim

D) Mehmet Akif Ersoy

E) Tevfik Fikret

13. Mukaddes yersiniz billâh hazindir hâliniz ammâ,
Ey istihbâr-ı firkatle perîşân olduğum yerler.

Nasîb olsa ne var bir gûşenizde cismimin hâki
Hayâtımda size yârimle mihmân olduğum yerler.

Recaizâde Mahmut Ekrem
Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*

(**istihbâr-ı firkat:** Ayrılma haberi; **gûşe:** Köşe; **hâk:** Toprak; **mihmân:** Misafir.)

Bu şiirle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) Lirik bir söyleyiş hâkimdir.

B) Söz sanatlarına başvurulmuştur.

C) Tanzimat Dönemi şiiridir.

D) Hece ölçüsüyle yazılmıştır.

E) "ba / ca" şeklinde uyaklanmıştır.

14. Virgülle ilgili aşağıdaki örneklerden hangisi yay ayraç içindeki açıklamayla <u>uyuşmamaktadır</u>?

A) İlk ifadeden başlayıp, cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız. (Metin içinde art arda gelen zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra konur.)

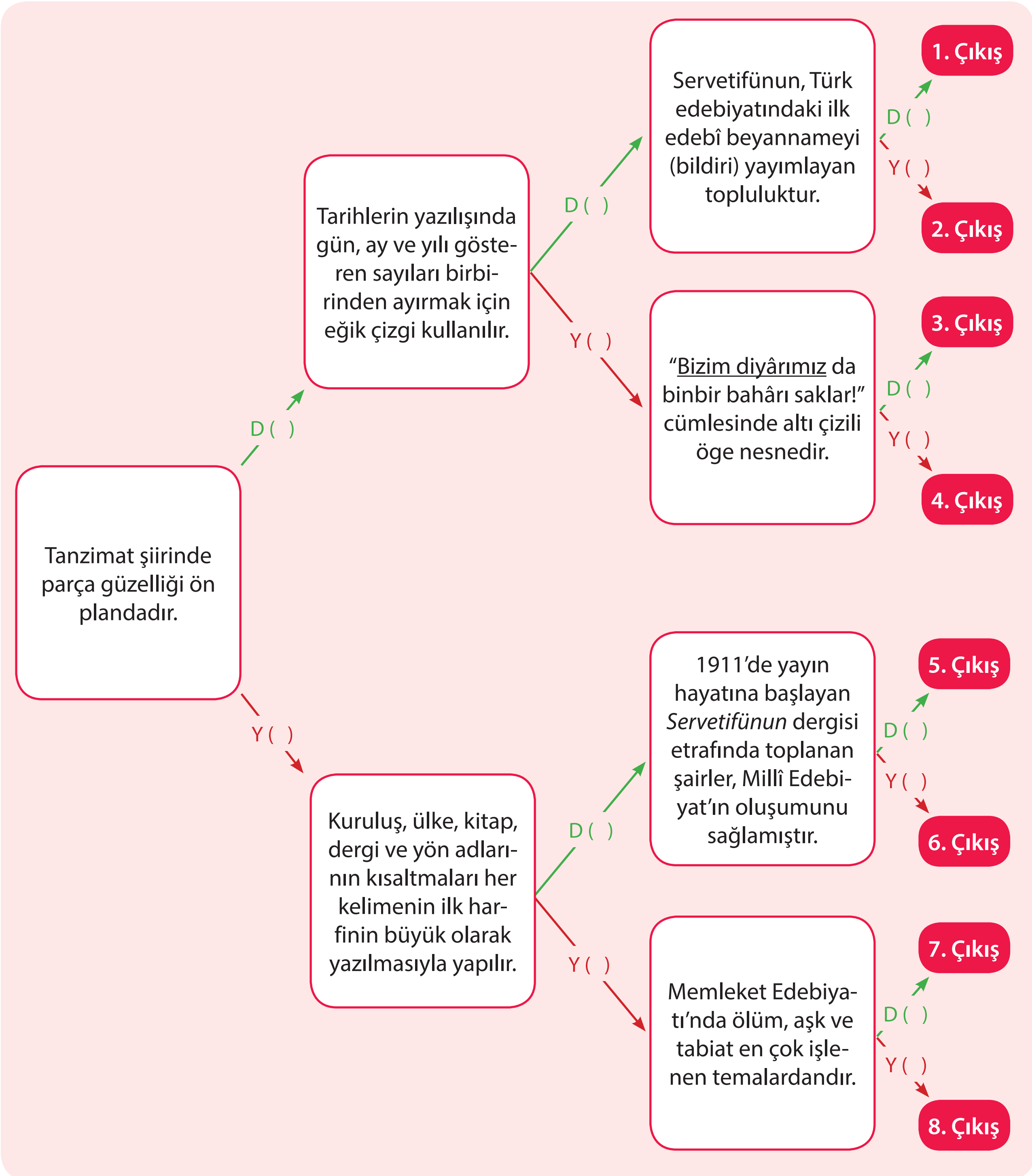
B) Şiirde ağır bir dil kullanmış, kimi zaman Türkçe sözcüklerle Fransızca sözcükleri uyaklamıştır. (Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.)

C) Bir oğlunu, bir goncanı kurban ettin çok mudur? (Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime gruplarının arasına konur.)

D) O, anlamın beyitte tamamlanması geleneğine karşı diğer dizelere yayılması çığırını açmıştır. (Özne olarak kullanıldıklarında bu, şu, o zamirlerinden sonra konur.)

E) Halk için, halkın konuştuğu dille, hece ölçüsüyle yazılan bu şiirler millî duyguları dile getirir. (Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş özneyi belirtmek için konur.)

15. **Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayıp, cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.**

4. ÜNİTE

MAKALE

Ünite İçeriği

Makale

Cümlenin ögeleri

Yazım ve noktalama çalışmaları

Araştırmaya dayalı metin yazma

Münazara örneği sunma

Amaç

Makale türünü tanımak

Cümlenin ögelerini, yazım ve noktalama kurallarını kavramak

Araştırmaya dayalı metin yazma becerisi kazanmak

Münazara yapma becerisi kazanmak

OKUMA ÇALIŞMALARI

Hazırlık

1. Enerji üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarına ağırlık vermek ülkemize ve dünyamıza neler kazandırabilir? Düşüncelerinizi paylaşınız.
2. Bilimsel çalışma yöntemleri ile ilgili olarak aşağıdaki görsellerden hareketle neler söyleyebilirsiniz?

1. Metin

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE RÜZGÂR ENERJİSİ

Yrd. Doç. Dr. Önder Güler

İstanbul Teknik Üniversitesi, Enerji Enstitüsü

ÖZET

Elektrik enerjisi üretiminde kullanılan fosil yakıtların gelecekte tükenecek olmaları ve çevresel etkileri nedeniyle tüm dünyada yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasıyla elektrik enerjisi üretilmesi üzerine çalışmalar devam etmektedir. Ülkemizde elektrik enerjisi üretiminde çoğunlukla hidrolik kaynaklar ile linyit, doğal gaz, kömür, fuel oil gibi termik kaynaklar kullanılmaktadır. Yenilenebilir kaynaklar içerisinde yer alan ve son yıllarda dünyada büyük bir gelişim gösteren oldukça büyük bir potansiyele sahip olduğumuz rüzgâr enerjisinin kullanımı ile elektrik enerjisi üretimi ülkemizde yok denecek kadar azdır. Bu çalışmada Türkiye'nin mevcut elektrik enerjisi üretiminin kaynaklara göre dağılımı ve gelişimi incelenmiş ve dünyadaki rüzgâr enerjisi kullanımının gelişimine paralel olarak ülkemizdeki durumu ortaya koyulmuştur.

1. GİRİŞ

Tüm dünyada ilerleyen teknolojiye bağlı olarak kişilerin elektrik enerjisine olan ihtiyaçları da artış göstermektedir. Elektrik enerjisi üretiminde kullanılan mevcut fosil kaynakların sınırlı olması ve gün geçtikçe azalmaları ve bir gün tükenecek olmaları nedeniyle, bir yandan elektrik enerjisi tasarruf çalışmaları sürdürülürken diğer taraftan da yenilenebilir kaynaklar kullanılarak elektrik enerjisi üretilmesi üzerinde çalışmalar büyük bir hızla devam etmektedir. Yenilenebilir kaynakların elektrik enerjisi üretiminde kullanılması için yapılan çalışmaların dışa olan bağımlılığı azaltmasından dolayı, ülkelerin geleceği için önemi açıktır. Bu kapsamda yürütülen çalışmalardan bir tanesi de son yıllarda Dünyada ve özellikle Avrupa'da büyük bir gelişim gösteren rüzgâr potansiyellerinin kullanılmasıyla elektrik enerjisi üretilmesidir.

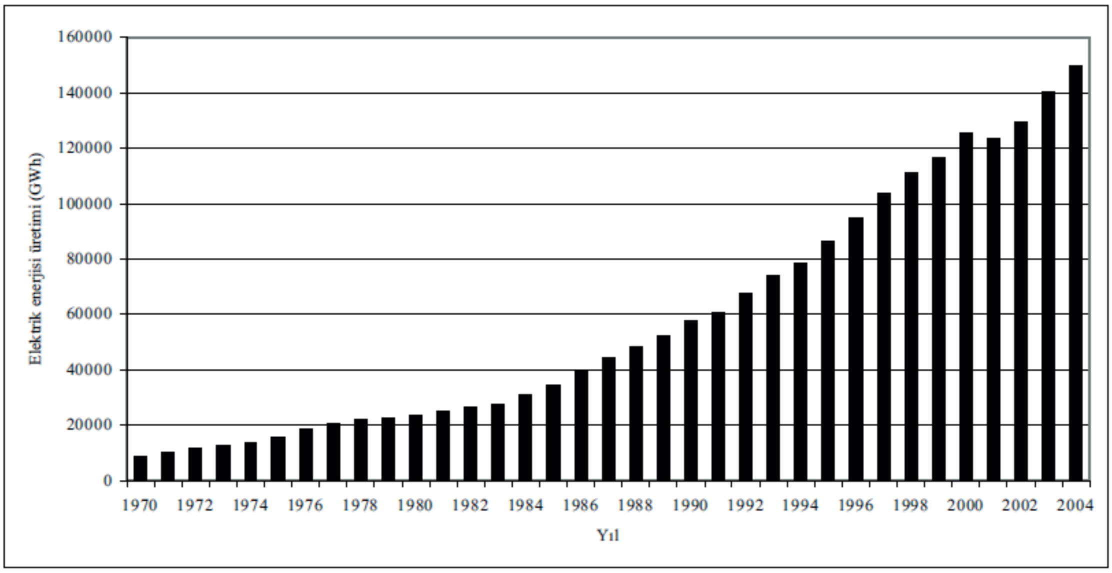
Rüzgâr enerjisi yerli, dışa bağımlı olmayan, doğal ve tükenmeyen, gelecekte de aynı oranda temin edilebilecek, asit yağmurlarına ve atmosferik ısınmaya yol açmayan, CO_2 emisyonu olmayan, doğal bitki örtüsü ve insan sağlığına olumsuz etkisi bulunmayan, fosil yakıt tasarrufu sağlayan, radyoaktif etkisi olmayan, teknolojik gelişimi hızlı, döviz kazandırıcı bir kaynaktır. Ayrıca kısa sürede devreye alınabilmekte ve kısa sürede sökülebilmektedir. Bunun yanı sıra istihdam olanağına sahiptir ve fiyat artma riski yoktur [1, 2, 3]. Tüm bu olumlu katkılarının yanında gürültü, görsel ve estetik kirliliği, kuş ölümleri, 2-3 km'lik alan içinde radyo ve TV alıcılarında parazitlere neden olması gibi birtakım dezavantajları vardır [1, 4]. Fakat rüzgâr türbini teknolojisinde gelinen bugünkü nokta, tüm bu olumsuz etkileri son derece azaltmış veya ortadan kaldırmıştır. İlk türbin modelleri yeni ve daha büyük modellerine göre daha gürültülüyken şu andaki modern türbinler oldukça sessizdirler [1, 2, 5]. Kuş sığınakları ve kuşların toplu olarak yaşadıkları yerlere rüzgâr santralı kurulmamasına dikkat edilerek ve önemli kuş göç yolları da rüzgâr santralı kurulmasında göz önünde bulundurularak kuş ölümlerinin en aza indirilmesi söz konusudur [1]. (...)

2. TÜRKİYE'NİN ELEKTRİK ENERJİSİ DURUMU

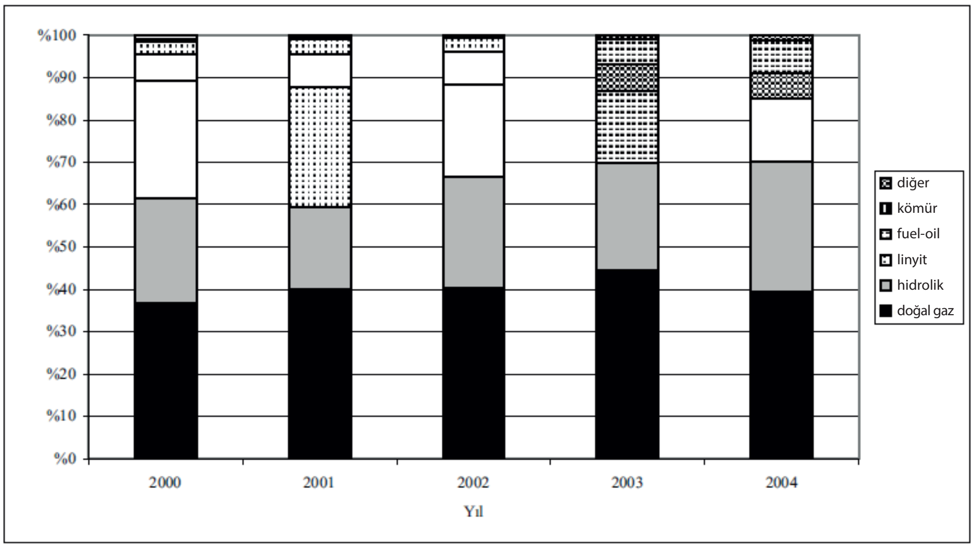
2003 yılı itibari ile Türkiye'nin toplam kurulu gücü 35587MW'tır. Kurulu gücün %64.60'ı termik, %35.34'ü hidrolik %0.06'sı ise rüzgâr kaynaklıdır [6]. Türkiye'de üretilen toplam elektrik enerjisinin 1970 yılından itibaren değişimi yıllara bağlı olarak Şekil 1'de verilmektedir [7, 8]. (...)

Şekil 1'den de görüldüğü gibi elektrik enerjisi üretiminde 2001 yılında bir azalma yaşanmıştır. Bunun nedeni ülke çapında yaşanmış olan büyük bir ekonomik krizin neticesinde sanayide elektrik enerjisine olan talebin azalması olarak açıklanabilir.

Şekil 1. 1970 yılından itibaren Türkiye'nin brüt elektrik enerji üretimi

Türkiye'de üretilen elektrik enerjisinin 2000-2004 yılları arasında kaynaklara göre dağılımı Şekil 2'de verilmektedir [8]. 2000-2004 döneminde elektrik enerjisinin büyük bir bölümü doğalgaz, hidrolik ve linyitten sağlanmaktadır. Bu dönem içerisinde en yüksek paya ortalama %40 ile doğal gaz sahip, bunu %26 ile hidrolik, %21 ile linyit kaynaklar izlemektedir.

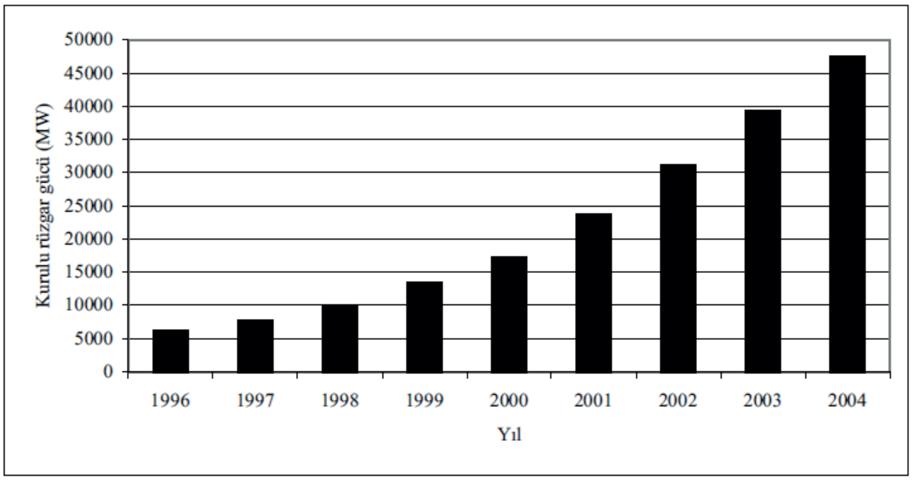

Şekil 2. Elektrik enerjisi üretiminin kaynaklara göre dağılımı

Şekil 2'den de görüldüğü gibi Türkiye'nin mevcut elektrik enerjisi üretiminin büyük bölümü fosil yakıtlardan sağlanmaktadır. Buna karşılık %26'lık hidrolik pay dışında jeotermal, güneş, rüzgâr gibi yenilenebilir enerji kaynakları %1 gibi çok küçük bir orana karşılık gelen diğerleri bölümünde yer almaktadır. (...)

3. DÜNYADA RÜZGÂR ENERJİSİ

2004 yılı itibari ile dünyadaki toplam kurulu rüzgâr gücü 47 616.4 MW'tır. Dünyadaki kurulu rüzgâr güçlerinin 1996 yılından günümüze kadar olan değişimi Şekil 3'te verilmektedir [9, 10, 11]. Şekilden de görüldüğü gibi rüzgâr enerjisindeki kurulu güçler artan eğilimini sürdürmektedir. Bu dönemler içerisinde rüzgâr enerjisi kurulu güçlerindeki ortalama artış oranı %29 gibi oldukça yüksek bir değerde gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3. Dünyadaki kurulu rüzgar güçlerinin değişimi

2004 yılı itibari ile en yüksek kurulu rüzgâr gücüne sahip olan ilk 5 ülkenin, MW cinsinden toplam kurulu rüzgâr güçleri, km^2 başına düşen toplam kurulu rüzgâr güçleri kW cinsinden ve kişi başına kurulu rüzgâr güçleri W cinsinden Tablo 1'de verilmektedir [9, 10, 11].

Ülke	Toplam kurulu rüzgar gücü (MW)	kW/km^2	W/kişi
Almanya	16628.8	46.5	199,7
İspanya	8263.0	16,4	206,2
ABD	6740.0	0,70	24,0
Danimarka	3117.0	72,3	580,6
Hindistan	2985.0	0,91	2,85

Tablo 1. Kurulu rüzgar gücü bakımından ilk beş ülke

4. TÜRKİYE'DE RÜZGÂR ENERJİSİ

Rüzgâr potansiyeli bakımından zengin olan bölgelerimiz Ege, Marmara ve Doğu Akdeniz kıyılarıdır. (...) ABD'nin uzay çalışmaları ile saptadığı meteorolojik veriler, Türkiye'nin rüzgâr enerjisi bakımından zengin olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin bulunduğu coğrafi yöreye bağlı olarak komşu ülkelerde ve bölge ülkelerinde yapılmış ölçüm verileri de bu bulguyu desteklemektedir [4].

(...)

5. SONUÇ

Dünyadaki enerji rezervlerinin durumu dikkate alındığında, rüzgâr enerjisinden yararlanmanın hem çevresel hem de kaynak varlığı açısından önemli olduğu anlaşılmaktadır. (...) Mevcut fosil kaynaklı enerji rezervlerinin gelecekte tükenecek olması, şu anda büyük bir bölümünü ithal eden bir ülke olarak Türkiye'yi, artacak olan fiyatlardan ve temininindeki problemlerden dolayı zora sokacaktır. Bu nedenle elektrik enerjisi üretimini yenilenebilir kaynaklara doğru yönlendirmemiz, mevcut hidrolik kaynaklarımız ile birlikte rüzgâr enerjisinden faydalanmamız gerekmektedir.

(...)

6. KAYNAKLAR

[1] Dereli S. "Rüzgâr enerjisi", Ankara; Tübitak Yayını; 2001.

[2] http://windeis.anl.gov/documents, "Wind energy development programmatic environmental impact statement", U.S. Department of the Interior.

[3] http://www.europa.ee.int, The European Commission Website on Energy Research.

[4] http://ekutup.dpt.gov.tr/enerji/oik585.pdf, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), "8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Elektrik Enerjisi Özel İhtisas Komisyonu Paporu", Ankara, 2001.

[5] http://www.awea.org., "Facts about wind energy and noise".

[6] http://www.eie.gov.tr/turkçe/hesproje/ turkeyhidro.doc, "Türkiye'nin Hidroelektrik Enerji Potansiyeli".

[7] Altaş M, Özkan HF, Çelebi E., "2002 Enerji İstatistikleri", Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, İstanbul; 2003.

[8] http://www.die.gov.tr, Devlet İstatistik Enstitüsü (DIE).

[9] http://www.awea.org, "Global wind energy market report" Wind energy industry grows at steady pace, March 2004.

[10] http://www.ewea.org, "Wind power installed in Europe by end of 2003".

[11] http://www.wwindea.org, pressrelease, 7 March 2005.

[12] http://www.eie.gov.tr, Elektrik İşleri Etüd İdaresi (EIE), "Türkiye Rüzgâr Atlası".

[13] Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi. "2002 Türkiye Enerji Raporu", 2002.

[14] Wijk, AJM. van, Coelingh JP., "Wind Power Potential in the OECD Countries" NW&S, Utrecht, in opdracht van ECN, Netherlands,1993.

[15] http://www.epdk.gov.tr, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK).

[16] http://www.ewea.org, "12%wind power by 2020 the environmental benefits", Wind force 12, May 2004.

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

emisyon: Dışa atım, çıkarma, yayma.

istihdam: Bir işte çalışma alanı ve imkânı sunma, çalıştırma.

rezerv: Yatağında veya havzasında bulunduğu hesaplanan, henüz işletilmemiş kömür, demir, petrol vb.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Makale

Bilimsel ve toplumsal konularda; siyaset, ekonomi, sanat, spor vb. alanlarda yazılan, açıklayıcı veya yorumlayıcı niteliği olan gazete veya dergi yazılarına makale denir. Bilimsel dergilerde yayımlanan makalelerde tıp, ekonomi, sosyoloji, felsefe gibi bilim dallarıyla ilgili konular işlenir. Gazetelerde

yayımlanan makalelerde halkı aydınlatmak ve bilgilendirmek amaçlanır. Güncel bir sorun ortaya konur, değerlendirilir ve sonuca varılır.

Bilimsel bir tezi savunma amacıyla alanında uzman kişilerce yazılan bilimsel makalede *Dünyada ve Türkiye'de Rüzgâr Enerjisi* adlı metinden alınan aşağıdaki cümlede olduğu gibi yargılar, kesin ve ispatlanabilir niteliktedir:

Tüm dünyada ilerleyen teknolojiye bağlı olarak kişilerin elektrik enerjisine olan ihtiyaçları da artış göstermektedir.

Bu tür makalelerde söz oyunlarına ve kapalı ifadelere yer verilmez, düşünceler doğrudan aktarılır. Kelimeler genellikle temel anlamlarında kullanılır, bilimsel terimlere yer verilir. Öğretme ve bilgilendirmenin amaçlandığı açıklayıcı anlatımla bir düşünceyi çürüterek yerine karşı düşünceyi yerleştirmenin amaçlandığı tartışmacı anlatım biçimleri hâkimdir. Okuduğunuz makaleden alınan aşağıdaki örnekte olduğu gibi sayısal verilerden yararlanılır:

2003 yılı itibari ile Türkiye'nin toplam kurulu gücü 35587MW'tır. Kurulu gücün %64.60'ı termik, %35.34'ü hidrolik %0.06'sı ise rüzgâr kaynaklıdır.

Örnekleme, karşılaştırma, tanık gösterme, tanımlama gibi düşünceyi geliştirme yollarına başvurulur. Alıntılardan yararlanılır; alıntı yapılan kaynak, kaynakçada gösterilir. Makalenin bilimsel yeterliliğine zarar gelmemesi için uzun alıntılardan ve alıntılara sıkça başvurmaktan kaçınılır. Başkalarına ait düşüncelerin, sözlerin, verilerin, yapıtların tümünü ya da bir bölümünü kaynak göstermeden kullanmaya intihal (aşırma) denir. İntihal, ahlaki olmayan bir eylem olmanın yanı sıra kişiye hukuki sorumluluk da yükler. Bilimsel makaleler bir teze dayalıdır, araştırma verileriyle desteklenir. Bu makalelerde yararlanılan kaynaklar gösterilir, anlatım dili nesneldir, özetleme ve alıntılama yapılır.

Bilimsel makaleler; başlık, özet, giriş, yöntem, bulgular, sonuç ve tartışma, kaynakça bölümlerinden oluşur. Metnin özelliğine göre bu bölümlerden bazıları bulunmayabilir veya başlıkla belirtilmeyebilir.

Başlık: Konunun ilgilileri tarafından okunacak ilk bölümdür. Bu nedenle başlık düzenlenirken kelimeler dikkatle seçilmeli, makalenin içeriğini yansıtan en az sayıda kelime kullanılmalıdır. Uygun bir başlığı olmayan makale, hedef okuyucu kitlesine ulaşmayabilir.

Özet: Metnin bütününde anlatılanların ana hatlarıyla ifade edildiği bölümdür. Araştırmanın kapsamı, amacı, araştırmada kullanılan yöntemler, elde edilen bulgular, araştırma sonunda ulaşılan sonuçlar ve metindeki anahtar kelimeler bu bölümde verilir.

Giriş: Temel bilgilerin sunulduğu bölümdür. Bu bölümde konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar hatırlatılır. Bu çalışmaya neden gerek duyulduğu ortaya konur.

Yöntem: Bu bölümde araştırmada tercih edilen yöntem ve söz konusu yöntemin tercih edilme nedenleri anlatılır. Yazarın neyi, nasıl ve niçin kullandığını açıkladığı bu bölüm, konuyu bilen bir uzmanın aynı çalışmayı kendi imkânlarıyla tekrar etmesini sağlar nitelikte olmalıdır.

Bulgular: Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular ve bu bulguların ne anlama geldiği dile getirilir.

Sonuç ve Tartışma: Bu bölümde araştırmada elde edilen bulguların araştırmanın amaçları ile

ilişkileri kurulur. Elde edilen bulgulardan birtakım nesnel genellemelere ulaşılmaya çalışılır. Ulaşılan sonuçlar, daha önce aynı veya benzer konularda yapılmış çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırılır. Araştırmanın bilim dünyasına katkısı belirtilir. Yapılan bilimsel çalışmayla ulaşılan sonuçların günlük hayattaki olası etkileri değerlendirilir.

Kaynakça: Makalenin sonunda, yararlanılan kaynaklar liste hâlinde gösterilir. Makalede yer alan her kaynağa, kaynakçada yer verilir; kaynakçada yer alan her kaynağa metin içinde gönderme yapılır. Kaynakça hangi bilginin hangi kaynaktan alındığını göstermez. Bilginin hangi kaynaktan alındığı, metnin içinde kaynağa gönderme yapılarak belirtilir. Kaynakçada her kaynağa yalnız bir kez yer verilir.

Dünyada ve Türkiye'de Rüzgâr Enerjisi adlı metin, fen bilimleri alanında yazılmış bilimsel bir makale özelliği taşımaktadır. Bu metinde Türkiye'nin rüzgârdan elektrik enerjisi üretmek için ciddi bir potansiyele sahip olduğu, bunu kullanmak için yapılması gerekenler anlatılmaktadır. Yazar, nesnel bir tavırla görüşünü ortaya koymuştur. Görüşlerini ispatlamak için karşılaştırmalara başvurmuş, sayısal verilerden yararlanmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Makale türünün ortaya çıkmasında yayın organlarının etkisini belirtiniz.
2. *Dünyada ve Türkiye'de Rüzgâr Enerjisi* adlı metin ile metnin hedef kitlesi arasında ilişki kurunuz.
3. Metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
4. Metinde ortaya konulan tespitleri geçerlilik açısından değerlendiriniz.
5. Metinde ileri sürülen düşüncelerin tutarlılığını sorgulayınız.
6. Metne özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.
7. Metinde kullanılan fotoğraf, grafik, tablo, şekil, istatistiksel veri gibi unsurların metin türüyle ilişkisini ve metne katkısını değerlendiriniz.

Etkinlik

a. Farklı konularda yazılmış makale örnekleri araştırıp bulunuz.
b. Bulduğunuz makaleleri sınıfta paylaşınız.

Yazarın Biyografisi

Önder Güler (1970-)

Önder Güler (1970-): Silivri'de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini burada tamamladı. İTÜ (İstanbul Teknik Üniversitesi) Elektrik-Elektronik Fakültesinden "elektrik mühendisi", Fen Bilimleri Enstitüsünden "yüksek mühendis" ve "doktor" unvanını aldı. İTÜ Elektrik-Elektronik Fakültesi Elektrik Mühendisliği Bölümü Elektrik Tesisleri Anabilim Dalında araştırma görevlisi, İTÜ Enerji Enstitüsünde yardımcı doçent ve doçent olarak çalıştı. Hâlen aynı enstitüde profesör olarak görev yapmaktadır.

Yol aydınlatması, aydınlatma sistemlerinde verimlilik, endüstri tesislerinde enerji izleme ve verimlilik, enerji kalitesi, rüzgâr enerjisi yazarın başlıca çalışma alanlarıdır. Ulusal ve uluslararası pek çok makale yayını, bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildirisi bulunan yazar; çalışma konuları ile ilgili bilimsel projelerde görev almakta, akademik ve endüstriyel danışmanlık görevlerini sürdürmektedir.

Hazırlık

1. Bugün dünya ölçeğinde karşılaşılan çevre sorunlarının nedenleri neler olabilir? Tartışınız.
2. Doğanın tahrip edilmesini önlemek için neler yapılabilir? Düşünce ve önerilerinizi ifade ediniz.

İNSAN-DOĞA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA ÇEVRE SORUNLARI VE FELSEFE [1]

Fikri Gül [2]

2. Metin

Özet

Felsefi düşünce açısından bakıldığında insan-doğa ilişkisi ilkçağlardan beri süregelen bir ilişkidir. İlkçağ filozoflarının doğaya yönelişlerinin temelinde doğaya egemen olma değil, onu anlama çabası yatmaktadır. Doğayla arasına mesafe koymayan insan, tersine onunla bütünleşmeyi seçmiştir. Halbuki 16. ve 17. yüzyıllara gelindiğinde özellikle Bacon ve Descartes'la başlayan ve aklın tek ölçüt olarak görülmesiyle formüle edilen bu anlayış, yani bilimsel dünya görüşü, insanın hem kendisini hem de çevresini algılama biçimini bütünüyle değiştirerek mekanik bir doğa tasarımına yol açmış ve artık doğanın akıl yoluyla tasarlandığı ve dönüştürüldüğü yeni bir döneme girilmiştir. Süreç içerisinde ortaya çıkan ve Rousseau ile romantiklerin de etkisiyle olgunlaşan ekolojik görüşler, insanla doğa arasındaki ilişkinin niteliğini ve yönünü, insanın doğayla olan duygusal bağına da önem vererek yeniden ele alarak belirlemişlerdir. Bunun sonucu olarak da insanı ve onun ihtiyaçlarını merkeze alan yeni bilim anlayışı yerine, çevreyi ve onun sorunlarını merkeze alan yeni bir çevreci anlayışa yönelmişlerdir. Bu yazı, insanın yaşadığı çevreyi kendi evi olarak, çevre sorunlarını da bizzat kendi sorunu olarak görüp onu sahiplenebilecek bir bilinç oluşturmada felsefenin rolünü sorgulamayı, başka bir deyişle, çevre bilinci oluşturmada felsefi bilincin gücünü göstermeyi amaçlayan ve çevre sorunlarının insani, ahlaki ve felsefi arka planını tartışmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre sorunları, Çevre bilinci, Felsefi bilinç, İnsan-Doğa ilişkisi, Çevre etiği.

I

İnsanın doğa ile olan ilişkisi onun varlık koşulları arasındaki en öncelikli ilişkidir. İnsanın doğa ile olan ilişkisinin arka planında onun varlık düzleminde doğaya bağımlı bir varlık olması yatmaktadır. İnsan doğada yaşam bulan, yaşamını doğa içindeki koşulların etkisiyle şekillendiren ve zorunlu olarak da bir şekilde doğayla ilişki içinde var olabilen bir varlıktır. Canlı bir varlık olan doğa, yine kendisi gibi canlı bir varlık olan insanla yaşamı boyunca sürekli birlikte olmayı gerektirecek bir zorunluluğun parçası olarak karşımızda durmaktadır. Bu birliktelik, başka bir deyişle zorunlu ilişki hep insanın kendi ihtiyaçları ve öngörüleri etrafında şekillenmekte ve insan parçası olduğu doğanın etkisini tek taraflı bir tutumla görmezden gelerek kendi konumunu merkezileştirme yolunu seçmiştir. Durum böyle olunca ekosistemin bir parçası olan insan, aynı zamanda doğal evrimin de bir parçası olarak doğal işleyişe doğrudan müdahil bir varlık alanı olarak öne çıkmıştır. Özellikle Endüstri Devrimiyle birlikte başlayan yoğun sanayileşme süreci ve bu sürecin tetiklediği kentleşme ve demografik sorunlar hızla doğanın tahrip edilmesi ve doğal yaşamın sekteye uğratılması sonucunu doğurmuş, doğadaki denge insan lehine bozulmuş ve onarılması neredeyse imkansız çevre felaketleriyle karşı karşıya kalınmıştır.

İnsan-doğa ilişkisi ilkçağlardan beri süregelen bir ilişkidir. İlkçağ filozoflarında doğaya egemen olma düşüncesi olmamasına karşın 17. yüzyılda bilimsel ilerlemelerin sonucu oluşan yeni doğa kavrayışı (özellikle Bacon'ın "bilmek egemen olmaktır" ve Descartes'ın mekanik dünya görüşü), insanın

---

1 Bu çalışma, 11-13 Ekim 2012 tarihleri arasında Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü tarafından düzenlenen II. Uluslararası Felsefe Kongresi'nde sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve yeniden düzenlenerek makale şekline dönüştürülmüş halidir.

2 Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, DENİZLİ

merkeze alındığı ve ölçünün insan olduğu bir anlayışı egemen kılmıştır. Bu yeni anlayış, insanın hem kendisini hem de çevresini algılama biçimini değiştirmiş, hakim dünya görüşü olarak da mekanik bir doğa kavrayışına yol açmıştır. Nitekim Descartes da doğa görüşünü bütünüyle mekanik olan bir temel üzerine kuracaktır. Aydınlanmanın başlangıçta insanın aklın kılavuzluğu yardımıyla yüceltileceğine olan inancı nihai olarak başarısızlığa uğramıştır. Bir başka deyişle, "tamamen aydınlatılmış yeryüzü bugün muzaffer bir felaketin belirtilerini taşıyor" (Horkheimer-Adorno, 1995: 19). İnsanı doğanın efendisi olarak gören ve doğayı bütünüyle insanın yönetimi ve denetimine bırakan ekolojik dengeden yoksun bu bakış açısı çevre sorunlarının ortaya çıkmasındaki en önemli etken olmuştur, denebilir.

Sanayi devrimiyle birlikte başlayan sürecin devamında doğal kaynakların ölçüsüz kullanımı artmış ve özellikle sanayileşmenin yoğun olduğu alanlarda doğal tahribat çok belirgin hale gelmiştir. İnsanı, çevre sorunlarının odağı haline getiren bu bakış açısının temelinde kuşkusuz Bacon, Descartes ve Newton gibi bilim insanlarının dile getirdiği ve doğanın insanın emrine sunulmuş ve her türlü tüketilebilecek bir ürünmüş gibi değerlendirilmesini de içeren bu yeni paradigma etkili olmuştur. Doğa merkezli anlayış yerine insan merkezli anlayış hakim olmuş, organik dünya görüşü yerine mekanik dünya görüşü geçmiştir. Descartes'ın, insanları işleyen canlı bir makineye benzetmesi (Gökberk, 2010: 240) de onun mekanik dünya görüşünün bir yansıması olarak değerlendirilebilir. İnsan merkezli yaklaşımlarda esasen insanın merkezde olduğu ve insanın kendisini doğanın efendisi olarak gördüğü bir bakış açısı söz konusudur (Armstrong ve Botzler, 1993: 53). Dolayısıyla ölçü insan ve onun ihtiyaçlarıdır. İnsanın ölçü olduğu anlayışın çevre sorunlarının yaratıcısı olduğu, başka bir deyişle modern insanın doğayla ilgili kabullerinin ve bakış açısının çevre sorunlarının temelini oluşturduğu söylenebilir.

İnsanı merkeze alan ve yalnızca onun ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen bir dünya tasarımı kuşkusuz insanın doğanın efendisi olmasına yol açmıştır. İnsanın iktidar mücadelesi de buna eklenince giderek her yönüyle doğayı kontrol etme gücü de artmış, kontrol zamanla sömürü, sömürü de ne yazık ki günümüzde insanın varlık sebebi haline gelmiştir. Bu süreç insanın etik değerlerden uzaklaşmasına hem kendine hem de doğaya karşı acımasız ve insafsız oluşuna sebep olmuştur. Teknolojik ilerlemeyi en üst seviyede başaran insan bu başarısını insan-doğa ilişkisini belirlemede gösterememiş, tüketime yönlendirilen ve her şeyin talan edildiği bir toplumsal yapı inşa edilmiştir. Bu yapı, insanı ve doğayı kontrol altına almayı ve özellikle de doğa sömürüsünü sıradanlaştırarak yeni bir çevre algısı yaratmayı öncelikli hedef olarak belirlemiştir. Bookchin'in de belirttiği gibi, kapitalist düzen kendi süslü dünyasında insanın doğaya hükmetmesine ve onu egemenliği altına almasına olanak sağlamış ve hatta bu tahakkümü rasyonel hale getirmek için türlü araçlar geliştirmiş ve doğa sömürüsünü toplumsal gerçekliğin vazgeçilmez bir parçası olarak belirlemiştir.

II

Günümüz dünyasında çevre sorunları ile insan sorunlarını birbirinden ayırmak neredeyse imkansız hale gelmiştir. Bu gerçeklik apaçık ortada dururken elbette yapılması gerekenler vardır. Bu yazının amacı da daha önce de ifade ettiğimiz gibi çevre sorunlarına karşı felsefenin bakışını ortaya koy-

mak, başka bir deyişle felsefi bir bilinç oluşturmaktır. Biliyoruz ki felsefe, doğayı ve içinde yaşadığımız doğal çevreyi kavramada, anlamlı hale getirmede ve birbirleriyle ilişkilendirmede asli unsurdur. Doğayı ve insanı birbirlerine üstünlük kurmadan her birini kendi gerçekliğinde ele almak ve insanı da doğanın ayrılmaz bir parçası olarak kabul ederek bu iki iç içenin sınırlarını belirleyerek çevre bilinci oluşturmak ancak felsefi bir bilincin yardımıyla mümkündür. Sürdürülebilir bir yaşam ve tüketim için doğal kaynaklara aşırı yüklenmeden ve çevreyi tahrip etmeden gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak, kısaca "ekolojik yurttaşlık" modeli oluşturmak gerekir (R. Karalar, H. Kıracı, 2011: 66). Ekolojik yurttaşlık esas itibariyle çevre bilincine sahip ve bu bilinç yardımıyla yaşanabilir bir çevreyi inşa etmeyi ve gelecek kuşaklara daha temiz bir çevre bırakmayı ilke edinen etik değerlerle donatılmış bir bilinci ifade eder.

İnsan, çevre sorunlarının hem yaratıcısı hem de bu sorunların çözümünde en önemli taraf olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla insanın çevreye yönelik davranışlarına yön veren ve çevre-insan ilişkisini düzenleyen etik kurallar bu bağlam içerisinde ele alınıp değerlendirilmelidir. Çevresel sorunların ortaya çıkışının da çözümünün de insan merkezli olduğu göz önünde bulundurulursa çevre bilinci oluşturmada çevre etiğinin ne kadar önemli olduğu da açık olarak görülecektir. "İnsanın doğa ile uyum içinde yaşamasını öngören ekolojik düşüncenin oluşumunda etik önemli bir yer teşkil etmektedir" (Ertürk, 2011: 417). Çevre merkezli etik değerler bireyin hem kendisiyle hem toplumla hem de doğayla olan ilişkilerini düzenleyen ve bu ilişkiler üzerinden insanın çevreye olan bakış açısını belirleyen kurallar bütününü ifade etmektedir. Bu yönüyle bakıldığında çevre etiği, dünyanın ekolojik dengesinin sağlanmasında öne çıkan değer anlayışları ve davranışları içeren aynı zamanda insanın "ekolojik yurttaşlık" kimliği kazanmasında oldukça önemli bir yere sahip olan ve insanla doğa arasındaki etik ilişkileri düzenleyen temel bir belirleyici konumundadır.

Çevre söz konusu olduğunda "saygı" ve "sorumluluk" kavramları etik birer kavram olarak karşımıza çıkar. Etik bir davranış olan çevreye saygı kişinin içinde yaşadığı toplumsal ve doğal çevreye olan yaklaşımının da bir göstergesidir. Ünlü düşünür Udall'ın da dediği gibi, "hepimiz yeryüzünün kiracılarıyız". Bu bilinç aynı zamanda çevreyi yaşadığımız evimiz olarak da görmemizi sağlar. Bunu sağlayacak olan da insan merkezci bir etik yerine çevre merkezci bir etik anlayışının oluşturulmasıdır. Bir başka deyişle, Bacon, Descartes, Galileo ve Newton gibi düşünürlerin dile getirdiği mekanik evren tasarımı yerine doğanın canlı bir organizma olduğunu savunan ekolojik görüşlerin oluşturduğu organik evren tasarımına öncelik verilmelidir. Doğayı sömürmek ve onun üzerinde her türlü tahribatı yapmak yerine kendi evimiz olan doğayı anlamak ve onu canlı bir varlık olarak kabul etmek suretiyle insan-doğa ilişkilerini ahlaki bir düzleme oturtmak mümkündür.

Çevre bilinci oluşturmak için öncelikli olarak felsefi bir bilinç oluşturulmalıdır. Çünkü çevre bilinci oluştururken aynı zamanda insanlar arasındaki ilişkileri ve insan egosunu da yeni baştan kontrol altına almayı ve düzenlemeyi de içeren bir dizi davranış değişikliğini de gerçekleştirmiş oluyoruz. Bir başka deyişle, "çevre etiği kavramını uygun bir biçimde geliştirmek için, yaşayan insanlar 'ego'larından tümüyle kurtarılmalı, 'evrenin efendileri' olduklarına inanmaktan vazgeçmeli, insan merkezli bir biçimde hareket etmeye son vermeli, tüm tarafların -sessiz duranların ve henüz yaşamayanların da- haklarını düşünmeli ve onlara saygı duymalıdır" (Curi, 2009: 83-84). Çevreyi merkeze alan yeni ekolojik paradigma, sanayileşmiş Batı toplumlarının insanı merkeze alan dünya görüşüne karşı bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda çevre etiği de "dünyanın ekolojik bütünlüğünü korumaya yarayan değerler ve davranışların bir ürünü olarak, insan ve doğa arasındaki ahlaki ilişkilerle ilgilenmektedir" (Ertürk, 2011: 418). Çevre merkezli etiğin asıl odağını insanın kendi dışındaki bir varlığa karşı nasıl davranması gerektiği oluşturmaktadır. Yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi bu davranış normları arasında "saygı" oldukça önemlidir. İnsan, hem kendine hem de canlı bir organizma olan çevreye karşı son derece duyarlı ve sorumlu olmalıdır. Doğayı canlı bir organizma olarak değil de insanın emrinde tüketilebilecek bir olanaklar yığını olarak görmek çevreye yapılabilecek en büyük kötülüklerdendir. Etrafımızı kuşatan, suyuyla, havasıyla, atmosferiyle ve sayısız yararlarıyla insan hayatında yaşamsal öneme sahip olan çevre, herhangi bir eşya olarak değil, tıpkı bir insan gibi muamele

görme hakkına sahiptir. Bu bilinç, felsefenin insana sağladığı sorgulama, temellendirme, anlamlandırma ve varlığa nüfuz etme gibi bütünüyle felsefece olan bir dizi anlayışın yansıması olarak karşımıza çıkar. Çevreye karşı sorumlu olduğumuzu, çevrenin çok hassas bir varlık yapısının olmasından dolayı kendimize olan saygımızın çevreye karşı da gösterilmesi gerektiğinin bilincine ancak felsefe ve felsefi bilinç yardımıyla varabileceğimizi söylemek yanlış olmasa gerek.

Çevre etiği, insanın çevreye karşı olan sorumluluklarının ele alındığı ve doğal çevrenin değerlerinin sorgulandığı bir alan olarak değerlendirilebilir. Sorunun esası, insanın çevreye olan bakış açısının arka planıdır. Bu arka plan, çevreye olan yaklaşımımızın herhangi bir çıkar ilişkisine dayanıp dayanmadığının da sorgulandığı bir kaynak olarak görülebilir. Çevre etiği de esas itibariyle bu kaynağın rasyonel ve çevre merkezli harekete geçirildiği bir anlayışın karşılığı olarak değerlendirilebilir. Çevre etiğinde asıl sorun çevrenin insanın ihtiyaçlarını karşılamasının ötesinde bir değere sahip olup olmadığıdır. İnsanın doğaya karşı olan sorumluluklarının neler olduğu, doğanın kendi içerisinde değer bakımından birbirinden farklı yapılarının bulunup bulunmadığı türünden sorular da çevre etiğinin değere yönelik sorularını kapsamaktadır (Tepe, 1999: 42).

İnsan merkezci görüşlerin Batı kültürünün etkisi altında ortaya çıktığı ve buna kaynaklık eden filozofların başında da Aristoteles'in geldiği söylenir. Bilindiği gibi Aristoteles, "insanları, ussallık derecelerine göre oluşturduğu canlılar piramidinin en üst basamağına koyar ve bitkilerin, hayvanlar için olduğunu söyler. (...) Thomas Aquinas ve Kant'ın görüşlerini de Aristoteles ile aynı temele dayandırmak mümkündür" (Ertürk, 2011: 420). Kant da, ahlak ilkelerini ortaya koyarken asıl amacın insan olduğunu, insanın bir araç değil amaç olması gerektiğini vurgulayarak şöyle der: "İnsan ve genel olarak her akıl sahibi varlık, şu veya bu isteme için rastgele kullanılacak sırf bir araç olarak değil, kendisi amaç olarak vardır" (Kant, 2009: 45). Bu ifadeleriyle Kant'ın, insanı merkeze alan ahlak öğretilerinin savunuculuğunu yaptığı söylenebilir. Bu görüşün temel argümanı, kendi iyiliğini isteyen bir varlığın (insan) diğer canlıların da iyiliğini isteyebileceğine olan inanç. Dolayısıyla, bu anlayışın insanı merkeze alması çevreyi dışlaması anlamına gelmiyor. Bu düşüncenin savunucularına göre, insan merkezci yaklaşımların ekolojistler tarafından eleştirilmesi, insanı merkeze aldığı için değil, insan uğruna diğer bütün türlerin feda edilmesini savunduğu içindir (Ertürk, 2011: 421).

III

Sonuç olarak denilebilir ki, çevre sorunlarını yalnızca çevrenin kirletilmesi veya bilinçsizce kullanılması olarak değil daha geniş açıdan bakıldığında toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel, dini ve ahlaki boyutları da olan son derece karmaşık bir sorunlar yumağı olarak görmek daha doğru olacaktır. Bilimsel ve teknolojik ilerlemelerle ortaya çıkan her yeni durum bir yönüyle mutlak surette çevreyle bağlantılı olduğundan ilk etkisini de olumlu / olumsuz çevre üzerinde göstermektedir. İnsanlığın ortak mirası olan çevre kuşkusuz insanlığın geleceği açısından da hayati bir öneme sahiptir. Çevre sorunlarının çözümünde veya bu sorunların minimize edilmesinde alınması gereken ilk tedbirlerden birisi, belki de en önemlisi sağlam bir çevre bilinci oluşturmak ve giderek bu bilinci geliştirmek olmalıdır. Bunun için de felsefeden / felsefi bilinçten yararlanılmalıdır. Teknolojik ilerlemeyi durdurmak mümkün olamayacağına göre (kaldı ki, durdurulması da doğru değildir) mevcut gerçekliğe göre yeni yaklaşımlar geliştirilmelidir. Yani hem teknolojinin olanaklarından faydalanacağız hem de çevreyi kendi evimiz, kendi gözümüz gibi bakıp koruyacağız. Bunun için yapılması gerekenleri kısaca şöyle sıralayabiliriz:

1. Çevreye olan bakış açısı değiştirilmeli, çevre tüketilebilecek bir yığın olarak görülmemeli ve asla bir kazanç deposu olarak değerlendirilmemeli.

2. Çevre eğitimi yaygınlaştırılıp geliştirilerek sağlam bir çevre bilinci oluşturulmalı.

3. İnsan merkezci bir etik anlayış yerine çevre merkezci bir etik anlayış yerleştirilmeli.

4. Mekanik doğa tasarımı yerine organik doğa tasarımı öne çıkarılmalı.

5. İnsanlar bilinçlendirilerek "ekolojik yurttaşlık" modeline geçilmeli.

6. Ahlaki öncelikler gözden geçirilerek çevreyi de içine alan yeni bir ahlaki yapılanmaya gidilmeli.

7. İnsan ve doğa arasındaki ilişkinin ekolojik olarak sürdürülebilirliği sağlanmalı.

KAYNAKÇA

Armstrong, J. S., Botzler, R. G. (1993). Environmental Ethics: Divergence and Convergence, McGraw-Hill, New York.

Curi, K. (2009). "Meslek Etiklerinde Yeni Bir Boyut: Çevre Etiği" Etik ve Meslek Etikleri (Yayına Hazırlayan: Harun Tepe), Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara.

Ertürk, H. (2011). "İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı'nın Kullanımı Bağlamında Çevre Etiği'nin Önemi" (A. Kadir Çüçen, İnsan Hakları, kitabının içerisinde), MKM Yayıncılık, Bursa.

Gökberk, M. (2010). Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Horkheimer, M. - Adorno, Theodor W. (1995). Aydınlanmanın Diyalektiği I, (Çev. Oğuz Özügül), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Kant, I. (2009). Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi (Çev. İoanna Kuçuradi), Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara.

Karalar, R., Kiracı, H. (2011). "Çevresel Sorunlara Karşı Bir Çözüm Önerisi Olarak Sürdürülebilir Tüketim Düşüncesi" Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 30, s. 63-76.

Tepe, H. (1999). "Çevre Etiği Toprak Etiği mi Yoksa İnsan Etiği mi?" Felsefe Logos, Sayı: 6.

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

paradigma: Değerler dizisi.

rasyonel: Akla uygun, aklın kurallarına dayanan, ölçülü, ussal, hesaplı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe adlı metin, sosyal bilimler alanında yazılmış bilimsel bir makale özelliği taşımaktadır. Yazar bu makalede, varlığı doğaya bağlı olan insanın doğayla mücadele etmek yerine ona saygı duyarak yaşaması gerektiğini ifade etmiştir. Sanayi Devrimi'yle başlayan sürecin devamında insanoğlunun doğal kaynakları ölçüsüz kullanımı sonucu başta iklim değişiklikleri olmak üzere birçok çevre sorununa yol açmasını işlemiştir. Yazar, düşüncesini kanıtlamak için filozofların sözlerini alıntılamış, başka yazarların çalışmalarına atıflarda bulunmuştur. Yazısının son bölümünde de çevre sorunlarının çözümüne ilişkin önerilerini dile getirmiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe* adlı makalenin konusunu belirleyiniz.
2. Metinle ilgili beğeni ve eleştirilerinizi gerekçelendirerek ifade ediniz.
3. Metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
4. *"Hepimiz yeryüzünün kiracılarıyız."* sözünden ne anladığınızı açıklayınız.
5. Metinde evrensel değerler ile sosyal ve tarihî ögeleri belirleyiniz.
6. Metindeki toplumsal ve kültürel değerleri içinde yaşadığınız toplumun değerleriyle karşılaştırınız.
7. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

Etkinlik

a. *İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe* adlı metinde kullanılan anlatım biçimlerini belirleyiniz.

b. Metinde kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz.

c. Kullanılan anlatım biçimi ve düşünceyi geliştirme yollarının metindeki işlevlerini belirleyiniz.

Yazarın Biyografisi

Fikri Gül
(1973-)

Fikri Gül (1973-): Gümüşhane'nin Torul ilçesinde doğdu. İlk ve ortaöğrenimini burada tamamladı. Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden bölüm birincisi olarak mezun oldu. Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde araştırma görevlisi olarak işe başladı. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisansını, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktorasını tamamladı. 2005 yılında yardımcı doçent, 2012 yılında doçent, 2018 yılında profesör oldu. Hâlen Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Ulusal ve uluslararası pek çok makale yayını bulunan yazar; varlık, siyaset, hukuk, ahlak, dil ve anlam, çevre ve teknoloji felsefeleri; çağdaş siyaset kuramları, etik ve meslek etikleri, demokrasi ve insan hakları gibi birçok alanda dersler vermekte ve çalışmalar yapmaktadır. Yazarın *Bertrand Russell'da Bilim, Felsefe ve Din* adlı kitabı Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır.

Hazırlık

Edebiyat, hayatı ve içinde var olduğu toplumu yansıtmalı mıdır? Tartışınız.

HAYAT VE EDEBİYAT

3. Metin

Hayatın en büyük esası samimiliktir. Bu itibarla, hayat ile rabıtası olan edebiyat, mutlaka samimi bir edebiyattır denilebilir. Hayatı en gizli, en karışık köşelerine kadar göstermeyen, ruhumuzun hamlelerini anlatmayan, duygularımızı tıpkı hayatta olduğu gibi saf ve derin bir surette duyurmayan, elemlerimizi, felâketlerimizi, ahlâkî yaralarımızı açık açık aksettirmeyen bir edebiyat, hayat ile rabıtasız ve sahte bir edebiyattır. Öyle bir edebiyat, kelimeleri dizip, onlar üzerinde işlemek hususunda belki pek mâhir kuyumcular çıkarabilir; belki onlar çok süslü, çok göze çarpacak şeyler yapabilirler; fakat ne kadar yazık ki bütün bu sahte mahsuller muntazam kış bahçelerinde yetişen iri yapraklı, parlak renkli çiçeklere benzer: uzaklığından dolayı bize çok cazibeli, çok harikulâde görünen o meçhul sıcak iklimlerin bu göz kamaştıran mahsulleri nasıl açık bir havaya, sert bir rüzgâra dayanamazsa, hayat ile alâkası olmayan böyle bir edebiyat da zamanın nihayetsiz kasırgaları önünde süprülüp gitmeye, yahut limonluğun dar, sahte havası içinde yaşamağa mahkûmdur... Halbuki bedii his, hislerimizin en ilâhi ve en derunîsi yâni en samimisidir: akşam rüzgârı ile inleyen bir çam ormanının karanlık hışıltıları ne kadar tabiî ise, ruhun güzellik karşısında duyduğu hisler de hayatın en derin ve anlaşılmaz köşelerinden birdenbire fırlayıp çıktığı için, her şeyden çok samimidir. İşte bunun gibi cemiyetler, milletler için de "güzel" ve "iyi" telâkkîlerinden daha "millî" hiç bir şey yoktur. Bir cemiyeti başkalarından ayırmak isterseniz onun din ve ahlâk hakkındaki, güzellik hakkındaki samimi duygularını arayınız. Çünkü bunlar doğrudan doğruya ruhundan koptuğu için hayatının en samimi cihetleridir.

Bizim daha İslâmiyet dâiresine girmeden evvelki edebiyatımız, musikimiz, iptidâî olmakla beraber cemiyetin sînesinden kopan ve bundan dolayı işitildiği zaman göğüsleri heyecanla kabartabilen basit bir dağ edebiyatı, bir yayla havası idi. Yiğitlik hâtıraları bütün halkın ruhunda yaşayan eski kahramanların destanları okundukça, altın direkli otağındaki hakandan kısrak sütü sağan kadınlara kadar bütün Türkeli, ruhlarında aynı dalganın kabardığını duyarlardı. Dağdan dağa orman perileri gibi keskin ıslıklarla seslenen beyaz gocuklu çobanların kamış düdüklerle çaldıkları o havalar, "Tekin: prens"-lerin Hint ve İran eşyasıyle süslenmiş portrelerinde de aynı tesiri yapardı. Yâni o zamanki edebiyat bütün ruhları bir noktaya toplayabilen, hepsine aynı heyecanı veren, onlara müşterek bir zevk hayatı yaşatan sağlam bir edebiyattı. Kır çiçekleri kadar basit, dağ havaları kadar vahşi olmakla beraber, doğrudan doğruya Türkeli'nin ruhundan kopan saf, samimi bir edebiyat... Bunda bitip tükenmez belâgat, kâideli, muayyen ve mazbut şekiller, çok kullanılmaktan artık kalıp haline gelmiş istiareler, dimağın, uzun uzun düşünerek bulduğu işitilmemiş teşbihler yoktu; "ozan" denilen halk şâirleri onlardan numûneler saklayan, kitaplı, kütüphaneli adamlar değildi. Bozkırların kül rengi gökleri altında, esen rüzgârlardan bir ses, akan sulardan bir âhenk, dağ çiçeklerinden renk ve koku alan bu iptidâî sanatkârlar, belki, sırtında koştukları kısraklardan daha başı boş, daha kendi temayüllerine tâbi yaşıyorlardı. Sanatın bütün unsurlarını, lisanını, veznini, mevzularını dâima halktan aldığından dolayı, "ozan"ın basit ezgileri Türkeli'nin nihayetsiz ovalarında, karlı dağların tepelerinde, karanlık ormanların pınarlarında yıllarca yaşadı ve hâlâ da yaşıyor... Hakikaten, yabancıların göğsünden kopan seslere dâima kayıtsız kalan halk, kendi ruhunun nağmelerini pek iyi bildiği için onu duyar duymaz derhal yüreği kabarır ve açık kalbinin bütün safvet ve samimiyeti ile o nağmelerin geldiği tarafa koşar. Estetikçilerin uzun tahlillerle pek müşkül bulabilecekleri bir hakikati, halk çok defa, fıtrî bir âşinalıkla derhal duyabilmiştir!

İran numûnelerini taklit ederek saraylarda ve medreselerde vücûde getirdiğimiz eski edebiyat, gazel ve kaside edebiyatı, bu ilk devirlerin tamamen zıddı sayılabilecek bir mahiyeti hâizdir. Bozkırların, dağların vahşi ve yapmacıksız seslerini kaval ve kopuzla inleten edebiyat nasıl doğrudan doğruya

milletin hayatından doğmuşsa, bu gazel ve kaside edebiyatı da o kadar halk hayatından uzaktır. Bir defa lisan halkın lisanından bambaşka olduğu gibi, vezin ve mevzu da halk ile hiç temas etmeyecek kadar ayrıdır. (...)

Yüksek ve hakikî sanat asıl ona derler ki hayatı bütün genişliği ve bütün samimiliğiyle okuyucuya duyurabilsin. Ancak yapmacığın bittiği yerde sanatın başlayabileceğini, nedense, hâlâ anlayamadık!

M. Fuat Köprülü
Orhan F. Köprülü, *Köprülü'den Seçmeler*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

bedii: Güzellik ölçülerine uyan, beğenilen.

belâgat: (metinde) Bir şeyde gizli olan derin anlam.

cihet: Yön, yan, taraf.

fıtrî: Doğuştan.

hâiz: Elinde bulunduran, taşıyan.

iptidâî: İlkel.

mazbut: (metinde) Düzenli, düzgün.

muayyen: Belirli, belirlenmiş.

rabıta: **1.** Bağ. **2.** İlgi.

safvet: Saflık, temizlik, arılık.

telâkkî: Anlayış.

temayül: Eğilim.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Bazı makalelerde özet, giriş, yöntem, bulgular, sonuç ve tartışma, kaynakça bölümleri bulunmaz. Toplumu ilgilendiren hemen her konunun işlendiği, Türk edebiyatına Tanzimat'la birlikte Batı'dan gelen bu tür makale bir çeşit düşünce yazısı olup gazete ve dergi çevresinde gelişmiştir. Yeterli bilgi birikimi ve özgün bir üslup gerektiren bu makalelerde ele alınan konuya ilişkin değerlendirme, görüş ve öneriler kanıtlarla desteklenir. Amaç, bilgilendirme ve öğretmedir. Kişisel görüşler; giriş, gelişme ve sonuç bölümleri hâlinde, mantıksal tutarlılıkla bir araya getirilir. Açıklama ve tartışma anlatım biçimleriyle örnekleme, karşılaştırma, benzetme vb. düşünceyi geliştirme yollarından; deyim, atasözü, özdeyiş ve alıntılardan yararlanılabilir. Gazete ve dergilerde yer alan bu yazılar, daha sonra bir araya getirilerek kitap hâlinde yayımlanabilir.

Türk edebiyatındaki ilk makale örneği, Şinasi'nin *Tercüman-ı Ahval* gazetesinde yayımlanan *Mukaddime*'sidir (1860). Hüseyin Cahit Yalçın'ın Fransızcadan çevirdiği (*Servetifünun* dergisinin kapatılmasına sebep olan) *Edebiyat ve Hukuk* adlı makale ile Ömer Seyfettin'in *Genç Kalemler* dergisinde yayımlanan (Millî Edebiyat'ın dil anlayışını ortaya koyan) *Yeni Lisan* makalesi türün tanınmış örneklerindendir. Ziya Gökalp, Mehmet Fuat Köprülü (1890-1966), Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nurettin Topçu (1909-1975), Mehmet Kaplan (1915-1986) ve Cemil Meriç (1916-1987)makale türünde eser veren başlıca yazarlardır.

Hayat ve Edebiyat adlı metin; dil, edebiyat ve sanat konulu bir makaledir. Bu makalede yazar; ele aldığı konuya ilişkin görüşlerini birtakım mecazlardan, benzetme ve istiarelerden yararlanarak kendine özgü bir üslupla dile getirmiştir.

Öyle bir edebiyat, kelimeleri dizip, onlar üzerinde işlemek hususunda belki pek mâhir kuyumcular çıkarabilir; belki onlar çok süslü, çok göze çarpacak şeyler yapabilirler; fakat ne kadar yazık ki bütün bu sahte mahsuller muntazam kış bahçelerinde yetişen iri yapraklı, parlak renkli çiçeklere benzer:

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Hayat ve Edebiyat* adlı metinde, *Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları* bölümünde verilenler dışında anlamını bilmediğiniz kelime ve kelime gruplarının anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz, tahmininizin doğruluğunu kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.

2. Metinde sahte edebiyatın yaratıcısı ve ürünleri nelere benzetilmiştir, niçin?

3. Metne göre samimi bir edebiyatın ve gerçek bir sanatın temel koşulu nedir? Açıklayınız.

4. Metinde karşılaştırılan edebiyat anlayışlarını tespit ederek dile getirilen düşüncelere katılıp katılmadığınızı nedenleriyle belirtiniz.

5. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

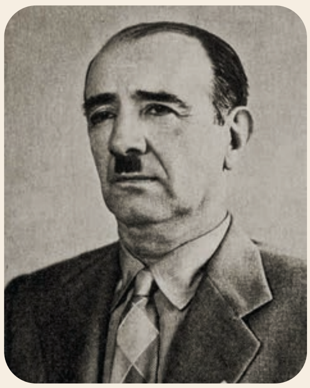
6. Metinde millî ve manevi değerler ile sosyal ve tarihî ögeleri belirleyiniz.

7. *Hayat ve Edebiyat* adlı metni *Dünyada ve Türkiye'de Rüzgâr Enerjisi* adlı metinle aşağıdaki tabloda verilen özellikler açısından karşılaştırınız.

	Hayat ve Edebiyat	Dünyada ve Türkiye'de Rüzgâr Enerjisi
Tür		
Biçim		
Üslup		
Anlatım biçimleri		
İçerik		

Yazarın Biyografisi

Mehmet Fuat Köprülü (1890-1966): İstanbul'da doğdu. Ayasofya Merkez Rüştiyesini ve Mercan İdadisini bitirdi. Mekteb-i Hukukta (Hukuk Fakültesi) başladığı yükseköğrenimini yarıda bırakarak edebiyat ve tarih alanlarına yöneldi. Fransızca öğrendi, Batı edebiyatını yakından takip etti. Çeşitli okullarda Türkçe ve edebiyat dersleri okuttu. Edebiyat Fakültesi dekanlığı yaptı. Atatürk'ün isteğiyle Maarif Vekâleti (Millî Eğitim Bakanlığı) müsteşarlığına getirildi. Türkiyat Enstitüsünün kurulmasını sağladı. Birçok uluslararası kongreye Türkiye'yi temsilen katıldı. Harvard (Harvırd) ve Columbia (Kolombiya) gibi üniversitelerde çeşitli konferanslar verdi. Türk Tarih Encümeni başkanlığı görevinde bulundu. İlim ve devlet adamı, Ordinaryüs Profesör Doktor Fuat Köprülü; araştırmalarıyla dünya çapında tanındı. Kendisine dünyanın saygın üniversiteleri, akademileri ve kuruluşları tarafından fahri doktorluk, muhabir üyelik, şeref üyeliği gibi unvanlar verildi. Milletvekilliği yaptı, bu görevi sırasında İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde pek çok bölümde dersler verdi. Dışişleri bakanlığı yaptı.

Mehmet Fuat Köprülü (1890-1966)

Türkolojinin Türkiye'deki kurucusu kabul edilen Köprülü, *Türkiyat Mecmuası*'nın çıkarılmasına öncülük etti. *İslam Ansiklopedisi*'nin yayımlanmasında görev aldı. Türk tarihi ve edebiyatı alanındaki araştırmalarıyla tanındı, bu alanda pek çok makale ve kitap yazdı. *Edebiyat Araştırmaları, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Türkiye Tarihi, Türk Edebiyatı Tarihi, Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar, Divan Edebiyatı Antolojisi, Türk Saz Şairleri Antolojisi* yazarın başlıca eserleridir.

Çeşitli konularda yazılmış makale örnekleri okuyunuz.

Dil Bilgisi

1. **İncelediğiniz metinlerden alınan aşağıdaki cümlelerin ögelerini bulunuz.**

   Rüzgâr potansiyeli bakımından zengin olan bölgelerimiz Ege, Marmara ve Doğu Akdeniz kıyılarıdır.

   ABD'nin uzay çalışmaları ile saptadığı meteorolojik veriler, Türkiye'nin rüzgâr enerjisi bakımından zengin olduğunu göstermektedir.

   İnsan doğada yaşam bulan, yaşamını doğa içindeki koşulların etkisiyle şekillendiren ve zorunlu olarak da bir şekilde doğayla ilişki içinde var olabilen bir varlıktır.

   Çevresel sorunların ortaya çıkışının da çözümünün de insan merkezli olduğu göz önünde bulundurulursa çevre bilinci oluşturmada çevre etiğinin ne kadar önemli olduğu da açık olarak görülecektir.

   Çevre söz konusu olduğunda "saygı" ve "sorumluluk" kavramları etik birer kavram olarak karşımıza çıkar.

2. *"İran numûnelerini taklit ederek saraylarda ve medreselerde vücûde getirdiğimiz eski edebiyat, gazel ve kaside edebiyatı, bu ilk devirlerin tamamen zıddı sayılabilecek bir mahiyeti hâizdir."* **cümlesindeki virgülün kullanım amacını açıklayınız.**

3. **Aşağıdaki parçada günümüz yazım ve noktalama kurallarına uymayan kullanımları belirleyiniz.**

   Dağdan dağa orman perileri gibi keskin ıslıklarla seslenen beyaz gocuklu çobanların kamış düdüklerle çaldıkları o havalar, "Tekin: prens"lerin Hint ve İran eşyasıyle süslenmiş portrelerinde de aynı tesiri yapardı. Yâni o zamanki edebiyat bütün ruhları bir noktaya toplayabilen, hepsine aynı heyecanı veren, onlara müşterek bir zevk hayatı yaşatan sağlam bir edebiyattı. Kır çiçekleri kadar basit, dağ havaları kadar vahşi olmakla beraber, doğrudan doğruya Türkeli'nin ruhundan kopan saf, samimi bir edebiyat... Bunda bitip tükenmez belâgat, kâideli, muayyen ve mazbut şekiller, çok kullanılmaktan artık kalıp haline gelmiş istiareler, dimağın, uzun uzun düşünerek bulduğu işitilmemiş teşbihler yoktu; "ozan" denilen halk şâirleri onlardan numûneler saklayan, kitaplı, kütüphaneli adamlar değildi. Bozkırların kül rengi gökleri altında, esen rüzgârlardan bir ses, akan sulardan bir âhenk, dağ çiçeklerinden renk ve koku alan bu iptidâî sanatkârlar, belki, sırtında koştukları kısraklardan daha başı boş, daha kendi temayüllerine tâbi yaşıyorlardı.

YAZMA ÇALIŞMALARI

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Araştırmaya Dayalı Metin Yazma Aşamaları

1. Hazırlık

a. Araştırma Konusunu Belirleme: Fen bilimleri veya sosyal bilimler alanları kapsamında bir konu belirlenir. Konunun toplumun ilgisini çekebilecek bir yönünün olmasına dikkat edilir.

b. Kaynak Taraması Yapma ve İlgili Bölümleri Seçme: Belirlenen konuda var olan kaynaklar ve yapılan araştırmalar taranarak kullanılabilecek veriler toplanır. Toplanan veriler içinden konuyla ilgili bölümler seçilir, gruplandırılır. Kaynak taraması yapılırken kaynakların konuyla doğrudan ilgili olmasına, akademik yayınlardan ve farklı kaynak türlerinden oluşmasına özen gösterilir.

Kütüphaneler kaynak taramasının yapılabileceği en önemli kurumlardır. Kütüphanelerden yararlanabilmek için bu kurumlardaki "kaynakları sınıflandırma sistemi"nin bilinmesi gerekir. Kütüphanelerde ansiklopedi, sözlük, kitap, dergi, almanak (yıllık), bildiri, tez, araştırma raporu vb. genellikle konularına ve yazarlarına göre sınıflandırılır. Eser adı, yazar adı, konu vb. bilgiler kullanılarak kütüphanelerin kataloglarından tarama yapılabilir. Araştırmalarda sağlıklı bilgi için mümkün olduğu ölçüde birincil kaynaklar kullanılmalıdır. Örneğin Yahya Kemal'in *Sessiz Gemi* adlı şiiri ile ilgili bir araştırmada öncelikle bu şiirin aslının tespit edilmesi gerekir. Bu şiir, gerek Genel Ağ'da (*İnternet*) gerekse basılı kitaplarda farklı biçimsel özelliklerle görülmektedir. Söz konusu şiir, alt alta dizeler hâlinde midir yoksa beyitler hâlinde mi? Bunun tespiti için Yahya Kemal'in kütüphanelerdeki şiir kitaplarına başvurulabilir. Örneğin Erciyes Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde Yahya Kemal'in *Kendi Gök Kubbemiz* adlı şiir kitabının dört farklı yayınevine ait farklı tarihlerde basılmış örnekleri bulunmaktadır. Şairin sağlığında hiçbir kitabı yayımlanmamıştır. Ölümünden kısa bir süre sonra İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü tarafından sanatçının yazıları ve şiirleri toplanmış ve aslına uygun biçimde yayımlanmıştır. Bu bilgiden hareketle kütüphanedeki kitaplar arasından ilk kaynağa gidildiğinde şiirin aslının alt alta dizeler hâlinde olduğu görülecektir.

Önemli bir kaynak tarama yolu da Genel Ağ'dır ancak Genel Ağ, pek çok hatalı bilgi barındırmaktadır. Oradan alacağımız bilgi; akademik açıdan kontrol edilmiş, güvenilir ve geçerli olmalıdır. Genel Ağ'dan verimli bir şekilde yararlanmak için sanal kütüphanelerin Genel Ağ adreslerini bilmek ve iyi bir Genel Ağ kullanıcısı olmak gerekir. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumuna (TÜBİTAK) bağlı bir enstitü olan Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM), Millî Kütüphane tarafından yayınlanan Türkiye Makaleler Bibliyografyası ve Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı; Türkiye'de açık erişime uygun bilimsel akademik içeriklere ulaşabilmek için başvurulabilecek başlıca Genel Ağ kaynaklarıdır. Ayrıca araştırma konusu ile ilgili istatistiki bilgiler için Devlet Personel Başkanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu gibi kurum ve kuruluşların yayınlarından yararlanılabilir.

Genel Ağ'da anahtar kelimeler yardımıyla ön kaynak taraması yapılır. Bu tarama sınırlandırılarak kullanılabilecek kaynaklar belirlenir. Detaylı kaynak taraması yoluyla veri toplanır. Örneğin Karadeniz türküleri ile ilgili bir araştırmada yaygın arama motoru, "türkü" için yaklaşık 425.000.000 sonuç verirken ULAKBİM Keşif "türkü" için yaklaşık 110.000, "Karadeniz türküleri" için 27 sonuç vermektedir. Bu durum, araştırmada kaynak sınırlamasının (konuyla doğrudan ilgili kaynaklara yönelmenin) gerekliliğini ve önemini göstermektedir. Yine Erciyes Üniversitesi Merkez Kütüphanesinin çevrimiçi katalog taramasında arama kutucuğuna "müzik" yazıldığında 1000'in üzerinde, "Türk müziği" yazıldığında 200'e yakın, "türkü" yazıldığında 100'ün üzerinde, "Türk halk müziği" yazıldığında 100'e yakın sonuç çıkarken "Karadeniz türküleri" yazıldığında sadece 2 sonuç çıkmaktadır (Erişim: 11.12.2017).

2. Planlama

Bu aşamada metnin temel bölümleri ve daha önce kaynak taramasında toplanan bilgilerin hangi bölümlerde kullanılacağı belirlenir.

a. Metnin Temel Bölümlerini Belirleme: Metinde düşüncelerin, bilgilerin, kısaca metnin içeriğinin nasıl bir düzen içinde verileceği planlanır. Metnin temel bölümleri olan başlık, özet, giriş, yöntem, bulgular, sonuç ve tartışma bölümleri belirlenir.

b. Bilgilerin Hangi Bölümlerde Kullanılacağını Belirleme: Daha önce toplanan bilgilerin metindeki kompozisyona göre özet, giriş, yöntem, bulgular, sonuç ve tartışma bölümlerinden hangisinde kullanılacağı belirlenir.

3. Taslak Metin Oluşturma

Hazırlık aşamasında toplanıp ilgili oldukları konulara göre gruplandırılan bilgiler, belirlenen plan doğrultusunda yazılarak taslak metin hâline getirilir.

a. Plan Doğrultusunda Metni Yazma: Planlama aşamasında yerleri ve sıraları belirlenen bilgiler, toplanan veriler bu belirlemelere uygun olarak yazılır.

b. Kaynaklardan Yararlanma: Metinde öne sürülen düşünceleri desteklemek amacıyla kaynak taramasında belirlenen başka metinlerdeki bilgilerden yararlanılır. Bu bilgiler, metindeki düşüncelerle ve birbirleriyle ilişkilendirilerek bir araya getirilir. Farklı kaynaklardaki bilgiler; birbirleri arasındaki nedensellik, tamamlayıcılık, örnekleyicilik, açıklayıcılık gibi yönler dikkate alınarak birleştirilir:

Sanayi devrimiyle birlikte başlayan sürecin devamında doğal kaynakların ölçüsüz kullanımı artmış ve özellikle sanayileşmenin yoğun olduğu alanlarda doğal tahribat çok belirgin hale gelmiştir. İnsanı, çevre sorunlarının odağı haline getiren bu bakış açısının temelinde kuşkusuz Bacon, Descartes ve Newton gibi bilim insanlarının dile getirdiği ve doğanın insanın emrine sunulmuş ve her türlü tüketilebilecek bir ürünmüş gibi değerlendirilmesini de içeren bu yeni paradigma etkili olmuştur. Doğa merkezli anlayış yerine insan merkezli anlayış hakim olmuş, organik dünya görüşü yerine mekanik dünya görüşü geçmiştir. Descartes'ın, insanları işleyen canlı bir makineye benzetmesi (Gökberk, 2010: 240) de onun mekanik dünya görüşünün bir yansıması olarak değerlendirilebilir. İnsan merkezli yaklaşımlarda esasen insanın merkezde olduğu ve insanın kendisini doğanın efendisi olarak gördüğü bir bakış açısı söz konusudur (Armstrong ve Botzler, 1993: 53). Dolayısıyla ölçü insan ve onun ihtiyaçlarıdır. İnsanın ölçü olduğu anlayışın çevre sorunlarının yaratıcısı olduğu, başka bir deyişle modern insanın doğayla ilgili kabullerinin ve bakış açısının çevre sorunlarının temelini oluşturduğu söylenebilir.

c. Metin İçinde ve Sonunda Kaynak Gösterme: Metnin içinde ve sonunda kaynak gösterilirken bilimsel kaynak göstermenin temel ilkelerine uyulur. Dipnotlu kaynak gösterme ve parantez içi kaynak gösterme, yaygın olarak kullanılan kaynak gösterme biçimleridir.

Dipnotlu Kaynak Gösterme: Bu yöntemde metinde gönderme veya alıntı yapılan kaynaklar, ilgili sayfanın altında sırasıyla dipnot olarak gösterilir. Ayrıca bunlar, metnin sonunda kaynakça kısmında da gösterilir. Dipnotların asıl metindeki yazı karakterinden daha küçük puntoyla yazılmasına dikkat edilir. Aynı dipnot numarasıyla birden çok kaynak gösterilebilir. Dipnotlar bütün yazı boyunca baştan sona numaralandırılır. Dipnot numarası, gönderme veya alıntı yapılan bölümün sonuna yazılır. Dipnotlu kaynak göstermede sırasıyla yazar, kitap adı, yayınevi, yayın yeri, yayın yılı ve sayfa numarası belirtilir:

Birçok insan, yabancı dil öğreniminde dinlemenin daha etkili bir yöntem olduğunu iddia eder. Bu görüşlerini temellendirmek için de çocukların konuşmayı nasıl öğrendiğini örnek verir. *"Çocuklar, hiç bir şeyi anlamaz görünürler. Ama anlamadıkları sözleri işite işite çeşitli biçimlerde anlamlarını kavrarlar."*[1]

[1] Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebiyat Anıları* (1. bs.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1975, s. 36.

Dipnotlu sistemde gönderme veya alıntı yapılan kaynak, kaynakçada dipnottaki şekliyle fakat sayfa numarası verilmeden yazılır:

Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebiyat Anıları* (1. bs.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1975.

Parantez İçi Kaynak Gösterme: Bu tür kaynak göstermede dipnot kullanılmaz. Metinde gönderme veya alıntı yapılan kaynağa ilgili bölümün sonunda, parantez içinde yazarın soyadı, eserin yayın yılı, sayfa numarası verilerek atıf yapılır:

Birçok insan, yabancı dil öğreniminde dinlemenin daha etkili bir yöntem olduğunu iddia eder. Bu görüşlerini temellendirmek için de çocukların konuşmayı nasıl öğrendiğini anlatır. *"Çocuklar, hiç bir şeyi anlamaz görünürler. Ama anlamadıkları sözleri işite işite çeşitli biçimlerde anlamlarını kavrarlar."* (Yalçın 1975: 36).

Parantez içi kaynak gösterme sisteminde metin içinde atıf yapılan kaynaklar, kaynakça bölümünde tam künyeleri ile verilir:

Yalçın, H. C. (1975). *Edebiyat Anıları* (1. bs.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

4. Metni Düzeltme ve Geliştirme

a. Metin Tutarlılığını Değerlendirme: Yazılan metin açıklayıcı anlatım biçiminin kullanımı, kaynaklardan yararlanma, bilgilerin düzenlenişi, planlama, kaynak gösterme, öne sürülen düşüncelerin tutarlılığı, verilen bilgi ve örneklerin doğruluğu vb. açılardan değerlendirilir. Bu değerlendirme sonunda eksikler tamamlanarak, yanlışlar düzeltilerek metin geliştirilir.

b. Yazım ve Noktalama Hatalarını Düzeltme: Metin incelenerek metinde tespit edilen yazım ve noktalama hataları düzeltilir.

5. Yazılan Metni Paylaşma

Yazılan metin; sınıfta okunarak, sınıf ya da okul panosuna asılarak, okul gazete veya dergisinde yayımlanarak paylaşılır.

b. Yazma Sürecini Uygulama

1. Etkinlik

a. Genel Ağ'da makale türü ile ilgili araştırma yapınız.

b. Araştırmanız sırasında ulaştığınız bilgilerin ve bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgulayınız.

c. Araştırmalarınızı bilişim teknolojilerini kullanarak bilgiyi toplama, işleme, eleştirel ve sistematik şekilde kullanma basamakları doğrultusunda iş birlikli bir rapor hâline getiriniz.

2. Etkinlik

a. Makale türü ile ilgili öğrendiklerinizden hareketle, araştırmaya dayalı metin yazma aşamaları doğrultusunda bir metin yazma çalışması yapınız.

b. Yazdığınız metni başkalarıyla paylaşınız.

Not: Ürettiğiniz ve paylaştığınız metnin hukuki ve ahlaki sorumluluğunun bilincinde hareket ediniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

a. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Münazara

Bir konu üzerinde, belli kural ve yöntemlere uyularak gruplar hâlinde yapılan tartışmaya **münazara** denir. Münazara genellikle okullarda uygulanan bir tartışma türüdür. Münazaralar; öğrencilerin konuşma becerilerinin gelişmesine, karşılaştırmalı düşünme alışkanlığı kazanmalarına, bazı konularda ders dışında araştırma yapmalarına yardımcı olur. Münazaranın amacı düşüncelerin, kabullerin karşılaştırılmasıdır. Gruplardan biri konuya olumlu yönden yaklaşırken diğer grup olumsuz açıdan yaklaşır. Amaç karşı tarafın görüşlerini çürütüp tartışmadan galip çıkmaktır. Münazarada belirtilen görüşten çok argüman (gerekçelendirilmiş tez) geliştirmek ve karşı argümanları çürütmek önemli olduğundan ağırlıklı olarak tartışmacı anlatımdan yararlanılır. Konuşmacıların konuşma süreleri önceden belirlenir. Münazaranın başında ve sonunda karşı tarafa soru yöneltilemez. Münazarada tez ve antitezin (görüş ve karşı görüş) bir jüri (hakem kurulu) karşısında tartışılması esastır. Jüri; değerlendirme yaparken dili kullanma gücü ve becerisi, beden dilini kullanma, savunmanın ikna ediciliği gibi ölçütler kullanır.

Münazaranın Aşamaları

1. İddia ve karşı iddiayı savunan iki grubun oluşturulması
2. İddiayı savunan birinci konuşmacının argüman içeren bir tasarı sunması
3. Karşı iddiayı savunan birinci konuşmacının sunulan tasarıya karşı çıkması ve argümanları çürütmesi
4. İddiayı savunan ikinci konuşmacının karşı iddiayı savunanların argümanlarını çürütmesi ve yeni argümanlar sunması
5. Karşı iddiayı savunan ikinci konuşmacının iddiayı savunanların argümanlarını çürütmesi ve yeni argümanlar sunması
6. İddiayı savunan üçüncü konuşmacının yeni argümanlar sunmadan karşı iddiayı savunanların argümanlarını çürütmesi

7. Karşı iddiayı savunanlardan üçüncü konuşmacının yeni argümanlar sunmadan iddiayı savunanların argümanlarını çürütmesi
8. Karşı iddiayı savunanları temsilen birinci veya ikinci konuşmacının özet yapması ve münazara boyunca iki tarafın çatıştığı noktaları tespit etmesi
9. İddiayı savunanları temsilen birinci veya ikinci konuşmacının özet yapması ve münazara boyunca iki tarafın çatıştığı noktaları tespit etmesi

Not: Üçer kişilik iki gruba göre düzenlenmiştir.

b. Sözlü İletişim Uygulamaları

Etkinlik

a. Münazaranın aşamaları doğrultusunda sınıfınızda bir münazara düzenleyiniz.

b. Arkadaşlarınız tarafından hazırlanan ve sunulan münazarayı aşağıdaki yönergeye uyarak eleştirel bakışla dinleyiniz.

* Dinleme amacınızı belirleyiniz.

* Amaca uygun dinleme teknikleri kullanınız.

* Konuşmanın konusunu ve ana düşüncesini tespit ediniz.

* Konu akışını takip ediniz.

* Dinlediklerinizi özetleyiniz.

* Konuşmadaki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

* Dinlediklerinizi ön bilgilerinizle karşılaştırınız.

* Konuşmanın tutarlılığını sorgulayınız.

* Konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgulayınız.

c. Yapılan münazarayı aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz.

- Konuşmaya etkili bir başlangıç yapılması
- Sunuş tarzı
- Öne sürülen düşüncelerin tutarlılığı ve çeşitliliği
- Boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat edilmesi
- Beden dilinin doğru ve etkili biçimde kullanılması
- Konuşma içeriğinin zenginleştirilmesi
- Karşı iddiayı çürütmek için öne sürülen argümanların sağlamlığı
- Konuşmanın etkili biçimde sonlandırılması

ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1-5. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Necati Cumalı Viran Dağlar ve Makedonya

Özet

Balkanlardan gelip Türkiye'ye yerleşmiş bir ailenin çocuğu olan Necati Cumalı (1921-2001), Ege bölgesi insanlarının çeşitli problemleri çevresinde kurulan romanlarından sonra Makedonya 1900 ve Viran Dağlar'da Makedonya'yı ele alır. Makedonya'nın kendine has yapısı, köy ve kır hayatını bütün boyutlarıyla içine sindirmiş insanların yaşama tarzlarını anlatma esasına bağlı metinlere has kurgu içerisinde dile getirir. Viran Dağlar'daki Zülfikâr Bey, Balkanlardaki Türklüğe ait ayakta kalma çabalarının sembolü olarak da değerlendirilebilir.

Anahtar Sözcükler: Necati Cumalı, Viran Dağlar, Makedonya

Mekân-İnsan/Makedonya-Zülfikâr Bey

Anlatma esasına bağlı edebî metinlerde bazen tarihten, coğrafî bölgelerden de bahsedilir. İtibarî âlem oluşturmanın veya kurgunun hareket noktası dış dünyadır. Dış dünyaya ait gözlemler, muhayyilede yoğrularak şekil alır. Burada bazen tarih, bazen geçmişte insanın bizzat yaşadığı hatıralar, bazen de efsane mahiyetindeki rivayetler devreye girer. Kurulan vak'a örgüsünün, iyi romancıların kaleminde, mutlaka iyi bir sahneye ihtiyacı vardır. Bu mekândır. Vak'aya esas olan çatışmaları, mekânlar da kendi bünyelerinde barındırırlar. Daha doğrusu barındırdıkları insanla bütünleşirler.

Necati Cumalı, *Viran Dağlar* romanında Balkanların bir bakıma tarihi üzerine itibarî âlemi oluşturmuştur. Zülfikâr Bey, olayların anlatımında hareket noktasıdır. Balkanlardaki köy hayatını ve kır insanını, çevresindeki insanlarla birlikte Türk kimliğini temsil etmektedir. *Viran Dağlar*'da Balkanlardaki insanların sıradan yaşayışları vardır. Buradaki Balkan tarihi ve siyasî endişeler konumuzun dışındadır. Belki bir başka yazının konusudur. Biz, insanla bütünleşmiş mekândan söz edeceğiz.

Necati Cumalı, *Viran Dağlar*'da fırsat buldukça insanların yaşadıkları yerlerin hem tarihi, hem de görüntüleri üzerinde durur. Olay, Zülfikâr Bey üzerine kurulmuştur. Bir destan kahramanı özellikleri gösteren Zülfikâr Bey'in çocukluk yılları, Balkan şehirlerindeki ve köylerindeki tabiat güzelliklerinin dorukta olduğu bir döneme rastlar. At yarışları, yağlı güreşler, bahçelerin sunduğu muhteşem görüntüler, romanda sık sık başvurulan motifler ve görüntüler durumundadır.

Birinci bölümde Zülfikâr'ın ataları anlatılırken bir bakıma Balkanlardaki yerleşim birimleri de dikkatlere sunulmuş olur:

"Makedonya'nın güneydoğusunda, Kastorya ile Noylan gölleri arasında, büyüklü, küçüklü yarım düzine köy, Goriçka beylerinin toprakları içinde kalırdı. İki göle karışan çaylar, ırmaklarla sulanan o bereketli toprakların beyliğini, Padişah II. Murat, ailede adı unutulmayan büyük babaları Seyit Ali Bey'e, Kosova Meydan Savaşında gösterdiği büyük yararlılıkların karşılığı olarak bağışlamıştı. Seyit Ali Bey, boyarlardan kalan büyük bir konağı seçerek Goriçka'ya yerleşince, aile dört yüz yıl boyunca, Güney Makedonya'da Goriçka Beyleri olarak anıldı. Günü gelince kimi torunlarla torunların kızları, oğulları evlilik ya da başka nedenlerle Goriçka'daki konaktan ayrıldılar. Aralarından beyliğin başka köylerine yerleşenler oldu. Son Goriçka Beyi Rıza Bey, babasının ölümünden iki yıl önce, 1865 yılında, dört kuşak öteden kardeş torunu olduğu, Uçana çiftliğinin sahibesi Saliha Hanımla evlendi. Saliha Hanım, doğup büyüdüğü baba evinden ayrılmak istemediği için Goriçka'yı bırakıp Uçana'ya yerleşti." (Necati Cumalı, Viran Dağlar, 6. Basım, s. 31)

(...)

Devir veya çağ romanı diye de yorumlayabileceğimiz *Viran Dağlar* romanında, Makedonya'da toprak sahibi olarak yaşamış Zülfikâr'ın hürriyet mücadelesi, tarihî perspektif de hareket noktası alınarak dikkatlere sunulmaktadır. 1890'lı yıllardan 1920'lere kadar gelen bir zamanda Balkanların unutulmuş panaroması niteliğindedir bu roman. Daha doğrusu Balkan Türklerinin insanca yaşamak mücadelesinin.

Doç. Dr. Yakup Çelik

1. **Metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.**

2. **Metinde yazarın bakış açısını belirleyiniz.**

3. **Metnin üslup özelliklerini belirleyiniz.**

4. “Balkanlardan gelip Türkiye’ye yerleşmiş bir ailenin çocuğu olan Necati Cumalı, Ege bölgesi insanlarının çeşitli problemleri çevresinde kurulan romanlarından sonra Makedonya 1900 ve Viran Dağlar’da Makedonya’yı ele alır.” **cümlesinin ögelerini bulunuz.**

5. “Makedonya’nın güneydoğusunda, Kastorya ile Noylan gölleri arasında, büyüklü, küçüklü yarım düzine köy, Goriçka beylerinin toprakları içinde kalırdı. İki göle karışan çaylar, ırmaklarla sulanan o bereketli toprakların beyliğini, Padişah II. Murat, ailede adı unutulmayan büyük babaları Seyit Ali Bey’e, Kosova Meydan Savaşında gösterdiği büyük yararlılıkların karşılığı olarak bağışlamıştı.”

   Yukarıdaki cümlede geçen noktalama işaretlerinin kullanılma amaçlarını belirleyiniz.

6. Edebiyatın toplumsal bir işlevi mi olduğu, yoksa bireysel ya da duygusal ihtiyaçlara mı cevap vermesi gerektiği konusundaki oranlar, birbirine çok yakın görünmektedir. *“Bence edebiyat toplumsal gerçekleri yansıtmalıdır”* maddesine %54,6 oranında katılan öğrenciler (Tablo 20); *“Edebiyat duygusal ihtiyaçlara cevap vermelidir”* maddesine %58,1 oranında katılım göstermişlerdir (Tablo 21). Edebiyatın bireysel, duygusal ihtiyaçlara yönelik bir işlevinin olduğu konusundaki oran daha yüksek görünmektedir.

   Yrd. Doç. Dr. Mustafa Ayyıldız vd., *Okuma Kültürü Üzerine Bir Araştırma*

   Yukarıda verilen parçadan hareketle makale türünün özellikleriyle ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

   A) Açıklayıcı ve yorumlayıcı niteliğe sahiptir.

   B) Düşünceyi inandırıcı kılmak için sayısal verilere başvurulmuştur.

   C) Söz oyunlarına ve kapalı ifadelere yer verilmiştir.

   D) Anlatımda nesnel bir tutum sergilenmiştir.

   E) Aydınlatmak ve bilgilendirmek amacı güdülmüştür.

7. **Bilimsel metinler ve edebî metinlerle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**

   A) Bilimsel metinlerde terimlere, edebî metinlerde yan ve mecaz anlamda kullanılan kelimelere yer verilir.

   B) Bilimsel metinlerde nesnel, edebî metinlerde öznel bir anlatım tutumu sergilenir.

   C) Bilimsel metinler herkesçe aynı biçimde anlaşılabilirken edebî metinlerde çok anlamlılık söz konusudur.

   D) Bilimsel metinlerde fiziki gerçeklik, edebî metinlerde kurgusal gerçeklik söz konusudur.

   E) Her iki metin türünde de söz sanatlarından yararlanılarak okuyucuya estetik zevk kazandırma amaçlanır.

8. **Aşağıdakilerden hangisi bilimsel metinlerde düşünceyi inandırıcı kılmak için başvurulan yollardan biri değildir?**

   A) Örneklendirme B) Alıntı yapma C) Sayısal verilerden yararlanma

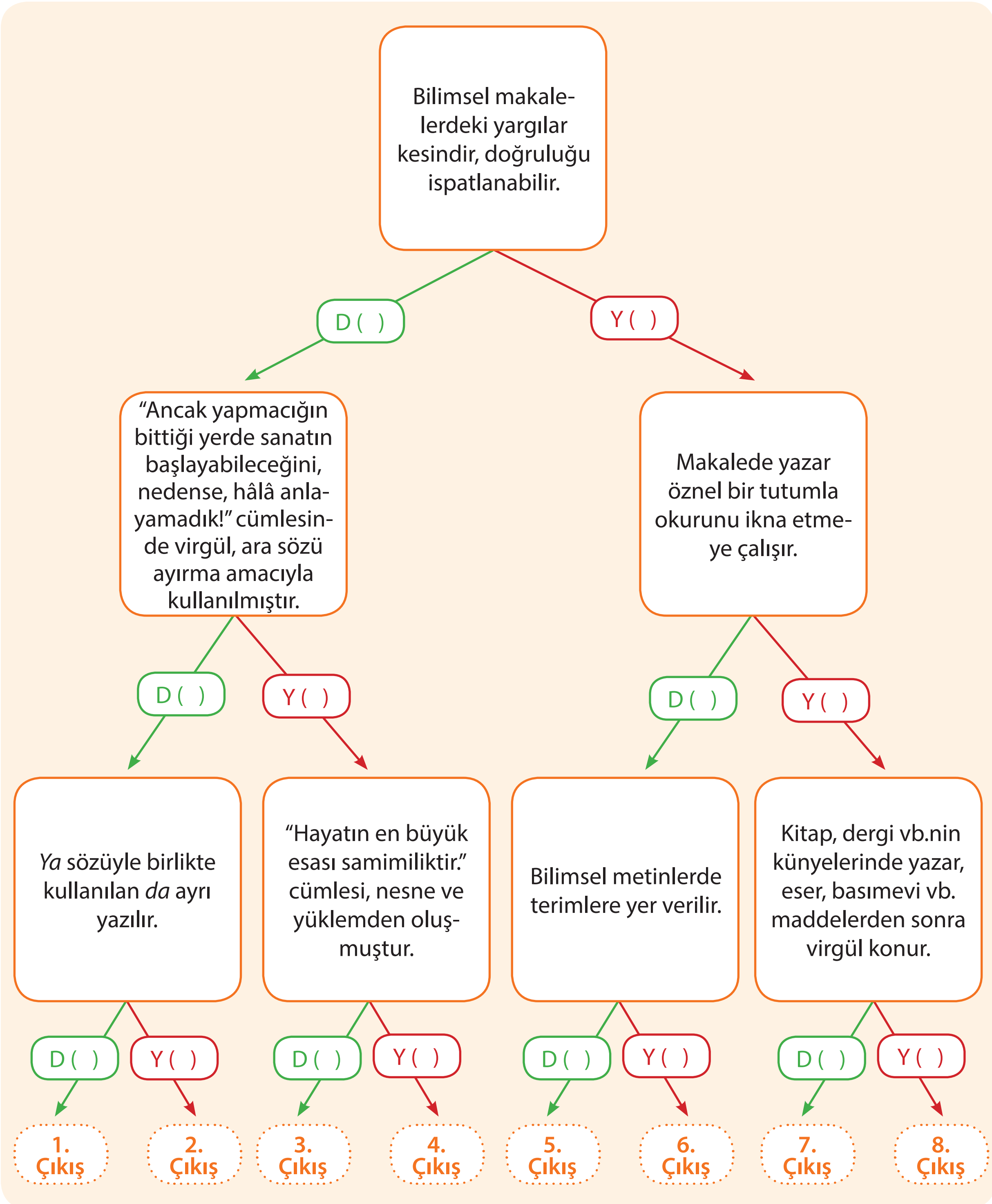
   D) Soyutlama E) Karşılaştırma

9. Bu yapı, insanı ve doğayı kontrol altına almayı ve özellikle de doğa sömürüsünü sıradanlaştırarak yeni bir çevre algısı yaratmayı öncelikli hedef olarak belirlemiştir.

Bu cümlede aşağıdaki ögelerden hangisi <u>bulunmamaktadır</u>?

A) Özne B) Dolaylı tümleç C) Belirtili nesne D) Zarf tümleci E) Yüklem

10. Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayıp, cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

5. ÜNİTE

SOHBET VE FIKRA

Ünite İçeriği

Cumhuriyet öncesinde sohbet ve fıkra

Cumhuriyet Dönemi'nde sohbet ve fıkra

Cümlenin ögeleri

Yazım ve noktalama çalışmaları

Sohbet ve fıkra yazma

Sohbet gerçekleştirme

Amaç

Cumhuriyet öncesinde ve Cumhuriyet Dönemi'nde sohbet ve fıkra türünü örnek metinler üzerinden kavramak

Sohbet ve fıkra metinleri üzerinden millî, manevi, toplumsal, kültürel ve evrensel değerleri tanımak

Cümlenin ögelerini, yazım ve noktalama kurallarını kavramak

Sohbet ve fıkra yazma becerisi kazanmak

Sohbet gerçekleştirme becerisi kazanmak

OKUMA ÇALIŞMALARI

Hazırlık

1. Ramazan ayı toplumsal yardımlaşma ve dayanışma olgusunu nasıl etkilemektedir? Gözlem ve deneyimlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Sohbet geleneğinin Türk kültürüne katkıları hakkında neler söylenebilir? Tartışınız.
3. "Sağ elin verdiğini sol el bilmemeli." sözünden ne anladığınızı ifade ediniz.

ZENGİNLERİN İFTAR SOFRALARINDA

1. Metin

"Trakya İftarları" başlığı ile yazmış olduğum makale okunmuşsa elbette onda yazılı olan: "Bu taraflarda bir anane vardır. Ramazan'a iki üç gün kala zenginlerimiz fakir düşmüş, kalmış akrabalarına, pirincinden yağına varınca erzak gönderirler... Bundan başka eve giren bütün erzak ve eşyaya fukaranın hakkı verilmeden el sürülmezdi." satırları da okunmuş olsa gerektir. Bu üç satır bize koca bir yardımlaşma mazisinin hatıratını uzun uzun söyler.

Varsın içimizden işine gelmeyenler maziye bakmaktan yüz çevirsinler... Onlar, sanki bu gidişle istikbali mi gözetliyoruz, demek istiyorlar? Yağma mı var?.. Hangi gözle, hangi gözlükle, hangi dürbünle? Mazi ile hâli mukayeseden, tahminden âciz olan, böyle derin bir meçhuller denizinde mutlaka bocalar. Dalarsa bir daha yüze çıkamaz!..

Bir millet kendi mazisini bütün olayları, ananeleri, onu hâlden ayıran bütün küçük farkları, şekilleri, hatıraları, hududu, hatta haritaları, bir nevi sinema demek olan tarihî, içtimai, felsefi, iktisadi panoramaları ile bilmedikçe istikbali göremez. İstikbali görmek marifetini, maziyi toplamak suretiyle beşeriyet içinde ilk vakanüvis kim ise o icat etmiştir.

Her ne ise!.. Gelelim bahsimize:

Bu yardım usulü yalnız Trakya'da değil, İslam'ın hemen her diyarında geçerlidir.

Vakti saadette fukarayı sâbirin kafilesini teşkil eden Ashabı Suffa'ya edilen yiyecek yardımı sonraları, bin güçlük, bin zahmet ile açtığımız aşhanelerin elbette mükemmeli olan imaretlere dönüşmüştü. Hem de böyle başa kakmakla değil, fisebilullah!.. Fukaranın ne adedi sayılırdı ne de şahsiyeti aranırdı. Yalnız kocaman kapıların üstüne:

"İnnema nut'imüküm" ayeti celilesi yazılırdı. Senin için, benim için, onun için diye ayrımlara gidilmezdi. Alçak gönüllülükle:

"Livechillah..." denir, açık bırakılırdı. Âlâ buğdaydan fodlalar, âlâ pirinçten, buğdaydan çorbalar; etli, zerdeli pilavlar, nazlı aşlar, kavurmalar yapılır; tas tas ihtiyaç sahiplerine verilirdi. Öyle kazanları vardı ki insan içine düşse boğulur, öyle kepçeleri vardı ki bir dolusu insanı doyururdu.

Merhametin eksildiği yerde bereket durmaz. Siz ey bununla "kadın sözü" diye eğlenmek isteyenler!.. Şu günlerde bir fakire bir kâse çorba içirdiniz mi?.. Hele bir tanesinin yavaş yavaş koluna girip de onu minnet yükünden kurtaracak şekilde doyurun da bakın, hissedeceğiniz tokluk, sizi kaç gün idare eder?

Ben çocukluğumda gördüm. Ekseriya kadın erkek, evin büyüğü her kimse, iftara yakın mutfağa iner, aşçısı var ise ona:

"Neler var?" diye sorar, o da bir bir sayar, aşçısı yoksa bizzat kendisi tencereleri yoklar, zihninde topladığı yekûn üzerinden çorba başta olmak üzere üç veya dört beş türlü yemek seçerdi. Bu yemekler çoğunlukla çorba ile

beraber et, bir pilav, bir tatlıdan ibaret olurdu. Bunlardan sahanlara, kâselere veya tabaklara koydurur veya koyar, kapaklarını kapar, bir tepsiye dizer, üstünü örter; ya kendisi ya oğlu, kızı, karısı veya bir adamı ile herhangi bir fakirin evine götürüp verirdi.

"Pek mi çabuk yolladım?.. Öyle ya... Çorba kâsesinin altını unuttum." Evet. Çorba kâsesinin altını! Buraya da hâl ve vaktine göre çeyrek, yarım, bir lira yapıştırmayı unutmazdı!.. Ondan sonra kendi sofrasının başına geçer; hamdle, salavatla iftar topunu bekler, duydu mu ferih ve fahur orucunu bozardı.

"Biri yer, biri bakar, kıyamet ondan kopar." derlerse inanın. Bize hayır ve mürüvvet hususunda eksiklik geldiği günden beri açlığı hatırımızdan çıkaramamış olduğumuzu az çok düşünmekle idrak edebiliriz.

Pek etraflı hatırlarım ki akşamüstü evine, konağına girer girmez ilk adımdan sonra:

— Sofralıklar gitti mi? diye telaş gösteren zatlar çokça idi. Hele "gitmedi... hazırlanıyor..." denilsin kabil mi?

Mahallelerde esnaftan, orta hallilerden beş-altı zat birleşir, sıra yaparlar; birer ikişer gün fasıla ile imam efendiyi, hacı efendiyi, birinci muhtarı iftara davet ederlerdi. İmam da hacı da muhtar da bu davetin, muhtaç mahallelilere delalet etmek manasını taşıdığını bilirler; ona göre beraberlerine davetli alırlardı.

Bu işler bütün el altından yapılır, görülürdü. Kiraları bu türlü gizli hayırların biraz açığa diş vurmuş nevidir, ilan ve açıklamadan çekinilirdi. Hatta birini methüsena etmekte:

"Gizli fukarası pek çoktur!" denildiği bu sebepten ileri gelmiştir. Şimdi, on kuruş verdin mi -güya başkalarına da şevk getirsin diye- gazeteye yazdırmak için yazı işleri odalarına gide gele yoruluyoruz!..

Evet, böyle bir hayırlı işi ticaret reklamları için yüklenenler hakkında açıkça bir şey söylemeye hakkımız yoktur. İhtimal ki bu nevi ilanların, diğer mürüvvet sahiplerini ikaz etmekte az çok faydası bile vardır. Maksadım, hayır ve mürüvvetin Allah indinde olmasındaki makbuliyeti tekrar etmektir. İşte İslamiyet'teki hikmet, insanlıktaki bu makbuliyet ile aşikâr olur.

(...)

Ahmet Rasim, *Ramazan Sohbetleri*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

Ashabı Suffa: Mescid-i Nebevi'ye sığınmış fakir, genç Müslümanlar.

aşikâr: Açık, apaçık, belli, meydanda.

delalet etmek: Öncülük etmek.

ferih ve fahur: Rahat, geniş, ferah.

fisebilullah: Allah yolunda, Allah için.

fodla: Çoğunlukla imaretlerde yoksullara verilen kepekli undan yapılmış pideye benzer bir ekmek türü.

fukarayı sâbirin: Sabreden fakirler.

hatırat: Anılar.

içtimai: Toplumsal.

İnnema nut'imüküm: "Kuşkusuz sizi biz doyururuz." anlamında, Kur'an'dan bir ifade.

kabil: Mümkün.

livechullah: Allah'ın cemalini görmek için, sırf Allah rızası için.

makbuliyet: Makbul olma, kabul edilme.

methüsena: Övme, ululama.

mürüvvet: Cömertlik, mertlik.

nazlı aş: Pirinçle yapılan, tarçın ve Antep fıstığı ile sunulan bir çeşit tatlı.

vakanüvis: Osmanlı Devleti'nde zamanın olaylarını tespit etmek ve yazmakla görevli devlet tarihçisi.

vakti saadet: Hz. Muhammed'in yaşadığı zaman, saadet asrı, devrisaadet, asrısaadet.

zerde: Safranla renk ve koku verilen bir çeşit şekerli pirinç peltesi.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Sohbet

Sohbet (söyleşi); çoğunlukla gazete ve dergilerde yayımlanan, güncel olayların, kültür ve sanat hayatındaki gelişmelerin fazla derine inilmeden, içten bir dille, okuyucuyla karşılıklı konuşma havasında işlendiği yazı türüdür. *Zenginlerin İftar Sofralarında* adlı metinde olduğu gibi sohbet türünde yazar, kişisel düşüncelerini kanıtlama ihtiyacı duymaz. Mizahi fıkralardan, atasözlerinden yararlanabilir; anekdotlara ve şiirlere yer verebilir. Kendine ya da okuruna yönelttiği sorulara cevaplar vererek canlı ve akıcı bir üslup yakalayabilir:

"Biri yer, biri bakar, kıyamet ondan kopar." derlerse inanın. Bize hayır ve mürüvvet hususunda eksiklik geldiği günden beri açlığı hatırımızdan çıkaramamış olduğumuzu az çok düşünmekle idrak edebiliriz.

Pek etraflı hatırlarım ki akşamüstü evine, konağına girer girmez ilk adımdan sonra:

— Sofralıklar gitti mi? diye telaş gösteren zatlar çokça idi. Hele "gitmedi... hazırlanıyor..." denilsin kabil mi?

Cumhuriyet Öncesinde Sohbet

Sohbet, bir yazı türü olarak Türk edebiyatına Tanzimat Dönemi'nde gazetecilikle girmiştir. Bu dönemin genel anlayışına uygun olarak yazarlar, diğer türlerde olduğu gibi sohbette de toplumsal fayda ilkesini gözetmiş; dönemine göre sade bir dil kullanmaya çalışmışlardır. Bu dönemde Ahmet Mithat Efendi; Servetifünun Dönemi'nde ise Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahit Yalçın sohbet türünde yazılar yazmıştır.

Servetifünun Dönemi'nde bağımsız çizgide eser veren Ahmet Rasim, sohbet türünün ilk yetkin ürünlerini vermiştir. Ahmet Rasim, *Zenginlerin İftar Sofralarında* adlı metinde, başta yardımlaşma olmak üzere geleneklere sahip çıkmak gerektiğini; yoksullara yardımcı olurken gösterişten uzak durmanın önemini Türk ve İslam tarihinden örneklerle anlatmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Zenginlerin İftar Sofralarında* adlı metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.
2. "*Mazi ile <u>hâli</u> mukayeseden, tahminden âciz olan, böyle derin bir <u>meçhuller</u> denizinde mutlaka bocalar.*" cümlesinde altı çizili kelimelerin anlamlarını cümlenin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahmininizin doğruluğunu kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.

3. Metinde "*Merhametin eksildiği yerde bereket durmaz.*" sözüyle anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.
4. Metinde millî ve manevi değerleri belirleyiniz.
5. *Bir millet kendi mazisini bütün olayları, ananeleri, onu hâlden ayıran bütün küçük farkları, şekilleri, hatıraları, hududu, hatta haritaları, bir nevi sinema demek olan tarihî, içtimai, felsefi, iktisadi panoramaları ile bilmedikçe istikbali göremez.*

   Bu parçadan hareketle bir ulusun geçmişi ile geleceği arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.
6. Gazetenin yaygınlaşmasıyla fıkra, makale, sohbet gibi yazı türlerinin ortaya çıkıp gelişmesi arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.
7. Metnin yazıldığı dönem ile günümüz değerleri karşılaştırıldığında hangi toplumsal değişiklerin yaşandığını değerlendiriniz.

Etkinlik

Ben çocukluğumda gördüm. Ekseriya kadın erkek, evin büyüğü her kimse, iftara yakın mutfağa iner, aşçısı var ise ona:

"Neler var?" diye sorar, o da bir bir sayar, aşçısı yoksa bizzat kendisi tencereleri yoklar, zihninde topladığı yekûn üzerinden çorba başta olmak üzere üç veya dört beş türlü yemek seçerdi. Bu yemekler çoğunlukla çorba ile beraber et, bir pilav, bir tatlıdan ibaret olurdu. Bunlardan sahanlara, kâselere veya tabaklara koydurur veya koyar, kapaklarını kapar, bir tepsiye dizer, üstünü örter; ya kendisi ya oğlu, kızı, karısı veya bir adamı ile herhangi bir fakirin evine götürüp verirdi.

a. Yukarıdaki parçada kullanılan anlatım biçimini bulunuz.
b. Parçadaki anlatım tekniklerini bulunuz.
c. Anlatım biçimi ve tekniklerinin parçadaki işlevlerini tartışınız.

Yazarın Biyografisi

Ahmet Rasim
(1864-1932)

Ahmet Rasim (1864-1932): İstanbul'da doğdu. Bir süre mahalle mekteplerinde öğrenim gördükten sonra 1875'te girdiği Darüşşafaka'yı (Osmanlı Dönemi'nde açılan ilk parasız yatılı okul) birincilikle bitirdi. Posta ve Telgraf Nezaretinde memurluk, çeşitli okullarda öğretmenlik ve bir süre milletvekilliği yapmakla beraber esas olarak hayatının elli yılını gazetecilik yaparak geçirdi. Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemi'nin birçok gazetesinde yazıları yayımlandı.

Yazar, Servetifünun sanatçılarıyla aynı dönemde yaşamasına rağmen sanat anlayışı açısından bağımsız bir yol izledi. Ahmet Mithat Efendi gibi "*toplum için sanat*" anlayışıyla eserler verdi. Eserlerinde araştırmacı ve gözlemci yönünü kendine özgü üslubuyla birleştirerek İstanbul'u, buradaki yaşamı bütün renkleri, çeşitliliği ve canlılığıyla anlattı. Zengin bir söz dağarcığına sahip olan eserlerinde Türk toplumunun XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başındaki birçok özelliğini yansıttı. Hikâye, roman, şiir, tarih, gezi yazısı gibi türlerde de eser vermekle beraber fıkra, sohbet ve anı türünde yazdığı eserleriyle tanındı. *Ramazan Sohbetleri* (sohbet), *Eşkal-i Zaman, Cidd ü Mizah, Muharrir Bu Ya, Gülüp Ağladıklarım* (fıkra); *Falaka, Gecelerim, Muharrir-Şair-Edip* (anı); *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi* (tarih) yazarın başlıca eserleridir.

Hazırlık

1. "En büyük zenginlik kanaattir." sözünden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.
2. Aşağıda benzer konuları işleyen farklı metinler verilmiştir. Bu metinlerden hareketle insanın mutlu olması için nelerin gerekli olduğunu tartışınız.

Zenginlik bize ne iyilik eder, ne de kötülük: Her ikisi için de malzeme verir bize. Ondan daha güçlü olan ruhumuz malzemeyi dilediği gibi evirir, çevirir ve kullanır; mutlu ya da mutsuz oluşunun tek nedeni ve sorumlusu kendisidir.

Dış varlığımız tadını ve rengini iç varlığımızdan alır; nasıl ki giysilerimiz bizi kendi sıcaklıklarıyla değil bizim sıcaklığımızla ısıtırlar: Onu koruyup beslemektir yalnız görevleri. Onları soğuk bir bedene giydirirseniz, soğukluğu korur ve beslerler: Kar ve buz öyle saklanır...

Hiçbir şey kendiliğinden ne o kadar üzücüdür, ne de zor. Bizim gevşekliğimiz, güçsüzlüğümüzdür ona bu niteliği veren. Büyük ve yüksek şeyleri görebilmek için onlara göre bir ruhumuz olması gerekir; yoksa kendi çamurumuzu görürüz onlarda. Doğru bir kürek suda eğri görünür. Önemli olan bir şeyin görülmesi değildir yalnız, nasıl görüldüğü de önemlidir.

Montaigne, *Denemeler*

Kişisel mutluluğun bütün kaynaklarından belki en büyüğü, kendini zorlamadan, içten geldiği gibi birçok kimselerden hoşlanmaktır. Bize dost değil, düşman olan şeylere karşı da ilgi duymak mümkündür. Dünya geniş, yeteneklerimiz ise sınırlıdır.

Mutluluğun sırrı şudur: İlgilerinizi alabildiğine genişletiniz; sizi ilgilendiren insan ve şeylere karşı tepkilerinizin düşmanca değil, alabildiğine dostça olmasına bakınız.

Bertrand Russell, *Mutluluk Yolu*

Sevgili Dost,

Üzüntülerimiz, günlük hayatımızdaki ödevleri bile normal bir şekilde yapmamızı engelliyor. Kederin ağına takılan balıklar; çırpına çırpına ölüyorlar. Mutluluk bir seyahat şekli olması gerekirken, bir türlü ulaşılamayan hayali istasyonlar haline geliyor. Yüzlerimiz, hüznün yüzlerce elbisesinden hangisini seçeceğine bir türlü karar veremiyor. Aynı hava sıcaklığında bir gün üşürken, bir başka gün terleyebiliyoruz. Bir gün kahkahalarla güldüğümüz bir espriye, bir başka gün tebessüm etmekte zorlanıyoruz. Su bazen sıfır derecede donmuyor, bazen kaynamıyor yüz derecede.

O halde, *"Bizi mutlu kılan şey şartlardan çok, ruhumuzdur."* İstemekle değil, istememekle hür olan ruhumuz.

A. Ali Ural, *Posta Kutusundaki Mızıka*

İSTEMEYE DAİR

2. Metin

Dünyada insanların mesut olabilmesi için topu topu iki yol varmış. Bunlardan biri bütün istediklerini elde etmek ki şüphesiz bu fevkalade bir şeydir. İkincisi ise elde edebileceklerini istemesini bilmektir. Birincisi pek zor, her kula nasip olmaz bir mazhariyet olduğuna göre dünyaya böyle bir talih ile gelmeyenler, eğer akıllı iseler, ikinci yoldan gitmeli imişler.

Peki, akılsız iseler hangi yoldan gidecekler? diye soracağınızı tahmin etmiyorum. Çünkü dünyada kendisinin akılsız olduğunu kabul eden bir tek insan yoktur. Akıl bahsi açıldığı zaman, pek sevdiğim için sık sık tekrar ederim. Descartes filozofun meşhur bir sözü vardır. Der ki: Dünyada, insanlar arasında en iyi, en isabetli dağıtılmış olan şey akıldır. Hiç kimse ondan kendisine az düşmüş olduğunu iddia etmez. Herkes kendi aklından memnundur. Olsa olsa başkalarının akılsızlığından şikâyet eder. Ama galiba, hissemize kâfi miktarda akıl düşmüş olduğuna sahiden inandığımız içindir ki şu fani dünyada birçok talihsizliğe uğruyor, mesut olmak isterken bahtsızlıklara düşüyoruz.

Mesela sözü mesut olmaktan açtık. İnsanların istediklerini elde edemezlerse, elde edebileceklerini istemek suretiyle saadete kavuşacaklarını haber veren o eski atasözüne kaçımızın kıymet verdiğini hiç hesap ediyor muyuz? Akıllı insan şüphesiz atasözünün dediği gibi yapmalıdır. Buna rağmen çoğumuz elde edemeyeceğimiz şeyleri istemek yüzünden üzüntülere uğrayarak saadetimizi etrafımızdan uzaklaştırıyor, kaçırıyoruz.

Mesela bugün, sizin de tanıdığınız öyle aileler vardır ki kendi imkanlarını hiç hesaba katmadan başkalarını örnek tutarak onların sürdüğü hayatı sürmeye kalkmakta bu yüzden perişan olmaktadırlar.

(...) Eğlencelerin hiçbirini kaçırmamak, lüksün en pahalısına nail olmayı gaye edinmek, kendi seviyesinde olmayan insanların dolaştıkları yükseklikte uçmayı en tabii hak saymak gibi ölçüye gelmez istekler, ne yazık ki birçok aileleri her zaman, felakete değilse bile, sık sık talihsizliklere, bahtsızlıklara sürüklüyor.

Halbuki yine başka bir filozofun, deliliğe methiye yazmış olan meşhur Erasmus filozofun pek güzel olduğu kadar pek de doğru bir sözü vardır. "Kendi tabii hâlinde bulunan hiçbir varlık bahtsız olamaz." diyor. Yoksa insan, kanatları olmadığı için ve bir at da börek yiyemediği için bahtsız sayılabilirdi. Halbuki ne insan, kanatları olmadığı için bahtsızdır ne de at börek yiyemediği için. Yani her ikisi de bunları istemedikleri müddetçe tabii hâllerini muhafaza ederler ve bahtsızlığa uğramazlar. Ama bir insan tasavvur ediniz ki atın börek istemesi gibi yapamayacağı, hazırlamasına imkân olmayan bir şeyi gönlüne koyar ve onu istemeye başlarsa, işte o andan itibaren saadetin eşiğinden uzaklaşmış olur.

Ama rica ederim, yanlış anlaşılmasın, ben bunları söylemekle sözü "İnsanlar bir şey istemesinler" demeye getirmek niyetinde değilim. Bilakis dünyadaki ilerleme, medeniyet dediğimiz rahatlık seviyesi insanların bazı şeyleri istemeleri sayesinde elde edilmiştir. Fazla kazanmayı isteyiniz; çünkü bu, fazla çalışmak sayesinde mümkündür. Daha rahat bir hayat seviyesine yükselmeyi isteyiniz; çünkü bu sizin tabii hakkınızdır ve yine çalışarak bu isteğinize, hem de kısa zamanda nail olabilirsiniz. Fakat mesela günde yüz kuruş kazanabiliyorsanız bu kazancınızla günde bin kuruş kazananların hayatına ayak uydurmayı istemeyiniz. Günde on bin kuruş kazandığını duyduğunuz adamın yanı başında yer almaya heves etmeyiniz. Onun hayat şartlarına kendinizi uydurmak isterseniz işte o zaman bedbaht olursunuz. Siz bu kafada değilsiniz de aileniz, çocuklarınız bu kafada iseler hem kendilerini hem sizi bedbaht ederler. Kendi ana dilini layıkıyla bilmeyen adam şiir söylemeye kalkar, büyük şair olmak isterse alaya alınmaktan kendisini kurtaramaz. Halbuki kendi ana dilini iyice bilmeyen başka bir adam dilini öğrenmeye girişirse pekâlâ hedefine ulaşabilir.

Elde edemeyeceği kudretlere sahip olmak isteyen adam bedbaht olurken bir başkası sahip olduğu kudreti yavaş yavaş arttırarak mesut olabilir.

Ama bu mevzuda bütün mesele, pek tabiidir ki, insanın ancak yapabileceğini isteyecek bir aklıselime sahip olması, iradesini zapt etmeyi bilmesi etrafında toplanır. Bu da kolay işlerden değildir. Bilirsiniz, insanoğlu dünyaya geldiği andan itibaren, daha çelimsiz bir yavru iken, nefes almaya başlar başlamaz istemeye de başlar. Yemek ister, içmek ister, biraz daha büyüyünce etrafında neyi görürse ister. Verilmezse yaygarayı koparır. Bu yaygaraya dayanamayan ana babalar da çocuklarını susturmak için ona ne isterse vermek yolunu tutarlar. Fakat hiç de iyi etmezler, çünkü günün birinde onun istediğini veremeyecek duruma düşeceklerdir.

Bilmem bilir misiniz, pek meşhur hikâyedir: Kralın biri sevgili oğlunu daha küçük yaştan itibaren hiçbir isteğinden mahrum etmemeye karar vermiş. Ona bir mürebbiye tutarak "Benim çocuğum ne isterse vermek senin vazifendir" demiş. Bir müddet işler yolunda gitmiş. Fakat günün birinde bakmış ki çocuğu, sarayın bahçesinde "Ver" diye feryadı basıyor, mürebbiye de oturduğu yerde "Veremem" diye ayak diretiyor. Fena hâlde kızmış. Hemen onların yanına giderek terbiyeciye çıkışmaya başlamış:

— Sen benim emrimi nasıl olur da dinlemezsin? Ben sana bu çocuk ne isterse vereceksin, demedim mi? deyince mürebbiye:

— Öyle bir şey istiyor ki siz de veremezsiniz, demiş.

— Ne istiyor, söyle bakalım.

— Güneş havuza düşmüş, onu istiyor.

Hikâye belki biraz mübalağalıdır ama içinde bir hakikat payı da yok değildir. İnsanların istemesine daha küçük yaşlardan başlayarak makul sınırlar çizilmezse onlar büyüdükleri zaman evvela olmayacak şeyleri, sonra da yapamayacakları şeyleri istemekten kendilerini alamazlar. Çocuklarınızın bahtsız olmasını istemezseniz onları ancak elde edebilecekleri şeyleri istemeye alıştırınız.

Şevket Rado, *Eşref Saat*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

aklıselim: Sağduyu, sağduyu sahibi.

kâfi: Yeterli, yeterince.

mazhariyet: Erişme, elde etme.

mürebbiye: Bir çocuğun eğitim ve bakımıyla görevlendirilmiş kişi.

nail: Erişmiş, ele geçirmiş, başarmış, kazanmış, ulaşmış.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nde Sohbet

Cumhuriyet Dönemi'nde diğer düzyazı türlerinde olduğu gibi sohbette de yalın bir dil ve anlatım kullanılarak Anadolu insanına seslenmek amaçlanmıştır. İnsana ve yaşama dair her tür kavram ve olgu bu dönem sohbetlerinde ele alınmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Nurullah Ataç'ın (1898-1957) *Söyleşiler*, Şevket Rado'nun (1913-1988) *Eşref Saat*, Suut Kemal Yetkin'in (1903-1980) *Edebiyat Konuşmaları*, Ahmet Kabaklı'nın (1924-2001) *Sohbetler* adlı eserleri türün tanınmış örneklerindendir.

Yazar *İstemeye Dair* başlıklı sohbetinde insanların sahip oldukları imkânlara göre harcama yapmasını, güç yetiremeyecekleri hayallere kapılmamalarını tavsiye etmektedir. Karşılıklı konuşma havası içinde sorduğu sorulara cevaplar veren yazar, didaktik (öğretici) bir tutum benimsemiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *İstemeye Dair* adlı metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.

2. *"Ama bir insan tasavvur ediniz ki atın börek istemesi gibi yapamayacağı, hazırlamasına imkân olmayan bir şeyi gönlüne koyar ve onu istemeye başlarsa, işte o andan itibaren saadetin eşiğinden uzaklaşmış olur."* cümlesindeki "tasavvur etmek" sözünün anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahmininizin doğruluğunu kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
3. *Halbuki yine başka bir filozofun, deliliğe methiye yazmış olan meşhur Erasmus filozofun pek güzel olduğu kadar pek de doğru bir sözü vardır. "Kendi tabii hâlinde bulunan hiçbir varlık bahtsız olamaz." diyor.*

   Bu parçada adı geçen filozofun sözünden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.
4. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.
5. Metinden çocukların eğitimiyle ilgili nasıl bir sonuca ulaşılabilir? Açıklayınız.
6. Metinde anlatılanları, yaşadığınız ya da gözlemlediğiniz olay ve durumlarla karşılaştırınız.

Etkinlik

Peki, akılsız iseler hangi yoldan gidecekler? diye soracağınızı tahmin etmiyorum. Çünkü dünyada kendisinin akılsız olduğunu kabul eden bir tek insan yoktur. Akıl bahsi açıldığı zaman, pek sevdiğim için sık sık tekrar ederim. Descartes filozofun meşhur bir sözü vardır. Der ki: Dünyada, insanlar arasında en iyi, en isabetli dağıtılmış olan şey akıldır. Hiç kimse ondan kendisine az düşmüş olduğunu iddia etmez. Herkes kendi aklından memnundur. Olsa olsa başkalarının akılsızlığından şikâyet eder. Ama galiba, hissemize kâfi miktarda akıl düşmüş olduğuna sahiden inandığımız içindir ki şu fani dünyada birçok talihsizliğe uğruyor, mesut olmak isterken bahtsızlıklara düşüyoruz.

a. Yukarıdaki parçada yazarın bakış açısını belirleyiniz.
b. Bakış açısını belirlerken yazarın konuyu hangi açıdan ele aldığını, yönlendirme yapıp yapmadığını dikkate alınız.
c. Yazarın öznel veya nesnel davranıp davranmadığını değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

Şevket Rado (1913-1988)

Şevket Rado (1913-1988): Üsküp'te doğdu. Balkan Savaşı'nın başlaması üzerine ailesiyle birlikte İstanbul'a geldi. Ortaokul ve lise tahsilini İstanbul'da yapan yazar, lise son sınıftayken bir gazetede çalışmaya başladı. Liseyi bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine başladı. İkinci sınıftayken kaydını Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine aldırdı. Bu okuldan mezun olduktan sonra İstanbul'a dönerek 1939'dan itibaren çeşitli gazetelerde fıkra ve sohbet yazarlığına başladı. Bazı liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı. İstanbul Radyosunda *Aile Sohbetleri* adıyla haftalık konuşmalar yaptı. Çeşitli dergiler çıkardı. Elli yıllık gazeteciliğinde gösterdiği başarılardan dolayı 1987'de Burhan Felek Basın Hizmet Ödülü'nü aldı.

Sanat hayatına şiirle başlayan Rado, asıl ününü sohbet ve fıkra türünde yazdıklarıyla sağladı. Sade bir dil ve içten bir üslupla yazdığı eserlerinde iyimser bir bakışla insana ve hayata dair duygu ve düşüncelerini anlattı. Çok yönlü kişiliğini ve geniş kültürünü yazılarına başarıyla yansıttı. *Eşref Saat, Ümit Dünyası, Hayat Böyledir, Aile Sohbetleri* (sohbet); *50. Yılında Sovyet Rusya, Amerikan Rüyası* (gezi yazısı); *Hayat Ansiklopedisi* (ansiklopedi) yazarın başlıca eserleridir.

Hazırlık

Mizah anlayışının kişilere ve toplumlara göre değişmesinin nedeni ne olabilir? Tartışınız.

MİZAHTA EHLİYET

3. Metin

Görüyorum ki matbuat münakaşaları gittikçe bir şakalaşma hâlini alıyor; muharrirler şimdi münakaşa meydanına atılırken mizahı en keskin, en şaşmaz, en işleyici bir silâh olarak seçiyorlar, her hamlede bunu kullanmak istiyorlar. Kavuklu ile Pişekâr gibi karşılıklı söz atıp lakırdı yutturmak merakı -doğrusu- gazeteciliğin ciddiyetini bozuyor. Bunun da yeri, sırası, derecesi vardır. Bu da bir meslek, ihtisas, hatta fıtrat meselesidir. Her muharrir nüktedan, her gazeteci mizah-nüvis olamaz. Matbuat sade mesleği şaka, tarzı mizah, düşüncesi tuhaf olan insanların mahfili değildir. Mizahî yazıların, hiç şüphesiz, çok tesirli, çok yıkıcı, rakibini şaşırtıp sersemletici bir kudreti vardır; fakat muvaffak olmak şartıyla… Halbuki dünyada her şeyin biraz fenası, biraz kabası, biraz bozuğu çekilebilir, mizahın kusurlusu çekilemez. Latîfe olgun bir meyve gibi kemale erdirilip öyle ortaya konmak lâzım gelir. Mizah *Tercüme-i Telemak* gibi lügat kitaplarını karıştırmağa hâcet bırakırsa derhal en fena bir yazı derecesine düşer. Tahta siler gibi gacırtılı, iniltili, uzun, muğlâk, yorucu üslûpla da latîfe yapılamaz. İki Nasrettin Hoca fıkrası, davul, süpürge, teneke gibi üç tuhaf kelime bir araya getirilip (...) ortaya mizahi bir yazı çıkarmış olamayız. Münakaşa ettiğimiz şahıs bunlarla yıkılmaz, susturulmaz şaşırtılmaz. Hulâsa mizah güç bir iştir.

Ben hiç zarif, hiç nüktedan olmayan bir adamın kendisini hoş-gû zannetmesi kadar dünyada feci bir hâl tasavvur edemiyorum. Birinin elinde mükemmel bir alet, bir hücum, galebe, şöhret aleti olan latîfe-gûluk öbürünün elinde bir kutu boya olur, her satır yazı kendi yüzüne bir ayrı renk sürer, güldürür, gülünç eder. Her fıtrat mizah ve şakaya müsait değildir. Cebr ile latîfe yapılamaz; ıkına sıkına meydana çıkarılan mizah kadar gazetecilikte can sıkıcı, ruh üzücü, zevk bozucu bir hadise ben tasavvur etmiyorum. Ele alınca vücudunuzda ürpermeler koşturan galiz tuhaflıkları, gülme değil öğürtü veren kaba yazıları, tabiî, zaten bu bahisten hariç tutuyorum. Daha yüksek seviyeli gazeteciliğin mizahını tetkik ediyoruz; ben böyle gazetelerin mizahı sû-i istimal etmemesini istiyorum.

Evvelâ bilmemiz lâzım gelen bir mesele vardır, en temelli, canlı mesele: Mizah her aklın, her zekânın dokuyacağı bir kumaş değildir. Benim kudretim nasıl bugün ruhiyât üzerine yazı yazmağa erişmezse, sizin hilkatiniz de mizaha müteallik hoşça lakırdı marifetleri yapmağa müsait değildir. Ben cehlimi zorlamakla âlimâne makaleler belki yazarım, fakat zorbalıkla fıtratımı parçalayıp ortaya -hiç istidadım yokken- zarif, nüktedan bir muharrir şeklinde çıkamam. Bu muhakkak... O hâlde her eli kalem tutan nükteciliğe kalkarsa çıkaracağı meta çürük, kaba, katı bir şey olur.

İkincisi: Fıtraten gülünç olanlar tam mânasıyla mizah yapamaz. Mizah gülünç olmak değil, gülünç olanı görmek ve onu zarifâne anlatmaktır. Kendi gülünç olanın evvelâ kendini görmesi, kendine gülmesi, kendine güldürmesi lâzım gelir ki böyle biri daha hiçbir diyarda çıkmadı. Mizah muharriri şuurlu, muhakemeli bir adam olmalı; her hâlde ipsiz sapsız fikirleriyle, delidolu hareketleriyle,

darma dağınık meslekleriyle tanınmış insanların mizahı tuhaflık ve yavanlık derecesini geçemez. Kirli şeylerle, murdarlık ve hastalıklarla, mecra ve muzahrafât ile hulâsa mide bulandıracak, iç döndüren keyfiyetlerle yapılan mizahlardan muvaffakiyet beklemek bir nevi izzet-i nefis fıkdanıdır; bekleyen için de, beklediğin kimse için de…

(...) Her muharrir hicvi, mizahı, münakaşalarında hücum aleti olarak kullanmağa kalkmasa, zannediyorum, kendi hesabına kâr kaydetmiş olur. Bizde bir, iki kalem sahibi var ki nüktedanlığa ehil; bunlar her hangi mübahase veya münakaşada mizahı kullansalar bir kılıç gibi ona keskin hamleler yaptırabiliyorlar; en ağır bir bahis içinde meselâ horozdan, tavuktan dem vuruyorlar da ne latîf bir galebe temin ediyorlar. Bunu ben, siz, onlar, herkes, hepimiz yapamayız.

Her hâlde mizahı pespayeleştirmemek için onu ehlinin elinde kullanılır görmeliyiz. Bu yazıda kimseyi kasdetmiyorum. Nafile sevinenler olmasın; nazik bir sanatın kabalaştırılması gücüme gidiyor da umumî bir nazarla fikrimi söylüyorum. Adi tuhaflıkların baş sedirde yer bulması fikren henüz yükselemediğimize kuvvetli bir şahittir. Mizah milletlerin zevkine miyar olur. Gülüşüne bakarak ben bir adamın fikren yüksekliğine hat çizebilirim. Kabalıklara saff-ı niâlde bile yer göstermek çok fazla ikramdır. Fakat zarif nükteler, asıl mizah, her yere, aile cemiyetlerinden darülfünun kürsülerine, vükelâ meclislerine, ulema sohbetlerine kadar girer; girmelidir.

Mizah süpürge sopası değildir, vurmak, dövmek, kaba kaba güldürmek için kullanılsın… Bu bir fırçadır, dimağımızın yorucu ilim ve hayat yollarında topladığı tozları alır; nazik, ince bir iştir. Mizah haşhaş yağı gibi yutulmaz, hazmolmaz, bulanık, sıvaşık bir mâyi de değildir, kirletmez, lekelemek için kullanılsın... Bu bir şuruptur, ağır yemeklerin üzerine nefis râyihasıyla yudum yudum içilir, tadına kanılmaz. Buruk bir muşmula gibi yüz ekşittiren tuhaflıklar, müstekreh bir koku gibi insanı tıkayan nüktedanlıklar ne zaman bir derece revaçtan geri kalırsa zevk hususunda da bir adım ileri gitmiş oluruz.

Hangi ilmin, hangi fennin, hangi sanatın adı anılınca altından: "Bende ondan da var!" diye fırlayan simaların azlığı matbuat için ferahlıktır. Mizahta da ehliyet, kabiliyet şarttır. Gazetecilikte hepimiz yerimizi bilsek muhakkak daha rahat eder, daha iyi iş görürüz. Horozun bülbüllüğe, kedinin tilkiliğe merak salmasını aklım almıyor.

Refik Halit Karay

***Yeni Türk Edebiyatı Metinleri*, Hazırlayan: İnci Enginün-Zeynep Kerman**

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

darülfünun: Üniversite.

fıkdan: Yokluk.

galiz: Kaba ve çirkin, iğrenç.

hilkat: Yaradılış, fıtrat.

hoş-gû: Hoş konuşan, tatlı dilli.

hulâsa (hülasa): Özet.

istidat: Yetenek.

izzet-i nefis (izzetinefis): Öz saygı.

latîfe (latife): Şaka.

latîfe-gûluk: Konuşma üslubunda şakacılık.

mahfil: Toplantı yeri.

Mâyi (mayi): Sıvı.

miyar: (metinde) Ölçüt, ölçü.

mizah-nüvis: Eğlenceli, mizahi yazılar yazan.

muharrir: Yazar.

muzahrafât: (metinde) Yaldızlı pislikler, süslü yalan sözler.

mübahase: Bir konu hakkında iki veya daha çok kişinin karşılıklı konuşması.

müstekreh: İğrenç.

nüktedan: Nükteli.

râyiha (rayiha): Güzel koku.

saff-ı niâl: (metinde) Bir mecliste oturulacak yerlerin en aşağısı.

vükelâ: Osmanlı Devleti'nde bakanlar, vekiller.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Fıkra

Fıkra; gazete ya da dergilerde günlük olayların, ülke sorunlarının değerlendirildiği; sanat, spor, bilim ve kültür alanındaki düşüncelerin rahat ve samimi bir üslupla ortaya konduğu yazı türüdür. *Mizahta Ehliyet* adlı metinde olduğu gibi fıkralarda düşüncelerin kanıtlanması gerekmez. Kişisel görüşler kısa, özlü bir biçimde yazıya aktarılır:

Mizah süpürge sopası değildir, vurmak, dövmek, kaba kaba güldürmek için kullanılsın... Bu bir fırçadır, dimağımızın yorucu ilim ve hayat yollarında topladığı tozları alır; nazik, ince bir iştir. Mizah haşhaş yağı gibi yutulmaz, hazmolmaz, bulanık, sıvaşık bir mâyi de değildir, kirletmez, lekelemek için kullanılsın... Bu bir şuruptur, ağır yemeklerin üzerine nefis râyihasıyla yudum yudum içilir, tadına kanılmaz.

Günlük siyasi, toplumsal, ekonomik gelişmelerin yorumlandığı fıkralarda yazar; okur kitlesinin düşüncelerini yönlendirme amacındadır. Bu nedenle fıkra yazarı kendini devamlı yenilemeli, bilgi birikimini üst düzeyde tutmalıdır.

Köşe yazısı olarak da bilinen fıkra türü, nükteli ve güldürücü hikâyecik olan fıkra ile karıştırılmamalıdır. Sohbet ve fıkra türünde yazılan yazılar daha çok gazete ve dergilerde yayımlanır, daha sonra yazarları tarafından kitaplaştırılabilir.

Fıkra-Sohbet Farkı

* Fıkrada yazar, *Mizahta Ehliyet* adlı metinde olduğu gibi bir görüş veya düşünceye bağlı olarak okur kitlesini yönlendirmeye çalışırken sohbette *İstemeye Dair* adlı metinde olduğu gibi kişisel duygu ve düşüncelerini paylaşmayı amaçlar.
* Sohbette yazar, okuyucu ile sohbet ediyormuş gibi karşılıklı konuşma üslubuyla yazarken fıkrada düşüncelerini serbestçe aktarır.

Cumhuriyet Öncesinde Fıkra

Fıkra, Türk edebiyatına Tanzimat Dönemi'nde girmiştir. Bu dönemde yazılan fıkralarda hürriyet, eşitlik, adalet, kanun gibi toplumsal temalar ele alınmış; dönemine göre halkın anlayacağı bir dil kullanılmaya çalışılmıştır.

Gazete çevresinde oluşan bu yazı türünün ilk örneklerini İbrahim Şinasi, Namık Kemal ve Ahmet Mithat Efendi vermiştir. Sonraki dönemlerde onları Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Rasim, Ahmet Haşim, Refik Halit Karay, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ziya Gökalp gibi yazarlar takip etmiştir.

Refik Halit Karay; *Mizahta Ehliyet* adlı yazısında kendi mizah anlayışını ortaya koyarken mizahın bir yaradılış ve yetenek işi olduğunu, herkesin nitelikli mizah yapamayacağını vurgulamaktadır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Mizahta Ehliyet* adlı metinde, *Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları* başlığında verilenler dışında anlamını bilmediğiniz kelimelerin anlamlarını kaynaklardan yararlanarak öğreniniz.
2. Metinde yazar, yanlış mizah anlayışını nasıl eleştiriyor? Metinden örnekleyerek açıklayınız.
3. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

Açık ileti	
Örtük ileti	

4. Metinde geçen "*Fıtraten gülünç olanlar tam mânasıyla mizah yapamaz. Mizah gülünç olmak değil, gülünç olanı görmek ve onu zarifâne anlatmaktır.*" sözüyle ne anlatılmak istenmiştir? Açıklayınız.
5. Metinde geçen *"Mizah süpürge sopası değildir, vurmak, dövmek, kaba kaba güldürmek için kullanılsın... Bu bir fırçadır, dimağımızın yorucu ilim ve hayat yollarında topladığı tozları alır; nazik, ince bir iştir."* sözünde mizahın işleviyle ilgili vurgulanmak istenen nedir? Belirtiniz.
6. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özellikleri nelerdir? Tespit ediniz.
7. Metinde öne sürülen düşüncelerden hangilerine katılıp hangilerine katılmadığınızı gerekçelendirerek ifade ediniz.

Etkinlik

Düşünceyi somut kılmak için örneklerden yararlanmaktır. Amaç, anlatılanların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır.

Aralarında benzerlik ya da karşıtlık bulunan varlık veya kavramların bu özelliklerinin ortaya konmasıdır. Anlatılanlar, kavramlar arasındaki benzer ve farklı özellikler yardımıyla daha anlaşılır hâle gelir.

Soyut kavramların somut bir varlıkmış gibi anlatılmasıdır. İstiare, kişileştirme, benzetme gibi sanatlar yardımıyla sağlanır. Benzetilen varlığın kimi özellikleri yardımıyla soyut kavram, zihinde canlanır ve anlam kazanır.

a. *Mizahta Ehliyet* adlı metinden yukarıdaki bilgilere uygun örnekler bulunuz.
b. Bulduğunuz örneklerde kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz.
c. Bu düşünceyi geliştirme yollarının metindeki işlevini değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

Refik Halit Karay (1888-1965)

Refik Halit Karay (1888-1965): İstanbul'da doğan yazar, ilköğrenimini Şemsü'l-Maârif Mektebinde, ortaöğrenimini Galatasaray Sultanisinde yaptı. Daha sonra girdiği Hukuk Mektebini yarıda bırakarak Robert Kolejde Türkçe öğretmenliği, Maliye Nezaretinde kâtiplik görevlerinde bulundu. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra gazeteciliğe başladı. Yazıları dönemin gazete ve dergilerinde yayımlandı.

Fecriati topluluğuna katılan yazar, mizah dergilerine Kirpi mahlasıyla yazdığı mizahi hicivleriyle tanındı. Sonraki yıllarda Millî Edebiyat anlayışına uygun eserler vererek yazarlık hayatını sürdürdü. Hikâye, roman, tiyatro, anı, makale, fıkra, sohbet vb. türlerde eserler verdi. Kendine özgü üslubu ve üstün gözlem yeteneğiyle Türk edebiyatında olay hikâyeciliğinin öncüleri arasında yer aldı. Eserlerinde realist akıma bağlı olarak Anadolu'nun yanı sıra yakından tanıdığı Orta Doğu coğrafyasının da kültür ve yaşamını başarıyla yansıttı. *Memleket Hikâyeleri, Gurbet Hikâyeleri* (hikâye); *İstanbul'un İçyüzü, Yezidin Kızı, Çete, Sürgün, Nilgün, Yeraltında Dünya Var, Bugünün Saraylısı, İkibin Yılın Sevgilisi* (roman); *Ay Peşinde, Bir İçim Su* (anı-sohbet-fıkra); *Kirpinin Dedikleri* (mizahi hiciv) yazarın başlıca eserleridir.

Hazırlık

1. Bugün dünya büyük bir köydür, sözünden ne anlıyorsunuz?
2. Köşe yazısı okumak kişiye neler kazandırabilir? Tartışınız.

4. Metin

80 Gün 64 Saat

Bir telgraf haberi, tayyare ile devri âlem seyahatinin 64 saate indiğini haber veriyor!

Jül Vern'in meşhur kitabını hatırlarsınız elbet: 80 günde devrialem!..

Daha düne kadar, bir romancının hayalinde yaşıyan bu 80 gün, artık hakikat bile değil! Yirminci asrın sür'ati karşısında, hayal geride kaldı!

Şimdi "Dünya ne kadar küçükmüş" diyen eski Türk hakanına hak veriyorum. Şu uçsuz bucaksız boşluk içinde, 64 saatte devredilebilen bir dünya üstünde dolaşmak beni korkutuyor. Küreksiz, dümensiz bir tekne içerisinde büyük denizlere düşmüş gibi..

Çocukluğumuzda, coğrafya kitaplarında okuduğumuz o tul daireleri, arz daireleri, meğer harp sonu neslinin şeytanî zekâsı elinde tahta çember nevinden adî bir oyuncakmış!

Anlıyorum: Kendi hudutları içine sığmıyan devletler, artık pek az sonra, dünya hudutları içine bile sığamaz hale gelecekler.. Böyle 64 saatte devredilebilen bir cihan, kaç cihangire dayanabilir ki?

Meğer, denizleri kalyonlar, kıt'aları kervanlarla aşan cedlerimizin devrinde dünya dünya imiş!

Yarının nesilleri, hiç şüphe yok, Afrika çöllerinde sömürge arıyan medenîler gibi, aylarda, güneşlerde, yıldızlarda, müstemleke arayacaklardır: İnsan, bunun için kanatlanıyor!

Sabah kahvaltısını Avrupa'daki evinde, öğle yemeğini Asya'daki dostunda, akşam taamını Afrika'daki ahbabında yedikten sonra, gece Amerika'daki bir suareye yetişebilen insan için, dünya ne sıkıcı bir mahpestir!

Artık ayaklarımızın altında bir meşin top kadar âciz yuvarlanan şu zavallı toprak parçası üstünde yaşamaktan utanıyorum!.

Yusuf Ziya Ortaç, *Ocak*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

arz daireleri: Enlem daireleri.

kalyon: Yelkenle ve kürekle yol alan savaş gemilerinin en büyüğü.

mahpes: Hapishane, cezaevi, zindan.

müstemleke: Sömürge.

taam: Yemek, yiyecek.

tul daireleri: Boylam daireleri.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nde Fıkra

Cumhuriyet Dönemi'nde gazete ve dergilerin çoğalması ile fıkra türündeki yazılar daha çok görülmeye başlanmıştır. Bu dönem fıkralarında yazarlar; sade bir dil ve anlatımla güncel, siyasi, sosyal konularda düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Cumhuriyet Dönemi'nde Peyami Safa, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı Atay, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Sabri Esat Siyavuşgil, Ercüment Ekrem Talu (1888-1956), Burhan Felek (1889-1982), Haldun Taner, Attila İlhan, Ahmet Kabaklı, İlhami Soysal (1928-1992), Ergun Göze (1931-2009) gibi yazarlar fıkra türünde yazılar kaleme almışlardır.

Yusuf Ziya Ortaç, *80 Gün 64 Saat* adlı yazısında yaşadığı dönemdeki güncel bir haber üzerine düşüncelerini dile getirmektedir. Yazar, söz konusu haber üzerine düşüncelerini ortaya koyarken geleceğe yönelik bazı öngörülerde de bulunmaktadır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *80 Gün 64 Saat* adlı metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.
2. Metinde geçen *"Yirminci asrın sür'ati karşısında, hayal geride kaldı!"* sözünden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.
3. Metinde yazarın öznel veya nesnel bir tutum sergileyip sergilemediğinden hareketle öğretici metinlerde yazarın bakış açısı ile ilgili neler söylenebilir? Belirtiniz.
4. Metinde yazarın geleceğe ilişkin ne gibi tahminlerde bulunduğunu ve bunlara katılıp katılmadığınızı nedenleriyle birlikte ifade ediniz.
5. *80 Gün 64 Saat* adlı metni *İstemeye Dair* adlı metinle tür, biçim, üslup ve içerik açısından karşılaştırınız.
6. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

Açık ileti	
Örtük ileti	

Etkinlik

a. *80 Gün 64 Saat* adlı metinde anlatılanların metnin yazıldığı dönemin gerçekliğiyle örtüşüp örtüşmediğini belirleyiniz.

b. Bu belirlemeden öğretici metinlerle ilgili nasıl bir yargıya ulaşılabilir? Tartışınız.

Yazarın Biyografisi

Yusuf Ziya Ortaç (1895-1967)

Yusuf Ziya Ortaç (1895-1967): İstanbul'da doğdu. İstanbul Vefa İdadisini bitirdi. Darülfünun-ı Osmaninin (İstanbul Üniversitesi) açtığı sınavı kazanarak edebiyat öğretmeni oldu. İzmit ve Galatasaray Liselerinde edebiyat öğretmenliği yaptı. Bir dönem milletvekilliği görevinde bulundu.

Edebiyat hayatına aruzla yazdığı şiirlerle başlayan sanatçı, Ziya Gökalp'ın etkisinde kalarak şiirlerini heceyle yazmaya başladı. Beş Hececiler adıyla anılan edebî topluluğa katıldı. Sanat yaşamını bu topluluğun anlayışı doğrultusunda Anadolu'yu ve Anadolu insanını ele alan eserler vererek sürdürdü. Topluluğun bir diğer üyesi Orhan Seyfi Orhon'la birlikte *Akbaba* adlı mizah dergisini çıkardı. Çeşitli gazetelerde fıkra yazarlığı yaptı. Düzyazılarını genellikle mizahi hiciv tarzında yazdı. Şiir, tiyatro, roman, antoloji, gezi yazısı türünde eserler verdi. *Akından Akına, Âşıklar Yolu, Cenk Ufukları, Yanardağ, Bir Selvi Gölgesi, Bir Rüzgâr Esti* (şiir); *Binnaz, Nikâhta Keramet* (tiyatro); *Üç Katlı Ev* (roman); *Beşik, Ocak* (fıkra); *Göz Ucuyla Avrupa* (gezi yazısı); *Halk Edebiyatı Antolojisi* (antoloji) sanatçının başlıca eserleridir.

Dil Bilgisi

1. a. Aşağıdaki cümlelerin öge çözümlemelerini cümlelerin altındaki boşluklara yapınız.

Dünyada insanların mesut olabilmesi için topu topu iki yol varmış.

....

Günde on bin kuruş kazandığını duyduğunuz adamın yanı başında yer almaya heves etmeyiniz.

....

Elde edemeyeceği kudretlere sahip olmak isteyen adam bedbaht olurken bir başkası sahip olduğu kudreti yavaş yavaş arttırarak mesut olabilir.

....
....

Adi tuhaflıkların baş sedirde yer bulması fikren henüz yükselemediğimize kuvvetli bir şahittir.

....

Artık ayaklarımızın altında bir meşin top kadar âciz yuvarlanan şu zavallı toprak parçası üstünde yaşamaktan utanıyorum!.

....
....

Sofralıklar gitti mi? diye telaş gösteren zatlar çokça idi.

....

Vakti saadette fukarayı sâbirin kafilesini teşkil eden Ashabı Suffa'ya edilen yiyecek yardımı sonraları, bin güçlük, bin zahmet ile açtığımız aşhanelerin elbette mükemmeli olan imaretlere dönüşmüştü.

....
....

b. Yukarıdaki cümlelerde hangi ögelerin vurgulandığını belirleyiniz.

2. Aşağıdaki parçada geçen birleşik kelimelerin yazımıyla ilgili kuralları belirleyiniz.

Ben hiç zarif, hiç nüktedan olmayan bir adamın kendisini hoş-gû zannetmesi kadar dünyada feci bir hâl tasavvur edemiyorum. Birinin elinde mükemmel bir alet, bir hücum, galebe, şöhret aleti olan latîfe-gûluk öbürünün elinde bir kutu boya olur, her satır yazı kendi yüzüne bir ayrı renk sürer, güldürür, gülünç eder.

3. Aşağıdaki parçada noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını belirleyiniz.

İkincisi: Fıtraten gülünç olanlar tam mânasıyla mizah yapamaz. Mizah gülünç olmak değil, gülünç olanı görmek ve onu zarifâne anlatmaktır. Kendi gülünç olanın evvelâ kendini görmesi, kendine gülmesi, kendine güldürmesi lâzım gelir ki böyle biri daha hiçbir diyarda çıkmadı. Mizah muharriri şuurlu, muhakemeli bir adam olmalı; her hâlde ipsiz sapsız fikirleriyle, delidolu hareketleriyle, darma dağınık meslekleriyle tanınmış insanların mizahı tuhaflık ve yavanlık derecesini geçemez.

YAZMA ÇALIŞMALARI

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Sohbet ve Fıkra Yazma Aşamaları

1 Hazırlık

a. Konu ve ana düşünceyi belirleme
b. Metinde kullanılacak bilgi, düşünce, mizah, anekdot, anı, örnek vb. belirleme
c. Gündemle ilişki kurma

2 Planlama

Metnin temel bölümlerini ve bu bölümlerde değinilecek bilgi ve düşünceleri sıralama

3 Taslak metni oluşturma

Metni birimler, bölümlemeler; başlık ve varsa alt başlıklar hâlinde yazma

4 Metni düzeltme ve geliştirme

a. Metin tutarlılığını değerlendirme
b. Anlatım bozukluklarını düzeltme
c. Yazım ve noktalama hatalarını düzeltme

5 Paylaşma

Metni sınıfta okuma, panoda sergileme; elektronik ortamlarda, kitap, dergi ve gazetelerde yayımlama; yarışmalara katılma gibi yollardan herhangi biriyle paylaşma

b. Yazma Sürecini Uygulama

Etkinlik

Sohbet ve fıkra yazma aşamaları doğrultusunda güncel bir konu hakkında bir sohbet veya fıkra yazınız. Yazma çalışmanızda aşağıdaki uyarıları dikkate alınız.

- Duygu ve düşüncelerinizi farklı cümle yapıları ile ifade ediniz.
- Duygu ve düşüncelerinizi açık ve etkili biçimde ifade eden paragraflar yazınız.
- Yazılarınızı cümle ve paragraflar arasındaki ilişkileri dikkate alarak yazınız.
- Yazılarınızı iyi bir anlatımda bulunması gereken özellikleri dikkate alarak yazınız.
- Yazdığınız metni başkalarıyla paylaşınız.
- Ürettiğiniz ve paylaştığınız metinlerin sorumluluğunu üstleniniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Türklerde Sohbet Kültürü

Türklerde sohbet kültürünün kökleri XIII. yüzyıl Anadolu'sundaki Ahi Teşkilatına hatta daha eskilere kadar uzanmaktadır. Ekonomik, askerî ve sosyal bir yapılanma olan Ahi Teşkilatının üyeleri akşamları zaviyelerinde toplanarak yemek yer, sohbet eder, eğlenirdi. Bu toplantılarda yeme içme, oturup kalkma ve güzel konuşmaya ilişkin kurallar uygulanır ve öğretilirdi. Ayrıca bu sohbetlerde anlatılan menkıbeler ve fütüvvetnamelerle belli bir dünya görüşünün oluşturulması ve sonraki kuşaklara aktarılması sağlanırdı. Sohbet geleneği, daha sonraki yüzyıllarda da farklı biçim ve adlarla Türk toplumunda varlığını sürdürerek günümüze kadar gelmiştir. Sohbetler; genellikle değerlere ve toplumsal kurumlara destek verme, kültürel unsurları genç kuşaklara aktarma, yardımlaşmayı yayma, ortak bir toplumsal kimlik oluşturma, kişiye aidiyet duygusu verme ve hoşça vakit geçirme gibi işlevlere sahiptir.

Etkinlik

Sınıfta arkadaşlarınızla dostluk konulu bir sohbet gerçekleştiriniz. Sohbetinizi deyim, atasözü, vecize, kısa hikâye, anı, şiir, fıkra gibi unsurlarla zenginleştiriniz.

ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1-4. soruları Ergun Göze'nin *Ey İnsan!* adlı yazısından alınan aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Çok uzun yoldan geliyorsun. Büyük ümitlerle yola çıktın. Amma her adımının sonu boşa yorgunluk, her zaferinin meyvesi acı bir hezimet oldu. Dönüp de arkana bir bak... Taş devrinden mağaralardan başka birşey göremiyorsun. Ya önünde? Önünde ne var? Çimento, dinamit ve cehennem gayyâsı... Gittikçe susamaktasın. İçtikçe susamaktasın. Fezayı keşfettin... Fezaya çıktın... Amma içinin fezasını kaybettin. Daraldın. Bunaldın. Ey insan muhatabın da, kendi kendine hasbıhal edecek halin de kalmadı.

Ay'a gittin, mehtabı kaybettin.

Venüs yolundasın, ufk'u kaybettin, ufkunu.

Maddeye hakim oldukça kendine mahkûm hale geliyorsun.

Şairin "Bir trilobitken duydum melali" bir başka şairin "melali anlamayan nesle aşina değiliz" diye anlattığı o ince ruh halini unuttun, silâh imalâtının kaba gürültüleri arasında, milyonlarca insanın canhıraş feryadını bile duymaz oldun.

Taş devrinde kendini korumak için öldürürdün, kan dökerdin. Endüstri devrinde ise, endüstri aşkına kan döküyorsun. Belki terakki dediğin şey budur. Ne dersin?

Başlangıcında bu yolun, daha ulvî adımların vardı. İlgi aramak için çıkmıştın yola. Bu bahçeye gül koklamak için girmiştin. Amma, bilginin meyvesini bulunca kendisini bıraktın. Gülü koklamaktan da vazgeçtin (...). Sonra da, sunî yollarla, kimyevî usûllerle gül esansları imâl ettin, şişeledin. Gülü de böylece kahrettin.

Sana hataların önceden haber verilmişti. Boyun büküp hiç bana daha önce ihtar edilen hataları yapar mıyım? Beni yaratanın sözünden çıkar mıyım dedin. Amma, sonunda kendine güven geldi, yeni yollar keşfettiğini sandın, her adımından sonra önüne çıkan yeni bahçeler, zehirli meyveleriyle sana doğduğun, büyüdüğün kutlu bahçeleri unutturdu. Yola çıkarken verdiğin sözü de unuttun. Yolların, gecelerin tehlikelerle dolu olduğunu da.

Elektriği buldun amma, bak şimdi onu bulduğun günkü sevincini bile unutmuş bulunuyorsun. Çünkü elektrik, senin içinde bulunduğun, içinde büyüyen geceyi aydınlatmadı. Karanlığını yenemedi. Çünkü ışığı bulurken nûr'u kaybettin. Şimdi çok aydınlık bir karanlık içinde kaldın. Bunun da çaresi yok değil mi?

İlk fetihlerini at üstünde yapmıştın. Bu sana kâfi gelmedi. Makineyi yaptın. Amma şimdi, bak makine seni fethediyor. Sen atı ehlileştirmiştin amma makine seni vahşileştirdi. Acaba kendi yaptığın makineyi ehlileştirebilecek misin?

(...)

Ey insan sana desem ki "Biraz geriler misin?" Bilirim gerilemezsin. Hiç olmazsa "dur" diyeyim. Düşünmek için. "Dur ve düşün".

1. **Metnin türünü belirleyiniz.**
2. **Metinde yazarın konuya ve okuyucuya yönelik tavrını değerlendiriniz.**
3. "Ey insan muhatabın da, kendi kendine hasbıhal edecek halin de kalmadı." **cümlesinin ögelerini bulunuz.**

4. İlk fetihlerini at üstünde yapmıştın. Bu sana kâfi gelmedi. Makineyi yaptın. Amma şimdi, bak makine seni fethediyor. Sen atı ehlileştirmiştin amma makine seni vahşileştirdi. Acaba kendi yaptığın makineyi ehlileştirebilecek misin?

Yukarıdaki cümlelerdeki noktalama işaretlerinin kullanılma amaçlarını belirleyiniz.

5. Sohbet türünde metin oluşturmak isteyen biri aşağıdakilerden hangisine <u>başvurmaz</u>?

A) Anlattıklarını kanıtlama yoluna gider.

B) Yazısını gazete ve dergilerde yayımlar.

C) Yazısında mizahi fıkralardan yararlanabilir.

D) Yazılarında, senli benli konuşma üslubu kullanabilir.

E) Sanat dünyasındaki gelişmeleri yakından takip eder.

6. Sana yapılmasını istemediğini sen de başkasına yapma... Kolay gibi gözükür, ama kolay değildir bu. Birçok kimselerin "Ahlak... ahlak..." diye yasalar, kurallar uydurmağa çalışmaları da zaten bunun kolay olmaması yüzündendir. Size yapılmasını istemediğiniz işi siz de başkasına yapmıyacaksınız, yani kendinizi onun yerine koyacaksınız, bencilliğinizden silkineceksiniz, sizin bir etiniz, kemiğiniz olduğu gibi onun da bir eti, kemiği olduğunu, onun da acılar duyabileceğini düşüneceksiniz. O kadar da değil: Size yapılmasını istemediğiniz birtakım şeyler var, siz de onları kimseye yapmıyorsunuz, yetmez ki bu. Belki o adam kendisine başka şeylerin de yapılmasını istemiyor, sizin aldırmayacağınız bazı şeylerden sinirleniyor, kendinizi onun yerine koyacaksınız, o sinirlenmeyi anlıyacaksınız, acısını hayal edeceksiniz, artık o adama o işleri de yapmayacaksınız.

Nurullah Ataç, *Ahlak*

Yukarıdaki metinden hareketle fıkra türüyle ilgili aşağıdakilerden hangisine <u>ulaşılamaz</u>?

A) Kişisel görüşler dile getirilmiştir.

B) Okuyucuları yönlendirme amaçlanmıştır.

C) Rahat ve samimi bir dil kullanılmıştır.

D) Düşünceleri kanıtlama amacı güdülmüştür.

E) Güncel bir konu ele alınmıştır.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, ögelere ayırmada yanlışlık yapılmıştır?

A) Mizah / her aklın, her zekânın dokuyacağı bir kumaş değildir.

B) Akıllı insan / şüphesiz / atasözünün dediği gibi / yapmalıdır.

C) Birden / etrafımızda / dünyanın bütün manzaraları / değişti.

D) Dünyanın güzelliğinden / korkmaya / başlamıştık.

E) Dünyada, insanlar arasında en iyi, en isabetli dağıtılmış olan şey / akıldır.

8. Gazete, aşağıdaki türlerden hangisinin gelişiminde etkili olmuştur?

A) Hikâye B) Anı C) Fıkra D) Roman E) Günlük

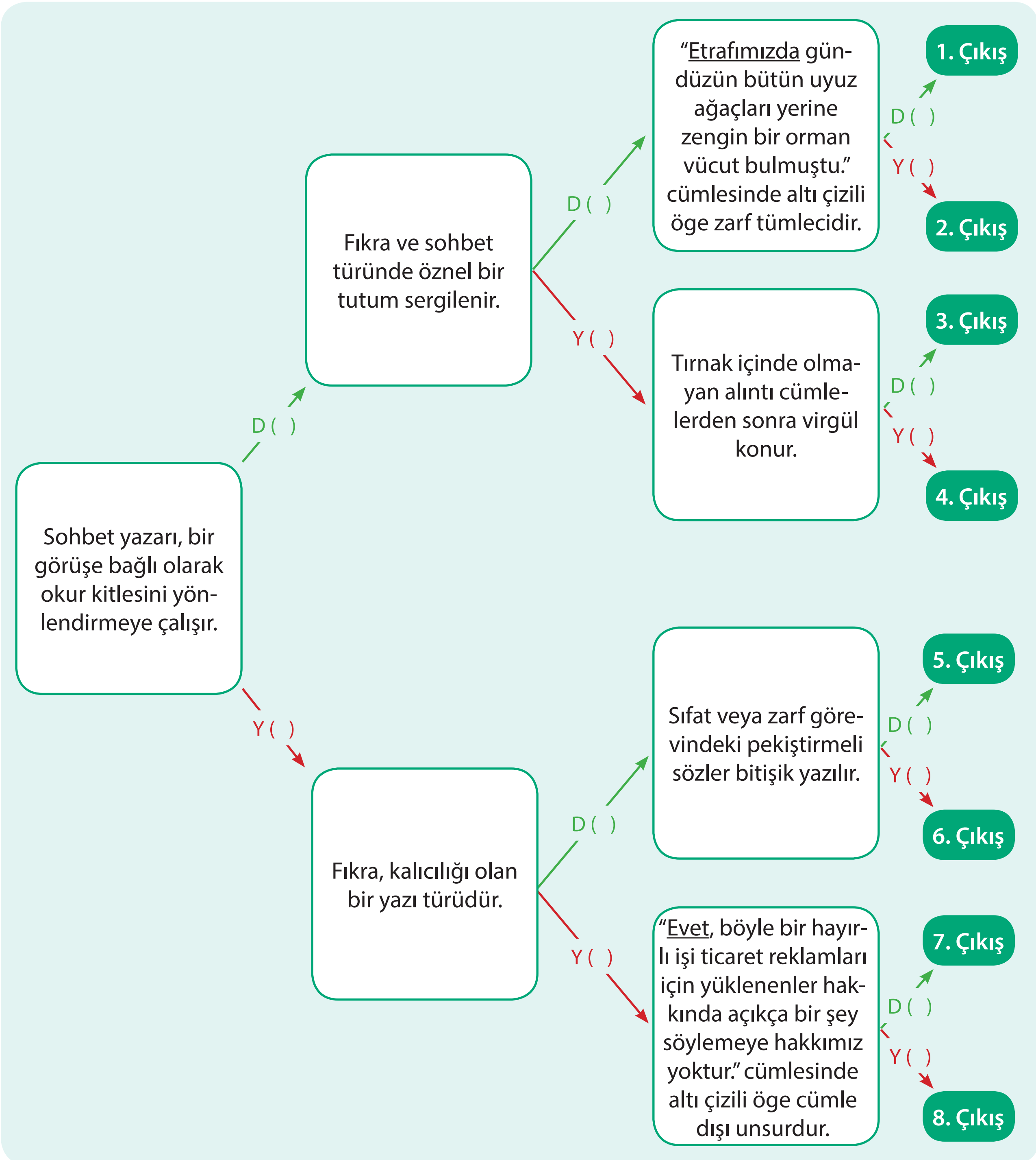
9. Herkesin gözü ve kulağı haberlerden, dizilerden, reklamlardan çok, hava raporlarında (I) Yarınki yazgımız kara kış mı (II) yoksa ılık hava mı olacak (III) Dersaadet'e ilk defa gelen bir yabancı, Sefiri Kebir Cevdet Paşaya (IV) "İstanbul'un iklimi nasıldır paşam?" diye sormuş (V)

Haldun Taner, *Koyma Akıl, Oyma Akıl*

Yukarıdaki parçada numaralanmış yerlerden hangisine soru işareti (?) konulması uygun olur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

10. Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayıp, cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

6. ÜNİTE

ROMAN

Ünite İçeriği

Cumhuriyet Dönemi'nde roman (1923-1950)

Cumhuriyet Dönemi'nde roman (1950-1980)

Modernizm akımı

Dünya edebiyatında roman

Anlatım bozuklukları, yazım ve noktalama çalışmaları

Okunan bir roman hakkında inceleme ve değerlendirme yazısı yazma

Bir romanı sinemaya uyarlanmış hâliyle karşılaştırma

Amaç

Cumhuriyet Dönemi'nde roman türünün gelişimini kavramak

Modernizm akımının özelliklerini kavramak

Roman türünün dünya edebiyatındaki gelişimini tanımak

Anlatım bozukluklarının nedenlerini, yazım ve noktalama kurallarını kavramak

Okunan bir roman hakkında değerlendirme yazısı yazma becerisi kazanmak

Bir romanı sinemaya uyarlanmış hâliyle karşılaştırma becerisi kazanmak

OKUMA ÇALIŞMALARI

Hazırlık

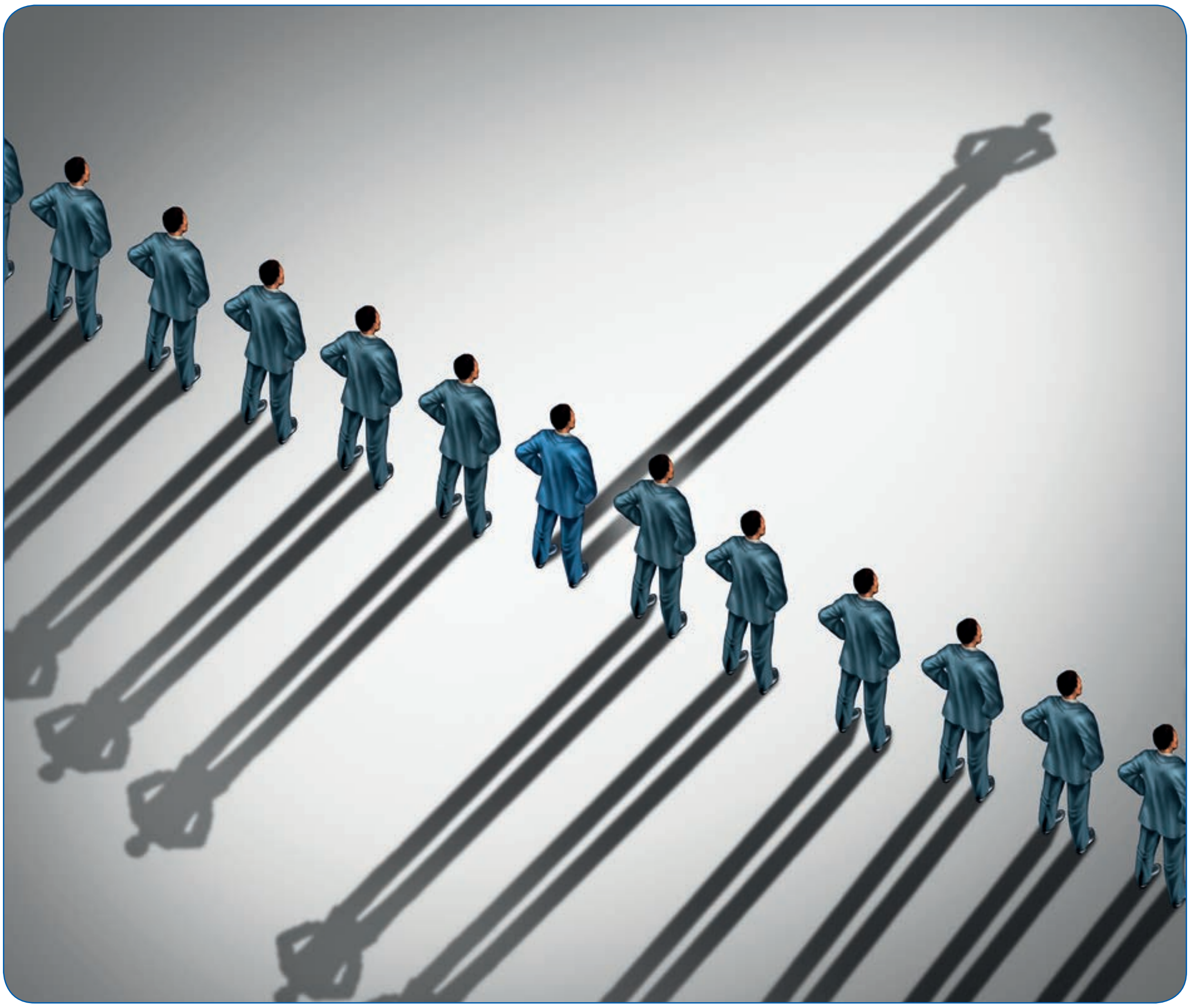
1. Aşağıdaki metinden hareketle aydınların ve gençlerin milletlerine karşı sorumluluklarının neler olduğunu tartışınız.

Aydınlarımız milletimi en mutlu millet yapayım derler. Başka milletler nasıl olmuşsa onu da aynen öyle yapalım derler. Fakat düşünmeliyiz ki, böyle bir görüş hiçbir devirde başarılı olmuş değildir. Bir millet için mutluluk olan bir şey diğer millet için felâket olabilir. Aynı neden ve şartlar birini mutlu ettiği halde diğerini mutsuz edebilir. Onun için bu millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her türlü ilminden, keşiflerinden, gelişmelerinden yararlanalım, ancak unutmayalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak zorundayız.

Gençlerimiz ve aydınlarımız ne için yürüdüklerini ve ne yapacaklarını öncelikle kendi beyinlerinde iyice kararlaştırmalı, onları halk tarafından iyice sindirilebilir ve kabul edilebilir bir hale getirmeli, onları ancak ondan sonra ortaya atmalıdır. Ben çok ümitliyim ki, gençlerimiz bunu yapacak derecede yetişkindir.

Mustafa Kemal Atatürk, *Konya Gençleriyle Konuşma*

2. Bir toplumda aydınların halka yabancılaşmasının ve onu ihmal etmesinin ne gibi sonuçlar doğurabileceğini tartışınız.

YABAN

1. Metin

Sakarya Savaşı'ndan sonra düşman orduları; Haymana, Mihalıççık ve Sivrihisar yörelerini yakıp yıkarak harap eder. Bu olay üzerine Garp Cephesi Kumandanlığı felaketin yaşandığı yerleri inceletmek üzere o yörelere Tetkik-i Mezalim Heyeti'ni gönderir. Heyet araştırmalar esnasında, yıkıntılar arasında kenarları yanmış bir defter bulur. Bu defter, romanın başkahramanı Ahmet Celâl'e aittir ve onun köyde yaşadıklarını anlattığı yazılarından oluşmaktadır. Roman, Ahmet Celâl'in bu defterindeki anıları biçiminde kurgulanmıştır.

Bir paşanın oğlu olan Ahmet Celâl, I. Dünya Savaşı'nda sağ kolunu kaybeder; bu nedenle henüz otuz beşine girmeden bütün yaşam sevincinin tükendiğini hisseder. Savaşın bitiminde İstanbul'un düşman işgaline uğramasından sonra emir eri Mehmet Ali'nin davetine uyarak onun Orta Anadolu'da Porsuk Çayı kıyısındaki köyüne yerleşir. Ahmet Celâl, köylülerle kaynaşmak ister ancak köylüler onu kendileriyle hiçbir ortak yanı olmayan bir yaban olarak görür; onunla aralarına hep mesafe koyarlar.

Aşağıdaki parçada Ahmet Celâl'in, emir eri Mehmet Ali'nin köyüne yerleşmesi ve sonrasında köylülerle Millî Mücadele üzerine yaptığı bir konuşma anlatılmaktadır.

(...)

Buraya, bir akşamüstü, alacakaranlıkta geldikti. Mehmet Ali arabanın içinden kolunu dışarıya uzatıp:

— Aha bizim köy...

diye bağırdığı vakit, bir süre, boş yere etrafı araştırdım, hiçbir şey görmedimdi. Neden sonra, Mehmet Ali'nin işaret ettiği tarafta bir karaltı seçer gibi olmuştum. Tek bir ışık yoktu. Yalnız uzaktan uzağa köpekler havlıyordu. Bu sesler, ıssız Anadolu ovalarının ortasında, tek yaşantı belirtisidir. Biraz daha sonra saman ve tezek kokuları duyacaktım. İşte, duymağa başlamıştım.

Mehmet Ali, artık benimle konuşmuyor. Yarı belinden öte, arabadan sarkmış, köye doğru uzanıyor. Sakın köye girdikten sonra beni büsbütün unutmasın! Şimdiden, içimde ona karşı bir güceniklik peyda oluyor. Onu, köyünden kıskanır gibi idim. Daha doğrusu, dört yıllık bir ayrılıktan sonra köyüne kavuşan bu erin yanında kendimi fazla buluyordum. Buraya ne yapmaya geldim? Kendi kendimi gurbet iline sürmekten maksadım nedir?

Gurbet ili mi? Henüz hiçbir düşman ayağının basmadığı bu arı vatan toprakları bir gurbet ili mi? Ne kadar inkar edecek olsam gene bu hissimi saklayamayacağım: Mehmet Ali'nin köyüne yaklaştıkça bir şeyden, aziz bir şeyden ayrıldığımı sezinliyordum. Yüreğime bir ağırlık çöküyordu.

Arkamda ne bırakmıştım ki böyle hüzünleniyordum? Bir yurt mu? Bir ana mı? Bir sevgili mi? Hayır, hiçbir şey, hiç kimse.

Bütün kaybettiğim şeyleri burada bulmağa geliyorum.

Araba, bir taşa çarpmış gibi sarsılarak durdu. Mehmet Ali bana hiçbir söz söylemeden, aşağıya atladı. Karanlık içinde kaybolup gitti. Ben, bu dakikadan itibaren iradesi başkalarının iradesine tâbi bir adamdım. Arabanın içinde büzülmüş oturuyordum. Bavullarımın, çantalarımın arasında, ben de bir bavul, bir çanta gibiydim. Arabacıya, "Geldik mi?" diye sormağa cesaret edemiyordum. Lâkin o bana sordu:

— Nereye gideceğiz?

— Bilmem. Arkadaşımı bekleyelim.

Nihayet, Mehmet Ali geldi. Yanında, bir metre yirmi santim boyunda bir gölge ile. Mehmet Ali ve

bu gölge arabanın içine doğru uzanıyorlar. Sessizce, eşyaları birer birer indirmeğe koyuluyorlar. Ben de bunlarla beraber, aynı sessizlik içinde yere iniyorum.

Mehmet Ali, beni buraya getirdiğine şimdiden pişman mı? Acaba evde anasıyla kardeşleri onun bir konukla geldiğini haber alır almaz kendisine çıkıştılar mı? Eşyamın arkasından acayip bir sıkılganlıkla yürüyorum. Ayaklarım kâh bir çukura giriyor, kâh bir taşa çarpıyor. Kâh karpuz kavun kabuklarını andıran birtakım zıypak şeyler üzerinde kayıyor. Ve köy, bataklıkta bir uyuz manda gibi kokuyor.

Mehmet Ali:

— Gir beyim...

diye seslendiği vakit, nihayet ameliyat masasının başına getirilen bir hasta gibi teslimiyetle eğildim, bir delikten içeriye girdim. Tabanı kaba bir hasırla örtülü bir oda; kenarda bir ihtiyar kadın, elinde bir fenerle duruyor. Mehmet Ali:

— Beyim, hele şuraya bir otur, dedi ve bana, odanın, köşesinde bir şilte gösterdi. Kapıdan girdiğim zamanki teslimiyetle şiltenin üzerine çöktüm. Kadın feneri yere koyup çekildi. Yarı aydınlık içinde, gölgesi tavana vuran Mehmet Ali'nin yüzüne bakıyorum. Memnun mu? Canı sıkılmış gibi mi? Hayır, ne o, ne bu... Mehmet Ali, sadece dalgındı.

Demin, kendisiyle beraber eşyaları taşıyan küçük adam, on-on bir yaşlarında bir erkek çocuğu, şimdi odanın ortasında durmuş dikkatli dikkatli bana bakıyor. Mehmet Ali, bavullarımı sıra sıra duvarın dibine koydu ve sonra dışarıya çıktı. Çocuk, aynı noktadan gene bana bakıyor. Bu; çocuktan ziyade bir cüceye benziyor. Bakışlarının bir büyük adam bakışlarından farklı olmaması şöyle dursun, yüzü şimdiden yıpranmış, vücudu katılaşmış, hareketleri ağırlaşmıştı.

Soruyorum:

— Sen Mehmet Ali'nin kardeşi misin?

Başıyla, "Evet" işareti yapıyor.

— Kaç yaşındasın sen bakayım?

— On dört.

— Adın ne?

— İsmail.

— Okula gidiyor musun?

Yarı öfke, yarı hayretle omuzlarını kaldırıyor:

— Ne okulu be. Ben okula gideyim de burada işe kim baksın? Hem bu köyde okul yok. Dee, imamın evinde okurlar.

Gene gözlerini yüzüme dikip durdu. Fenerin yerden vuran aydınlığı, ona acayip bir şekil veriyor. Bostan korkuluklarının en biçimsizine benziyor. Onu yerinden kımıldatmak için devam ediyorum:

— Haydi bakalım, bana yardım et. Şu eşyaları açalım.

Mehmet Ali'nin bana verilen odasında yerleşmem epeyce uzun sürdü. Bu, ovaya bakan iki küçük pencereli, kavak ağaçlarıyla tutturulmuş tavanından kuru otlar sarkan, tabanı toprak bir hücredir. Önce yatak takımını ve seyyar karyolamı saran iki harar beziyle bu tavanı örtmek, sonra şehirden getirdiğim tahta ve muşambalarla bu toprak zemini kaplamak, döşemek lazım geldi. Ceviz kitap sandığımı bir masa haline soktum, kapağından da bir nevi raf yaptım. Yatağım, İstanbul'da ne ise, gene odur. Zira, savaşlardan beri seyyar karyolamı hiç bırakmadım. O, benim vücudumun bir parçası oldu. Daha rahat bir yatakta asla uyuyamıyorum.

Köylülük hayatımın bir türlü katlanamadığım ve hâlâ halledemediğim en zor tarafı temizlik sorunudur... Burada suyu bulmak için her gün ta çaya kadar gitmek gerekiyor. Çayın suyu ise bir akar balçıktır.

Gerçi köyün içinde su yok değildir. Fakat, gerek kuyunun, gerek çeşmenin başı, her gün sabahtan akşama kadar doludur. Apdest alan ihtiyarlar, evlerine su taşıyan kadınlar, kızlar ve akla sığmayacak derecede pis oyunlarla oynayan çocuklar hep oradadır. Bazı, çaya kadar gitmekten üşenen kadınların da çamaşırlarını çeşmenin yalağında yıkadıkları olur.

Hasat mevsimlerinden sonra haftalarca her nevi hububat aynı yalakta yıkanıp ayıklanır. Hatta çok kere, yenilecek şeylerin; çocuk bezleri, kirli don ve gömleklerle bir arada çalkalandığı da olur. Bu pisliği onlara anlatmak bir türlü mümkün değildir.

Bu gibi iddialarımı yalnız Mehmet Ali tasdik eder görünür. Lâkin, pisliğin köylülükten o kadar ayrılmaz bir vasıf olduğuna kanidir ki, bununla uğraşmaya hiç istek göstermez.

Zaten, buraya geldiğimiz günden beri, Mehmet Ali, benim hükmümden büsbütün sıyrılmış, tamamıyla asker olmazdan önceki haline dönmüştür.

Dünkü neferimin hüviyetinde müşahade ettiğim bu geriye doğru gelişme, ilk zamanlar, beni çok hayrete düşürüyordu. Sonra, ben de, yavaş yavaş köylüleşmeye başlayınca, bu olayı, çevrenin kişi üzerindeki etkisine vermekte güçlük çekmedim.

Talim, terbiye, iyi örnek, bunların hepsi geçici şeylerdir. Ve çevre değiştirmedikçe, insanın değişmesine imkan yoktur. Bu küçük mülahazadan, Türkiye'deki yenilik ve garpçılık hareketlerinin, neden başarısızlığa uğradığı sorununa kadar çıkabiliriz.

Fakat ben, buraya yalnız düşman zulmünden masun kalmağa gelmedim. Kendi kafamın cevrinden kurtulmak için de geldim.

Düşünmek; insanların, mağara devrindeki gibi henüz birtakım toprak ve taş kovukları içinde yaşadığı ve hayvanlarla haşır neşir olduğu bu yerde düşünmek, bana bir ayıp gibi geliyor.

Bazı, köylülerle konuşurken soyut bir fikrin ortasında dilim tutulup kalıveriyorum.

Bir gün, bir öğle üstü idi. Kahvenin çardağı altında oturuyorduk. Bizim Mehmet Ali, Bekir Çavuş, Salih Ağa ve Muhtar, hep orada idiler. Bahis, harp üzerine ve onun akıbetlerine dairdi. Onlara, İstanbul'un dört devletin askeri işgali altında olduğunu, İzmir'in ta Bursa'ya kadar Yunanlılar tarafından istila edildiğini, Adana'dan henüz Fransızların el çekmediğini, Urfa'da, Antep'te kanlı olaylar cereyan etmekte olduğunu haber veriyor ve her birinin yüzüne ayrı bir dikkatle bakıyordum. Hiçbirinde ne hayret, ne dehşet ne de alelâde bir alâka izine tesadüf etmedim. Ateşin içinden henüz çıkmış olan Mehmet Ali bile artık bunları geçmiş zamana ait bir masal gibi dinliyordu.

(...) Tam bu sırada bir de baktım ki, muhtar uyukluyor. Mehmet Ali elindeki çakı ile bir söğüt dalını yontuyor. Salih Ağa, ta uzakta yamaçta, otlayan davarlarını gözetliyor. Yalnız, Bekir Çavuş biraz dikkat eder gibi göründü:

— Efendi, tekrar savaş olacak mı? dedi.

— Olmaktadır, dedim. İşitmediniz mi? Mustafa Kemal isminde bir büyük adam, bir büyük kumandan, İstanbul'dan çıktı, Anadolu'ya geçti. Erzurum'da, Sivas'ta, milleti başına topladı. "Hükümet, devlet görevini yapmıyor. Biz kendi kendimizi koruyacağız. Düşmana karşı koyacağız," dedi. Şimdi, onun adamları taraf taraf Yunanlılarla, Fransızlarla döğüşüyor. Hepsi öyle kahraman kişiler ki...

Ve destanî kıssalarla onları heyecana getirmeğe çalıştım. Çanakkale'de bulunmuş olan Mehmet Ali, Mustafa Kemal adını hatırlıyor. Ona göz ucuyla baktım. Başını yonttuğu söğüt dalından kaldırdı. Benden tarafa döndü:

— Beyim, Allah vere de, bizi tekrar askere almasalar, dedi.

Bu, benim köydeki en hüzünlü günüm oldu.

(...)

Romanın ilerleyen bölümlerinde Ahmet Celâl'in köylülerle hep olumsuz seyreden ilişkileri anlatılır. Ahmet Celâl; bir aydın olarak köylülere vatanın içinde bulunduğu durumu, İstanbul'un ve pek çok Anadolu şehrinin düşman işgali altında olduğunu, işgal edilen topraklarda düşmanın halka yaptığı zulümleri anlatır. Onlara düşmanın gittikçe kendilerine de yaklaştığını, kendilerinin de büyük bir felaketle karşı karşıya olduğunu söyler. Anadolu'da düşmana karşı vatanı kurtarmak için Mustafa Kemal'in önderliğinde başlatılan Millî Mücadele'den söz eder. Ancak onun bu anlattıkları köylüler üzerinde beklediği etkiyi oluşturmaz. Onlar hiçbir şey olmamış gibi kendi günlük yaşamlarını sürdürürler. Köylülerden umudunu kesen Ahmet Celâl, komşu köyde hala-

sıyla yaşayan Emine adında bir kızı sever ancak Emine, Mehmet Ali'nin kardeşi İsmail ile evlenir. Ahmet Celâl, Emine'nin İsmail'le evlenmesi üzerine büsbütün kabuğuna çekilir. Günler böylece geçip giderken bir sabah köye Yunan askerleri girer. Köylülerden yumurta, et, bulgur, fasulye, nohut vb. alırlar ve onlara bu ürünlerin karşılığında Rumca yazılı birtakım kâğıtlar verirler. Ahmet Celâl köylülere bu kâğıtların hiçbir işe yaramayacağını söyler. Yunan askerleri bir sabah köyü terk eder. Köy sakinleri hiçbir şey olmamış gibi eski yaşamlarına döner. Ahmet Celâl, köyün çobanı Hasan'la uzun bir kır gezisinden sonra köye döndüğü bir akşam köye yeniden düşman askerlerinin geldiğini görür. Onların dağınık, başıbozuk, perişan hâllerini görünce millî kuvvetlere yenildiklerini anlar. Düşman askerleri bu kez bütün köyü yakıp yıkmaya başlar. Ahmet Celâl, Emine'yi de yanına alarak kaçmayı planlar. Düşman askerlerinin köyü terk edeceği günden önceki gece, Ahmet Celâl'le Emine karanlıktan yararlanıp, kalabalığın arasından sürünerek uzaklaşır; köyün mezarlığına doğru kaçmaya başlarlar. Bu sırada düşman askerleri onların kaçtığını fark eder ve onlara ateş açar. Ahmet Celâl'le Emine yaralanır ve bu hâlde mezarlığa ulaşırlar. Katliam gürültüleri mezarlığa kadar gelmektedir. Bir süre uyuyup şafağa doğru yola çıkmayı kararlaştırırlar. Ahmet Celâl sabahın alacakaranlığında koynundan çıkardığı anı defterine son bir şeyler daha yazar. Artık gitme zamanı gelmiştir. Emine'yi uyandırır ancak Emine aldığı kurşun yarasından dolayı kalkamaz. Bunun üzerine Ahmet Celâl, anılarını yazdığı defteri Emine'ye teslim ederek tek başına uzaklara doğru yürür.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

cevir: Eziyet, cefa, üzgü.

harar: Çoğu kıldan dokunmuş, büyük çuval.

kıssa: Ders çıkarılması gereken anlatı, olay.

mabeyin kapısı: (metinde) Padişah sarayı.

masun: Korunan, korunmuş.

mülahaza: Düşünce.

nefer: Askerlikte er.

şilte: Üstünde oturulan, yatılan, içi yünle, pamukla doldurulmuş döşek.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Roman; gerçek ya da gerçeğe uygun olay veya durumları kişi, yer ve zaman unsurlarına bağlı olarak anlatan uzun, edebî bir nesir türüdür. Ortaya çıktığı dönemden bugüne kadar biçimsel, kurgusal ve teknik yönden türlü değişimler geçiren romanın yapı unsurları; kişi, yer, zaman ve olay örgüsüdür.

Türk edebiyatına roman, Tanzimat Dönemi'nde Yusuf Kâmil Paşa'nın Fransız yazar Fénelon'dan çevirdiği *Télémaque (Telemak)* adlı eserle girmiştir. Bu dönem yazarlarından Şemsettin Sami'nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat* adlı eseri ilk Türk romanı olarak kabul edilir. Servetifünun Dönemi yazarlarından Halit Ziya Uşaklıgil ise roman türünün Türk edebiyatında Batı tekniğine uygun ilk örneklerini vermiştir.

Tanzimat Dönemi'nde Namık Kemal'in *İntibah, Cezmi;* Ahmet Mithat Efendi'nin *Felatun Bey ile Rakım Efendi*, *Henüz On Yedi Yaşında*; Sami Paşazade Sezai'nin *Sergüzeşt*, Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası*; Servetifünun Dönemi'nde Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mai ve Siyah*, *Aşk-ı Memnu*; Mehmet Rauf'un *Eylül*; bu dönemde bağımsız çizgide eser veren Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Şıpsevdi, Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç;* Millî Edebiyat Dönemi'nde Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek*, *Sinekli Bakkal* adlı eserleri türün tanınmış örneklerindendir.

Cumhuriyet Dönemi'nde Roman (1923-1950)

Millî Edebiyat sanatçılarının da eser vermeye devam ettiği Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında daha çok, gözlemci gerçekçiliğe dayalı romanlar yazılmıştır. Bu dönemde sanatçılar romanlarında Cumhuriyet devrimlerini, yeni kurum ve değerleri ele alan romanlar yazmıştır.

1923-1950 arasında roman, farklı biçim ve tekniklerle gelişerek Türk edebiyatındaki varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*, Reşat Nuri Güntekin'in *Yaprak Dökümü*, Abdülhak Şinasi Hisar'ın (1887-1963) *Fahim Bey ve Biz, Çamlıca'daki Eniştemiz;* Peyami Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf,* Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* adlı eserleri roman türünün tanınmış örneklerindendir.

Yaban, Türk edebiyatında Kurtuluş Savaşı'nı konu edinen romanlardan biridir. Yazar, bu eserini Millî Mücadele sırasında yaşayıp gördüklerinden yararlanarak yazmıştır. Romanda Anadolu coğrafyasının hazin manzarası eşliğinde köylünün içinde bulunduğu yozlaşma ve sefaleti anlatmıştır:

Köylülük hayatımın bir türlü katlanamadığım ve hâlâ halledemediğim en zor tarafı temizlik sorunudur... Burada suyu bulmak için her gün ta çaya kadar gitmek gerekiyor. Çayın suyu ise bir akar balçıktır.

Gerçi köyün içinde su yok değildir. Fakat, gerek kuyunun, gerek çeşmenin başı, her gün sabahtan akşama kadar doludur. Apdest alan ihtiyarlar, evlerine su taşıyan kadınlar, kızlar ve akla sığmayacak derecede pis oyunlarla oynayan çocuklar hep oradadır. Bazı, çaya kadar gitmekten üşenen kadınların da çamaşırlarını çeşmenin yalağında yıkadıkları olur.

Yazar toplumun içinde bulunduğu olumsuz durumdan Anadolu'yu yüzyıllarca ihmal eden Türk aydınını sorumlu tutmuştur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Yaban* adlı metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.
2. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.
3. "*Talim, terbiye, iyi örnek, bunların hepsi geçici şeylerdir. Ve çevre değiştirmedikçe, insanın değişmesine imkan yoktur.*" sözüyle ne anlatılmak istenmiştir? Açıklayınız.
4. *Yaban* adlı metinde zaman ve mekânın özelliklerini belirleyiniz.
5. Metindeki millî, manevi değerlerle dönemin sosyal ve tarihî ögelerini belirleyiniz.
6. *Yaban* adlı metnin olay örgüsünü aşağıdaki tabloya yazınız.

7. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun kitabınızdaki biyografisinden yararlanarak metinle yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.
8. Realizm akımının *Yaban* adlı metne etkilerini değerlendiriniz.
9. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında metinde yer alan diğer çatışmaları belirleyiniz.

Etkinlik

Gurbet ili mi? Henüz hiçbir düşman ayağının basmadığı bu arı vatan toprakları bir gurbet ili mi? Ne kadar inkar edecek olsam gene bu hissimi saklayamayacağım: Mehmet Ali'nin köyüne yaklaştıkça bir şeyden, aziz bir şeyden ayrıldığımı sezinliyordum. Yüreğime bir ağırlık çöküyordu.

Arkamda ne bırakmıştım ki böyle hüzünleniyordum? Bir yurt mu? Bir ana mı? Bir sevgili mi? Hayır, hiçbir şey, hiç kimse.

Bütün kaybettiğim şeyleri burada bulmağa geliyorum.

a. Bu parçada yararlanılan anlatım tekniğini belirleyiniz.
b. Belirlediğiniz anlatım tekniğinin özelliklerini belirtiniz.
c. Parçadaki anlatım tekniğinin işlevini tartışınız.

Yazarın Biyografisi

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974): Mısır'ın Kahire şehrinde doğdu. İlköğrenimini Manisa'da yaptıktan sonra 1903'te başladığı İzmir İdadisini (lise) bitirmeden ailesiyle birlikte Mısır'a döndü. Öğrenimini Mısır'daki bir Fransız okulunda tamamladı. İstanbul'da bir süre hukuk öğrenimi gördü. Yazar, Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkım ve acılara tanık oldu. Millî Mücadele yıllarında görevlendirildiği Tetkik-i Mezalim Heyeti ile Anadolu'yu daha yakından gözlemleme fırsatı buldu.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu; sanat yaşamına Fecriati topluluğunun edebî anlayışına bağlı, bireyci çizgide eserler vererek başladı. Bu dönemde sanat yaşamını *Servetifünun* dergisinde hikâyeler yayımlayarak sürdürdü. Eserlerinde realizm akımının ilkelerine bağlı kalmakla birlikte kendi kişiliğini gizlemeyerek bazen okuyucuya seslendi. Sonraki yıllarda Anadolu'nun düşman işgali altında uğradığı felaket ve Anadolu köylüsünün içinde bulunduğu çöküntü sanatçıyı millî edebiyat anlayışına yöneltti. Sanatçı hem Millî Edebiyat hem de Cumhuriyet Dönemi'nde eserler verdi. Romanlarında Türk milletinin Tanzimat, Meşrutiyet, Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in 1950'lere kadar geçen yıllarındaki siyasi, sosyal serüvenini anlattı. Romanlarında genellikle bir tezi savundu. Yazar; hikâye, roman, tiyatro, mensur şiir, makale, anı, monografi türlerinde eserler verdi. *Nur Baba, Kiralık Konak, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore, Ankara, Yaban, Bir Sürgün, Panorama, Hep O Şarkı* (roman); *Bir Serencam, Rahmet, Millî Savaş Hikâyeleri* (hikâye); *Erenlerin Bağından, Okun Ucundan* (mensur şiir); *Nirvana, Veda* (tiyatro); *Zoraki Diplomat, Anamın Kitabı, Vatan Yolunda, Politikada 45 Yıl, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları* (anı); *Ahmet Haşim, Atatürk* (monografi) yazarın başlıca eserleridir.

Hazırlık

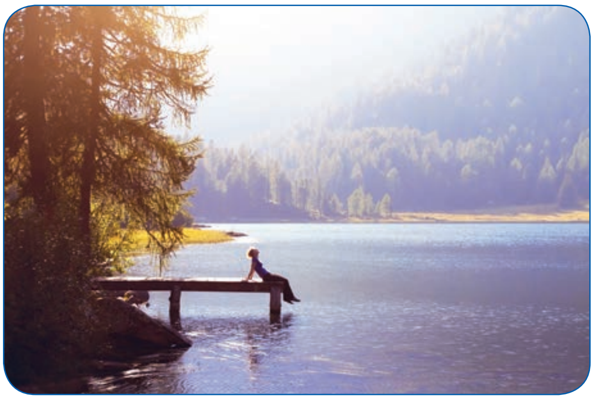
1. Size huzur veya huzursuzluk hissettiren durumlar nelerdir? Açıklayınız.
2. Aşağıdaki görsellerde bulunan yerlerden hangilerinde kendinizi huzurlu hissedersiniz? Neden?

HUZUR

2. Metin

Mümtaz henüz çocukken anne ve babasıyla birlikte yaşadığı şehrin işgali sırasında babası bir Rum tarafından öldürülür. Bu olay üzerine Mümtaz ve annesi, Akdeniz kıyısında bir şehirde yaşayan uzak bir akrabalarının yanına gider. Kısa bir süre sonra Mümtaz'ın annesi de hastalanır ve ölür. Daha sonra Mümtaz, amcasının oğlu İhsan'ın yanına, İstanbul'a gönderilir. İstanbul'da onu büyük yengesiyle İhsan karşılar. İhsan, Mümtaz'dan yirmi üç yaş büyüktür. Galatasaray Lisesinde tarih öğretmenliği yapan İhsan, sahip olduğu geniş kültür ve donanımıyla dönemin önemli aydın ve düşünürlerindendir. Mümtaz'ı İstanbul'a gelişinin ertesi yılı Galatasaray Lisesine verirler. Kısa bir süre sonra İhsan, Macide ile evlenir. Macide; Mümtaz'a her zaman bir anne gibi şefkatli davranan, iyi bir kadındır. Geçen yıllar içinde İhsan, Mümtaz'ın eğitimiyle yakından ilgilenir; onu yetiştirir. Böylece Mümtaz, her bakımdan örnek aldığı İhsan'ın gözetiminde Doğu'nun ve Batı'nın düşünce ve sanat dünyasını tanır. O artık hayata estetik açıdan bakan genç bir aydındır.

Mümtaz, bir mayıs sabahı Ada vapurunda Nuran'la tanışır. Nuran, kocasından yeni ayrılmış, genç bir kadındır; bir kız çocuğu vardır. Nuran'la Mümtaz kısa süre içinde birbirlerini severler. Birlikte sık sık İstanbul'un çeşitli yerlerini gezerler.

Aşağıdaki parçada Mümtaz ve Nuran'ın Üsküdar'ı gezmeleri sırasında yaşananlar anlatılmaktadır.

Üsküdar gezintileri Nuran'a İstanbul'u tanımak hevesini vermişti. Ezici sıcağa rağmen birkaç gün üst üste İstanbul'a indiler. Eski saraydan başlayarak camileri, medreseleri, semt semt gezdiler. Akşamüstü Beyoğlu'nda bir kahvede dinleniyorlar, yahut herkes işini görmek için ayrılıyor, sonra vapurda buluşuyorlardı.

Nuran'ı iskelede beklemek, gecikince gözü saatte kalmak, kahramanımız için ayrı hazlar oluyordu. Mizah edebiyatlarının bellibaşlı mevzuu olan kadınların bekletmek huyundan erkeklerin bu kadar şikâyetçi olmasına şaşıyordu. Nuran'ı beklemek ona çok lezzetli geliyordu. Her şey lezzetliydi, ucunda Nuran bulunmak şartıyla.

Genç kadın İstanbul'u tanıdıkça Mümtaz'a hak veriyordu. Bir gün ona:

— Kuzum, senin yaşın bu kadar genç. Öyle olduğu halde bütün bu eski şeyleri nerden seviyorsun? diye sordu. Mümtaz o zaman ona İhsan Ağabeyi anlattı. Gençliğinde Paris'te Jaures'in peşinden bir zamanlar nasıl ayrılmadığını, sonra Balkan Harbi içinde İstanbul'a dönüşünde birdenbire nasıl değiştiğini, nasıl kendi hayatımızın kaynakları etrafında dolaştığını, anları şahsî bir tecrübe gibi yaşamaktan nasıl bıkmadığını söyledi.

— Bende İhsan'ın tesiri büyüktür. Asıl hocam odur. Onun sayesinde o kadar az yoruldum ki... İhsan'ın en güzel tarafı, insan için yolları kısaltmayı bilmesidir.

O söyledikçe Nuran'ın, İhsan'ı tanımak arzusu artıyordu:

— Öyle ise bir gidip görelim, yahut Emirgân'a çağıralım..

— Zaten seni tanımalarını istiyorum. Doğrusunu istersen, biraz geciktik. Ben ağabeyim diyorum, İhsan babam sayılır.

Nuran bir müddet düşündü, sonra karar verdi.

— Vazgeç, dedi. Bu yaşta nişanlı olarak takdim edilmek hoşuma gitmiyor. Nasıl olsa görürüz, her halde onu da, Macide'yi de çok seveceğimi biliyorum.

Sonra yeniden o gün gördükleri şeylere döndüler. Cerrahpaşa'yı gezmişlerdi. Nuran, avlularında ot bitmiş, damı çökük, fukara yatağı medreselere, harap Tabhaneye, Hekimoğlu Alipaşa Camiinin yüzük taşı biçimine hayran oldu.

İstanbul'un bu semtleri bu ağustos gününde, pislikten, tozdan, sıcaktan bitaptı. Her yerde harabe çeşnisi, sıcağın arttırdığı bezginlik, bir yığın hasta ve yorgun çehre, fizyolojik çöküş göze çarpıyordu. Şehir ve içinde oturanlar, o kadar birbirlerine benziyorlardı. Yorgun göz veya vücutla dört, beş metre murabbaına sığdırılmış, tahtaları morarmış, kiremitleri kırık, cüssesi yana doğru yatmış evler birbirini tamamlıyorlardı, ikisi de içinde doğdukları şehri tanımasa bir senaryo için hazırlanmış sanabilirlerdi.

Arasıra tıpkı caddedeki insanları ite-kaka geçen hususi otomobiller, lüks arabalar gibi, bu yıkık, bir tarafı çarpılmış, pencereleri süsleyen sardunyalara varıncaya kadar sefaletin kemirdiği evlerin yanıbaşında beyaz ve tahini boyalı eski bir konak yavrusu, mazideki zenginliğin, hayatın çiçeği lüksün, hâlâ şaşırtıcı bir artığı gibi görünüyordu. Onların da çoğu boyasızdı. Açık, perdesiz pencerelerden bu mazi artıklarıyla hiç de uyuşamayan biçare başlar uzanıyordu.

Onların yanıbaşlarında mimarisi meçhul, herhangi hayat standardına girmesi imkânsız, upuzun veya tıknaz, biri öbürünü hiç tutmayan, semtin havasına sırtını çevirmiş, duvarları çivit boyalı kireçle örtülmüş yirmi sene evvelki kârgir evlere tesadüf ediyorlardı.

İşte bu sefaletin, kirin, bakımsızlığın içinde tıpkı yolları dolduran, üstü başı perişan, sakat, yorgun, iyi tıraş olmamış ve saçlarını düzeltmeğe vakit bulmadan sokağa fırlamış kadın ve erkeklerin arasında kıyafetinin perişanlığını bakışlarıyla, endamıyla, şahsiyetinin kudretiyle yenen ve çehreden başka bir şeye dikkat imkânını insanda bırakmayan kadınlar gibi birdenbire umulmadık yerde yaldızlı taşı kırık bir geçmiş zaman çeşmesi parlıyor, biraz ötede kubbesi yıkılmış bir türbe düzgün ve vakur cephesiyle kendisini gösteriyor, daha sonra içinde bir yığın çocuk cıvıltısı ile beyaz mermer sütunları yere devrilmiş, damında incir ağacı veya selvi bitmiş bir medrese meydana çıkıyor, nasılsa ayakta kalmış bir cami, geniş avlusuyla, sükûnetiyle sizi dünya nimetlerinin ötesine dâvet ediyordu.

Kocamustafapaşa'ya vardıkları zaman, epeyce yorgundular. Evvelâ camiin önündeki kahveye oturup çay içtiler. Sonra türbeyi gezdiler. Nuran kurumuş çınarı muhafaza için etrafına çekilen parmaklığa, Yesavi yazısıyla fırdolayı yazılan bu çınarın ve yerin hikâyesine bayıldı.

Ona öyle geldi ki, Sünbül Sinan hâlâ bu çınarın altında oturmaktadır. Bu kurumuş ağacın muhafazasına gösterilen itina, bu ölüm bahçesine, büyük sanat eserlerine has bir derinlik veriyordu.

Buna mukabil türbe mimarisizdi ve içinde dört asır hayata yattığı yerden tesir etmiş bir ölü vardı. Duvarlarına, parmaklıklarına eller sürülüyor, dualar ediliyordu. Hastaları iyileştiriyor, ümidi olmayanlara ümit kapıları açıyor, dünyaları yıkılmış olanlara ölümün ötesinde ışıklar gösteriyor, sabır, feragat, tahammül öğretiyordu.

— Nasıl bir adamdı bu?

— Bunların hepsi mânevi vazifelerine inanmış, muayyen bir ruh nizamından geçmiş, nefislerini terbiye etmiş insanlardı. Onun için şahsiyetlerini ölümden ötede bile kabul ettirdiler. Sünbül Sinan öbürlerinden biraz daha başkadır. Evvelâ büyük bir âlimdi. Sonra da şakacı ve hazır cevaptı.

Bir müddet durdu, sonra gülerek ilâve etti:

— Hepsinin bir yığın ince tarafı vardır. Burada yatan adamın, bilir misin Sünbül lâkabı nereden gelir? Sarığına mevsiminde sünbül takarmış. İstanbul mevsimlerini sevebilecek kadar bize yakın.

— Ya Merkez Efendi? O nasıldı?

— O büsbütün başka türlü idi. Hattâ en muzır hayvanlara bile fenalık edemezdi. Kediyi çok sevdiği halde "Komşumuz fareleri ızrar eder" diye evinde kedi bulundurmamış. Sen bir ruh saltanatının kolay kolay kurulacağına inanır mısın?

Nuran düşünüyordu: "Acaba şimdi böyle adamlar var mı?"

— Ne kurtarıcı düşüncenin, ne de ermenin kapısı kapanmayacağına, Allaha giden yollar daima açık olduğuna göre, olması lâzım.

Nuran, dostunun bir tarafını keşfetmiş gibi ona bakıyordu. Genç adamdan biraz şüphe, hattâ istihfaf, inkâr gibi şeyler bekliyordu. Halbuki Mümtaz çok başka dille konuşuyordu.

Mümtaz kendisini anlatmak ihtiyacını duydu.

— Bilmem, tam dindar mıyım? Herhalde şu anda dünyaya çok bağlıyım. Fakat ne Allah ile kulunun arasına girmek isterim, ne de insan ruhunun büyüklüğünden, imkânlarından şüphe ederim. Kaldı ki bunlar millî hayatın kökleridir. Bak, kaç gündür İstanbul'da, Üsküdar'da geziyoruz, sen Süleymaniye'de doğmuşsun, ben Aksaray'la Şehzade arasında küçük bir mahallede doğdum. Hepsinin insanlarını, içinde yaşadıkları şartları biliyoruz. Hepsi bir medeniyet çöküntüsünün yetimleridir. Bu insanlara yeni hayat şekilleri hazırlamadan evvel, onlara hayata tahammül etmek kudretini veren eskilerini bozmak neye yarar. Büyük ihtilâller bunu çok tecrübe etti. Netice olarak insanı çıplak bırakmaktan başka bir şeye yaramadı. Bırak ki her yerde, en zengin ve müreffeh cemaatlerde bile, hayat bir yığın artıklarla, yarı yolda kalmışlarla doludur. Sünbül Sinan ve benzerleri bunların yardımcısıdır... Şu ihtiyar kadına bak...

Yolun ucundan âdeta iki kat geliyordu. Elindeki değnekle, baston arasında bir şeye dayanıyordu. Zayıf, mecalsiz adımlarla türbeye yaklaştı. Dua etti, dişsiz ağzı bir şeyler mırıldandı; iki eliyle parmaklığa asıldı ve orada bir müddet kaldı. Camiin önünden her yaptığını görebiliyorlardı. Ne kadar sefil giyinmişti. Üstünde her şey parça parça idi.

— Kim bilir, nesi vardır? Sünbül Sinan şimdi onun ruhunda konuşuyor, ona büyük sükûnetler vaadediyor. Hiçbir şey yapamazsa, hayattan öteyi onun için süslüyor. Herşeyi bırak, bu insan ıztırabı, iltica ve ümitsizlik burayı kutsîleştirmeğe kâfi gelmez mi sanırsın?

Dönüp camiin önüne geldiği zaman, kadının kısık gözlerinde, harap yüzünde ümide benzer bir şey parıldıyordu. Orada da durup biraz dua etti.

İlerleyen günlerde Mümtaz'la Nuran'ın ilişkilerinin önünde birtakım engeller ortaya çıkar. Nuran'ın kızının olumsuz tavrı ve yakın çevredeki bazı insanların yaptıkları, Nuran'la Mümtaz'ın arasına soğukluk girmesine ve artık daha az görüşmelerine neden olur. Ancak bu durum uzun sürmez. Yeniden bir araya gelir ve evlenmeye karar verirler. Bu arada Mümtaz'la öteden beri çatışan, hayata hep kötümser yaklaşan, sorumluluk duygusu taşımayan bir kişilik olan Suat, yıllardır sevdiği Nuran'a bir aşk mektubu yazar. Amacı onların ilişkisini bozmaktır. Mektupla amacına ulaşamayan Suat, Mümtaz'la Nuran'ın evlenmek üzere olduklarını anlayınca onların evlendikten sonra yaşayacakları evde hayatına son verir. Bu olay üzerine Nuran, aralarına bir ölümün girdiğini söyleyerek Mümtaz'la evlenmekten vazgeçer ve eski kocası Fahir'e döner. Geriye dönüşlerle anlatılan bu olaylardan sonra roman bir yıl sonraya, güncel zamana döner. İstanbul'un tüm sokaklarında

yaklaşan II. Dünya Savaşı'nın neden olduğu korku, endişe ve hareketlilik vardır. İhsan hastadır ve durumu kötüleşmiştir. Mümtaz, doktor getirmek için evden çıkar; doktoru bulur ve getirir. Daha sonra doktorun yazdığı ilaçları almak için bir kez daha dışarı çıkar. İlaçları alıp eve dönerken ruhsal bir kriz geçirir. Sürekli Suat'ı hayal eder, Suat'ın hayaliyle çekişir, mücadele eder ve yere düşer. Kalktığında yüzü gözü kan içindedir. Eve döndüğünde İhsan'ın daha iyi olduğunu görür. O sırada radyodan II. Dünya Savaşı'nın başladığı haberi duyurulurken roman sona erer.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

bitap: Yorgun.

ızrar etmek: Zarar vermek.

istihfaf: Küçümseme, hor görme, hafifseme.

kârgir: Taş ve tuğladan yapılmış yapı.

murabba: (metinde) Kare.

muzır: Zararlı.

vakur: Ağırbaşlı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur* adlı romanında Cumhuriyet aydınları bağlamında Türk toplumunun tarihî, kültürel, sosyal dokusuna ait değerleri tartışır:

Hepsi bir medeniyet çöküntüsünün yetimleridir. Bu insanlara yeni hayat şekilleri hazırlamadan evvel, onlara hayata tahammül etmek kudretini veren eskilerini bozmak neye yarar. Büyük ihtilâller bunu çok tecrübe etti. Netice olarak insanı çıplak bırakmaktan başka bir şeye yaramadı. Bırak ki her yerde, en zengin ve müreffeh cemaatlerde bile, hayat bir yığın artıklarla, yarı yolda kalmışlarla doludur.

Yazar, eskiye ait değerlerle yeni medeniyetin getirdiği değerler ve yaşam biçimleri arasında bir uyum kurarak kendi iç huzurunu sağlamaya çalışan aydınları anlatır. Ayrıca savaş, yoksulluk, hastalık, ölüm, sanat, tabiat, aşk gibi temaları da iç içe verir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metinde geçen *"Bırak ki her yerde, en zengin ve müreffeh cemaatlerde bile, hayat bir yığın artıklarla, yarı yolda kalmışlarla doludur."* cümlesindeki altı çizili kelimenin anlamını cümlenin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahmininizin doğruluğunu kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.

2. *Huzur* adlı metindeki kişilerin özelliklerini belirleyerek tip veya karakter olup olmadıklarını belirtiniz.

Kişiler	Özellikleri	Tip / Karakter
Mümtaz		
Nuran		
İhsan		
Suat		

3. Metne göre Mümtaz'ı her şeyin hoşnut etmesinin nedeni nedir? Açıklayınız.

4. Metinde Mümtaz'ın eski kültür değerlerine ilgi duyması ve onlardan hoşlanması neye bağlanmıştır? Belirtiniz.

5. Metinde kahramanların gezdiği yerler nasıl betimlenmiştir? Açıklayınız.

6. *— Bilmem, tam dindar mıyım? Herhalde şu anda dünyaya çok bağlıyım. Fakat ne Allah ile kulunun arasına girmek isterim, ne de insan ruhunun büyüklüğünden, imkânlarından şüphe ederim. Kaldı ki bunlar millî hayatın kökleridir. Bak, kaç gündür İstanbul'da, Üsküdar'da geziyoruz, sen Süleymaniye'de doğmuşsun, ben Aksaray'la Şehzade arasında küçük bir mahallede doğdum. Hepsinin insanlarını, içinde yaşadıkları şartları biliyoruz. Hepsi bir medeniyet çöküntüsünün yetimleridir. Bu insanlara yeni hayat şekilleri hazırlamadan evvel, onlara hayata tahammül etmek kudretini veren eskilerini bozmak neye yarar. Büyük ihtilâller bunu çok tecrübe etti. Netice olarak insanı çıplak bırakmaktan başka bir şeye yaramadı. Bırak ki her yerde, en zengin ve müreffeh cemaatlerde bile, hayat bir yığın artıklarla, yarı yolda kalmışlarla doludur. Sünbül Sinan ve benzerleri bunların yardımcısıdır…*

   Bu parçadan hareketle yazarın eski ve yeni medeniyet değerlerine nasıl baktığını belirtiniz.

7. Metinde sözü edilen millî, manevi ve kültürel değerleri belirleyiniz.

Etkinlik

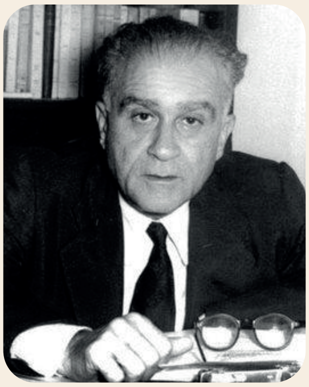
a. *Huzur* adlı metnin anlatıcı ve bakış açısını belirleyiniz.

b. Metnin anlatıcı ve bakış açısının anlatımı nasıl etkilediğini değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962): İstanbul'da doğdu. Babası memur olduğu için sık sık şehir değiştirerek öğrenimini farklı yerlerde sürdürdü. İstanbul'da başlayan öğrenim hayatı Sinop, Siirt (ortaokul), Vefa, Kerkük, Antalya'da (lise) devam etti. 1918'de İstanbul'a gelip önce Baytar Mektebine, sonra da 1919'da İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesine girdi. Bu okulu bitirdikten sonra yurdun çeşitli yerlerinde edebiyat, Güzel Sanatlar Akademisinde sanat tarihi öğretmenliği yaptı. 1939'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsünde profesör oldu. Avrupa'nın çeşitli ülkelerine seyahatler yaparak pek çok Batılı yazar ve şairi yakından tanıma fırsatı buldu.

Sanat hayatına Ahmet Haşim'in etkisinde şiirler yazarak başlayan sanatçı, en çok edebiyat fakültesinden hocası olan Yahya Kemal Beyatlı'dan etkilendi. Çeşitli dergi ve gazetelerde şiir ve düzyazıları yayımlandı. Şiirde dış dünyayı, kendi iç dünyasına yansıyarak değişen biçimleriyle vererek izlenimci ve sembolist şairlere yaklaşan bir tutum sergiledi. Bireyci çizgide aşk, ölüm, fizik ötesi, zaman, ruh hâlleri gibi temaları işledi. Hikâye ve romanlarında bireyin iç dünyasını, onun yaşadığı toplum ve hayattan soyutlamadan ele aldı. Doğu-Batı çatışması ekseninde Batılılaşma sorunu, rüya ve zaman; hikâye ve romanlarında ele aldığı başlıca temalardandır. *Huzur, Sahnenin Dışındakiler, Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Mahur Beste* (roman); *Abdullah Efendi'nin Rüyaları, Yaz Yağmuru* (hikâye); *Bütün Şiirleri* (şiir), *Beş Şehir* (deneme), *Edebiyat Üzerine Makaleler* (makale), *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (edebiyat tarihi) yazarın başlıca eserleridir.

Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962)

Hazırlık

1. Görev aşkı sözünden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.
2. İşinin hakkını veren bireylerin özellikleri neler olabilir? Belirtiniz.
3. Yaşamınızı görev anlayışınız doğrultusunda şekillendirir misiniz? Neden?

MURTAZA

3. Metin

Murtaza, Yunanistan'dan mübadeleyle Çukurova'ya gelmiş bir muhacirdir. Kolağası Hasan dayısı gibi asker olup savaşarak şehit olmak en büyük isteğidir. Çok istemesine rağmen askerlikle ilgili bir meslek bulamaz. Farklı işlerde çalıştıktan sonra üniforma giyebilmek için mahalle bekçisi olur ve işini titizlikle yapar. Hırsızlara, haksız kazanç sağlayanlara, mahalleyi rahatsız edenlere göz açtırmaz. Mahalleli de Murtaza'nın titizliğinden, her şeylerine karışmasından rahatsız olur.

Aşağıdaki metin mahallelinin Murtaza'yı karakola şikâyet ettiğinin ve Murtaza'nın fabrikada işe başladığının anlatıldığı bölümlerden alınmıştır.

Emniyet Müdürü daha önce mahallelinin şikâyetlerini dinlemeye başlamıştı. Murtaza'ya aldırmadan, ayakkabı tamircisine, "Devam et," dedi.

Tamirci kızardı, bozardı ama, ok yaydan çıkmıştı bir sefer. Tükürdüğünü yalayamazdı. Ya ateşe devam edecekti, ya da davayı kaybedecekler, ondan sonra da Murtaza'nın elinde oyuncak olacaklardı.

"Efendim, bu adam bekçiden çok, kendini bu mahallenin hâkimi sanır."

Emniyet Müdürü:

"Yani ne yapar?"

"Ne yapmaz ki beyim? Gece yarısından sonra penceremizde ışık görse çat kapı, neden bu saate kadar yatmayıp hâlâ oturduğumuzu sorar. Bizi yatmaya zorlar."

Murtaza işi anlamıştı. Anlamıştı ama, gene de lafa emirsiz karışıp, emirsiz patırtı edecek kurs görmemiş, büyüklerinden sıkı terbiye almamışlardan değildi. Onun için, göğüs dışarda, karın içerde, gözler ta karşıdaki değişmez bir noktadaydı.

(...)

Emniyet Müdürü durumu kavramıştı. Evet, bu bekçi kendisine verilen sınırı çok aşıyordu. Bunu buradan alıp aziz dostu Fen Müdürü'nün mahallesine vermeli, oranın bekçisini de buraya almalıydı.

Gene de sordu:

"Evet Murtaza Efendi. Ne dersin mahallelinin şikâyetlerine?"

Murtaza esas duruşunu bozmamakla birlikte yerinde, daha doğrusu kırk beş numara postallarının üzerinde sağa sola sallandı, sonra çakı gibi toparlanarak, "Yok bir diyeceğim," dedi. "Söylerler doğru!"

Emniyet Müdürü ise Murtaza'nın yaygarayı basacağını, hiç olmazsa mahallesinin zenginlerini lehinde tanık göstereceğini sanıyordu.

"Yaa... demek doğru söylüyorlar?"

"Doğru amirim."

"Peki ne karışıyorsun mesela istedikleri saatte yatıp kalkmalarına?"

Murtaza sertçe, "Yaparım vazifemi," dedi.

"İyi ama, herkesin şu ya da bu saatte yatıp kalkması senin vazifen değil ki. Senin vazifen, sana verilmiş bölge dahilinde geceleri dolaşmak, mahalleye göz kulak olmak. Sense..."

Murtaza hindi gibi kabardı:

"Ben gördüm kurs, aldım çok sıkı terbiye, hem da disiplin amirlerimden."

"Amirlerin sana kursta, vatandaşı kendinden şikâyet ettirecek kadar rahatsız et mi dediler?"

Murtaza yutkundu. Tanıklara gözucuyla, ama nefretle baktı. Sonra Emniyet Müdürü'ne döndü:

"Bu vatandaşlar amirim, bilmezler öz çıkarlarını."

"Allah Allaaah..."

"Evet. Erken yatmayan bir vatandaş, kalkamaz erken. Kalkar ise alamamış olur uykusunu! Ne zaman bir vatandaş alamaz uykusunu tam, zayıflar gözleri. Bakamaz düşmanlarına çelik yıldırım, hem da olamaz hiçbir zaman nümûne-i imtisâl!"

Fen Müdürü hayretler içindeydi.

Emniyet Müdürü, "Yaa!" dedi.

"Helbet. Bakamayan düşmana çelik yıldırım, değildir layık vatandaşlığa. Haçan her Türk bakmalıdır düşmanlara çelik yıldırım, kurşun bilek, taş yürek. Ve vazife bir sırasında sakınmamalıdır gözünü budaktan, dememelidir evladım, ciğerparem. Demedim hiçbir zaman, vazife bir sırasında evladım, ciğerparem. Neden? Çünkü var idi bir dayım Hasan Bey, kolağası, dolaşır idi damarlarında halis kan, Türk kanı. Döktü bu kanı Balkan Harbi'nde kutsal vatan topraklarına, demedi, ne bana vatandan. İsterim bütün vatandaşlarım olsun Kolağası Hasan Bey gibi. Sakınmasınlar gözlerini budaktan, hem da akıtsınlar kanlarını kutsal vatan toprakları için."

Emniyet Müdürü de Fen Müdürü de hayretler içindeydiler. Adamın heyecanı, candan konuşuşu her ne kadar gülünçse de, gene de kendilerini tutmazlık edemediler.

Fen Müdürü'nün aklından Don Kişot geçmişti.

Emniyet Müdürü merak içindeydi.

"Bütün bunlar bir mahalle bekçisinin vazifesi mi?"

Murtaza hayretler içinde sordu:

"Ya kimin vazifesi amirim?"

Emniyet Müdürü duymazlıktan geldi. Adamın aklından zoru yok denemezdi. Komisere bir işaret, başta Murtaza, şikâyetçileri falan çıkardı. Emniyet Müdürü ile Fen Müdürü yalnız kalmışlardı. Fen Müdürü makaraları koyverdi, uzun uzun güldükten sonra tıpkı Murtaza gibi, "Ya kimin vazifesi amirim?" dedi.

Emniyet Müdürü karakolun harap döşeme tahtaları üzerinde köşeden köşeye gidip geliyordu. Ne yapmalıydı bu zırrıkı adamı? Fen Müdürü'nün mahallesine vermekle de olmazdı. Bir bekçi kendinde böylesine büyük bir yetki görmemeliydi. Bekçi bekçiydi, devlet başkanı değil.

Fen Müdürü tam zamanında sordu:

"Ne yapmak niyetindesin bu adamı?"

Emniyet Müdürü içini çekti:

"Ben de onu düşünüyorum."

"Deli bu be... ha?"

"Belki tam deli değil. Şu hani bir şövalye vardı.. İspanyol..."

"Evet, Don Kişot..."

"Don Kişot'a benziyor. Mahalleli şikâyette haklı. Buradan alıp senin mahalleye vermeyi düşünmüştüm, ama olmaz."

"Niçin?"

"Herif bekçi değil, Türkiye Cumhuriyeti'ni toptan disipline sokmaya memur biri nerdeyse, bir diktatör. Sana ne mahallelinin erken ya da geç yatmasından?"

Fen Müdürü:

"Dur," dedi, "dur..."

"Hayrola?"

"Aklıma bir şey geldi."

"Ne?"

"Bu adamı bana ver."

"Ne yapacaksın?"

Fen Müdürü kafasında iyice toparladıktan sonra:

"Benim fabrikanın gece kontrolörü yaparım. Fabrika içlerini dolaşır benim eski kontrolör Nuh'la birlikte..."

Emniyet Müdürü şöyle bir düşündü, fena olmazdı galiba. Komiser'e gereken talimatı verir, tereyağından kıl çeker gibi, şişi ya da kebabı yakmadan...

"Oldu," dedi.

Komiser kapı yanında konuşulanları dinliyor, gülümsüyordu. Emniyet Müdürü:

"Gururunu okşayıp istifayı bastırırsın. Oldu mu?"

"Emredersiniz beyefendi..."

(...)

Ustalar çıkıp gittikten sonra Fen Müdürü, "E..." dedi. "Gezip dolaştın mı bakalım?"

Murtaza hâlâ sinirliydi. Fen Müdürü'nün masasına önemle sokuldu, onu gözden geçirdikten sonra, "Gezdim," dedi.

"Nasıl buldun?"

Masaya az daha sokulan Murtaza, başını esefle salladı:

"Nafile..."

"Neden?"

"Disiplinden yana nafile amirim."

"Demek disiplinden yana nafile? Peki, ne yapalım? Nasıl bir disiplin tatbik edelim ki işlerimiz yoluna girsin?"

Masadan gerileyen Murtaza, derin bir soluk aldı. Ak pak olmuş kalın kaşlarını oynattı. Gözlerini Fen Müdürü'nün arkasındaki takvime dikti, tavana kaldırdı:

"Lazım çok sıkı disiplin."

"Mesela?"

"Mesela," diye mırıldandı. Birden, az önceki ustaları hatırlamıştı:

"Demin huzurunuzdaki ameleler müdürüm..."

"Hangi ameleler?"

"Az önce konuşurlardı huzurunuzda laubali ahvallerle..."

Fen Müdürü anlamıştı, güldü:

"Onlar amele değil, usta onlar."

"Usta mı?"

"Usta tabii..."

"Demek ustaydılar? Daha kötü amirim."

"Neden?"

"Bir usta demek, bir amir demek. Lazım göstermek terbiye, olmak numune vatandaş etrafına. Nedeen? Çünkü ameleler alacaklar ders ustalarından. Öğrenecekler nedir terbiye, hem da zaptı rapt. Olursa bir usta laubali, bilmez ise nedir vazife bir sırasında disiplin, gelmez amelelerin akılları başlarına."

Fen Müdürü hiçbir şey anlamadığı halde:

"Doğru."

"Sonra müdürüm, isterim fabrikada bir kurs."

Fen Müdürü hayretle baktı:

"Kurs mu? Ne kursu?"

"Lazım ustalara, hem da amelelere... haçan dolaştım fabrika içlerini, gördüm, ettim tedkik her bir şeyleri mahallinde. Lakin beyenmedim disiplinden yana."

"?.."

"Alalım ele bizim arkadaş Nuh'u. Gördük ambarda meymur beyler, toplaşmışlar, vermişler kafa kafaya, görüşürler şüphesiz çok mühim müzakereler. Derhal toparlandım, aldım esas vaziyetimi, verdim selamımı. Lakin Kontrol Nuh edemez bu incelikleri izan. (...)

... Nuh ise bilmez bunu, anlamaz nedir vazife... çünkü görmemiş kurs, yapmadı bekçilik, almadı sıkı terbiye amirlerinden. Ve..."

"Ve?"

"Dolaşmaz şüphesiz damarlarında Kolağası Hasan Bey'in kanı."

Fen Müdürü en çok da bu "Kolağası Hasan Bey" lafına gülüverdiyse de kendini topladı, laf olsun diye sordu:

"Sonra?"

"Sonra amirim var daha pek çok bozuk ahvaller... gördüm teftişim bir sırasında birtakım çocuklar, oynarlar iş bir esnasında oyun, hem da pamuklar üzerinde. Vazife bir sırasında oynamak oyun, bozzar disiplini."

Fen Müdürü'nü gözden geçirdikten sonra, "Var balyacılar," dedi, "vazife bir sırasında çağırırlar türkü. Derim; etsene müdahale be arkadaş. Der, boş ver... herhangi bir kontrol, herhangi bir vazife sırasında gördü mü disipline aykırı işlem, lazımdır etmesi müdahale derhal."

"Doğru."

"Elbet. Çünkü yaramaz gevşek muamele bizim millete."

"?.."

"Açtırmayacaksın göz, demeyeceksin Allah yarattı."

"?.."

"Çünkü yüksektir bir vazife bir namuzdan."

Fen Müdürü, elinde olmayarak atmak üzere olduğu kahkahasını önlemek için masasında ayağa kalktı. Murtaza'ya elini uzattı:

"Yaşşa sen Murtaza Efendi!"

Murtaza'nın kalın kemikli, kocaman elini sıktı.

"Aferin sana, aşkolsun. Tam istediğim gibi bir kontrol olacaksın. Bütün adamlarımı senin gibi dinamik, senin gibi canlı, senin gibi vazife âşığı görmek isterim. Halbuki bizim adamlar hak getire... vazife dedin mi, bucak bucak kaçarlar."

Murtaza gene sır verircesine az eğilerek, "Sen ol bana arka," dedi, "iste benden vazife."

"?.."

"Vazife bir sırasında görmez gözüm evladımı, demem ciğerparem."

"?.."

"Nedeen? Çünkü var bende bir his, Allahtan. Bakayım herhangi birisine candan, anlarım doğru mu eğri mi? Neden? Allahtan işte."

"?.."

(...)

Telefon çaldı. Fen Müdürü kulaklığı aldı, konuşmasını bitirip yeniden döndü Murtaza'ya:

"Pekâlâ... burada da aynı feragatle çalışır..."

"Olmasın şüpheniz zerre kadar."

"... Çalışır, Nuh'a falan kulak asmazsın. Çünkü Nuh ve ötekiler ruhsuz heriflerdir. Hem vazife görmekten kaçarlar, hem de görmek isteyene engel olurlar."

Murtaza kırış kırış kontrol elbisesi içinde adeta şişti, büyüdü, genişledi:

"Olamaz bana engel hiçbir kimse amirim. Ederim arz-i tâzimat zatınıza, hem da sunarım saygılarımı. Benzetmeyesiniz bu Mürteza'yı her bir kese. Direki idim karakolumun. Gördüm kurs, aldım amirlerimden çok sıkı terbiye. Haçan ben şimdi kalayım farz-ı mahal vazife bir sırasında aç..."

Fen Müdürü sözünü kesti:

"Memnun oldum, memnun oldum..."

"... Kalayım aç amirim, öleyim isterse... demem of."

"Pekâlâ... sen şimdi..."

"... Neden? Çünkü büyüktür bir vazife bir namuzdan."

"Elbette. Sen şimdi..."

(...)

Fen Müdürü bunalacaktı:

"Haklısın," dedi. "Sen şimdi git de..."

"Evet, gideyim şindi amirim..."

"Git, işlerini gör."

"Göreyim. Sonra..."

"Sonra..."

"Sonra başlayayım vazifeme fiilen."

"Haydi bakalım..."

Gene sır verircesine, "Kurs meselesi," dedi. "Çook mühimdir kurs meselesi amirim."

"Sonra düşünürüz."

"Lazım sokmak disipline fabrikayı toptan."

"Sonra düşünürüz dedim ya!"

"Lazım tez elden düşünmek..."

Fen Müdürü karşılık vermedi.

(...)

Murtaza, fabrikada işini yapmayan çalışanlar tarafından da sevilmez. Onlar da mahalledekiler gibi türlü oyunlarla Murtaza'nın işten atılması için uğraşırlar. Fakat fen müdürünün Murtaza'ya desteğinden dolayı başarılı olamazlar. Bir gece Murtaza'ya kızlarının da iş sırasında uyudukları söylenir. Görevi her şeyin üzerinde tutan Murtaza öfkeyle oraya gider, yorgunluktan uyuyakalmış küçük kızı Firdevs'i saçlarından çekerek yere fırlatır. Başından yaralanıp beyin kanaması geçiren Firdevs birkaç gün sonra ölür.

Orhan Kemal, *Murtaza*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları	
arzıtazimat: Saygılarını bildirme.	zapturapt: Düzen, disiplin.
haçan: Ne vakit, ne zaman.	zırrıkı: Delidolu, akılsız, aptal.
nümuneiimtisal: Seçkin örnek.	

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nde Roman (1950-1980)

1950-1980 arasında roman türü farklı eğilimlerle (toplumcu gerçekçi, bireyin iç dünyasını esas alan, modernist, millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan) gelişimini sürdürmüştür. Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Samim Kocagöz, Fakir Baykurt gibi toplumcu gerçekçi yazarlar; toprak kavgaları, tarımın makineleşmesi, köyden kente göç gibi toplumsal konuları romanlarında ele almışlardır. Peyami Safa, Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet Hamdi Tanpınar, Tarık Buğra, Samiha Ayverdi (1905-1993) bireyin iç dünyasını esas alan romanlar yazmışlardır. Yusuf Atılgan, Oğuz Atay, Ferit Edgü, Adalet Ağaoğlu modernist çizgide romanlar vermişlerdir. Hüseyin Nihal Atsız, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Bahaeddin Özkişi (1928-1975), Münevver Ayaşlı (1906-1999), Emine Işınsu (1938- .....), Sevinç Çokum (1943- .....) millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan romanlar yazmışlardır.

Kemal Tahir'in *Devlet Ana*, *Yorgun Savaşçı*; Orhan Kemal'in *Cemile*, *Murtaza*; Yaşar Kemal'in *İnce Memed, Yılanı Öldürseler;* Fakir Baykurt'un *Tırpan, Yılanların Öcü;* Peyami Safa'nın *Yalnızız;* Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü;* Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa, İbişin Rüyası*; Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam*, *Anayurt Oteli*; Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar*, *Bir Bilim Adamının Romanı*; Ferit Edgü'nün *Hakkâri'de Bir Mevsim;* Adalet Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Gülü*, *Bir Düğün Gecesi;* Hüseyin Nihal Atsız'ın *Ruh Adam*; Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Kilit, Çatı;* Bahaeddin Özkişi'nin *Sokakta, Köse Kadı* adlı eserleri bu dönemde roman türünün tanınmış örneklerindendir.

Orhan Kemal'in toplumcu gerçekçi anlayışla yazdığı *Murtaza* adlı roman, 1952 yılında önce gazetede tefrika edilir ve aynı yıl kitap olarak yayımlanır. Eser eklemeler yapılarak 1969'da yeniden yayımlanır. Büyük ilgi gören roman 1965'te *Murtaza*, 1984'te ise *Bekçi* adıyla iki kez sinemaya uyarlanır; tiyatro eseri olarak da sahnelenir.

Romandaki olaylar, II. Dünya Savaşı sonrasında, Adana'da geçmektedir. Yazar; bu eserinde bir fabrikada gece kontrolörü olan, görevini her şeyin üstünde tutan, saf bir adam çevresinde gelişen olayları toplumcu gerçekçiliğe bağlı kalarak yansıtmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Murtaza* adlı metinde başkahraman Murtaza'nın kime benzetildiğini sebebiyle açıklayınız.

2. Metnin olay örgüsünü aşağıdaki tabloya yazınız.

3. Murtaza'nın "*Demedim hiçbir zaman, vazife bir sırasında evladım, ciğerparem.*" sözüyle hangi değeri bütün değerlerden üstün tuttuğunu açıklayınız.
4. Sanat anlayışını "*Ben tanıdığım insanları yazdım.*" sözüyle ifade eden Orhan Kemal, Adana'da bir banka şubesinde gözlemlediği bekçiden esinlenerek *Murtaza* adlı romanını yazmıştır.

   Bu bilgiden hareketle *Murtaza* romanını yazar-eser ilişkisi bakımından değerlendiriniz.
5. Metnin temasını belirleyiniz.
6. Metinle ilgili eleştiri ve beğeninizi nedenleriyle ifade ediniz.
7. Metinde toplumcu gerçekçilik akımının özelliklerini tespit ediniz.

1. Etkinlik

a. *Murtaza* adlı metindeki kişileri belirleyiniz.

b. Metnin başkişisi Murtaza'nın kişilik özelliklerini tespit ederek söz konusu kahramanın tip mi yoksa karakter mi olduğunu tartışınız.

2. Etkinlik

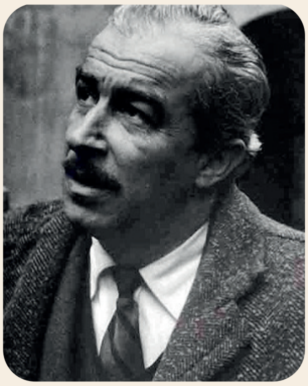
a. *Murtaza* adlı metinde kullanılan anlatım tekniklerini gösteren bir tablo hazırlayınız.

b. Bu anlatım tekniklerinin metne katkısını tartışınız.

Yazarın Biyografisi

Orhan Kemal (1914-1970): Asıl adı Mehmet Raşit Öğütçü olan yazar, Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğdu. İlkokulu Ceyhan'da bitiren yazar, Ceyhan'da başladığı ortaokulun son sınıfında ailesiyle birlikte Suriye'ye gitti. 1932'de Türkiye'ye dönerek Adana'daki çırçır fabrikalarında çalıştı.

Sanat hayatına şiirle başlayan Orhan Kemal, asıl edebî kişiliğini hikâye ve roman türünde yazdığı eserlerle ortaya koydu. Türk edebiyatında toplumcu gerçekçiliğin başlıca temsilcilerinden oldu. İlk ürünlerinin çerçevesini kendi yaşamından kesitlerle oluşturdu. Daha sonraları eserlerinde daha çok, kendisinin de yaşadığı ve yakından tanıdığı Çukurova'yı anlattı. Çukurova'daki pamuk tarlalarında ve fabrikalarda çalışan işçilerin, ırgatların yaşamındaki zorlukları, geçim sıkıntılarını, köyden kente göçün neden olduğu uyum sorunlarını, çatışmaları gerçekçi bir bakış açısıyla yansıttı. Sonraki dönemde ise İstanbul'un kenar mahallelerinde yaşayan yoksul insanların, işçilerin dünyasını konu edindi. Yalın bir dille yazdığı eserlerinde kişileri kendi ağız özellikleriyle konuşturdu. *Baba Evi, Avare Yıllar, Murtaza, Cemile, Bereketli Topraklar Üzerinde, Hanımın Çiftliği, Eskici ve Oğulları, Gurbet Kuşları, Kanlı Topraklar, Evlerden Biri* (roman); *Ekmek Kavgası, Çamaşırcının Kızı, Kardeş Payı, Babil Kulesi, Mahalle Kavgası, Önce Ekmek* (hikâye); *İspinozlar, 72. Koğuş* (tiyatro) yazarın başlıca eserleridir.

Orhan Kemal (1914-1970)

Hazırlık

1. İnsanın yaşadığı toplumla, o toplumun değerleri ve yaşam biçimiyle uyuşamamasının ne gibi sonuçlar doğurabileceğini tartışınız.
2. Edebî eserleri okumanın, kişiliğin şekillenmesinde ne gibi etkileri olabileceğini tartışınız.

TUTUNAMAYANLAR

4. Metin

Roman, genç bir gazetecinin yazdığı *Sonun Başlangıcı* adlı ön sözle başlar. Bu ön söze göre gazeteci, bir tren yolculuğu sırasında Turgut Özben adında bir mühendisle tanışır. Yolculuk süresince çok ilginç bulduğu bu mühendisle sohbet eder. Daha sonra gazeteci, bir yardım örgütünün sağladığı araştırma bursuyla iki yıl kadar Avrupa ülkelerinde dolaşır. Türkiye'ye döndüğünde masasının çekmecesinde büyük bir paket bulur. Bu paket kendisi Avrupa'ya gittikten kısa bir süre sonra gelmiş ve orada unutulup kalmıştır. Paketten bir mektup ve büyük bir kısmı elle yazılmış notlar çıkar. Mektup ve söz konusu notlar daha önce bir tren yolculuğunda tanıştığı Turgut Özben'den gelmiştir. Mektupta Turgut Özben, kendisinin kaybolmuş bir insan olduğunu belirtmiş ve gazeteciden bu notlarla mektubun bir bölümünü yayımlamasını istemiştir. Gazeteci de Turgut'un bu isteğini yerine getirir ve bu romanın metnini oluşturan notların yayımlanmasını sağlar.

Romanda asıl öykü Turgut'un evinde başlar. Turgut'un arkadaşı Selim Işık, Turgut'a bir mektup yazmış ve kendi hayatına son vermiştir. Bu olaya kadar öncelikleri para kazanmak ve rahat bir yaşam sürmek olan Turgut, Selim'in ölümünden sonra onun kişiliği ve hayata bakışı üzerinden kendini ve yaşamını sorgulamaya başlar. Üniversite yıllarında tanıştığı ve çok farklı bir kişiliği olan Selim'le yaşadıklarını ve aslında hep ona benzemek istediğini hatırlar.

Aşağıdaki parçada Turgut'un, evlerinde bir pazar sabahı karısı Nermin'le konuşması, daha sonra başsağlığı dilemek üzere Selim'in annesinin evine gitmesi ve orada yaşananlar anlatılmaktadır.

(...)

Canım sıkılıyor Nermin. Daha küçük sıkıntılarda sana açılsaydım, bu güçlüğü çekmezdim belki. Canım, erkekler bazı geceler salonun bir köşesine birikip, kadınların merak etmez göründüğü erkekçe konulardan bahsetmez mi? Bu da, onlardan biri oluversin. Olmuyor. Ayağa kalktı, karısının yanına oturdu kanepede. Koluyla onu sardı, başını dayadı omzuna hafifçe. Nermin, durumunu değiştirmeden gülümsedi ve hemen sordu: "Sonu 'k' ile biten beş harfli bir hayvan ismi söyler misin?" "Tavuk," dedi, içindeki sıkıntıyı bastırmaya çalışarak. Bütün hayatımı şu andaki gibi yaşasaydım hayır kalmazdı bende. Geçecek, Turgut, geçecek. Öyle bir küçümserim ki ben onu... "Olmuyor," dedi Nermin mahzun bir sesle. "Başharfi V." "Vaşak," dedi Turgut aceleyle. Yerinde tepkiler gösterebildiğime göre, soğukkanlılığımı kaybetmedim daha. Kim bulabilir bir anda vaşak kelimesini? Milyonlarca insan bu hayvanın adını bile bilmiyordur. "İnek," dedi hayalindeki Selim, bir türlü aklından çıkmayan Selim. "Düşünmekten korkan; korkudan, düşünmesini unutan inek" dedi. Evlendi diye, oyunun her dakikasını kuralına göre oynamaktan başka bir şey düşünemeyen inek. Sevgi apartmanında her gün görevli inek. Ne pazarı ne tatili olmayan memur. "Neden benim aklıma gelmiyor bu kelimeler Turgut?" Çünkü sen inek değilsin. Bana artık olgunluk yakışır Selim. İnşallah arkasından çöküp gidersin Turgut. "Bilmem, aklımda kalıyor işte," dedi, gevşek bir gururla. Bir arkadaşın kötü durumda olduğunu biliyorsun, ona gitmek yardım etmek gerekiyor. Ne yapabilirim bu durumda Nermin? Benden utanmaz mısın sonra? Şu anda sana, ne gibi bir yardım beklediğini söyleyemem Selim'in. Bunu daha ben de bilemiyorum. Fakat bir şeyler yapabileceğimi hissediyorum, dürüst ve olumlu bir şeyler. Senden tek istediğim şimdilik beni bu meseleyle başbaşa bırakman. Sonra bir gün oturup birlikte...

Nermin gazeteleri elinden bıraktı: "Sen tamamlarsın, benden bu kadar," dedi. "Kahvaltı etmek ister misin?" Gazeteleri Turgut'a uzattı. Turgut, havadaki elini aşağı indirdi: "Ben biraz dışarı çıkacağım,"

dedi. "Selim'in annesine gidip başsağlığı dilemeliyim. Cenaze kalkalı neredeyse on gün olacak; hiç uğramadım. Gücenir sonra." "Kahvaltı etmeden mi gidiyorsun?" diye sordu karısı. "Döndüğümde bir 'Büyük Kahvaltı' ederiz. Şimdi canım bir şey istemiyor." "Sen bilirsin. Sonra acıkacaksın." Ben bu filmi daha önce görmüştüm, diye düşündü Turgut.

Kapının zilini çalarken, birden yaptığı işin anlamsızlığını hissetti. Fakat kapı açıldı ve Müzeyyen Hanımın yorgun ve sarı yüzü göründü. Hiçbir şey söylemeden Turgut'u içeri aldı. Oturma odasına geçtiler. Radyonun yanındaki koltukta genç bir adam oturuyordu. Zayıf, uzun boylu, solgun yüzlü ve gözlüklü biriydi bu. Acı bir surat takınmış bir adam, Turgut'un daha önce görmediği biri... Orada kimseyi bulacağını düşünmeyen Turgut'a, tavırları sahte gelen biri. Selim'in annesinden başka bir insanı görmeye hazırlıklı olmadığı için, ona yabancı ve iğreti gelen bir "arkadaş". Ben, her ne pahasına olursa olsun buraya geldikten sonra, benden önce nasıl birisi aynı durumda olabilir? Üzülme canım, rastlantı; resmî bir ziyaret olmalı. "Burhan Bey de eksik olmasın aramış beni. Selimciğimin çok iyi bir arkadaşıydı." İnsan, hiç olmazsa, sizden iyi olmasın, der. Büyük fedakârlıklarla getirmiş olduğumuz Turgut Özben, tam sahneye çıkmak üzereyken... "Tanışıyor muydunuz?" Her zaman, birisi sizden önce davranır. Oysa, gelip geçici biridir bu. Sinemada, sizden önce, son boş koltuğu alan kör bir yabancı. "Hayır," dedi. "Yalnız... Selim bahsederdi. Şimdi, Ankara'da bulunuyorsunuz, zannedersem." Demek, Burhan buydu. Selim'in onlara tanıştırmaktan kaçındığı 'esaslı' arkadaşlarından biri. Selim, farklı çevrelerdeki arkadaşlarını birbirine tanıştırmayı sevmezdi. "Hoşlanmazsın," diye kestirip atardı. 'Yüksek' arkadaş çevrelerinde üniversite arkadaşlarından utanırdı Selim. "Seni elevermemizden korkuyorsun," diye saldırırlardı Selim'e kantinde. Hepimiz, tanımadan, sevimsizliklerine inanırdık bu adamların. Bu yüksek arkadaşların da bizi tanımadan sevimsiz bulduklarını bilmeseydi, tanıştırmaktan kaçınır mıydı? Ben bile zorlukla barınabiliyorum aralarında; sizi hemen yutarlar, demek isterdi kantindeki arkadaşlarına. Turgut da, bu eski ve tatsız hatırlamanın verdiği soğuklukla, 'Ankara'da bulunuyorsunuz' gibi, ilk görünüşte masum, fakat hiçbir kantin arkadaşının, gerisinde gizlenen istihzayı kaçırmayacağı sahte bir incelikle yere vurmuştu Burhan'ı. Burhan da kantincilerin bu durumda ifade etmekten çekinmeyecekleri bir deyimle 'yerin dibine geçmişti'. Kimleri yerin dibine geçirmedik kantinde, kendilerinin haberi olmadan. Güner döverdi muhakkak bu adamı hiçbir nedene dayanmadan. Hiç nedeni yok da denemez bir bakıma; Selim'e, 'arkadaşlarının', Güner'e tanıştırmaktan utandığı arkadaşlarının, ne kadar zayıf olduğunu göstermek gibi bir bahane bulunabilirdi. Sen, benden, gerçekten çok gerisin Burhan. Bana bakarken bu kadar çeşitli ve çelişik duygularla kendini yiyebilir misin? Sen, sadece soğuk bir kayıtsızlık gösterebilirsin. Sonra da kendine, benim anlayamayacağım derin bir pay çıkarırsın bundan. Ne çıkardığın da pek belli olmaz. Kalın camlı gözlüklerinin gerisinde ne düşündüğünü kimse anlayamaz. Selim olsa çırpınırdı: "Daha elini sıkmadan mahkum ediyorsunuz adamı." Kayhan da olsa cevabı kaçırmazdı: "Tarih de bizi." Sonunda sen kaybediyorsun Turgut. Olsun. Demek Burhan bu. Selim'in bahsettiği Burhan. Neden beklemedim? Belki de o: "Selim sizden bahsederdi," diye atılırdı. Hayır. Atılmazdı. Benimle ilgisi sınırlı. İşte gene kaybettim. Neden acele ettim? Burhan kendini tuttu, konuşmadı. Böyle bir meselesi yok aslında. O zaman da kendi kaybeder. Kaybeder ama, şu Burhan da neden ağırlık taslar, mollalar gibi? Bu Selim de, insandan hiç anlamazdı. (...) Turgut kendine gel, adamın bir şey dediği yok. Eski huyların ortaya çıktı gene. Çıksın! Eski huylarımdan kaçmakta acele etmişim anlaşılan. Bu 'olay' karşısındaki zayıflığımdan anladım bunu. Yeni huylarımla büsbütün gülünç oldum. (...) Şimdi de Müzeyyen Hanıma döndü. Onunla, bir anayla nasıl konuşulursa öyle konuşur herhalde. Ben de kendimi ele vermeyeceğim daha fazla. Senden sonraya kalmakla da Selim'i daha çok sevdiğimi göstermiş olacağım. Efendim?

"Ne söyleyeceğimi bilemiyorum," diyordu Burhan. Ben de bilemiyorum. Birden mahzunlaştı. Bana anlatabilirdin Selim. Böyle bir durumda kim dinlemezdi ki seni? Ne yaptın son aylarda? Anlamasam da dinlerdim seni. Bir "hukukumuz" vardı hiç olmazsa. Ölümcül düşüncelerini hafifletirdi bir insanın varlığı belki. Belki de anlatmaya çalıştın birilerine. Kim bilir? Anlatamadın; belki o insanın yüzüne bakar bakmaz anlatmanın yararsızlığını gördün. Bu düşüncelerle çevresini, Burhan'ı, ona duyduğu sebepsiz öfkeyi unuttu; kendini bıraktı bir süre. Gözü, bir koltuğun üzerindeki dantele takıldı; hissetmeden ona

baktı ve düşündü. Her gün birlikte yaşadıkları yılları düşündü. Nasıl bu duruma geldik Selim? Bir arada olmanın kaçınılmazlığından başka bir neden yok muydu bizi yaklaştıran? Aramızdaki boşluğu nasıl doldurmalıyım? Sen olmadan seni nasıl öğrenmeliyim? Belki de, bu kısa huzursuzluğu duyduğum için, dantelin kıvrımlarından gözümü bir türlü ayıramadığım için benimle övünürdün. Koca ayı, derdin, düşünür gibi bir halin var. Dikkat et midene dokunur sonra. Zarar yok; yaşasaydın da beni yerin dibine batırsaydın. Bin kere esir alsaydın beni, Selim! Öyle durma hiç konuşmadan. Ağır bir söz söyle; utandır beni. Söyle, de ki: bin tane kitap okumak gerek. Geceleri de uykusuz kalınacak. Her gün durmadan koşulacak, akşama kadar; sonunda epsilon kadar küçük bir fayda temin edilecek. Bir epsilon, iki epsilon... razıyım. Esir Selim esir. British Museum'a gidilecek. (...) istersen sakal da bırakırım. Kataloglar içinde kaybolacaksın Turgut, de. Bir dene bakalım. (...) Hidrolik çalışmak gerekiyor, hem de ezberlemek yok; anlayarak, desen itiraz edersem o zaman söyle. Batı ve Güney Anadolu Hitit, İyon ve Mikene medeniyeti kalıntılarını görmenin bir yararı olacak mesela. Arabayı alınca hemen toplarım çoluk çocuğu. Çoluk çocuk mu hayır, hayır Selim. Bir an için oldu o duraklama. Bir yolunu bulurum. Sen düşünme orasını. Selim, ne kuvvetliyim göreceksin. Ellerinin bütün gücüyle koltuğun kenarlarını sıkmakta olduğunu hissetti. Endişeli bir bakışla Müzeyyen Hanıma ve Burhan'a çevirdi gözlerini. Ona bakmadan, alçak sesle konuşuyorlardı. Hepimiz suçluyuz Selim. Alçak sesle konuşmalıyız. Fakat ben bir yolunu bulup yükselteceğim sesimi. Burhan ayağa kalktı, Turgut'a yaklaşarak elini uzattı. Turgut bu eli kuvvetle sıktı. "Ankara'ya gelirsem... sizi aramak... konuşur... bir mahzuru yoksa..." gibi sözler mırıldandı Burhan'a. Bir kâğıda bir şeyler karalayıp verdi Burhan. Bakmadan cebine attı bilinçsiz bir hareketle.

Müzeyyen Hanım oturma odasına döndüğü zaman, Turgut'u aynı yerde, ayakta buldu. Turgut, yavaş bir sesle sordu: "Odasına gidebilir miyim?" Selim'in annesi, Selim'den bir şeyler taşıyan yüzünü yana çevirdi, gözyaşlarını göstermemek için. Turgut bir an durdu, onun omzuna dokunmak istedi; vazgeçti. Selim'in odasına yürüdü.

Turgut, biraz içi burkularak girdi odaya. Bu oda benim için, göründüğü kadar sıkıcı değildi. Belki de sıkıcıydı; benim tanıdığım gibi değildi. Selim de, onu bütün canlılığıyla tanıdığım bir sırada kendini öldürdü. Bu odayı tanımıyorum herhalde; içinde ölen Selim'i bilmiyorum. Odaya ve eşyaya ilk defa bakıyormuş gibi incelemeye başladı. Pencereyi tam kapatmayan ve güneşi biraz geçiren basma perdeler sıkı sıkı kapalıydı. Basmanın bazı yerleri solmuş bazı yerlerine de pencereden sızan yağmur suları, koyu çerçeveli büyük damgalar vurmuş. Pencerenin üstüne çıplak bir rayla tutturulan bu perde, hazin bir belge. Efendim? Bütün kötülük bu perdeden, bu raylardan geliyor. Yerde, asıl rengi anlaşılmayan bir halı ve bir iki kilim parçası. Yazık oldu. Müzeyyen Hanım oğlunun mürüvvetini göremedi.

Odasını, gönlünce süsleyemedi. Ya da bir kadın... kim bilir? Kitaplığının rafları toz içinde... masanın üstü de... Buraya hiç dokunulmamış. Demek beş yılda bitiremem, diyorsun. Sürekli okusam da. Bitireceğim Selim. Bütün dünyaya gücümüzü göstereceğim. Eğildi, yazı masasının gözlerini rasgele açarak içindekileri çıkarmaya koyuldu. Sonra, bütün kâğıtları kucakladı, hem yatak hem divan olarak kullanılan somyanın üstüne taşıdı ve kâğıtların yanına uzandı. Müzeyyen Hanımın yağlı boya manzaralı yastıklarından birine yaslanıp önündeki yığını karıştırmaya başladı. Yatak varken masada okumak da ne oluyor derdi 'rahmetli'. Boğazına bir şey düğümlendiğini hissetti. Sen Müzeyyen Hanım değilsin. Merhum, arkasından ağlanmasını katiyen istemezdi. Hatta bana bir gün... ne yazık ki bir şey söylemedi. Yalnız bu konuda bana 'dersimi' vermemişti. Acaba bu notları hemen okumaya başlasam mı? Evde rahat olmayacak. Başını kapıya çevirerek: "Müsaade ederseniz, ben buraları biraz karıştırıyorum," diye seslendi. "Acaba gerçekten okumalı mıyım? Ona bir faydası dokunur mu?" Konuştuğunu farkederek sustu. Ne yapsan faydası var oğlum Turgut. Merak için başlasan bile. Bir yerden başlamak zorundasın. Ayağa kalktı. (...) Tekrar oturdu. Kalpsiz adam! (...) Onun gizli yönlerini deşmeye hazırlanıyorsun. Onun iyiliği için. Kime iyilik? Bilmiyorum. Öyle söyleyiverdim işte. Durmadan çalışacağıma söz vermiştim ya... Peki ne yapmalı? Evet ne yapmalı? Dur bakalım; 'Ne Yapmalı'yı arayalım önce. Hayır arama, kapıyı kapa ve çık. Olmaz, Selim bile gülerdi böyle bir korkaklığa. O halde sonuna kadar git. O ne demek? Yani hepsini oku mu demek? Biliyorsun ne demek olduğunu. Hayır bilmiyorum. Evet biliyorsun. Hayır bilmiyorum. Peki neden geceleri, evde homurdanarak dolaşıp duruyorsun? Neden, kendi kendine söyleniyorsun arasıra, 'Hayır, olmaz, manâsız,' diye. Bilmiyorum. Biliyorsun. Benim durumumdaki adama yakışmaz da ondan. Gülünç olurum sonra. Otomobil işini yapan muhasebeci bir duysa... beni kandırmaya çalışma. Sen duydun mu bir adamın 'durup dururken'... Duydum, gazetede yazıyordu. Gazete dediniz de aklıma geldi: Nermin yemeğe bekler beni... müsaadenizle. Espri yaparak kurtulamazsın; koltukta söz verdin. Vazgeçiyorum; bütün insanlığın önünde eğilerek özür diliyorum: beni yanlışlıkla çıkardılar sahneye. Ben yoldan geçen... Bütün sorumluluk sende. Hayır değil. Benden paso; çocuk da daha altı yaşını doldurmadı biletçi amcası. Evet, çocuklar da bekliyor. Paramı geri istiyorum; yanlış filme gelmişim. Görüyorsun, benim gibi rezil bir insandan hayır gelmez. Ölü evinde oturmuş... Yataktan fırlayarak kalktı, pencerenin önüne gitti. Perdeyi aralayarak dışarı baktı: pis bir aralık! Hemen yanında birbirinin üstüne yığılmış evler. Az gökyüzü. Sen o kadar yıl oku, didin; mektebini bitir... sonra çöplük gibi bir yere bak. İnsan ruhu... Efendim? Hayır! Çıkıp gitmeliyim bu odadan. Gel bizde kal, dedim. Karın istemez, dedi. Karıyı boşver, dedim. Benim derdim başka, dedi. Bir gelseydi... Ben de fazla ısrar etmedim galiba. Böyle olacağını... Efendim? Batsın efendin senin! Ne olur çıkıp gidelim buradan. Biraz anlayışlı ol. On bin peşin vereceğim bu günlerde, biraz dişimi sıkmam gerekiyor. Olmaz. Bu işe tayin edildiniz. İstifası yoktur askerlik gibi. Bütün hayatımı ayaklarının altına seriyorum: incele beni! Çürüğe çıkarırsın biraz insaflıysan. Peki, Allah canımı alsın kötü niyetim yok. Peki, anladık; okuyacağız.

(...)

Romanın ilerleyen bölümlerinde Turgut'un Selim'i ölüme götüren nedenleri öğrenmek için onun kimlerle görüştüğünü, neler yaptığını araştırması anlatılır.

Turgut çalıştığı şirketin bir işi için Ankara'ya gider. Orada önce Selim'in arkadaşı Süleyman Kargı ile görüşür, ona Selim'in öldüğünü söyler. Bu habere çok üzülen Süleyman Kargı, Turgut'u evine davet eder. Birlikte Selim'in yazdığı şiiri ve bu şiirin açıklamalarını okurlar. Turgut bu yazılanlardan Selim'in derin bir mutsuzluk içinde olduğunu, çevresindeki insanların onu ne çok yaraladığını anlar.

Turgut, Süleyman'dan ayrıldıktan sonra Selim'in Ankara'daki bir başka arkadaşı olan Metin'le görüşür. Metin'e Selim'in öldüğünü söylemez. Bu arada Turgut'un öteki benini temsil eden, hayalî bir kişilik olan Olric ortaya çıkar. Turgut bu hayalî varlıkla iç dünyasında sürekli konuşur, sorgulamalara girer.

İstanbul'a dönen Turgut, Selim'in ölümünden aylar sonra onun Esat adında bir arkadaşıyla görüşür. Esat, Turgut'a Selim'i anlatır; onun okuduğu kitaplardan, duyarlı, kırılgan kişiliğinden söz eder.

Turgut, bir gün şantiyede çalışırken kendisini görmeye Günseli adında bir kadın gelir. Günseli, Selim'le ölümünden bir yıl kadar önce tanıştığını söyler. Selim'le yaşadıklarını anlatır. Selim'in, arkadaşları tarafından nasıl yalnız bırakıldığından; sevgisizlikten, ilgisizlikten, anlayışsızlıktan nasıl bunalıp hayata küstüğünden ve hastalandığından söz eder. Turgut, Selim'in eski arkadaşlarıyla görüştükçe onun farklı bir yönünü öğrenir. Selim'i tanıma sürecinde bir yandan da kendisini sorgulamaya, keşfetmeye başlar ve bu sorgulama ve keşfetme sürecini hızlandırmak için evini ve ailesini terk eder. Arabasıyla çıktığı yolculukta bir motelde mola verir ve sürekli yazmaya başlar. Daha sonra motelden ayrılır ve bir şehre gelir, bankaya uğrayarak bütün parasını çeker. Tren istasyonuna yakın bir yerde arabasını terk eder. Bir trenden inip bir başkasına binerek sürekli yolculuk yapmaya başlar.

Oğuz Atay, *Tutunamayanlar*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

istihza: Gizli veya ince alay.

somya: Şilteyi taşımaya ve ona esneklik vermeye yarayan yaylı kerevet.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Modernizm Akımı

XIX. yüzyılda Batı'da Aydınlanma Dönemi'yle gelişen, pozitivizme dayanan bilim anlayışı, insana her alanda sürekli ilerlediği ve geliştiği inancını vermiştir. Bu durum insanoğlunun hayata ilişkin iyimser bir bakış geliştirmesini sağlamıştır. Geleneksel-gerçekçi roman da bu temel üzerinde şekillenmiş, en yetkin ürünlerini XIX. yüzyılda vermiştir. Ancak bilim alanındaki bazı gelişmeler sonucu roman anlayışı değişmeye başlamıştır. XX. yüzyılda ortaya çıkan kuantum fiziğinin getirdiği bulgular, Heisenberg'in (Hayzınberg) Belirsizlik Kuramı ve Einstein'ın (Aynştayn) Görecelik Kuramı, insanoğlunun gerçek algısının parçalanması ve belirsizleşmesi sonucunu doğurmuştur. Bu yeni duruma göre gerçek; göreceli, parçalı bir olasılıktan başka bir şey değildir. Bilimsel alanda meydana gelen bu değişimin yanı sıra insanın kavrayamadığı karmaşıklıkta yeni teknolojik ürünlerin ortaya çıkması, insanoğlunun kendi ürettiği bu ürünler karşısında yabancılaşmasına, kendisini zayıf ve değersiz hissetmesine neden olmuştur. Bütün bu olgulardan başka I. Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım ve felaketler insanın hayata karşı iyimserliğini, inancını temelden sarsmıştır.

Modernist roman; bu yeni olgu ve gelişmelere koşut olarak parçalanmış gerçeklik karşısında kuşkucu ve tedirgin olan, iç dünyasına çekilen, yabancılaşan, toplumla çatışan, karamsar, bunalımlı, zayıf bireyi konu edinmiştir. Bu roman anlayışında kronolojik zamanda geriye dönüşler yapılmış, geleneksel anlatım ve yapıdan uzaklaşılmış, olay örgüsü ve mekân önemini kaybetmiştir. Modernist romancılar daha çok şiirsel söyleyişten, çağrışımlardan, mitlerden, alegorik anlatımdan yararlanmışlar; iç çözümleme, iç konuşma, bilinç akışı, geriye dönüş gibi anlatım tekniklerine başvurmuşlardır.

Modernist romanın Batı edebiyatındaki temsilcileri; James Joyce (Ceymis Coys, 1882-1941), Franz Kafka (Franz Kafka, 1883-1924), Virginia Woolf (Vircinya Volf, 1882-1941), Marcel Proust (Marsel Prost, 1871-1922), Robert Musil (Robert Muziil, 1880-1942), William Faulkner (Vilyım Folknır, 1897-1962) gibi yazarlardır. Türk edebiyatında ise Yusuf Atılgan, Oğuz Atay, Ferit Edgü, Adalet Ağaoğlu, Mehmet Eroğlu (1948- .....) gibi yazarlar modernizmin etkilerini yansıtan eserler vermişlerdir.

Tutunamayanlar adlı roman modernizm akımının etkilerini yansıtmaktadır. Romanda kronolojik zaman akışında görülen kırılmalar; olay örgüsü, mekân gibi unsurlardan çok bireylerin iç dünyalarının, bunalım ve huzursuzluklarının, toplumla çatışmalarının öne çıkarılması; şiirsel söyleyişe, çağrışımlara yer verilmesi gibi özellikler bu romanın yapısını şekillendiren, modernist özelliklerdir. Yazar romanda bu özelliklerin yanı sıra modern romana özgü iç çözümleme, iç konuşma, bilinç akışı, geriye dönüş gibi teknikleri de kullanmıştır.

Tutunamayanlar adlı romanında yazar; yaşadığı toplumla uyuşamayan, onun yapay dünyasıyla çelişen ve bu yüzden hayata tutunamayan insanları konu edinmiştir. İç konuşma ve bilinç akışı gibi modern romana özgü anlatım tekniklerini kullanmıştır:

"... Şimdi, Ankara'da bulunuyorsunuz, zannedersem." Demek, Burhan buydu. Selim'in onlara tanıştırmaktan kaçındığı 'esaslı' arkadaşlarından biri. Selim, farklı çevrelerdeki arkadaşlarını birbirine tanıştırmayı sevmezdi. "Hoşlanmazsın," diye kestirip atardı. 'Yüksek' arkadaş çevrelerinde üniversite arkadaşlarından utanırdı Selim. "Seni elevermemizden korkuyorsun," diye saldırırlardı Selim'e kantinde. Hepimiz, tanımadan, sevimsizliklerine inanırdık bu adamların. Bu yüksek arkadaşların da bizi tanımadan sevimsiz bulduklarını bilmeseydi, tanıştırmaktan kaçınır mıydı? Ben bile zorlukla barınabiliyorum aralarında; sizi hemen yutarlar, demek isterdi kantindeki arkadaşlarına.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Tutunamayanlar* adlı metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.
2. Metinde olay akışını yönlendiren temel çatışmayı belirleyiniz.
3. Turgut'un ruh hâlinde meydana gelen değişimi metinden hareketle açıklayınız.
4. Selim'in arkadaşı Burhan'la karşılaştığında Turgut'un neler hissettiğini ve düşündüğünü belirtiniz.
5. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

1. Etkinlik

a. *Tutunamayanlar* adlı metindeki kahramanların olay akışını etkileyen özelliklerini belirleyiniz.

b. Kişileri tip ya da karakter özellikleriyle açıklayan bir tablo hazırlayınız.

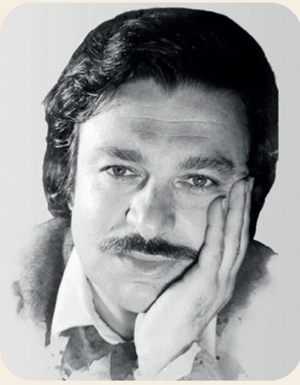
2. Etkinlik

a. *Tutunamayanlar* adlı metindeki anlatıcıyı ve bakış açısını belirleyerek metinden örnekleyiniz.

b. Metindeki anlatıcı ve bakış açısının çeşitliliğinin metne katkısını tartışınız.

Yazarın Biyografisi

Oğuz Atay (1934-1977): İnebolu'da doğdu. 1951'de Ankara Maarif Kolejini bitirdi. Yükseköğrenimini İTÜ İnşaat Fakültesinde yaptı. İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisinde (şimdiki Yıldız Teknik Üniversitesi) öğretim üyesi olarak çalıştı.

Oğuz Atay
(1934-1977)

Oğuz Atay, 1970'li yıllarda yazdığı eserleriyle Türk edebiyatında modern roman ve hikâyenin öncülerinden oldu. Roman ve hikâyeden başka tiyatro ve günlük türünde de eser verdi. Daha çok, toplumcu gerçekçiliğin hâkim olduğu bir dönemde bu çizginin dışına çıkarak modernist çizgide farklı biçim, teknik ve içerikte eserler yazdı. Kendisi de akademisyen bir aydın olan yazar, eserlerinde yaşadığı toplumun ve düzenin yerleşik kurallarına uyum sağlayamayan, bunlarla çelişen ve sonuçta tutunamayıp yenilen aydın kişileri konu edindi. Oğuz Atay; bu kişilerin iç dünyalarını, iç çatışmalarını derinlemesine yansıttığı eserlerinde ironiyi güçlü bir eleştiri aracı olarak kullandı. *Tutunamayanlar*, *Bir Bilim Adamının Romanı*, *Tehlikeli Oyunlar* (roman); *Korkuyu Beklerken* (hikâye), *Oyunlarla Yaşayanlar* (tiyatro) yazarın başlıca eserleridir.

Hazırlık

Aşağıdaki görsellerden hareketle denizin insan yaşamındaki yeri ile ilgili görüşlerinizi belirtiniz.

YAŞLI ADAM VE DENİZ

5. Metin

Santiago (Santiyago), küçük kayığıyla yalnız başına avlanan, Kübalı, yaşlı bir balıkçıdır. Seksen dört gündür talihsizlik yaşamakta, denizden her gün eli boş dönmektedir. Bundan dolayı yaşlı adamın yanında ona yardımcı olan çocuğu, ailesi alıp başka bir kayığa vermiştir. Buna rağmen balıkçılığı yaşlı adamdan öğrenen ve onu çok seven çocuk, her gün yaşlı adamı ziyaret etmekte ve onun ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Yaşlı balıkçı, seksen beşinci gün şafak sökmeden denize yeniden açılır. Büyük bir balık yakalamaya kararlıdır. Bu nedenle kayığıyla diğer balıkçılardan daha uzaklara gider. Artık kıyı görünmemektedir. Güneş iyice yükselip hava ısındığında yaşlı adamın oltasına bir balık vurur. Bu çok büyük bir kılıç balığıdır. Balık çok güçlü olduğu için kayığı sürüklemeye başlar. Balığı yormadan yakalayamayacağını anlayan yaşlı adam, onun kayığı sürüklemesine izin verir. Balık, kayığı açık denizde iki gün boyunca sürükler.

Aşağıdaki parçada balığın artık yorulup teknenin etrafında dönmeye başlaması ve yaşlı balıkçının onu yakalamak için verdiği mücadele anlatılmaktadır.

Denize açıldığından beri güneş üçüncü kez yükselmeye başlarken, balık dönmeye, kayığın çevresinde daireler çizmeye başladı.

Önce ipin eğrisinden balığın döndüğünü hemen anlayamamıştı ama umduğundan erkendi. İpte hafif bir gevşeme hissetmişti, sağ eliyle usul usul çekmeye başladı. Her zaman olduğu gibi önce gerilmiş, fakat koptu kopacak bir durumdayken birden gelmeye başlamıştı. İpi omzundan aşırarak hızla çekmeye koyuldu. İki elini birden uyumlu bir biçimde yaylandırarak vücudu ve ayaklarıyla mümkün olduğu kadar ip çekiyordu. Kendi gibi yaşlı kolları ve omuzları da ellerinin hareketine uyarak aynı biçimde yaylanıyordu.

“Oldukça büyük bir daire çizecek” diye söylendi. “Ama dönmeye başladı ya!”

Bir ara ip artık gelmez oldu; güneşin ilk ışıkları altında üzerindeki suları sıçratmaya devam etti. Sonra yeniden elinden kaymaya koyuldu; yaşlı adam diz çökmüş, gönülsüz gönülsüz çektiği iplerin yeniden karanlık sularda kayboluşunu seyrediyordu.

“Şimdi çemberin en uzak noktasını dönüyor” diye söylendi. “Elimden geldiği kadar sıkı tutmalıyım. Her dönüşte çember biraz daha küçülüp daralacak. Kimbilir bir saate kalmaz, onunla karşı karşıya oluruz. Şimdi kendisini öldürebileceğime inandırmalıyım onu.”

Balık yavaş yavaş dönmeyi sürdürüyordu. Yaşlı adam terden sırsıklam olmuş, iki saat içinde ölesiye yorulmuştu. Fakat daireler şimdi biraz daha ufalmıştı. Bir ara ipin eğrisinden balığın da yüzeye çıktığını anladı.

Bir saatten beri yaşlı adam gözlerinin önünde siyah benekler görüyor; alnından sızan tuzlu terler, gözlerini yakıyordu. Bu kara beneklerden korkmuyordu. İpi gererken harcadığı gücün sonucuydu bunlar. Buna karşın iki kez bayılacak gibi olmuştu. Başı dönüp gözleri kararmıştı. İşte asıl canını sıkan, onu korkutan bunlardı.

“Kendimi kaybedip balıkla birlikte ölmenin sırası mı” diye söylendi. “Şimdiye kadar çok iyi idare ettik. Allahım sen bana kuvvet ver. (...)

Tam bu sırada, iki eliyle asılmakta olduğu ipte ani bir zorlama sezinledi. Keskin, sert, ağır bir titreşimdi bu.

“İpi burnuyla zorluyor olmalı” diye düşündü. “Bunun böyle olacağı belliydi. Başka çaresi yoktu zaten. Canını yakıp sıçramasına yol açar bu ama ben yine dönmesini yeğ tutardım. Zıpladıkça iğnenin takıldığı yer biraz daha büyüyüp yırtılacak. O zaman iğneden kurtulması ihtimali de var.”

“Zıplama balık” diye söylendi. “Zıplama emi!”

Balık birkaç kez ipe asıldı ve her seferinde de ihtiyar balıkçı başını sallayarak, tuttuğu oltayı biraz daha kastı.

“Acısı neredeyse orada kalmalı” diye düşünüyordu. “Benimkinin önemi yok. Ben kendimi idare ederim. Fakat onun acısı, aklını başından almalı.”

Bir süre sonra balık oltayı çekmekten vazgeçip yeniden dönmeye başladı. İhtiyar da fırsattan yararlanıp ipi çekmeye koyulmuştu. Birden yine bayılacak gibi oldu. Sol eliyle bir avuç tuzlu su alarak başına, alnına sürdü. Sonra boynunu, ensesini ovuşturdu.

“Krampın sırası değil” diye mırıldanıyordu. “Balığın da fazla ömrü kalmadı, biraz daha dişimi sıkmalıyım. Böyle şeyleri aklımdan bile geçirmemeliyim.”

Bir süre kıç aynasına dayanarak diz çöktü. Oltanın ipini yeniden sırtına almıştı. “O dönerken ben şuracıkta biraz dinleneyim; sonra kalkıp var gücümle asılıveririm” diye kararlaştırdı.

Böyle kıçta oturup ipten bir karış bile çekememek, balığın böyle kendi kendine dönüp durması adama dokunuyordu. Olta ipinin gevşemesinden balığın yaklaşmakta olduğunu anlayınca ayağa kalktı ve yaylana yaylana ipi çekmeye başladı.

“Adamakıllı yoruldum” diye düşündü. “Mevsim rüzgârları da başlamak üzere. Fakat bunca didinmeden sonra onu ele geçirmek zevkli olacak. Ona öyle ihtiyacım var ki.

Çemberin öteki ucuna giderken biraz daha dinlenirim. O zaman daha iyi olur. İki kez daha döndükten sonra elimde demektir.”

Hasır şapkası iyice başının arkasına kaykılmış durumda kıça çökmüş, balığın dönüşünü izliyordu.

“Sen uğraş dur balık” diye düşündü. ‘Nasıl olsa elimdesin.”

Deniz yavaş yavaş dalgalanmaya başladığı halde rüzgâr sertleşmemiş, oldukça hafiften esiyordu. Bunun dönüş için ne büyük yararı olacağını düşündü.

“Dosdoğru güneybatıya yönelirim” diye söyleniyordu. “Denizde kimse kaybolmaz. Hem upuzun bir adadır bizimki.”

Üçüncü dönüşte balığı ilk kez gördü.

Onu kayığın altından geçen kapkara, upuzun bir gölge olarak izlerken, gözlerine inanamadı.

“Olamaz” diye söylendi. “Hayır, bu kadar uzun, bu kadar büyük olamaz.”

Oysa, gerçekti gördüğü. Dönüşünü tamamlayıp dokuz-on metre ileride suyun üstüne çıkınca, yaşlı adam yukarı doğru sipsivri yükselen kuyruğunu da gördü. Büyük bir tırpandan daha uzundu ve koyu lacivert suların üstünde tatlı eflatun rengi parıl parıldı. Balık yeniden sulara gömülürken bu sivri tırpan arkaya doğru eğildi; ihtiyar balıkçı birkaç kulaç aşağıdaki muazzam yaratığı, karnını çevreleyen morumsu çizgilere varıncaya değin, bütün görkemiyle görebiliyordu. Sırt yüzgeçleri kısılmış, göğsündekiler alabildiğine gerilip, yayılmıştı.

Balığın çizdiği bu son dairede yaşlı adam onun gözlerini ve hemen yanı başında yüzen *ramore* dedikleri iki emici asalak balığı da gördü. Bunlar arasıra iyice yanaşıp kılıca yapışıveriyorlar ya da geride kalıyorlardı. En aşağı birer metre uzunluğunda olan bu balıklar, hızlı yüzmeye başladıkları zaman ok gibi gidiyorlardı.

Yaşlı adamı terleten şimdi güneşten başka bir şey daha vardı. Balığın her dönüşünde oltayı biraz daha topluyor ve az sonra zıpkını saplayacak kadar yakına çekebileceğinden emin bulunuyordu.

“Ona iyice, iyice yaklaşmam gerek” diye söylendi. “Başını değil, doğruca kalbini delmeye çalışmalıyım.”

“Kendini topla, sakin ol be ihtiyar” diye söylendi.

Bunu izleyen dönüşte balığın sırtı iyice sudan çıktığı halde, yine oldukça uzak kalmıştı. Oltayı biraz daha toplarsa balığı yanı başına kadar çekebileceğini biliyordu.

Zıpkını çok önce ucu küpeşteye takılı bir yumak sağlam ipe bağlayıp hazırlamıştı.

Balık, fiyakalı görünüşü, sakin haliyle, yalnız kuyruğunu oynatarak dönüşünü tamamlıyordu. Yaşlı adam iplere biraz şiddetle asılıp onu daha yakına çekmeye çalıştı. Bir ara balık yan yatar gibi oldu. Sonra yeniden doğrularak bir daire daha çizmeye koyuldu.

“Onu ben devirdim” diye söylendi yaşlı adam. “Onu yerinden oynattım.”

Kendini yine bayılacak gibi hissettiyse de var gücüyle çekmeye devam ediyordu. “Onu ben devirdim” diye düşündü. “Belki bu kez altederim. Çekin ellerim, asılın! Direnin ayaklarım! Benim için dayan başım! Benim için dişinizi sıkıverin. Şimdiye dek beni yarı yolda komadınız. Bakın bu sefer bitireceğim işini.”

Bütün gücünü toplayıp, hazırlanmıştı, fakat balık bir yolunu bulup elinin yetişemeyeceği kadar uzaktan geçiverdi.

“Balık” diye söylendi yaşlı adam. “Balık, nasıl olsa öleceksin. Beni de beraberinde mi götürmek istiyorsun?”

“Bu gidişle bir şey çıkmaz” diye düşündü. Ağzı konuşamayacak denli kurumuştu; fakat başaltında duran testiye uzanamıyordu. “Bu kez iyice çekmeliyim” diye geçirdi aklından. “Daha fazla dayanabileceğimi pek sanmıyorum.”

“Ne diye dayanamayacakmışım be!” diye kendi kendine çıkıştı. “Daha çok dayanırsın.”

Bir sonraki daire tamamlanırken balık neredeyse eline geçiyordu. Fakat hayvan yine kendini doğrultup uzaklaşmayı başardı.

“Balık, beni öldürüyorsun balık” diye söylendi. “Ama buna hakkın yok biliyorsun. Birader açık konuşalım, senin kadar büyüğünü, senden daha güzelini ya da soylusunu, kısaca senin gibisini görmedim. Gel istersen öldür beni. Canımı al. Gücü gücü yetene, bakalım kim kimi alteder.”

“Aklın yine karıştı bak” diye düşündü. “Kafanı salim tutmalısın. Kafan salim olsun ki insan gibi dişini sıkmasını bilesin. Ya da balık gibi…”

Fısıltı gibi güç işitilir bir sesle, “Kendini topla kafam” diye mırıldandı. “Kendini topla.”

Bir şey yapamadan iki dönüş daha tamamlandı.

“Anlamıyorum ki” diye düşünüyordu ihtiyar balıkçı. “Her seferinde bir yolunu buluyor. Anlamıyorum. Ama ne olursa olsun bir daha deneyeceğim.”

Bir kez daha denedi ve balığı çevirdiği sırada az kalsın kendisi de gidiyordu. Hayvan yine kendini doğrultup koca kuyruğu havada salına salına, uzaklaştı.

Yaşlı adam, “Bir daha denerim!” diye haykırdı. Elleri didik didik olmuş, hamur gibi kesilmişti.

Son deneme de aynı biçimde sonuçlandı. “Yo” diye düşündü; “Ben işe girişmeden kaçtı bu sefer. Ne çıkar, bir daha gelecek nasıl olsa.”

Bütün acılarına karşın dişini sıkarak; gücünden, direncinden, onurundan geri kalan ne varsa biraraya getirerek balığın inadına karşı hazırlandı. Balık hafifçe yan yatmış, uzun kılıcı sandalın bordasına sürtünürcesine geliyordu. Derin, geniş, mor mor çizgili gümüşi parıltısıyla kayığın yanından süzülmeye başladı.

Yaşlı adam oltanın ipini yere bırakarak ayağıyla üstüne bastı; sonra zıpkını kolunun yettiği kadar yukarı kaldırarak bütün gücüyle -o anda içinde yanan yeni bir enerjinin verdiği güçle- sırt yüzgecinin hemen dibinden vurdu.

Yaşlı adam, balığı öldürmeyi başarır ancak balık çok büyük olduğu için onu kayığın içine alamaz. Kayığın yan tarafına bağlar ve dönüş yoluna koyulur. Dönüş yolunda kılıç balığından sızan kanın kokusunu alan köpek balıkları defalarca balığa saldırır. Yaşlı adam, bütün gücüyle avını onlardan korumak için mücadele eder ancak köpek balıkları her defasında balığın bir parçasını koparır. Kayık kıyıya ulaştığında geriye balığın sadece iskeletiyle başı kalmıştır.

Ernest Hemingway, *Yaşlı Adam ve Deniz*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

başaltı: Kayığın baş tarafının altındaki odacık.

borda: Geminin veya kayığın yanı.

küpeşte: Gemi veya kayığın borda kaplamalarının en üst kısmı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Dünya Edebiyatında Roman

İspanyol yazar Cervantes’in (Servantes, 1547-1616) Don Quijote (Don Kişot) adlı eseri, roman türünün başarılı ilk örneği kabul edilir. Fransız edebiyatında Victor Hugo’nun (Viktor Hügo) Sefiller, Notre Dame’ın (Notr Dam) Kamburu; Balzac’ın (Balzak) Vadideki Zambak, Goriot (Goryo) Baba; Flaubert’in (Flober) Madam Bovary (Madam Bovari), Stendhal’ın (Stendal) Kırmızı ve Siyah, Zola’nın (Zola) Nana (Nana); Alman edebiyatında Goethe’nin (Göte) Genç Werther’in (Vertha) Acıları, Thomas Mann’ın (Tomas Man, 1875-1955) Buddenbrook (Budenbrok) Ailesi; İngiliz edebiyatında Charles Dickens’ın (Çarlz Dikınz, 1812-1870) İki Şehrin Hikâyesi, Oliver Twist (Olivır Tivist, 1812-1870); Daniel Defoe’nun (Denyıl Difo) Robinson Crusoe (Rabinsın Kruzo); Rus edebiyatında Dostoyevski’nin Suç ve Ceza, Karamazov Kardeşler; Tolstoy’un Anna Karenina, Savaş ve Barış; Gogol’un Ölü Canlar; Gorki’nin Ana, Benim Üniversitelerim; Turgenyev’in (1818-1883) Babalar ve Oğullar; Amerikan edebiyatında Jack London’ın (Cek Landın) Vahşetin Çağrısı, Beyaz Diş; John Steinbeck’in Fareler ve İnsanlar, Gazap Üzümleri; Ernest Hemingway’in (Örnıst Hemingvey) Yaşlı Adam ve Deniz, Çanlar Kimin İçin Çalıyor; Kırgız Edebiyatında Cengiz Aytmatov’un (1928-2008) Gün Olur Asra Bedel, Beyaz Gemi adlı eserleri dünya edebiyatında roman türünün tanınmış örneklerindendir.

Ernest Hemingway, 1952’de yazdığı *Yaşlı Adam ve Deniz* adlı romanında yaşlı bir balıkçının okyanusta geçen mücadele dolu birkaç gününü anlatmıştır. Bu romanda yazar kendi maceracı kişiliğini de yansıtmıştır. Eserde yenilgi, galibiyet, korku, cesaret, merhamet, talih gibi temalar çevresinde insanın mücadeleci yönü yansıtılmıştır. Bu eser, yazarın Nobel Edebiyat Ödülü’nü almasında önemli bir rol oynamıştır. Eser, birkaç kez sinemaya uyarlanmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Yaşlı Adam ve Deniz* adlı metinde balıkçının yakaladığı balığı betimleyiniz.
2. Metinde yaşlı adamın fiziksel ve ruhsal özelliklerini belirleyiniz.
3. Metinde yaşlı adamın balığı yakalama sürecinde yaşadığı duyguları belirtiniz.
4. Metindeki temel çatışmayı belirleyiniz.
5. *Yaşlı Adam ve Deniz* adlı metni, *Murtaza* adlı metinle tür, biçim, üslup, anlatım teknikleri ve içerik özellikleri açısından karşılaştırınız.
6. Metinde olayların geçtiği zaman ve mekânı tespit ediniz.

Etkinlik

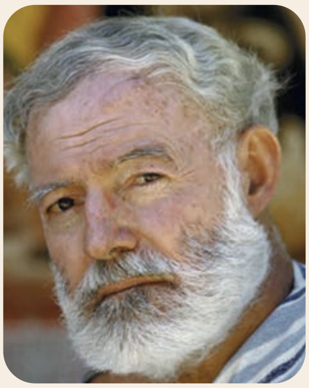
Oysa, gerçekti gördüğü. Dönüşünü tamamlayıp dokuz-on metre ileride suyun üstüne çıkınca, yaşlı adam yukarı doğru sipsivri yükselen kuyruğunu da gördü. Büyük bir tırpandan daha uzundu ve koyu lacivert suların üstünde tatlı eflatun rengi parıl parıldı. Balık yeniden sulara gömülürken bu sivri tırpan arkaya doğru eğildi; ihtiyar balıkçı birkaç kulaç aşağıdaki muazzam yaratığı, karnını çevreleyen morumsu çizgilere varıncaya değin, bütün görkemiyle görebiliyordu. Sırt yüzgeçleri kısılmış, göğsündekiler alabildiğine gerilip, yayılmıştı.

a. Bu parçadaki anlatıcıyı ve bakış açısını belirleyiniz.
b. Bu parçada anlatılanları anlatıcı ve bakış açısını değiştirerek yeniden düzenleyiniz.
c. Yaptığınız çalışmayı arkadaşlarınızla paylaşınız.

Yazarın Biyografisi

Ernest Hemingway (1899-1961): Amerikan edebiyatının en önemli isimlerinden olan yazar, Illinois'da (İlinoy) doğdu. Bir müzisyen olan annesinden müzik eğitimi aldı. Liseyi bitirdikten sonra muhabirlik yapmaya başladı. Bu yıllarda I. Dünya Savaşı patlak verdi. Yazar, gözlerindeki rahatsızlık nedeniyle orduya alınmadı. Birkaç yıl sonra Amerikan Kızıl Haç Birliğine gönüllü olarak girmeyi başardı. Buradaki görevi esnasında cephede yaralanarak terhis oldu. Yeniden muhabirlik yapmaya başladı. Fransa, Yunanistan, Almanya, İspanya, İtalya, İsviçre ve Türkiye gibi pek çok ülkeyi dolaştı. Gezdiği ülkelerde maceradan maceraya atıldı.

Ustaca yazdığı kısa hikâyeleriyle sanat hayatına adım atan yazar, sonraki yıllarda romanlarıyla da büyük başarı gösterdi. Eserlerinde kısa cümleleri ustalıkla kullandı. Etkileyici diyaloglara yer verdi. Roman kurgusunda gösterdiği başarıyla pek çok yazarı etkiledi. Savaşta yaşadığı ve tanık olduğu olaylar, dünyanın değişik yerlerinde yaşadığı maceralar eserlerinin esin kaynağı oldu. Yazar; eserlerinde yaşam mücadelesi veren insanları, savaşın neden olduğu yıkımı, doğayı konu edindi. 1953'te Pulitzer Ödülü'nü, 1954'te ise Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. *Güneş de Doğar, Silahlara Veda, Ya Hep Ya Hiç, Çanlar Kimin İçin Çalıyor, Irmağın Ötesinde ve Ağaçların Arasında, İhtiyar Adam ve Deniz* (roman); *Üç Öykü ve On Şiir, Kazanan Bir Şey Almaz* (hikâye) yazarın başlıca eserleridir.

Ernest Hemingway (1899-1961)

Türk ve dünya edebiyatından roman örnekleri okuyunuz.

Dil Bilgisi

1. Aşağıdaki cümleleri -verilen yönergeyi izleyerek- dil ve anlatım bakımından değerlendiriniz.

a. Cümlelerdeki dil ve anlatım kusurlarını (anlatım bozukluğu) tespit ediniz.

b. Cümlelerdeki anlatım bozukluklarının nedenlerini belirtiniz.

c. Anlatım bozukluklarını gidererek cümleleri hatasız biçimleriyle yazınız.

Bu sanatçıyı ilk defa olarak geçen yıl bir resim sergisinde görmüştüm.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Onunla tanıştığında tam yirmi yaşlarında bir gençti.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Bu konuda aldığı yanlış kararlarla şirketin batmasını sağladı.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Yeni içeri girmişti ki büyük bir gürültüyle irkildi.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Deniz kenarına çeşme yapılmaz.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Bize ormanda aslanın nasıl avlandığını anlattı.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Arkadaşlarına bütün bildiklerini ve bilmediklerini bir bir anlattı.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Küçük çocuk kimseden bilgi alamıyor, sürekli itip kakıyorlardı.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Büyükler çocuğu eleştirmekten çok doğru davranmasını öğretmelidirler.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Bizim ve onların anılarını tazeledi.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Hastanın durumu kötüleşiyor, yerinden kalkamıyordu.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Sinemaya gidip film izlendi.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Ölenlere Tanrı'dan rahmet ve baş sağlığı diliyorum.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

İtecik laleleri yurt dışında yüksek fiyata satılmaktadırlar.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Dostlarını dikkatlice seçer, gönülden bağlanırdı.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Özel ve iş yaşamında mutlu olanlar daha uzun yaşıyor.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Bu yarışta bir sen bir de o var.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

2. Aşağıdaki parçada büyük harflerin kullanımıyla ilgili kuralları belirtiniz.

— Kuzum, senin yaşın bu kadar genç. Öyle olduğu halde bütün bu eski şeyleri nerden seviyorsun? diye sordu. Mümtaz o zaman ona İhsan Ağabeyi anlattı. Gençliğinde Paris'te Jaures'in peşinden bir zamanlar nasıl ayrılmadığını, sonra Balkan Harbi içinde İstanbul'a dönüşünde birdenbire nasıl değiştiğini, nasıl kendi hayatımızın kaynakları etrafında dolaştığını, anları şahsî bir tecrübe gibi yaşamaktan nasıl bıkmadığını söyledi.

3. Aşağıdaki parçada noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını belirtiniz.

Mehmet Ali, beni buraya getirdiğine şimdiden pişman mı? Acaba evde anasıyla kardeşleri onun bir konukla geldiğini haber alır almaz kendisine çıkıştılar mı? Eşyamın arkasından acayip bir sıkılganlıkla yürüyorum. Ayaklarım kâh bir çukura giriyor, kâh bir taşa çarpıyor. Kâh karpuz kavun kabuklarını andıran birtakım zıypak şeyler üzerinde kayıyor. Ve köy, bataklıkta bir uyuz manda gibi kokuyor.

Mehmet Ali:

— Gir beyim...

YAZMA ÇALIŞMALARI

Etkinlik

a. Kitabınızda işlediğiniz romanlardan birini okuyunuz.

b. Okuduğunuz roman hakkında bir inceleme ve değerlendirme yazısı yazınız. Metni oluştururken açıklık, akıcılık, duruluk, yalınlık gibi iyi bir anlatımda bulunması gereken özellikleri göz önünde bulundurmaya; farklı cümle yapılarını ve türlerini kullanmaya özen gösteriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Etkinlik

a. Türk veya dünya edebiyatından sinemaya uyarlanan bir romanın filmini izleyiniz.

b. Söz konusu romanı okuyunuz.

c. Okuduğunuz romanla izlediğiniz filmi karşılaştırınız.

ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1-6. soruları Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Gulyabani* adlı romanından alınan aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Muhsine Hanım ilk bozayı içip ikincisinin, leblebisiyle beraber çiçekliğin önüne konulmasını söyledikten sonra başladı:

(...)

Taze dul kaldım. İsteyenler çok oldu. Ama kocadan canım yandı. Şimdiki kocam Hacı'yı buluncaya kadar neler çektim, neler (...) Bir zaman daha orada burada süründükten sonra benim küçüklüğümü tanıyan ana dostu bir Ayşe Hanım vardı. Geldi, beni buldu. Yüzümü gözümü okşayıp öperek dedi ki:

"Kızım senin bu yaşta böyle kimsesizliğine, yoksulluğuna yüreğim parçalanıyor. Sana uygun bir yer buldum, gider misin?"

"Temiz, namuslu bir yer olduktan sonra niçin gitmeyeyim anacığım?"

"A... namuslarına yerden göğe kadar kefilim. Aylık da gayet boldur. Görülecek iş de yok, ama..."

"Eeey, aması ne oluyor?"

"Sana verecek bazı öğütlerim var. Bunlardan bir harf dışarıya çıkmayacaksın..."

"Eğer istediğim gibi bir kapıysa vereceğin öğütlerden dışarıya çıkmam, inan."

"Bu gideceğin yerde bir gözünü kör, bir kulağını sağır edeceksin. Göreceğin şeylerin aslını öğrenmek merakına kalkışmayacaksın. Elinde olmadan sezdiklerini dışarıya açıklamayacaksın. Onlar parada pulda değil. Gayet emniyetli bir kadın arıyorlar. Dişini sıkar da oturur, kendini onlara beğendirip emniyetlerini kazanabilirsen birkaç yıl içinde oradan zengin olup çıkarsın. Bir ev alıp başçağzını sokarsın. Bir yurdun olduktan sonra bekâr dikişi diksen geçinip gidersin."

"Ay, korkarım. Orası öyle pek esrarengiz bir yer mi?"

"Bak şimdiden merak etmeye başladın. Neme lazım senin, âlemin sırları?"

"Ah anacığım, merak etmemek insanın elinde mi? İnsan mı öldürüyorlar, hırsızlık mı yapıyorlar? Orası bir batakhane midir?"

"Çılgın, şimdi ağzına tokadı vururum. Aklına getirdiğin şeylere bak. Ben seni hiç öyle yerlere götürür müyüm? Bunlar gayet zengin, pek terbiyeli, çok kişizade insanlar. Terbiyeli, tedbirli, ağzı sıkı, aklı başında bir hizmetçi arıyorlar."

"O kadar ağzı sıkı olmaya neden lüzum var?"

"Bazı kibar konaklarında içerideki şeylerin dışarıya sızdığını istemezler. Çalçene birtakım mahalle karıları hizmetçiyiz diye oraya buraya gidiyorlar. Aldıklarını, bulduklarını rasgele yerde söyleyerek lakırdı tellâllığı ediyorlar. Bu dediğim yerde bu türlü çaçaron istemiyorlar. İş bundan ibaret."

"Bu konak nerede?"

"Üsküdar'dan biraz ötede."

"A, demek denizaşırı..."

"Acemistan'a gidecek değilsin kızım. Üsküdar nerede? Şuracıkta, burnumuzun dibinde... Sana hem yağlı bir kapı bulmalı, hem de semt mi beğendirmeli? Boğaziçi'ne, Bulgurlu'ya gitmeyiz diyen Arap aşçılar gibi sen de ahmaklık etme. Her hallerine ben kefilim diyorum. Beğenmezsen durmazsın. Seni pençeyle köleliğe satmıyorlar ya? Yıkan, temizlen, arlan paklan, en yeni elbiseni giy. Şöyle ağırbaşlı, her işi yapan, çalışkan hizmetçi haline gir. Vallahi az zamanda orada donanır, tövbe yoksulu olursun. Boğazın yemek, üstün elbise, cebin para görür. Oradan bana bir hizmetçi ısmarladılar. Anan rüyama girdi. Sen aklıma geldin. Sonra bana dua edersin.

Ayşe Hanım'ın bu inandırıcı sözleri ve ricaları karşısında teklifini kabul ettim ve ertesi günü gitmek için hazır bulunmaya söz verdim. (...)

1. **Metnin konusunu belirleyiniz.**

2. **Metindeki çatışmayı belirleyiniz.**

3. **Metindeki mekânın özelliklerini belirleyiniz.**

4. **Metnin üslup özelliklerini belirleyiniz.**

5. **Metinde Muhsine Hanım'ın kişilik özelliklerini belirleyiniz.**

6. "Acemistan'a gidecek değilsin kızım. Üsküdar nerede? Şuracıkta, burnumuzun dibinde..." **cümlelerindeki noktalama işaretlerinin kullanılma amaçlarını belirleyiniz.**

7. "Şair, ilk şiirlerini 1965'li yıllarda yayımlamaya başladı." **cümlesindeki anlatım bozukluğunun nedenini belirleyiniz.**

8. Sanırım bu söylenti başkanın da kulağına gitmiş olsa gerek.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunu gidermek için aşağıdaki değişikliklerden hangisi yapılmalıdır?

A) "sanırım" sözcüğü atılmalı.

B) "sanırım" yerine "eminim" sözcüğü getirilmeli.

C) "kulağına gitmek" yerine "duymak" sözcüğü getirilmeli.

D) "da" sözcüğü atılmalı.

E) "olsa gerek" yerine "olabilir" sözcüğü getirilmeli.

9. 19. yüzyılın toplumsal ilerlemeye, insanlar arası iletişimin gelişimine olan iyimser inancını paylaşmayan bu yazarlar dış dünyaya, topluma değil, insanın iç dünyasına, bilincin karmaşıklığına eğildiler. Klasik gerçekçi romanın üç ana öğesi, yani olay örgüsü, karakter ve çevre modernist romanda önemlerini yitirirler ve onların yerini ön plana geçen örüntü, simge, imge, ritim ve bakış açısı gibi öğeler olur. Bundan ötürü de özellikle olay örgüsünden sıyrılma çarelerini arayan modernist roman, şiire ya da müziğe yaklaşmaya çalışır.

Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*

Aşağıdakilerden hangisi bu parçada sözü edilen edebî akıma bağlı yazarlara örnek gösterilemez?

A) Adalet Ağaoğlu

B) Bilge Karasu

C) Orhan Kemal

D) Ferit Edgü

E) Oğuz Atay

10. **Aşağıdakilerin hangisinde yazar-eser eşleştirmesi yanlış verilmiştir?**

A) Sabahattin Ali-*Kuyucaklı Yusuf*

B) Yaşar Kemal-*Yılanı Öldürseler*

C) Yusuf Atılgan-*Anayurt Oteli*

D) Oğuz Atay-*Bir Bilim Adamının Romanı*

E) Adalet Ağaoğlu-*Benim Adım Kırmızı*

11. Ayaklar kemik, bağ ve kaslardan meydana gelmişlerdir.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

A) Özne-yüklem uyumsuzluğundan

B) Yüklemin geçmiş zamanlı olmasından

C) Gereksiz söz kullanılmasından

D) Bağlacın yanlış kullanılmasından

E) Öge eksikliğinden

12. Kimse birbirini düşünmez, kendi işinin bittiğine bakar.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

A) Nesne eksikliğinden

B) Sözcüğün yanlış anlamda kullanılmasından

C) Gereksiz sözcük kullanılmasından

D) Tamlayan ekinin eksikliğinden

E) Özne eksikliğinden

13. ..., eserlerinde toplumdaki yerleşik düzene uyum sağlayamayan, bunlarla ters düşen ve tutunamayıp yenilen aydın kişileri anlatmıştır. Yazar, bu kişilerin iç dünyalarını, iç çatışmalarını eserlerinde derinlemesine yansıtmış; eleştirel bir anlatım tutumu sergilemiş, ironiden yararlanmıştır.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Kemal Tahir B) Oğuz Atay C) Emine Işınsu D) Fakir Baykurt E) Tarık Buğra

14. Taksiye binen adam başını çevirdi ( ) şoför bekliyordu ( ) İsteksizce mırıldandı ( )

– Havaalanına ( )

Bu parçada yay ayraçlarla ( ) belirtilen yerlere, aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

A) (,) (.) (:) (...) B) (,) (.) (.) (.) C) (,) (.) (;) (.) D) (,) (.) (.) (...) E) (,) (.) (;) (...)

15. Bilinç akışı tekniği ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi <u>yanlıştır</u>?

A) XX. yüzyıl modern roman ve hikâyesinde kullanılmıştır.

B) Kahraman anlatıcı ve bakış açısı söz konusudur.

C) Cümleler arasında mantık ilişkisi çok gevşek ve zayıftır.

D) Kişilerin iç dünyaları üçüncü kişi ağzından verilir.

E) Serbest çağrışım yoluyla bir düşünceden bir başka düşünceye atlanır.

16. Orhan Kemal'in romanlarından birini okumak isteyen bir arkadaşınıza aşağıdaki eserlerden hangisini türünden dolayı <u>önermezsiniz</u>?

A) *Evlerden Biri* B) *Önce Ekmek* C) *Eskici ve Oğulları* D) *Kanlı Topraklar* E) *Cemile*

17. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

A) Nuran, dostunun bir tarafını keşfetmiş gibi ona bakıyordu.

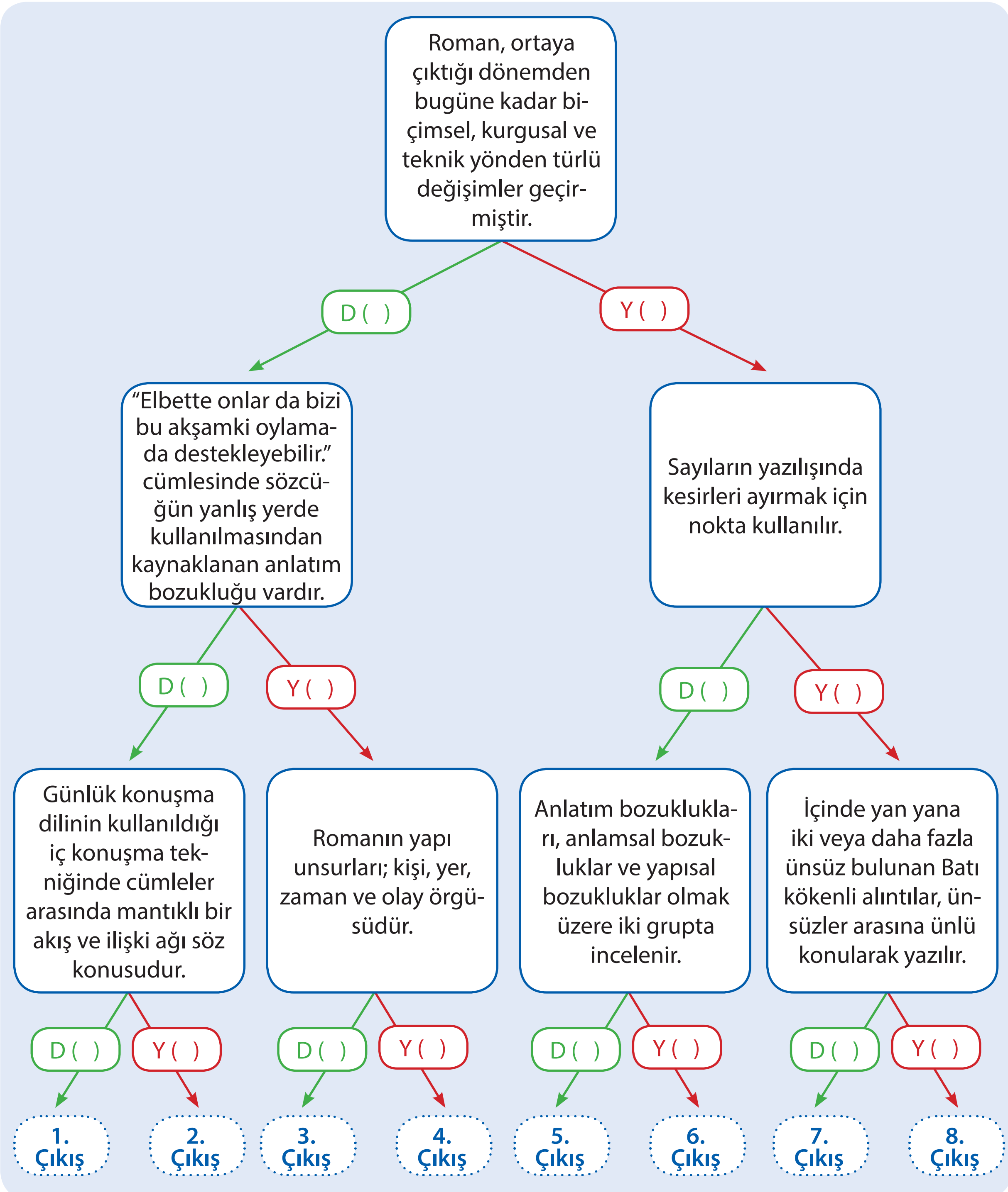
B) Birçok değer, güncel hayatın karmaşası içinde kaybolup gidiyor.

C) Sakın köye girdikten sonra beni büsbütün unutmasın!

D) "Onu ben devirdim" diye söylendi yaşlı adam.

E) Fenerin yerden vuran aydınlığı, ona acayip bir şekil veriyor.

18. Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayıp, cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

7. ÜNİTE

TİYATRO

Ünite İçeriği

Cumhuriyet Dönemi'nde tiyatro (1923-1950)

Cumhuriyet Dönemi'nde tiyatro (1950-1980)

Dünya edebiyatında tiyatro

Anlatım bozuklukları

Yazım ve noktalama çalışmaları

Seyredilen bir tiyatro üzerine inceleme / değerlendirme yazısı yazma

Bir oyunu canlandırma

Amaç

Cumhuriyet Dönemi'nde tiyatro türünün gelişimini kavramak

Tiyatro türünün dünya edebiyatındaki gelişimini tanımak

Tiyatro metinlerinden alınmış örnekler üzerinden millî, manevi, toplumsal, kültürel ve evrensel değerleri tanımak

Anlatım bozukluklarının nedenlerini, yazım ve noktalama kurallarını kavramak

Bir tiyatro hakkında inceleme / değerlendirme yazısı yazma becerisi kazanmak

Bir oyunu canlandırma becerisi kazanmak

OKUMA ÇALIŞMALARI

Hazırlık

Tüm dünya oyun sahnesidir. Bütün kadınlar ve erkekler de sadece oyuncular. Herkesin kendine ait giriş ve çıkış zamanları var. Bir insan kendi oyun süresi içinde birçok bölümlerde rol alır.

Shakespeare

Trajediler ve komediler aynı insanın kaleminden çıkmalıdır çünkü bir şeyin ‘trajik’ ya da ‘komik’ olması, tamamen hayata nereden bakıldığına bağlıdır.

Sokrates

1. Yukarıdaki görüşlere katılıp katılmadığınızı nedenleriyle belirtiniz.
2. Sizi güldüren olay ya da durumlar nelerdir? Belirtiniz.
3. Aşağıdaki görsellerden hareketle modern tiyatronun sahne özellikleri hakkında neler söylenebilir?

Jordi Galceran’ın Grönholm Metodu oyunundan bir sahne

Aristide Christian Charpentier’in Sihirli Keman oyunundan bir sahne

FERMANLI DELİ HAZRETLERİ

1. Metin

Sultan İbrahim devrinde Fermanlı Deli Hazretleri diye anılan Musa ile uşağı Şatır, gelen hastaları odalarında kabul eder. Oda haraptır; odada raf üzerinde çömlekler, kaplumbağa kabukları, sığır çenesi gibi garip şeyler vardır. Odanın duvarında ise levhalar ve tılsımlar bulunur. Musa, bu odanın bir köşesinde oturarak gelenlerin sorunlarını zekâsı, kurnazlığı ve rastlantılar sayesinde çözer.

Aşağıdaki parça Musa ile dişi ağrıyan Bayram arasında yaşananların anlatıldığı bölümden alınmıştır.

MECLİS: III.

Musa-Dişi ağrıyan **Bayram**

Bayram — (*Suratı bir bezle bağlanmış, feryat ederek gelir*).

Musa — Ne bağırıp çağırıyorsun be adam?

Bayram — (*Homurdanarak*) dişim, aman dişim.

Musa — (*Kalkar, muayene eder*) hangisi?.

Bayram — (*Elile* göstererek) hah işte şu.

Musa — Şatır... oturt.. kapıları kapa.

Şatır — (*Ortaya bir kütük kor, kapıları kapar*).

Bayram — (*Oturur*).

Musa — (Şatır'a) tambura telini ver.

Şatır — (*Duvarda asılı bağlı olan tambura telinin bir ucunu verir*).

Musa — (*Teli alır*) aç ağzını.

Bayram — (*Ağzını açar*).

Musa — (*Teli Bayram'ın dişine bağlamıya başlar*) destur demeden tükürürsen işte böyle olur.

Bayram — Aman, aman...

Musa — Cinler dişinin sinirine musallat olmuş.

Bayram — Aman... aman... (*Tambura teli dişinde bağlı ağzı açık oturur, inler*).

Musa — Şatır... Şatır.. alazla..

Şatır — (*Yandaki kapıdan girer, elinde yanmış alevli odun ile çıkar, alevi Bayram'ın suratına tutar*).

Bayram — (*Suratına yaklaşan alevden dehşetle kaçınır*).

Musa — (*Haykırır*) Uhruç, uhruç ya mel'un.

Bayram — (*Avazı çaktığı kadar bağırır, kütükle arkası üstü bacakları havada yere yuvarlanır, dişi tambura telinin ucunda kalır*) aman.. aman..

Şatır — (*Odunu içeri götürür*).

Musa — (*Tambura telinin ucundaki dişi göstererek*) al dişini, cinin elinden kurtardım.

Bayram — Hay Allah müstehakını versin.. of.. bu nasıl diş çıkarmak.. bu ne belâ ?. (*Kütüğe oturur, çenesini oğuşturur*).

Musa — (*Mangaldan aldığı bir tutam külü göstererek*) aç ağzını kül bastırayım.

Bayram — (*Ağzını açar, Musa'nın bileğinden tutar*) ay.. aman.. aman...

Musa — Haydi geçti. Bir şey kalmadı.

Bayram — (*Dikkatle bir müddet Musa'nın yüzüne bakar, hayretle*) Musa Efendi (*haykırır*) Musa Efendi sen misin ha?...

Musa — (*Bayram'ın yüzüne dikkatle bakar*) vay Bayram Ağa.

Bayram — (*Hayreti artarak*) rüya mı görüyorum. Sen sağ mısın?...

Musa — Evet ben Musa... Sadrazam Mustafa Paşa'nın vekilharç kâtibi Musa Efendi.

Bayram — Şimdi çıldırırım ay.. Edirne'de seni astılardı yahu...

Musa — Evet beni darağacına astılardı.
(...)

Bayram — İpi boynuna geçirdiler.. gözlerimle gördüm.. aman Yarabbim.

Musa — Evet... evet... kapı yoldaşı.

Bayram — Evet senin ipini çekerlerken dayanamadım, kaçtım. Hâlâ gözümün önüne geldikçe tüylerim ürperiyor. Allah.. Allah bu ne esrar!

Musa — Öldürmiyen Allah öldürmiyor, hemşehri.. ipi boynuma takarken bayılmışım.. beni darağacına çekmişler.

Bayram — Ee, sonra ?...

Musa — Hikmeti Huda darağacı devrilmiş, yere yuvarlanmışım ve ipi boynumdan çıkarmışlar.

Bayram — Sübhanallah..

Musa — Ayıldığım zaman o kadar kalabalık içinde darağacını yerde, kendimi hayatta görünce sevincimden çıldırmışım.

Bayram — Ee, sonra?.

Musa — Sonrası Allah cellâtbaşıdan razı olsun. Halime merhamet etmiş.

Bayram — (*Gülerek*) cellâtbaşıdan merhamet ha...

Musa — Evet..

Bayram — Garip şey..

Musa — Cellâtbaşı ben bu adamı bir kere astım. Hünkârın emri yerini buldu. Darağacı yıkıldı, bu adam da çıldırdı. Bir adam iki kere asılmaz, arzedin, demiş.

Bayram — Cellâtbaşıdan Allah razı olsun.

Musa — Arzetmişler.

Bayram — Ee ?...

Musa — Mecnunu affeyledim, diye ferman etmiş.

Bayram — Çok şey.

Musa — Edirne tımarhanesinde bir zaman kaldım. Hak şifa ihsan etti, delilikten kurtuldum.

Bayram — Oh.. oh.

Musa — Fakat ismim Fermanlı Deli kaldı.

Bayram — Adam sen de, canın kurtuldu ya...

Musa — Hamdolsun.

Bayram — Hayretimden dişimin ağrısını unuttum yahu.. Ee.. nasıl oldu da böyle meşhur hoca oldun?

Musa — (*Gülerek*) sorma hemşehri, sorma. Herkesin itikadı beni hoca etti.

Bayram — Tuhaf şey!

Musa — Benim ne huddamdan, ne havastan, ne cinden, ne periden, ne efsundan, ne sihirden, hiç.. hiçbir şeyden haberim yok. Biraz okur ve yazarım, işte bu kadar.

Bayram — (*Gülerek*) İstanbul içinde öyle şöhret bulmuşsun ki her derde dermansın diyorlar. İşte ben de bilmiyerek sana geldim.

Musa — Ben tımarhanede iken delilerle eğlenmek için yalandan muskalar yazar, okur, üfler, vakit geçirirdim. Tesadüf birkaç deli akıllandı. Artık herkesin ne derdi olsa bana gelmiye başladı.. Şöhretim arttıkça arttı.

Bayram — Ne âlâ...

Musa — İstanbul'a geldim. Zengini, fukarası sabahtan akşama kadar dolar dolar boşalır, mangır su gibi...

Bayram — Çok âlâ, lâkin yoldaş çektiğin dişin acısını ölünciye kadar unutamıyacağım.

Musa — Ne bileyim yüzün, gözün sarılıydı. Tanıyaydım seni dişçiye gönderirdim.

Bayram — O ne dehşetli diş çıkarmak ?..

Musa — Ne yaparsın.. âlem böyle acayip şeylere rağbet ediyor. Kolu kırılır, çıkıkçıya gitmez bana gelir. Midesi ağırır, hekime gitmez, muska almak için bana gelir. (*Gülerek*) dişi ağırır bana gelir..

Bayram — Ne bileyim, bir efsun ile elini sürmeden diş çıkarıyor, dediler.

Musa — Ben de öyle yaptım ya elimi sürmedim.

Bayram — Aman... aman... diyorum ya.. ölünciye kadar unutmıyacağım. Ne bileyim beni kandırdılar. İstanbul'da Fermanlı Deli Hazretleri diye bir anılıyorsun.

Musa — (*Gülerek*) benim için daha ne efsaneler var. Gûya ben asıldıktan sonra periler beni alıp kaçırmışlar.. peri padişahının sarayına götürmüşlermiş. Benim evime her gece peri padişahı misafir gelirmiş, miş, miş. Bir alay eracifi eblehane.

Bayram — İşine bak...

Musa — Bu kadar şöhret hoşuma gitmiyor.

Bayram — Niçin?..

Musa — Şöhret âfettir bilmez misin?. İstanbul'da bu kadar efsuncu, cinci hocaların arasında benim yalancı hocalığımın foyası meydana çıkarsa..

Bayram — Hak doğrunun yardımcısıdır.

Musa — (*Gülerek*) doğruluk benim işimin neresinde.. işim gücüm dubara...

Bayram — İşine bak, dünya geçinme dünyası.

Musa — Evet ben de öyle yapıyorum. Bir yalan atıyorum doğru çıkıyor. Sonra kendim de inanıyorum... Ee.. sen ne âlemdesin?..

Bayram — Beni sorma kardeş, sorma.

Musa — Hayır ola?.

Bayram — Ah kardeş.. rahmetli Paşa Edirne'de şehit olduktan sonra memleketime, Urfa'ya çıkıp gittim, işimi yoluna koydum. Bir çiftlik sahibi oldum. Bir şeye ihtiyacım yoktu.

Musa — Şimdi İstanbul'da ne arıyorsun?.

Bayram — Sorma kardeş, sorma. Oğlum Behram'ı memlekette eşraftan birinin kızı ile nişanladım. Anası, babası ölmüş, kimsesiz bir kızdı. Ah bir sene sonra da düğün yapacaktım.

Musa — Ee.. ne oldu?.

Bayram — Ne olacak mütesellim Rakım Ağa namında devlet adamı bir herif Urfa'ya geldi.

Musa — (*Dikkatle*) Ee.. Rakım Ağa mı?.

Bayram — Evet Rakım Ağa. Zavallı kızı (...) Urfa'dan kaçırıp zorla alıp gitti. (*Gözlerini siler*).

Musa — Adam sen de bu kadar kahırlanma. Evlâdın sağ olsun.. kız mı yok.

Bayram — Ah deme kardeş, deme.. biricik evlâdım mecnuna döndü.

Musa — Vah vah...

Bayram — Zavallı koçyiğit evlâdım Âşık Garip gibi diyar diyar geziyor, ben de peşinde.

Musa — Vah kapı yoldaş, vah.. bu Rakımı bildim. Beni Edirne'de idam ettirmeğe sevkeden casus herif. O zaman saray mutbaklarında çöpçülük ediyordu. Saray erkânına yaranmak için dünyada her şeyi irtikâp etti. Kızlar ağasının iltimasile nihayet mütesellim oldu.

Bayram — Ya.. bu herif o Rakım mı?.

Musa — Evet.. ah o herif (*içini çeker*).

Bayram — Saray haslarını tahsil etmek bahanesile Anadolu'da soymadık vilâyet bırakmadı. Âlemi ipten kuşaktan etti. Nihayet oğlumun nişanlısı Nigâr'ı da bütün malı ile beraber aldı, savuştu.

Musa — (...) bırak şunu, çocuk nerede?.

Bayram — Kapının önünde bekliyor.

Musa — A... niçin çağırmadın?. (*Haykırır*) Şatır.. Şatır..
(...)

Yaşlı bir kadın, doğum yapamayan genç bir kadın için Musa'dan yardım ister. Bu sırada aradıkları Rakım Ağa'nın yaşlı kadının komşusu ve saraya kuşçubaşı olduğunu kadından öğrenirler. Rastlantı sonucu Nigâr'ın yaşadığı yeri de öğrenirler.

Urfa'dan kaçırılıp getirilen genç bir kadın, Musa'dan yardım ister. Musa, bu kadının Nigâr olduğunu anlar. Nigâr'ı kurtaracağını ve Behram'a kavuşturacağını söyler. Musa, Nigâr'dan söylediklerini yapmasını ister. Önce kıza peri dili adını verdiği birtakım sözler öğretir, adının peri dilinde Nemut olduğunu söyler ve saraya gittiğinde bu dilden başka bir dil kullanmamasını ister. Haberleşmek için de ona bir güvercin verir. Haberleri peri dilince yazmasını söyler.

Rakım Ağa kuşçubaşılıkla yetinmeyip vezirlik almak veya vali olmak için elinden gelen her şeyi yapar. Eğer Nigâr saraya kabul edilirse amacına ulaşacaktır. Sonunda saraya çağrılan Nigâr, bunu güvercin ile Musa'ya haber verir. Nigâr, sarayda Musa'nın istediği gibi peri dilinde konuşunca beğenilmez.

Sarayda hükümdarın zümrütlü hançeri kaybolmuştur. Hükümdar, hançerinin derhâl bulunmasını emreder. Saraydaki görevlilerin akıllarına Fermanlı Deli Hazretleri gelir. Fermanlı Deli Hazretleri saraya davet edilir. Nigâr'ın Musa'ya haber vermek için gönderdiği güvercin de saraya gelir. Hükümdar kuşu görür ve bu kuşun ayağındaki kâğıdı merak eder. Kuşçubaşıdan onun yakalanmasını ister. Saraya gelen Musa, Nigâr ile karşılaşır ve Nigâr'dan oyuna devam etmesini ister. Musa, sarayın peri padişahı tarafından kuşatıldığını ve güvercindeki mektuba cevap verilmezse peri padişahının hükümdarın düşmanları ile ittifak edeceğini söyler. Bir de peri padişahının Nemut adındaki cariyesini geri istediğini belirtir. Musa üç kez Nemut diyerek Nigâr'ı çağırır. Nigâr, yakaladığı güvercinle saklandığı odadan çıkar. Güvercindeki mektup hükümdara sunulur fakat hükümdar mektubu okuyamaz. Hükümdar, Nigâr'ın saraydan gönderilmesini emreder. Musa'nın oyunu ile Nigâr kurtulur ve Behram'a kavuşur. Musa'ya da müneccimbaşılık görevi verilir fakat Musa, peri padişahının buna izin vermeyeceğini söyleyerek görevi kabul etmez.

Musahipzade Celâl, *Fermanlı Deli Hazretleri*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

alazlamak: Bir şeyin yüzünü alevden geçirmek, aleve tutmak.

dubara: Aldatmaca.

eblehane: Akılsızcasına, ahmakçasına.

eracif: Yalan sözler, uydurmalar.

havas: (metinde) Büyücü.

huddam: (metinde) Cinlerden olan hizmetçi.

iltimas: **1.** Haksız yere, yasa ve kurallara uymaksızın kayırma; arka çıkma. **2.** Birine herhangi bir konuda öncelik ve ayrıcalık tanıma.

irtikâp: **1.** Kötü iş yapma, kötülük etme. **2.** Yiyicilik. **3.** Yalan söyleme, hile yapma.

mütesellim: Tanzimat'tan önce beylerbeyi ve sancakbeylerinin, bölgelerindeki sancak ve ilçeleri kendi adlarına yönetmekle görevlendirdikleri kimse.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Tiyatro; sahnede, bir seyirci topluluğu önünde oyuncular tarafından canlandırılmak üzere yazılan edebî türdür. Bu türün oynanma sanatına ve oynandığı yere de tiyatro denir.

Dramatik örgü, yer (mekân), zaman, çatışma ve kişiler tiyatronun yapı unsurlarıdır. Tiyatro eserlerinde olayların gelişimine göre ana bölümler (perde) ve bu ana bölümlerin içindeki küçük bölümler (sahne) belirlenir. Perde başlarında yer, dekor, zaman ve kişilerle ilgili bilgiler verilir. Anlatım genellikle diyalog şeklindedir, oyuncuların rol gereği gerçekleştireceği davranışlar *Fermanlı Deli Hazretleri* adlı metinde olduğu gibi yay ayraç içinde gösterilir:

Musa — (*Bayram'ın yüzüne dikkatle bakar*) vay Bayram Ağa.

Bayram — (*Hayreti artarak*) rüya mı görüyorum. Sen sağ mısın?...

Mekân ve dekorda aynı eserin farklı temsillerinde metinle ilişkili veya metinden bağımsız olarak farklı uygulamalar görülebilmektedir. Dramatik örgü; perde, sahne vb. bölümlemeler etrafında düzenlenir. Bazı metinlerde bu bölümlemelere karşılık gelen meclis, fasıl gibi terimler bulunur. Oyuncular metni kendi tarzlarına ve kabiliyetlerine göre canlandırır, yorumlar. Modern tiyatroda efekt, ışık vb. uygulamalar; metin çerçevesinde yazar, yönetmen, yapımcı, oyuncu, tasarımcı ve teknik ekibin iş birliğiyle gerçekleştirilir ve yorumlanır.

Tiyatro, konusunu günlük yaşamdan alabileceği gibi tarihten ve mitolojiden de alabilir; işlenen konuya ve konunun işleniş biçimine göre trajedi, komedi ve dram türlerine ayrılır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Tiyatro (1923-1950)

Türk edebiyatında sözlü gelenek içinde ortaya çıkıp gelişen geleneksel Türk tiyatrosu (Karagöz, orta oyunu, meddah, seyirlik köy oyunları, kukla vb.) yüzyıllarca varlığını sürdürmüştür. Modern tiyatro, Türk edebiyatına Tanzimat Dönemi'nde Batı'dan gelmiştir. Bu dönemde Şinasi ilk yerli oyun olan *Şair Evlenmesi*'ni yazmış; Ahmet Vefik Paşa, Fransız sanatçı Moliére'den uyarlamalar yapmıştır. Modern tiyatro kurulurken kimi zaman geleneksel tiyatroya ait unsurlardan da yararlanılmıştır. Millî Edebiyat Dönemi'nde tiyatroda görülen gelişme; Cumhuriyet Dönemi'nde devlet konservatuvarlarının, devlet tiyatrolarının, şehir tiyatrolarının açılması ve özel tiyatro gruplarının oluşması ile güçlenerek devam etmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda tiyatro türünün Batı edebiyatındaki tiyatro geleneği ile ilişkisi güçlüdür. Bu dönemde Batı tiyatrosu örnek alınarak trajedi, komedi ve dram türlerinde eserler yazılmış; müzikli, danslı; benzetmeci, göstermeci, epik tiyatro örnekleri verilmiştir. Çağdaş tiyatro anlayışı, modern tiyatro salonları, yeni eserler (çeviri, uyarlama, telif), profesyonel oyuncu, yönetmen, sahne tekniği, makyaj, kostüm vb. ile tiyatro artık kurumsallaşmıştır. Bu dönemde Muhsin Ertuğrul, modern Türk tiyatrosunun oluşmasında önemli katkılar sağlamıştır.

1923-1950 yılları arasında tiyatro, daha çok, Cumhuriyet değerlerinin halka aktarılmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Bu dönemde çağdaş Batı uygarlığına erişme yolunda gösterilmesi gereken çabalar tiyatro aracılığıyla anlatılmıştır. Anadolu'ya yönelimin yoğunlaştığı bu dönem tiyatrosunda Kurtuluş Savaşı, Türk tarihi, Batılılaşma, eski ve yeni yaşam biçimlerinin çatışması vb. sıkça işlenen temalardır.

Bu dönemde Musahipzade Celal'in (1868-1959) Fermanlı Deli Hazretleri, İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci'nin (1874-1935) Hisse-i Şayia, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun (1886-1978) İnanmak, Reşat Nuri Güntekin'in Taş Parçası, Nahid Sırrı Örik'in (1895-1960) Sönmeyen Ateş, Faruk Nafiz Çamlıbel'in Akın, Münir Hayri Egeli'nin (1903-1970) Bayönder, Yaşar Nabi Nayır'ın İnkılâp Çocukları adlı eserleri türün tanınmış örneklerindendir.

Fermanlı Deli Hazretleri, üç perdelik bir komedidir. Bu eserde yazar; dönemin toplumsal yaşamını, gelenek ve göreneklerini, batıl inançlarını gülünç yanlarıyla yansıtmıştır. Kişileri sosyal ve siyasi konumlarına, yetiştikleri kültüre uygun olarak konuşturmuş; mizahi ve eleştirel bir anlatım tutumu sergilemiştir:

Bayram — Hay Allah müstehakını versin.. of.. bu nasıl diş çıkarmak.. bu ne belâ ?. (*Kütüğe oturur, çenesini oğuşturur*) .

Musa —(Mangaldan aldığı bir tutam külü göstererek) aç ağzını kül bastırayım.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Fermanlı Deli Hazretleri* adlı metnin tema ve konusunu belirleyiniz.
2. Tiyatro türünün ortaya çıkmasında sözlü ve yazılı kültürün, toplumsal değişim ve etkileşimlerin rolünü belirleyiniz.
3. Metindeki şahıs kadrosunun özelliklerini belirleyiniz.

4. Metinle ilgili beğeni, tespit ve eleştirilerinizi gerekçelendirerek ifade ediniz.

5. Metnin başkahramanı Musa'yı geleneksel Türk tiyatrosundaki tiplerle karşılaştırınız.

6. Metindeki dramatik örgüyü belirleyerek aşağıdaki tabloya yazınız.

Etkinlik

1924 yılı, elli beş yaşına girmiş bulunan yazarımıza büyük eserlerinden birini yazmak olanağını sağlamıştır: **FERMANLI DELİ HAZRETLERİ**... Kendisi, bunu şöyle anlatmaktadır: "Evkaf müzesinin sükûneti rahat çalışmama çok uygun geliyordu. Bir sıra üzerine oturur, havuzda yıkanan güvercinleri seyrederken **Fermanlı Deli Hazretleri**'nin güvercin kovalama sahnesi gözümün önünde belirir gibi olurdu. Bu eseri, 1924 yılında, orada tamamladım". Bu güzel oyun, Musahiboğlu'nun Dârülbedâyi sahnesinde oynanan ilk oyunudur. İlk kez 15 Kasım 1927 gecesinde oynanmış ve yazarına eski ününden daha yaygın bir ünün ve gelişmenin kapılarını açmıştır.

Orhan Hançerlioğlu, *Musahipzade Celâl "Bütün Oyunları"*

a. Yukarıdaki bilgiden hareketle *Fermanlı Deli Hazretleri* adlı metinle yazarın hayatı arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

b. Yukarıdaki bilgiden hareketle eserin yazarın hayatındaki önemini belirtiniz.

Yazarın Biyografisi

Musahipzade Celal (1868-1959): Asıl adı Mahmut Celalettin olan sanatçı, İstanbul'da doğdu. III. Selim'in bestekârı Musahip İzzet Şakir Ağa'nın torunudur. Firuz Ağa Sıbyan Mektebini, Feyziye Rüştiyesini ve Numune-i Terakki İdadisini bitirdi. Babıâli Tercüme Odasında çalışmaya başladı, bu görevden ayrıldıktan sonra çeşitli devlet görevlerinde bulundu. Ölümüne kadar Şehir Tiyatrosu Kütüphanesinde görev yaptı.

Musahipzade Celal, daha çok müzikli komedi tarzında eserler yazdı. Sanatçı, bir anlamda Meşrutiyet tiyatrosu ile Cumhuriyet tiyatrosu arasında bir köprü oldu. Eserlerinde geleneksel Türk tiyatrosundan, özellikle orta oyunu geleneğinden yararlandı. Yakından tanıdığı saray ve konak hayatını, eski İstanbul'un eğlencelerini, töre ve âdetlerini, ticari hayatını eleştirel ve mizahi bir tutumla yansıttı. *Köprülüler, İstanbul Efendisi, Lale Devri, Yedekçi, Fermanlı Deli Hazretleri, Aynaroz Kadısı, Bir Kavuk Devrildi* adlı oyunlar sanatçının tanınmış eserlerindendir.

Musahipzade Celal (1868-1959)

Hazırlık

Kişisel çıkarlar ile milletin çıkarları çatıştığında farklı tutumlar izleyen kişilerin davranışları nasıl değerlendirilmelidir? Tartışınız.

SÖNMEYEN ATEŞ

2. Metin

Anadolu'da Kurtuluş Savaşı'nın yaşandığı günlerde varlıklı ve nüfuzlu birkaç aile İstanbul'dan İtalya'ya kaçmıştır. Roma'da bir otelde kalan bu aileler, lüks yaşantılarını devam ettirebilmek için farklı iş ilişkileri peşindedir. Ailelerden biri (eski Paşa Seyfeddin Bey, kızı Neriman Hanım ve damadı Fuat Bey), Millî Mücadele'de ihtiyaç duyulan askerî mühimmatın tedarikinde İtalyanlarla Ankara Hükûmeti arasında komisyonculuk yapmaktadır. Fuat Bey millî hislerini bir ölçüde korumuştur. Ailenin millî hislerini bütünüyle yitirmiş diğer üyeleri ise Anadolu'nun içinde bulunduğu koşullardan azami derecede yararlanmak hevesiyle mühimmat için Ankara Hükûmeti'nden yüksek fiyat istemektedir.

Aşağıdaki bölüm, Ankara'dan gelen temsilcilerle yapılan görüşmeden sonra aile üyelerinin kendi aralarındaki değerlendirmelerinin aktarıldığı sahneden alınmıştır.

BİRİNCİ PERDE

DÖRDÜNCÜ MECLİS

Neriman, Seyfeddin, Fuat

(...)

NERİMAN — Allah kahretsin, gündüzki esvapları, kıyafetleri de neydi! Oteldeki halktan utandım. Hazır elbise satan bir mağazadan alıp sırtlarına geçirmişler!

SEYFEDDİN — Vapurda, trende ikinci mevkide seyahat ediyorlarmış. Burada da adını kimsenin bilmediği han gibi bir otele inmişler. Tamamıyla aç adamlar!

FUAT — Aç adamın mutlaka kendisini satması mı icab eder? Paranın tadını alan toklar daha çok satılık oluyorlar. Evet, üstleri başları ve buradaki vaziyetleri çok mütevazı. Fakat Ankara'nın içinde bulunduğu vaziyeti unutmayalım. Bu kadar mahrumiyet ve müşkülât içinde cengeden bir hükûmet adamlarını debdebe ve tantana içinde gezdirip yaşatamaz ya!

SEYFEDDİN — Oğlum, bunlar bizim düşüneceğimiz bir mesele değil. Biz bu işte kendi menfaatımızı düşünüp müdafaa etmeliyiz. Bu iş istediğimiz şekilde olursa ekalli altmış bin lira komisyon var!

NERİMAN — Beyefendiye bugünlerde bir vatanperverlik âriz oldu. Nihayet ben de vatanıma düşman değilim. Fakat iş iştir. Baba, başka bir grupla anlaştıklarına ihtimal veriyorsun. Şu halde onları bırakıp bizimle anlaşmaları da pekâlâ kabildir.

SEYFEDDİN — Yani kendilerine bir hisse verileceğini ihsas mı edelim diyorsun?

NERİMAN — Evet.

FUAT — Bunu herhalde benden beklemeyiniz. Kendiniz söyleyiniz. Fakat tabiî alacağınız cevabın tahammül edilmez bir şey olabilmesi ihtimalini de hesap ederek!

(...)

Fuat; karısı ve kayınpederinin ısrarı sonucu mühimmat tedariki görüşmeleri için Ankara'ya gider. Amaç mühimmatın kendileri aracılığıyla tedarikini sağlayarak yüksek kazanç elde etmektir. Mustafa Kemal'in Meclis'teki bir konuşmasını dinleyen Fuat, bundan çok etkilenir ve Ankara'ya geliş amacından pişmanlık duyar.

Aşağıdaki bölüm, Fuat'ın muhalif milletvekili olan Galip'le ve Ankara Hükûmeti'nin temsilcisi Kerim Paşa ile yaptığı görüşmelerin aktarıldığı sahnelerden alınmıştır.

İKİNCİ PERDE

Ankara'da Çankaya sırtlarında eski bir köşk. Dışarıda akşam gittikçe ilerliyor. Karlı ve aydınlık bir gece olacak. Odada gaz lâmbası. Ocakta büyük bir ateş. Basit eşya.

BİRİNCİ MECLİS

Fuat, Galip

(...)

GALİP — Dün dinlediğin nutku sana bu kadar tesir etti ha? Evet, muhakkak ki mükemmel bir hatiptir!

FUAT — Hatip sözü ile cümlelerinin şeklini, tertibini, sesindeki ahengi kasdediyorsan, bu kâfi değil. Hayır, cümlelerin, nasıl diyeyim, maddesi değil özü, o cümleleri ona söyleten irade ve iman tesir etti. Tarihin en heyecan verici anlarından birine şahit olduğumu hissettim. Onu dinleyen insanlar dün ne idiler, yarın ne olacaklar, bunu bilemem. Belki bir kısmı en çirkin ihtiraslar içinde kirlenip mahvolacak. Fakat o "Mutlaka galip geleceğiz. Galip gelmek için ne lâzımsa yapacağız!" diye haykırırken kendisini alkışlıyanlar her lekeden temizleniyor, her günahtan sıyrılıyorlardı. Hissettim ki, sade ezici, korkunç bir mes'uliyeti onunla beraber yüklenen mebuslara değil fakat samiin locasındaki her sınıf halka da bir kahraman ruhu gelmiştir. (*Galip güler.*) Niçin gülüyorsun Galip? Niçin gülüyorsun?

GALİP — Meclisteki o samiin locasında, o poturlu şalvarlı halk arasında senin karını da karışmış tahayyül ettim de! Acaba o türlü çeşit insanla tıklım tıklım dolu ve ağır kokulu yere Neriman Hanım'ı soksak, senin dinlediğin uzun nutku senin katlandığın vaziyette dinlemeye mecbur bıraksak! Hatta buna da lüzum yok! Şu bizim evde kendini bir hafta oturtsak! (*Güler*)

FUAT, *ciddi ve biraz dalgın* — Ne bileyim... Belki gelse... Belki dinlese... Belki görse!

GALİP — Neyi?

FUAT — Neyi mi? Meselâ çoğu ahırdan bozma eşyasız odalarda dördü beşi beraber yaşıyor ve İstanbul'da on memurun göreceği işi tek başına görüyor dediğiniz memurları görse. Yarın bir hezimet olursa Kayseri'ye veya Sivas'a kadar yayan yürümeyi hesap ederek adına ev denen o berbat yerlerde oturmak üzere kocalarının yanına çocuklarıyla beraber gelmiş memur ailelerini görse... Nihayet, "hâlâ yetmedi mi?", "hâlâ bitmedi mi?", "Balkan harbiyle, harb-i umumiyle hâlâ sıramız bitmedi mi?" diye hiç şikâyet etmeyerek damarlarındaki kanın son damlasını bile vatanın istiklâl davasına vermekten çekinmeyen bütün milleti; kadınıyla, çocuğuyla, askeriyle tekmil Türk milletini görse!

GALİP, *müstehzi* — Ankara seni de büyük bir hatip yapıverdi ayol! Bütün Millî Mücadele esnasında Avrupa'da değildiniz ki! İstanbul'da bu sözleri niye söylemedin, bu nutukları niçin irad etmedin?

FUAT — Nutuk irad etmiyorum, hislerimi söylüyorum. Sade şunu bil ve tasdik et ki, İstanbul'da bizim muhitimizde hemen hiçbir şeyin farkına varılmıyor. Orada da işgalin bütün ıstıraplarını duyan, Millî Mücadele'nin tekmil tehlikelerini ve ümitlerini paylaşan bir halk bulunduğunu ancak şimdi anlıyorum. İstanbul'da bizim yaşadığımız ve gezdiğimiz yerlerde, Şişli'nin apartımanlarında, Tarabya'nın yalılarında, Büyükada'nın köşklerinde milletin ıstırabı da, azmi de, cengi de hissolunuyor! Bu apartımanların, bu köşklerin, bu yalıların salonlarında itilâf zabitleri çay masalarının önünde kadınlarımıza reverans yapan, likör kadehlerini, pasta ve şekerleme tabaklarını kendilerine hürmetle takdim eden centilmenleri İnebolu'ya ayak bastığım zaman bile bütün vuzuhuyla hakikati göremedim. Büyük bir tarihin başladığını ve Anadolu'nun karabahtını mutlaka ak etmeye azmedildiğini ancak burada, bu yanık, bu harap, bu çamurlu kasabada anladım!

GALİP — Mükemmel. Mükemmel amma, sen bu heyecan içinde buraya niçin, ne maksatla geldiğini unutuyor gibisin.

FUAT — Unutmuyorum. Unutmadığım için de utanıyorum Galip!

(...)

ÜÇÜNCÜ MECLİS

Fuat, Galip

GALİP — İşte bu can ve iman verici Ankara havasını teneffüs etmek üzere karın buraya gelirse Fatma kadın da ona hem oda hizmetçiliği, hem de aşçılık edecek!

FUAT — Bırak bu sözleri şimdi!

GALİP — Sana bir şey söyliyeyim mi? Ben senin pazarlıkta çabuk gevşeyeceğinden korkmağa başlıyorum. Senin vatanperverliğin artık tehlikeli bir şekil aldı. Binaenaleyh istersen işi bana bırak. Delâlet için vereceğin hisseden başka hiçbir şey almamak şartıyla müzakereyi ben idare edeyim. Mühimmata beş gün evveline nisbetle çok fazla ihtiyaç var!

FUAT, *garip ve esrarlı* — Ya?

GALİP — Evet, bugün mecliste haber aldım. Son dört günlük muharebelerde çok mühimmat sarfolunmuş. On beş yirmi gün evvel Roma'da kabul etmedikleri fiyata şimdi razı olacaklar. (*Odanın içinde gider gelir.*) Ben başka bir şey düşünüyorum: Şimdi son sözü söylememeliyiz. İtalya'dan sormak mecburiyetindeyiz diyelim ve onlara yüzde on zam teklif ettirelim. Bunun komisyonu tabiî çok daha yüksek olacağı için işin letafeti büsbütün artar. Bu Ankara'nın sade kahrını değil biraz da lütfunu görelim canım!

FUAT, *yine garip ve esrarlı* — Evet.

GALİP, *âdeta memnun* — Grupta ancak bugün haber aldık. Bizden her şeyi gizliyorlar amma, biraz geç öğrensek bile teferruatıyla yine her şeyi duyuyoruz. Ordunun vaziyeti iki haftadır fenalaşmış. Dört beş günden beri de bu fenalık tamamen ciddi ve tehlikeli bir mahiyet almış. Zaten paşanın böyle ayağımıza gelmesi de buna kuvvetli bir delil.

FUAT, *bir düşünceden sıyrılarak* — Ne biçim adam bu Kerim Paşa?

GALİP — Alelâde bir asker. Bizim Harbiye'den çıkmış ve hiç Avrupa görmemiş. Hep ordu hizmetlerinde dolaşmış. Vazifesinden başka bir şey düşünmez. Zaten de aklı ermez ya. Dediğim gibi alelâde, basit bir asker! Çoluğu çocuğu yok. Sade geçkin bir karısı vardır. Bizim bu kulübenin üç kulübe ilerisinde otururlar. Ölmeyecek kadar yemek yemekten başka dünyada bir sefaları yoktur. (*Dışarıda araba sesi*) Galiba geldi. (*Dışarıyı dinler, yavaş sesle*) Geldi. O. Ben istikbal edeyim.

DÖRDÜNCÜ MECLİS

Kısa bir müddet yalnız Fuat, sonra Galip, Kerim

(...)

KERİM, (...) Türk'sünüz, bu memleketin evlâdısınız. Geçirdiğimiz bu çetin günlerin bizi ne feci akıbetlere de sürükliyebileceğini, bu mücadelede Allah vermesin mağlûb olursak Türk milletinin kim bilir ne kadar zaman için esir ve zelil yaşayacağını takdir edersiniz. Elinizdeki mühimmata ihtiyacımız var. Bakın, size tüccar ağzı, işadamı ağzı yapmıyorum. Hamiyetli bir vatandaş karşısında olduğumu düşünerek konuşuyorum. Bu mühimmat fevkalâde, amma fevkalâde işimize yarıyacak. Binaenaleyh hususî menfaatleri hesap ederken vatanın ihtiyacını ve vaziyetini düşününüz. Bu mücadele ne elim mahrumiyetler içinde, ne müthiş fedakârlıklara katlanılarak yapılıyor. Nazar-ı dikkate alıp buna göre para isteyiniz!

FUAT, *hep aynı heyecan içinde* — Paşam, emin olunuz.

GALİP, *âdeta telâşla onu susturarak* — Dur Fuat Bey, ben anlatayım! (*Kerim'e dönerek*) Paşam evvelemirde şuna itimat buyurunuz ki, bu işte azamî derecede düşkün fiyat verebilmek için amcazadem ne yapmak lâzımsa yapacaktır. Ancak, kat'î surette anlaşıp imzalamadan evvel daima Avrupa'ya, mal sahiplerine sormak mecburiyetinde olduğunu da takdir buyurursunuz!

KERİM — Affedin, bir noktayı iyi anlamadım. (*Her ikisine birden bakarak*) Eğer biz fiyatınızı indirin dersek Beyefendi soracaklar. Fakat fiyatınızı kabul ediyoruz dersek?

GALİP, *sevincini gizlemeden* — Teklif edilen fiyatın tamamıyla uygun ve mutedil bir fiyat olduğunu nihayet teslim buyurdunuz!

KERİM — Lütfen sualime cevap verir misiniz: Fiyatınızı kabul ediyoruz dersek?

GALİP — Maatteessüf yine sorulmak mecburiyeti var. Çünkü bu mühimmatın sahibi olan yer bu işi tabiî bize karşı beslediği aşk ve muhabbetten dolayı yapmıyor. Halbuki ilk teklifte bulunalı haftalar geçti. Bu müddet zarfında başka bir tarafla müzakereye girişmedikleri ne malûm?

KERİM, *acı* — Belki de düşmanla, değil mi?

GALİP — Tayin edemem. Fakat mümkündür.

KERİM, *gözleriyle Fuat'ı hapsederek* — Şu halde vaziyet gittikçe ileriye doğru inkişaf etmiyor. Fakat gittikçe gerileyip bozuluyor. Çünkü mühimmatı önce istediğiniz fiyatla da vermeğe yanaşmıyorsunuz!

FUAT, *bir hamlede* — Paşa hazretleri, amcazadem vaziyeti tamamıyla bilmediği için tekrar sorulmak icabettiğini zannediyor. Fakat buna kat'iyen lüzum yoktur. Azamî tenzilâtı yaparak bu mühimmatı teslim etmek için taahhüde girmeye hazırım!

GALİP, *müthiş bir hiddeti zaptederek ve tabiî görünmeye çalışarak Fuat'a* — Garip şey, bana hiç de böyle anlatmamıştınız.

FUAT — Sen yanlış anlamışsın. Ne ise, bu ehemmiyeti haiz bir nokta değil. (*Kerim'e*) Paşa hazretleri, tekrar ediyorum, imza salâhiyetini haizim. Bu mühimmatı en müsait şartla, vermeğe hazırlandığınız fiyattan aşağı bir fiyatla, hiç komisyon almadan ve en kısa bir müddet içinde teslim edeceğim. Muameleyi yarın yapabiliriz. (*Galip uzaklaşır ve hırsından titrediği belli ola ola, pencereden karanlıkları seyre dalmış görünmeye çalışır.*)

KERİM, *ayağa kalkmıştır.* — Can ve yürekten teşekkür ederim Beyefendi!

FUAT, *sesi titriyerek* — Vazifemi yapıyorum. (*Pek kısa bir sükût*) Bunu yapmakta gecikmiş bulunuyorum. (*Artık sükûn bularak*) Şimdi bir ricam var Paşa hazretleri.

KERİM — Söyleyin oğlum.

FUAT — Anadolu'yu bu halde bırakıp Avrupa'ya yahut İstanbul'a dönmek benim için elim olacak. Vatanın bütün evlâtları ölüm ve hayat mücadelesinde iken benim zevk ve refaha dönmekliğim, anlıyorum ki artık kabil değil. Mütekait doktor yüzbaşısıyım. Gerçi mesleğimi bırakalı hayli oldu. Vücudumdan büyük bir istifade edileceğini ümit edemem. Lâkin hiç değilse mütevazı bir asistan gibi hastahanelerde çalışabilirim. Zatıâlinizden her nerede olursa olsun bir hastahane hizmeti rica edeceğim.

KERİM — Yarın sabah tam sekiz buçukta makamıma geliniz. Mühimmat meselesini bitirip tesbit ettikten sonra bunu da hallederiz. Sıhhiye reisi ile bu işi bizzat görüşürüm. (*Saatine bakarak*) Yedi buçuğa gelmiş, evden beklerler. (*Galip'e, el vermeden*) Müsaadenizle, Beyefendi. (*Fuat'a, ellerini onun omuzlarına koyarak*) Teşekkür etmiştim, hem de tebrik ederim.

FUAT, *bir asker tavrı alarak* — Paşam... (*Kerim çıkar.*)

Mühimmatın geliş fiyatına verilmesi üzerine Galip komisyon alamayacağı için Fuat'la tartışır. Millî Mücadele'den etkilenen Fuat bambaşka duygular içindedir, mühimmat sağlandıktan sonra İzmir'de bir hastanede baştabip olarak görevlendirilir. Çıkarı için saf değiştirerek yeni rejimin hararetli bir taraftarı olan Galip bir büyükelçilikte görevlendirilir. Neriman ve Seyfeddin, Galip'in geleceğini parlak görürler. Neriman, Fuat'tan boşanarak Galip'le evlenmek için Seyfeddin'le beraber İzmir'e gelir.

Neriman, Fuat'a Millî Mücadele için büyük bir kârdan vazgeçmesini ve hastanedeki fedakârca çalışmasını kullanarak önemli bir makam elde etmesi hâlinde ondan ayrılmayabileceğini söyler. Fuat; Neriman'a büyük mahrumiyetlere katlanan halkın sırtından çıkacak bir parayı kabul edemeyeceğini, harap kalan memleketin bir kasabasından ötekine giderek mütevazı bir hayat süren bir doktorun karısı olmaya razı ise kendisiyle kalabileceğini söyler. Neriman bu şartlarda onunla kalamayacağını, ondan boşanacağını söyleyerek oradan ayrılır.

Mustafa Kemal'in hastaneye gelerek yaralıları ziyaret edeceği haberini alan Seyfeddin Bey'le Neriman, bu fırsatı kaçırmak istemez. Seyfeddin Bey, Mustafa Kemal'in gözüne girerse iyi bir makama atanacağını hesap etmektedir. Fakat Mustafa Kemal "Millî Mücadele'de ne yaptın?" derse ona cevap veremeyeceğini düşünerek oradan ayrılıp İstanbul'a doğru yola çıkar.

Nahid Sırrı Örik, *Bütün Oyunları*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

binaenaleyh: Bundan dolayı, bunun üzerine.
ekalli: En az, en azından.
ihsas: Üstü kapalı anlatma, sezdirme, ima.
istikbal etmek: Karşılamak.
letafet: Güzellik, hoşluk.
mebus: Milletvekili.
samiin: Dinleyiciler.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Dram niteliği taşıyan *Sönmeyen Ateş* adlı oyunda yazar, Millî Mücadele yıllarında yaşananları anlatmıştır. Milletin varlık-yokluk mücadelesi verdiği Kurtuluş Savaşı'nda gözlemlediği hırs, çıkarcılık, sadakat, fedakârlık gibi kişilik özelliklerini eleştirel bir anlatım tutumuyla yansıtmıştır:

GALİP — Evet, bugün mecliste haber aldım. Son dört günlük muharebelerde çok mühimmat sarfolunmuş. On beş yirmi gün evvel Roma'da kabul etmedikleri fiyata şimdi razı olacaklar. (Odanın içinde gider gelir.) Ben başka bir şey düşünüyorum: Şimdi son sözü söylememeliyiz. İtalya'dan sormak mecburiyetindeyiz diyelim ve onlara yüzde on zam teklif ettirelim. Bunun komisyonu tabiî çok daha yüksek olacağı için işin letafeti büsbütün artar. Bu Ankara'nın sade kahrını değil biraz da lütfunu görelim canım!

Metni Anlama ve Çözümleme

1. "*Delâlet için vereceğin hisseden başka hiçbir şey almamak şartıyla müzakereyi ben idare edeyim.*" cümlesindeki altı çizili kelimenin anlamını cümlenin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahmininizin doğruluğunu kaynaklardan kontrol ediniz.
2. *Sönmeyen Ateş* adlı metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyiniz.

Zaman	
Mekân	

3. *Sönmeyen Ateş* adlı metindeki karşılaşma ve çatışmaları belirleyiniz.

4. Metinde millî, manevi ve evrensel değerleri belirleyiniz.

5. Metinde sosyal, siyasi ve tarihî ögeleri belirleyiniz.

6. *GALİP — Mükemmel. Mükemmel amma, sen bu heyecan içinde buraya niçin, ne maksatla geldiğini unutuyor gibisin.*

   FUAT — Unutmuyorum. <u>Unutmadığım için de utanıyorum</u> Galip!

   Yukarıdaki diyalogda altı çizili sözle anlatılmak istenen nedir? Metinden hareketle açıklayınız.

7. Metindeki dramatik örgüyü belirleyerek aşağıdaki tabloya yazınız.

Yazarın Biyografisi

Nahid Sırrı Örik (1895-1960): İstanbul'da doğdu. Mekteb-i Sultanideki (Galatasaray Lisesi) eğitimini yarıda bıraktı. 1915-1928 arasında Avrupa'nın birçok şehrinde bulundu. Avrupa'dan döndükten sonra gazeteciliğe başladı. Millî Eğitim Bakanlığında çevirmenlik yaptı.

Cumhuriyet Dönemi sanatçılarından Nahid Sırrı Örik, hiçbir edebî akım ve topluluğa katılmadı; başta roman, hikâye ve tiyatro olmak üzere pek çok türde eser verdi. Eserlerinde genellikle yakın tarihe eleştirel bir gözle bakan sanatçı, dönemin siyasi olayları nedeniyle karşı karşıya gelen insanların çatışmalarını yansıttı. *Sönmeyen Ateş, Muharrir, Oyuncular, Alınyazısı* (tiyatro); *Sultan Hamid Düşerken, Kıskanmak* (roman); *Kırmızı ve Siyah, Sanatkârlar, Eski Resimler* (hikâye); *Anadolu, Bir Edirne Seyahatnamesi, Kayseri-Kırşehir-Kastamonu* (gezi yazısı) yazarın başlıca eserleridir.

Nahid Sırrı Örik (1895-1960)

Hazırlık

Senin sorunlarınla diridir sahne
Öz benliğinle yüzleşme yeridir sahne.
Dünya sahneden sunar sana kendini
İnsanın ölümsüzleşme yeridir sahne.

Oyunda durmadan kendini ararsın.
Şu göklerin altında oynadıkça varsın.
Aşkın, kederin, umutların, sevincin...
Sen bunları oynayabildiğin kadarsın.

Sahnede sensin ölen, sensin öldüren.
Kendi gülünç hallerindir seni güldüren.
Dünün, bu günün, yarının sahnededir
Sahnedir sana tüm boyutlarını veren.

Hem sen hem başkası olmaktır oynamak
İnsanlığı kendinde bulmaktır oynamak
Hayatı şeklin büyüsüyle avlayıp
Evrende coşkuyla yer almaktır oynamak.

A. Turan Oflazoğlu

1. Yukarıdaki şiirden hareketle tiyatro ile ilgili neler söylenebilir? Tartışınız.
2. Akıl sağlığı yerinde olmayanlara karşı toplumun yaklaşımı nasıldır, nasıl olmalıdır? Gözlemlerinizden hareketle tartışınız.

BUZLAR ÇÖZÜLMEDEN

3. Metin

Olaylar; ihtilal sonrası, Anadolu'da kardan yolları kapanmış bir kasaba merkezinde geçmektedir. Bir akıl hastanesindeki hastalar, idarecileri tımarhaneye tıkarak hastaneyi ele geçirir. Bir grup hasta, yakındaki kasabaya giderek kendilerini Ankara'dan gönderilen yeni kaymakam, jandarma kumandanı, sağlık müdürü, maarif müdürü, hâkim ve diğer memurlar olarak tanıtır; oradaki idarecileri de tımarhaneye atar. Halk, ihtilal karışıklığından dolayı durumdan şüphelenmez.

Kasaba merkeziyle vilayet arasındaki telefon ve telgraf hatlarını kesen akıl hastaları, yolların kapalı oluşundan da yararlanarak kasabayı kendilerince idare eder. Kasabada çok büyük ve önemli işler yapan bu yeni idareci ekibin lideri kaymakam, her iş için acele etmekte ve sürekli buzlar çözülmeden bütün işlerin bitmesi gerektiğini söylemektedir. Kaymakam ana yolların asfaltlanması, aşevi yapılması ve içme suyu getirilmesi için zenginlerden para toplar; bütün bu işlerde halkı çalıştırır.

Aşağıdaki parça yeni kaymakamın köylü Deli Çavuş'la karşılaştığı bölümden alınmıştır.

BİRİNCİ PERDE

DÖRDÜNCÜ MECLİS

(Evvelkiler, T. Kâtibi)

(*Tahrirat Kâtibi üstü başı toz içinde, kucağı dosyalarla dolu olarak girer.*)

TAHRİRAT KÂTİBİ

Emriniz mucibince bütün dolaplar devrildi. Dosyalar yerde... Bunlar da mahrem evrak... Kalemde artık hiçbir şey kalmadı.

KAYMAKAM

Onlar dursun şimdi. Dediklerimi dinle. Hani ölen bir hademe varmış ya...

TAHRİRAT KÂTİBİ

Evet efendim.

KAYMAKAM

Hah, işte, onun yerine bunu tâyin ettim.

TAHRİRAT KÂTİBİ

Ne diyorsunuz, Deli Çavuşu mu?

KAYMAKAM

Hayır, Mehmet Çavuşu... Ona bundan sonra Deli Çavuş diyenin ağzını yırtarım. Kendisine bir elbise uydur. Sonra berbere gönder, bir eyi traş etsin.

TAHRİRAT KÂTİBİ

Hay hay efendim. Fakat bunun için evvelâ bir dilekçe vermesi lâzım.

KAYMAKAM

Dilekçe mi? Yani dükkâncıya 10 kuruş verip bir tabaka kâğıt alacak, arzuhalciye 2,5 lira verip bunu yazdıracak, tütüncüye 16 kuruş verip bu yazılı kâğıdı devlet kapısından içeri sokmak için pul tedarik edecek... Memur eshabı mesalihten para aldığı zaman bu büyük bir suç sayılıyor da bir vatandaşın derdini dinlemek veya halletmek vazifesiyle kurulmuş hükûmetin aldığı 16 kuruş sanki rüşvet olmuyor mu? Hayır, bundan sonra dilekçe mülga...

TAHRİRAT KÂTİBİ

(Şaşkın) Nasıl efendim?

KAYMAKAM

Vatandaş artık dilekçe vermeyecek. Gelecek, meramını anlatacak. Alâkalı not alıp derdini giderecek.

TAHRİRAT KÂTİBİ

Nasıl olur efendim?

KAYMAKAM

Olduğu zaman nasıl olduğunu görürsün.

TAHRİRAT KÂTİBİ

Fakat efendim, kanunlar, nizamlar...

KAYMAKAM

Bu kanun ve nizamları kaldırıyorum.

TAHRİRAT KÂTİBİ

Nasıl kaldırırsınız efendim?

KAYMAKAM

Ne buyurdunuz?

DELİ ÇAVUŞ

Sus kâtip, sus artık... İleri gittin bre kardeş. Koskoca kaymakam bu, kanun, nizam dediğin nedir ki?

KAYMAKAM

Yalnız dilekçeyi değil, bütün bu kaydı kuydu, bütün bu dosyaları, bütün kırtasî muameleleri de kaldırıyorum. Artık masalarda hokka, kalem, kâğıt bulunmayacak. Artık vâride, sâdıra defterleri olmayacak. Artık dosyalar tutulmayacak, anladın mı, bu kat'î emirdir kâtip.

TAHRİRAT KÂTİBİ

Siz bilirsiniz efendim.

KAYMAKAM

(*Kanape üzerindeki defterleri, dosyaları, zarfları ve T. Kâtibinin yeni getirdiklerini göstererek*) Şunlara bakın, ne de masum, sessiz, zavallı görünüşleri var değil mi? Halbuki bunlar mâzide koskoca bir imparatorluğu batırdılar.

DELİ ÇAVUŞ

Ne diyorsunuz yüzbaşım? Vay namussuzlar vay...

KAYMAKAM

Mehmet Çavuş üniforma giyince yapacağın ilk iş bunları ve içeridekileri bir el arabasına koyup açık araziye götürmek ve orada yakmak olacak.

DELİ ÇAVUŞ

Başüstüne Yüzbaşım.

TAHRİRAT KÂTİBİ

Kaymakam Bey kulunuz kurbanınız olayım, yapmayın. Büyük vebal altına giriyorsunuz. Bu kayıtlar imha edilirse ne hak kalır, ne hukuk. Bütün işler alt üst olur. Sonra onlarda benim 25 senelik göz nurum, el emeğim var. Büyük suç işliyorsunuz. Sonunda adaletin elinden kurtulamazsınız.

KAYMAKAM

Safsata dinleyecek vaktim yok. Adalet ne zaman ararsa beni, bekletmeden haber ver, burdayım, al içeri. Hadi ikiniz de çıkın dışarı. (...)

Kasabada halk yoksuldur, eşraf tarafından sömürülmekte ve ezilmektedir. Yeni kaymakam, toprak ağalarının türlü zorbalık ve hilelerle el koyduğu ve o günün şartlarında çoğunu ekip biçemediği toprakları ihtiyaç sahiplerine dağıtarak halkın ekip biçmesini sağlar. Ekmek üretimindeki hilelerle halk sağlığını tehdit eden fırını kapatır. Karaborsa yapan esnaf, halkın ihtiyaç duyduğu gıda ve yakacak maddelerini kışın üç misline satmaktadır.

Aşağıdaki parça, yeni kaymakamın karaborsacıları yakalamaya gittiği sırada Deli Çavuş'la tahrirat kâtibinin dertleştiği bölümden alınmıştır.

İKİNCİ PERDE

(Aynı dekor, vakit akşam, pencerelerden gördüğümüze göre dışarda kar yağıyor, birinci perdedeki tarihten 15 gün sonrası.)

BİRİNCİ MECLİS

(Tahrirat Kâtibi, Deli Çavuş)

(*Deli Çavuş ortalığı toplamakta, kâğıt kırpıntılarını sepete atmakta, tablaları silkelemektedir. Belli ki, çalışma günü sona ermiştir. Tahrirat Kâtibi bir koltuğa oturmuş, onu seyrediyor.*)
(...)

TAHRİRAT KÂTİBİ

O kadar canım sıkılıyor ki... Vakit bir türlü geçmek bilmiyor. Kendimi bir an önce sokağa atmak istiyorum. Öyle ya 15 gündür ne yazmak ne çizmek var artık. Ne defter tutmak kaldı, ne de dosya tanzimi. Çekmeceler, raflar, dolaplar bomboş. Eshabı mesalih müracaat etti mi ya telefon ediyorsun, yahut yanına kâtip takıp icap eden yere yolluyorsun. İş hemencecik olup bitiyor. Vakıa bu yol halk için belki iyi.

DELİ ÇAVUŞ

İyi ya millet çok memnun.

TAHRİRAT KÂTİBİ

Ama devlet memurluğunun itibarı sıfıra indi. Eskiden kahvelerin önünden geçti miydi halk ayağa kalkıyordu. Şimdi kimsenin umurunda olmuyor. Hoş kahvelerde de pek adam kalmadı ya. Hepsi yol inşaatında. İnan bana, buraya gelenlerin hali tavrı bile değişti. Eskiden önümüzde el pençe divan duranlar şimdi emir veriyorlar. O kadar fenama gidiyor ki, Mehmet Çavuş görürsün bak, bir gün yüreğime inecek.

DELİ ÇAVUŞ

Sen maaşını alıyorsun ya, bre kardeş ona bak.

TAHRİRAT KÂTİBİ

Yoo öyle deme, iş maaşla bitmiyor. Eskiden Tahrirat Kâtibi bir büyük, bir mühim adamdı kasabada, şanlı şöhretli. Ama şimdi bir ırgata bile git dışarda bekle, yahut yarın gel diyemiyoruz. Bunun ne acıklı şey olduğunu bir bilsen.

DELİ ÇAVUŞ

Yüreğini ferah tut Kâtip, üzülme canım, ölüp gidersen kimsenin umurunda olmaz. Sen öldüğünle kalırsın, bir daha da geri gelemezsin. Milleti korkutmak değil, kendini ona sevdirmek makbul bre kardeş. Bak Kaymakam Beye, (...) Vallahi inan, ben de onun için canımı veririm.

TAHRİRAT KÂTİBİ

Bilirim, hep böyle söylenir.

DELİ ÇAVUŞ

Seni nasıl inandırayım bre kardeş. Provası yapılmaz ki bu işin. Kasabanın Deli Çavuşundan, maskarasından, anlı şanlı bir Mehmet Çavuş yaptı o... Kuru canım feda olsun.

(*Bir an susarlar, Deli Çavuş pencereden bakar.*)

DELİ ÇAVUŞ

Bak, (...) işte Kaymakam Bey geliyor. Ekrem Yüzbaşı da yanında. Gel buraya, gel bre kardeş. Getirdiklerine bak. (...) Tek sıra olmuşlar, hepsinin elleri bağlı, hepsi de perişan. Ekrem Yüzbaşının da tabancası elinde.

TAHRİRAT KÂTİBİ

Gördüm, gördüm. Kaymakam Bey fena kızmışa benziyor. Doğrusu bu heriflerin yerinde olmak istemezdim.

DELİ ÇAVUŞ

Kaymakam Bey bir şeyler söylüyor, aç şu balkon kapısını da duyalım.

(*Kapı açılır, Kaymakamın sesi gelir. Bu sesin mesafe farkı ile ayarlanmasına lüzum yoktur. Hatta normalden daha yüksek olması iyi olur.*)

KAYMAKAMIN SESİ

Sol... sol... sol... Sakallı hizayı bozuyorsun. Şimdi kamçıyı kafana yiyeceksin. Sol... sol... sol...

TAHRİRAT KÂTİBİ

Bazan bir çocuk gibi oluyor. Şimdi ne lüzum var herifleri böyle asker adımı yürütmeğe, subay gibi kumanda vermeğe...

DELİ ÇAVUŞ

Elbet bir hikmeti vardır kardeş. Ne de olsa eski kumandan...

(...)

Karaborsacıları yakalayan yeni kaymakam, karaborsa yapılan malzemeleri halka bedavaya dağıtır.

Kendi düzenlerine karşı çıkanları dağda beslediği eşkıyaya öldürten eşraf, halkı sindirmiştir. Takip müfrezelerine bizzat kumanda eden kaymakam, dağlarda bir tek eşkıya bırakmaz hatta kolundan yaralanmasına rağmen istirahat etmeksizin canla başla çalışmaya devam eder.

İşlerine çomak sokulan eşraf, buzlar çözülüp de yollar açılınca vilayete "Kasabada isyan çıktı." diye haber gönderir. Yeni kaymakam vekili kalabalık bir asker topluluğuyla kasabaya gelir ve her şey anlaşılır. Ellerinde sopalar, taşlar ve silahlarla binlerce kişinin Hükûmet Konağına yürüdüğünü öğrenen eşraf, kalabalığın akıl hastası olduğu anlaşılan kaymakamı linç etmek için geldiğini düşünerek sevinmektedir. *"Deli kaymakamı isteriz!"* diye bağıran halkın kaymakama destek için geldiği ve eşrafı linç etmek istediği anlaşılınca eşraf hapiste kalmayı tercih eder.

Kalabalığın temsilcisi olan Hatice'ye kaymakam vekilinin *"Bir delinin halkı idare ettiği nerde görülmüş?"* demesi üzerine Hatice *"Şimdiye kadar bizi akıllılar idare etti de iyi mi oldu bey? Ko biraz da deliler idare etsinler."* diye cevap verir. Halkın temsilcisi Hatice'yi ikna etmek *"Deli mi oldunuz siz? Bak hele bir deliye deli mi oldunuz dedirttin. (...) Şöhretimiz yoktur, mevkiimiz yoktur, nüfuzumuz yoktur... Canım ne uzağa gidiyorsun, adımız yoktur bizim, adımız. Topumuza deli der çıkarlar..."* diyen kaymakama düşer.

Kaçtıkları hastaneye geri götürülmek için akıl hastalarının hepsi bir kamyona bindirilir. En son kaymakam, bir marş eşliğinde yürüyormuş gibi komut vererek sert asker adımları ile kapıdan çıkar.

Cevat Fehmi Başkut, *Buzlar Çözülmeden*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

eshabı mesalih: Resmî dairelerde işlerini takip eden kişiler.

mülga: Varlığı kaldırılan, kaldırılmış.

sadıra: Giden evrak.

tahrirat: Resmî yazı işleri.

varide: Gelen evrak.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nde Tiyatro (1950-1980)

1950 sonrasında tiyatro teknik açıdan ilerlemiş, tiyatroda işlenen konular çeşitlenmiştir. Bu dönemde hem çeviri oyunların hem de nitelikli yerli oyunların sayısı artmış, bir yandan da çoğu uyarlama olan müzikli oyun türlerinde eserler verilmiştir. Sahne tekniğine uygun, yalın bir dille bireysel ve toplumsal konuların işlendiği bu dönemde yurt sorunları, kadının toplum yaşamındaki yeri; köy, töre, kuşak çatışması, değer yargıları vb. temalara yönelim artmıştır. Sosyal değişimlerin birey ve toplum yaşamındaki etkileri siyasal, sosyal ve psikolojik yaklaşımlarla yansıtılmıştır.

Bu dönemde Ahmet Kutsi Tecer'in (1901-1967) *Koçyiğit Köroğlu,* Cevat Fehmi Başkut'un (1905-1971) *Buzlar Çözülmeden,* Selahattin Batu'nun (1936-1973) *Oğuzata,* Haldun Taner'in *Keşanlı Ali Destanı*, Necati Cumalı'nın *Boş Beşik,* Orhan Asena'nın *Hurrem Sultan,* Recep Bilginer'in (1922-2005) *Sarı Naciye*, Cahit Atay'ın (1925-2012) *Gültepe Oyunları*, Nezihe Meriç'in (1925-2009) *Sular Aydınlanıyordu,* Refik Erduran'ın (1928-2017) *Karayar Köprüsü*, Adalet Ağaoğlu'nun *Çatıdaki Çatlak*, Güngör Dilmen'in (1930-2012) *Midas'ın Kulakları*, Turgut Özakman'ın (1930-2013) *Töre,* Turan Oflazoğlu'nun (1932- .....) *IV. Murat,* Oktay Arayıcı'nın *Dışarda Yağmur Var*, Başar Sabuncu'nun *(1943-2015) Şerefiye*, Tuncer Cücenoğlu'nun *Kördövüşü* adlı eserleri türün tanınmış örneklerindendir.

Komedi türünde yazılan *Buzlar Çözülmeden* adlı oyun iki kez sinemaya uyarlanmıştır. Bu oyunda yazar, ihtilal sonrası Anadolu'nun bir kasabasında yaşananları mizahi ve eleştirel bir tutumla yansıtmıştır:

KAYMAKAM

Hah, işte, onun yerine bunu tâyin ettim.

TAHRİRAT KÂTİBİ

Ne diyorsunuz, Deli Çavuşu mu?

KAYMAKAM

Hayır, Mehmet Çavuşu... Ona bundan sonra Deli Çavuş diyenin ağzını yırtarım. Kendisine bir elbise uydur. Sonra berbere gönder, bir eyi traş etsin.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *(Kanape üzerindeki defterleri, dosyaları, zarfları ve T. Kâtibinin yeni getirdiklerini göstererek) Şunlara bakın, ne de masum, sessiz, zavallı görünüşleri var değil mi? <u>Halbuki bunlar mâzide koskoca bir imparatorluğu batırdılar.</u>*

   Metinden alınan bu bölümde altı çizili sözle anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

2. *Buzlar Çözülmeden* adlı metni *Fermanlı Deli Hazretleri* adlı metinle tür, sunum özellikleri, üslup ve içerik açısından karşılaştırınız.

	Buzlar Çözülmeden	Fermanlı Deli Hazretleri
Tür		
Sunum özellikleri		
Üslup		
İçerik		

3. *Buzlar Çözülmeden* adlı metindeki çatışmaları belirleyiniz.

4. Metnin dil, anlatım ve sunum özelliklerini belirleyiniz.

5. Metindeki kişilerin özelliklerini belirleyiniz.

Kişiler	Özellikleri

Etkinlik

Tiyatro tarihimiz için önemli bir isim olan Cevat Fehmi'nin oyunları, dönemin toplumsal çehresini tanımak açısından belge niteliğinde olup, topluma yönelttiği eleştirilerinde etik bir duruşla; iyiye duyduğu yakınlığı, kötüye karşı takındığı öfkeyi, ezilene beslediği merhameti, doğruya ve güzele karşı hayranlığı ön planda tutmuş, bu çerçeveyi aşmamaya özen göstermiştir. Konuları ve kişileri, kentli orta sınıf ortamından köye kadar uzanan 1940'lı yıllarda kaleme aldığı bu oyunlarla 1960 ve sonrasında yazdıkları arasındaki farklılık, toplumun değişim ve gelişim düzeyine de önemli ölçüde tanıklık eder. Necati Cumalı, Cevat Fehmi'nin tiyatro yazarlığını şöyle değerlendirir:

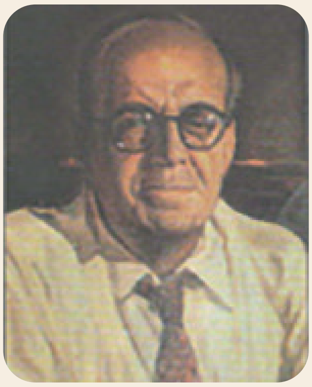
"... Oyun yazarı olarak tiyatro edebiyatımızda önemli biri olduğu kanısındayım. Gazeteci olarak izlediği yığınla güncel olay arasından tiyatro ögelerini kişiliği ile bulmuş, ayırmış, sahneye getirmiştir. Oyunlarının büyük seyirci bulmasının önde gelen nedeni budur. İyi bir halk yazarı olabilmiştir tiyatroda... Halkla duygu birliği kurabilmiş, halktan biri gibi alçakgönüllülükle yansıtmıştır, halkın sorunlarını sahneden... Bazı oyun yazarlarında sanatının etkileri izlenebiliyor günümüzde. Bu gerçek de, onun ulusal tiyatro edebiyatımızın gelişmesinde özel ve vazgeçilmez bir yeri olduğunu kanıtlar..."

Nesrin Tağızade Karaca

Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunda Öncelikli Bir İsim: Cevat Fehmi Başkut (1905-15 Mart 1971)

a. Yukarıdaki bilgilerden hareketle *Buzlar Çözülmeden* adlı metinde metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurları belirleyiniz.

b. Belirlediğiniz unsurlarda yazarın sanat anlayışının etkili olup olmadığını belirtiniz.

Cevat Fehmi Başkut (1905-1971)

Yazarın Biyografisi

Cevat Fehmi Başkut (1905-1971): Edirne'de doğdu. Eyüp Rüştiyesinde, İstanbul Sultanisinde okudu. Türkiye Büyük Millet Meclisi Basımevinde düzeltmen, daha sonra Mecliste zabıt kâtibi olarak çalıştı. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsünde öğretim görevlisi oldu. Gazetecilik yaptı.

Cumhuriyet Dönemi sanatçılarından Cevat Fehmi Başkut, tiyatrolarıyla tanındı. İçinde yaşadığı toplumdaki sorunları, çelişkileri, siyasal ve toplumsal değişimlerin etkilerini ve kültürel çatışmaları gözlemleyerek gerçekçi bir bakış açısıyla eserlerinde yansıttı. *Büyük Şehir, Koca Bebek, Paydos, Soygun, Hacıyatmaz, Göç, Ayarsızlar, Buzlar Çözülmeden* yazarın öne çıkan oyunlarıdır.

Hazırlık

1. Tiyatronun sembolü olarak gülen ve ağlayan maskelerin bir arada kullanılmasının nedeni ne olabilir? Bu konudaki görüşlerinizi belirtiniz.
2. Bir annenin çocuğu için neler yapabileceği ile ilgili düşüncelerinizi paylaşınız.

ANDROMAK

4. Metin

Yunanlılar, Orest'i Aşil'in oğlu olan Epir Kralı Pirüs'e elçi olarak gönderir. Orest, Hektor'un esir eşi Andromak ile küçük oğlunun kendilerine teslim edilmesini Pirüs'ten ister. Pirüs, Andromak'a âşıktır ve onun aşkını kazanmak için oğlunu koruyacağına söz verir. Andromak bu sevgiye, ölen kocasına ihanet gözüyle baktığı için karşılık vermez. Hermiyon da Pirüs'ü sevmektedir ve onunla sözlüdür. Andromak'tan aşkına karşılık alamayan Pirüs, Hermiyon ile evlenmeyi planlar.

Aşağıdaki metin Andromak'ın, oğlunu yaşatmak için Pirüs ile evlenmeyi göze aldığını sırdaşı Sefiz ile konuştuğu bölümden alınmıştır.

PERDE IV

BİRİNCİ SAHNE

ANDROMAK, SEFİZ

SEFİZ

Hiç şüphe etmem, madam, kocanızdır mutlaka,
Bu mucizeyi yapan Hektor'dur ruhunuzda.
İster ki, varlığiyle Troya tekrar doğrulsun,
Size saklattığı bu uğurlu çocuğunun.
Pirüs onu vadetti size, duydunuz demin,
Madam, bir tek kelime beklerdi vermek için.
Hislerine inanın: baba, tac, müttefikler,

Kalbinize karşılık hep yolunuza serer.
Sizi hâkim kılıyor kendine, milletine.
Bu galip midir lâyık görülen bunca kine?
Şimdiden Yunanlara asîl bir öfkesi var,
Oğlunuzu korumak ister o, sizin kadar:
Onların gazabından tek o korunsun diye,
Çekinmiyor, atıyor kendini tehlikeye.
Her şey hazır mabette; siz de söz vermiştiniz.

ANDROMAK

Evet, bulunacağım. Oğlumu görelim biz.

SEFİZ

Madam, aceleniz ne? Bundan böyle mademki,
Yasak etmiyecekler size onu görmeği.
Şefkatinizi bol bol ona vereceksiniz.
Sayılı olmıyacak artık öpüşleriniz.
Bir çocuğu gelişir görmek ne büyük zevktir,
Değil efendisine yetişmek için esir,
Onunla bunca kıral yeniden doğsun diye.

ANDROMAK

Sefiz, gidelim onu son bir defa görmeğe.

SEFİZ

Ne diyorsunuz? Tanrım...

ANDROMAK

Sevgili Sefiz'im, ben
Asla gizli tutamam duygularımı senden,
Bağlılığını gördüm felâketimde senin,
Fakat zannederim ki, sen de beni bilirsin.
Nasıl düşünebildin ki, vefasız Andromak,
Benliğinde yaşıyan eşini unutacak!?
Kemiğini sızlatıp, sayısız ölülerin
Huzurunu bozacak, kendi huzuru için!
Küllerine adanan sadakat yoksa bu mu?
Kurtarmak gerekmişti ölümden çocuğumu,
Onu koruyacaktı, benimle evlenirse;
Bu yeter. Bu konuda güvenirim Pirüs'e.
Pirüs kimdir bilirim. Haşin, samimi fakat.

Sefiz, vadettiğini yapacaktır o kat kat.
Bir de güvenmekteyim Yunanların hışmına,
Kinleri kazandırır çocuğuma bir baba.
Gidiyorum, kendimi feda etmem gerekse,
Hayatımdan kalanı temin için, Pirüs'e,
Gidiyorum, aşkını alarak tapınakta,
Ona ölmez bağlarla oğlumu bağlamaya.
Ve yalnız bana uğur getirmiyen bu el de,
Son verecek vefasız bir ömrün günlerine.
(...)
İşte budur sevgimin masumca bir hiylesi,
Bunu tavsiye etti bana kocam kendisi.
Hektor'a, cedlerime kavuşurum, kimsesiz,
Gözlerimi kapamak sana düşüyor, Sefiz...

SEFİZ

Ah, benden beklenmesin sizden sonra yaşamak.

ANDROMAK

Yok, hayır, Sefiz, benim arkamdan gelmen yasak.
Emanet ediyorum sana tek hazinemi.
Benimçün yaşar gibi onunçün yaşa emi.
Troyalıların ümit bağladığı o bütün.
Kaç kıral için sana ihtiyaç var, bir düşün!
Pirüs'e nezaret et, vâdini tuttur ona,
Razıyım, hattâ benden bahsedilsin, lâzımsa.
Anlat, kabul ettiğim nikâhın değerini,
Ona bağladığını ölümden önce beni.
Silinmelidir bana karşı nefret hisleri,
Oğlumu bırakışım kâfi takdir eseri.
Soyundaki erleri tanıt çocuğuma sen,
Gücün yettikçe, yürüt onu da izlerinden.
İsimleri parladı ne türlü zaferlerle,
Ne olduklarından çok, neler yaptılar, söyle.
Söz aç her gün babanın ona vasıflarından,
Hattâ annesinden de bahsedin ona bazan.
Öc almasını, Sefiz, düşünmemeli asla.
Efendisi var, iyi geçinmeli onunla.

Ölçülü bir hâtıra saklasın ecdadından,
Hektor'un kanındandır, fakat ondan son kalan...
Ve bilsin ki, nihayet, bu kalanın uğrunda,
Kanımı, nefretimi, sevgimi ettim feda.

SEFİZ

Heyhat!

ANDROMAK

Benimle gelme, dehşete kapılıp da.
Kalbin göz yaşlarına hâkim olmıyacaksa.
Gelen var. Göz yaşını gizle, Sefiz, ve yâdet,
Andromak kaderini sana etti emanet.
Gelen Hermiyon. Hadi kaçalım hiddetinden.
(...)

Andromak, oğlunu kurtarmak için Pirüs'le evlenmeyi kabul eder. Hermiyon, bunu duyunca intikam almak için, kendisini seven Orest'ten düğün günü Pirüs'ü öldürmesini ister. Orest, Andromak'a taç giydirdikten sonra Pirüs'ü öldürür. Hermiyon ile kaçmak için yanına gelir fakat Hermiyon, Pirüs'ün ölmesine dayanamaz ve mabede giderek onun cesedi başında kendini hançerler. Orest yaşananlardan sonra aklını kaybeder.

Racine, *Andromak,* Çeviren: Munis Faik Ozansoy

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

haşin: Sert, kırıcı, gönül kırıcı.

müttefik: Aralarında anlaşma veya sözleşme sağlanmış olan (kimse veya topluluk), bağlaşık.

nezaret etmek: Denetlemek, bakmak.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Dünya Edebiyatında Tiyatro

Modern tiyatro trajedi, komedi ve dram türlerine ayrılır.

İlk yetkin örnekleri Eski Yunan'da görülen tiyatro, yüzyıllar içinde farklı türlere ayrılarak gelişimini sürdürmüştür. Eski Yunan edebiyatında Aiskhylos'un (MÖ 525-456) Zincire Vurulmuş Prometheus, Sophokles'in (MÖ 496-406) Kral Oidipus; İngiliz edebiyatında Shakespeare'in Romeo ve Juliet (Romiyo ve Culyet), George Bernard Shaw'un (Corç Bernard Şov, 1856-1950) Kırgınlar Evi, Samuel Beckett'in (Semuel Bekit) Mutlu Günler; Fransız edebiyatında Racine'in (Rasin) Andromaque (Andromak), Corneille'in (Korney) Le Cid (Lö Sid), Moliére'in (Molyer) Cimri, Victor Hugo'nun Hernani; Alman edebiyatında Schiller'in Wilhelm Tell (Vilhelm Tel), Goethe'nin Faust (Faust); Bertolt Brecht'ın (Bertolt Bireşt, 1898-1956) Evet Diyen Hayır Diyen; Norveç edebiyatında Henrik İbsen'in (Henrik İbsen, 1828-1906) Bir Bebek Evi, Yaban Ördeği; Rus edebiyatında Gogol'un Müfettiş, Çehov'un Üç Kız Kardeş adlı oyunları dünya edebiyatının tanınmış tiyatro eserlerindendir.

Andromak, beş perdelik bir trajedidir. Fransız sanatçı Racine, *Andromak*' ı Eski Latin edebiyatında trajedileriyle tanınan Vergilius'un (Vircilyus, MÖ 70-19) *Aeneis (Eneis)* adlı eserinden esinlenerek yazmıştır. Racine, kahramanlarının ruh hâllerini başarıyla vermiş, Andromak'ın oğlunun ölmesine veya yaşamasına sebep olacak kararı verme ikilemini gerçekçi bir şekilde yansıtmıştır:

Huzurunu bozacak, kendi huzuru için!
Küllerine adanan sadakat yoksa bu mu?
Kurtarmak gerekmişti ölümden çocuğumu,
Onu koruyacaktı, benimle evlenirse;
Bu yeter. Bu konuda güvenirim Pirüs'e.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Andromak* adlı metindeki çatışmaları belirleyiniz.
2. Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyiniz.
3. Metnin dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.
4. Metinde evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik ögeleri belirleyiniz.
5. Metinde klasisizm akımının etkilerini belirleyiniz.
6. Metnin dramatik örgüsünü belirleyerek aşağıdaki tabloya yazınız.

Yazarın Biyografisi

Jean-Baptiste Racine [Jan Baptist Rasin (1639-1699)]: Fransa'da dünyaya geldi. Küçük yaşta anne ve babasını kaybeden Racine'i rahibeler yetiştirdi. Sanatçı, dinî bir eğitim aldı. Kalemi kuvvetli olduğu için yazarlığa yöneldi. Şiir ve oyun türündeki eserleriyle ünlendi. Sarayın resmî tarihçiliğine tayin edildi. Yaşamının son dönemlerinde sadece çocuklarının eğitimi ile ilgilendi.

Racine, Fransız klasik trajedisinin usta isimlerindendir. Trajedilerinde ahlaki ve dinî değerler hâkimdir, akıl ve erdem ön plandadır. Üç birlik kuralına sıkı sıkıya bağlıdır. Eserlerinde dili şiirsel biçimde kullanan sanatçı, kahramanlarını gerçekçi bir şekilde kurgulamıştır. *Andromak, Berenis, Bayazıt, Esther, Phaidra, Büyük İskender* yazarın başlıca eserleridir.

Jean-Baptiste Racine
(1639-1699)

Temel Tiyatro Terimleri

adaptasyon: 1. Yabancı dille yazılmış bir oyunu, yerel koşullara uygun biçimde kendi diline çevirme, uyarlama. **2.** Bir romanı ya da öyküyü sahne için yeniden düzenleme, uyarlama.

aksesuar: Oyuncunun dekor gereği kullandığı eşyalar, dekora yardımcı sahne eşyaları.

dekor: Oyunun geçtiği yeri canlandırmak için kullanılan ışık, eşya gibi araçların tümü.

diyalog: Oyunda iki ya da daha çok kişinin konuşması.

figüran: Genellikle tiyatro ve sinemada, konuşması olmayan veya konuşması çok az olan rollere çıkan kimse.

jest: Rol gereği yapılan el, kol ve beden hareketleri.

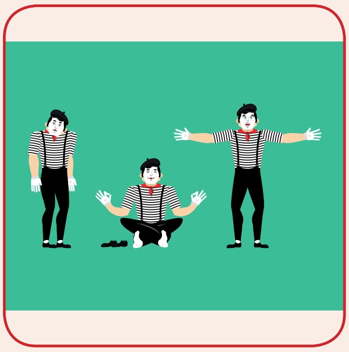
kostüm: Oyunda rol gereği giyilen kıyafetlerin genel adı.

kulis: Sahne gerisinde oyuncuların oyuna hazırlandıkları ve sahneye çıkış sırasını bekledikleri yer.

makyaj: Oyuncunun rolüne uygun olarak yüze şekil verme, yüzü boyama işlemi.

meclis: Bir oyunun içinde -kişilerin sahneye girişleri ve çıkışlarıyla bölümcük adını alan- en küçük parça, sahne.

mimik: Duygu ve düşünceleri yüz ifadeleri ile yansıtma işi.

monolog: Oyunda tek kişinin kendi kendine konuşması, dışa verilen iç ses.

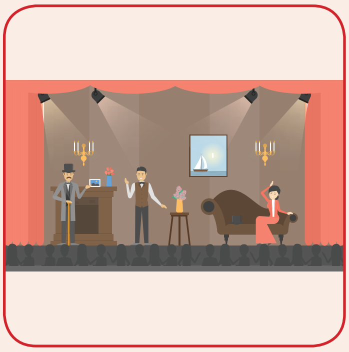
pandomim: Düşünceleri ve duyguları kimi kez müzik, kimi kez çeşitli eşyalar eşliğinde, bazen dansla ya da gövde ve yüz hareketleriyle yansıtmayı amaçlayan sözsüz oyun.

perde: 1. Bir tiyatro eserinin büyük bölümlerinden her biri. **2.** Sahneyi seyirciye açan ve kapatan kumaş parçası.

piyes: Oyun.

replik: 1. Oyuncunun, sözü karşısındakine bırakırken söyleyeceği son söz. **2.** Diğer oyuncunun sözüne göre verilmesi gereken karşılık.

rol: Canlandırılan kişiliği ortaya çıkaran söz ve davranışlar.

sahne: 1. Bir tiyatro metninde baş oyun kişisinin ya da önemli kişilerin yönelişlerini başlatıp bitiren kesim. **2.** Bir tiyatro yapısında oyuncuların oynamaları için özel olarak yapılmış ve genellikle yükseltilmiş oylum ya da alan.

suflör: Perde gerisinde oyunu metinden takip eden ve unutulan sözleri fısıldayarak oyunculara hatırlatan görevli.

tirat: Oyunda kişilerin birbirlerine karşı söylediği uzun soluklu, coşkulu sözler.

tuluat: Metin dışı, o an akla geldiği gibi hareket etmek, söz söylemek, doğaçlama.

Türk ve dünya edebiyatından tiyatro örnekleri okuyunuz.

Dil Bilgisi

1. Aşağıdaki cümleleri -verilen yönergeyi izleyerek- dil ve anlatım bakımından değerlendiriniz.

a. Cümlelerdeki dil ve anlatım kusurlarını (anlatım bozukluğu) tespit ediniz.

b. Cümlelerdeki anlatım bozukluklarının nedenlerini belirtiniz.

c. Anlatım bozukluklarını gidererek cümleleri hatasız biçimleriyle yazınız.

Yanlış beslenmesi sağlığını ve sıhhatini kaybetmesine neden oldu.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

İlaçlarını zamanında kullanması gerekmesine rağmen bu yasağa uymuyor.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Doktor, hastayı baştan tırnağa muayeneden geçirdi.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Geleceğin güzel günlerini hatırladıkça mutluluktan coşuyordu.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Sıfatlar, isimlerin önlerine gelerek onları nitelerler ya da belirtirler.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

İki sanatçı ayakta alkışlanmanın gururunu yaşadılar.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Olayları yorumlamasını bilmeyen insanlarla bunların konuşulmasına karşıyım.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Haklarınızı onlara çiğnetmeyin ama kavga da etmeyin.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Elbisenin iki günlük işi varmış kaldı ki benim vaktim yok.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Araba fiyatları çok pahalı olduğu için satışlar oldukça durgun.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

2. Aşağıdaki parçada geçen birleşik kelimeleri tespit ederek bunların yazımıyla ilgili kuralları belirtiniz.

NERİMAN — Allah kahretsin, gündüzki esvapları, kıyafetleri de neydi! Oteldeki halktan utandım. Hazır elbise satan bir mağazadan alıp sırtlarına geçirmişler!

SEYFEDDİN — Vapurda, trende ikinci mevkide seyahat ediyorlarmış. Burada da adını kimsenin bilmediği han gibi bir otele inmişler. Tamamıyla aç adamlar!

FUAT — Aç adamın mutlaka kendisini satması mı icab eder? Paranın tadını alan toklar daha çok satılık oluyorlar. Evet, üstleri başları ve buradaki vaziyetleri çok mütevazı. Fakat Ankara'nın içinde bulunduğu vaziyeti unutmayalım. (...)

SEYFEDDİN — Oğlum, bunlar bizim düşüneceğimiz bir mesele değil. Biz bu işte kendi menfaatımızı düşünüp müdafaa etmeliyiz. Bu iş istediğimiz şekilde olursa ekalli altmış bin lira komisyon var!

NERİMAN — Beyefendiye bugünlerde bir vatanperverlik âriz oldu. Nihayet ben de vatanıma düşman değilim. Fakat iş iştir. Baba, başka bir grupla anlaştıklarına ihtimal veriyorsun. Şu halde onları bırakıp bizimle anlaşmaları da pekâlâ kabildir.

3. Aşağıdaki parçada noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını belirleyiniz.

DELİ ÇAVUŞ

Bak, (...) işte Kaymakam Bey geliyor. Ekrem Yüzbaşı da yanında. Gel buraya, gel bre kardeş. Getirdiklerine bak. (...) Tek sıra olmuşlar, hepsinin elleri bağlı, hepsi de perişan. Ekrem Yüzbaşının da tabancası elinde.

TAHRİRAT KÂTİBİ

Gördüm, gördüm. Kaymakam Bey fena kızmışa benziyor. Doğrusu bu heriflerin yerinde olmak istemezdim.

DELİ ÇAVUŞ

Kaymakam Bey bir şeyler söylüyor, aç şu balkon kapısını da duyalım.

(Kapı açılır, Kaymakamın sesi gelir. Bu sesin mesafe farkı ile ayarlanmasına lüzum yoktur. Hatta normalden daha yüksek olması iyi olur.)

KAYMAKAMIN SESİ

Sol... sol... sol... Sakallı hizayı bozuyorsun. Şimdi kamçıyı kafana yiyeceksin. Sol... sol... sol...

4. **Aşağıdaki parçada günümüz yazım ve noktalama kurallarına uymayan kullanımları tespit ederek bu durumun nedenini belirtiniz.**

Musa — Öldürmiyen Allah öldürmiyor, hemşehri.. ipi boynuma takarken bayılmışım.. beni darağacına çekmişler.

Bayram — Ee, sonra ?...

Musa — Hikmeti Huda darağacı devrilmiş, yere yuvarlanmışım ve ipi boynumdan çıkarmışlar.

Bayram — Sübhanallah..

Musa — Ayıldığım zaman o kadar kalabalık içinde darağacını yerde, kendimi hayatta görünce sevincimden çıldırmışım.

Bayram — Ee, sonra?.

Musa — Sonrası Allah cellâtbaşıdan razı olsun. Halime merhamet etmiş.

Bayram — (Gülerek) cellâtbaşıdan merhamet ha...

Musa — Evet..

Bayram — Garip şey..

Musa — Cellâtbaşı ben bu adamı bir kere astım. Hünkârın emri yerini buldu. Darağacı yıkıldı, bu adam da çıldırdı. Bir adam iki kere asılmaz, arzedin, demiş.

YAZMA ÇALIŞMALARI

Etkinlik

a. Tiyatro salonunda veya medya ortamında bir tiyatro seyrediniz.

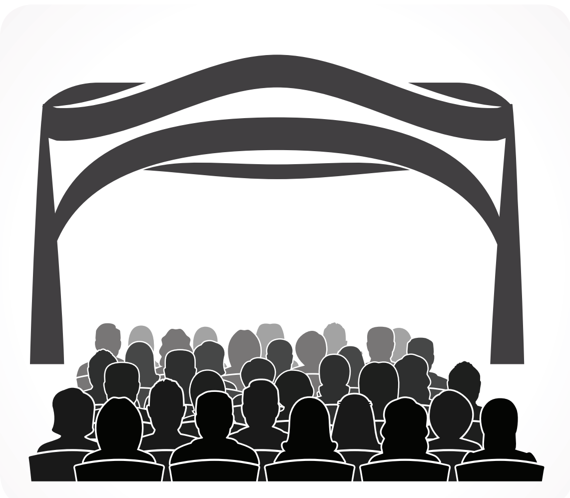
b. Seyrettiğiniz tiyatro üzerine bir inceleme ve değerlendirme yazısı yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Etkinlik

a. Tek kişilik veya birkaç kişilik bir oyun hazırlayınız.

b. Hazırladığınız oyunu sınıfta canlandırınız.

ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1-5. soruları Turgut Özakman'ın *Töre* adlı tiyatrosundan alınan aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

(*Bir sessizlik. Delikanlı, elinde toplu bir tabanca, avluya dalar. Sol eliyle sağ omzunu tutmaktadır. Soluk soluğadır.*)

DELİKANLI — Kıpırdamayın! (*Kızlar, kısık bir çığlık atarlar.*) Bağırmayın! Burası Kara Hasan'ın evi, değil mi? Söyleyin diyorum!

ZÜHRE — Evet.

DELİKANLI — (*Derin bir soluk alır.*) Evde başka kimse var mı?

ZÜHRE — Yok.

DELİKANLI — Bir su ver öyleyse kardeş, içim yanıyor.

NENE — Sen kimsin hey oğul?

ZÜHRE — Silahı var, nene.

DELİKANLI — Bağışla nene. Çaresiz kaldım. Yoksa böyle habersiz izinsiz girmezdim. Ev ne demektir bilirim.

NENE — (*Bastonunu kavrar.*) Kimsin dedim?

DELİKANLI — Ben Mustafa'yım.

NENE — Hangi Mustafa?

DELİKANLI — Çolakgillerin Mustafa. (*Kızların gözleri büyür.*) Yakub Ağa'yı vuran Mustafa. (*Küçük gelin, sedire çöker sessizce.*)

NENE — (*Ayağa kalkar.*) Dağda tuzak, bayırda pusu kurma yetmedi de şimdi sıra ev basıp kundaktaki oğlancıkların canını almaya mı geldi? Kastın ne?

DELİKANLI — Dur nene, kızma, tövbe. Ben kendi canımı kurtarmak için buradayım.

NENE — Ne demekmiş o?

DELİKANLI — Bir dadaşın evine kim gelirse gelsin, Tanrı misafiri sayılmaz mı?

NENE — Sayılır.

DELİKANLI — Kapının eşiğini aşıp da dışarı çıkmadıkça, canı güvence altında değil midir?

NENE — Öyledir.

DELİKANLI — Ölüm korkusuyla yaşamaktan tükendim nene. Bıktım utanmaktan. Anama da yazıktır. Burası dadaş Kara Hasan Ağa'nın evi. Sığınıyorum işte. Bağışlarsanız, çeker giderim.

NENE — Ya bağışlanmazsan?

DELİKANLI — Elimden ne gelir? Burada kalırım, kocayıp ölene dek. Silahımı da veriyorum. (*Zühre'ye*) Al bacım.

NENE — Dur oğul! İzini izleyip birazdan dönecekler. Hepsi silahlı. Hepsi öç almak için yanar tutuşur... Hepsi acılı..

DELİKANLI — Töre, acı dinler mi nene? Uzun sözün kısası, canım size emanet. (*Silahını uzatır.*) Buyur silahımı. Al nene, gözünü seveyim.

1. **Metindeki çatışmaları belirleyiniz.**
2. **Metnin konusunu belirleyiniz.**
3. **Metindeki dramatik örgüyü belirleyiniz.**
4. **Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyiniz.**
5. "DELİKANLI — Kıpırdamayın! (*Kızlar, kısık bir çığlık atarlar.*) Bağırmayın! Burası Kara Hasan'ın evi, değil mi? Söyleyin diyorum!" **cümlelerindeki noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını belirleyiniz.**

6. "Doktorların hastaya zamanında müdahalesi, hastanın hayatta kalmasına neden oldu." **cümlesindeki anlatım bozukluğunun nedenini belirleyiniz.**

7. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?**

A) Modern tiyatro, Türk edebiyatına Tanzimat Dönemi'nde Batı'dan gelmiştir.

B) Tanzimat Dönemi'nde Fransız sanatçı Moliére'den uyarlamalar yapılmıştır.

C) Ahmet Vefik Paşa, ilk yerli oyun olan *Şair Evlenmesi*'ni yazmıştır.

D) Modern tiyatro kurulurken yer yer geleneksel tiyatroya ait unsurlardan da yararlanılmıştır.

E) Millî Edebiyat Dönemi'nde tiyatroda görülen gelişme, Cumhuriyet Dönemi'nde güçlenerek devam etmiştir.

8. **Aşağıdaki oyunlardan hangisi karşısında verilen sanatçıya ait <u>değildir</u>?**

A) *Wilhelm Tell*-Wilhelm Grimm

B) *Cimri*-Moliére

C) *Faust*-Goethe

D) *Hernani*-Victor Hugo

E) *Romeo ve Juliet*-Shakespeare

9. Diğer edebî türlere göre tiyatro oyunlarının arka planda kalması, eserlerin sahnelenmesi ihtiyacı kadar ----'den başlayarak oyunlardan fayda amacının güdülmüş olmasındandır. Cumhuriyet sonrasında fayda amacı ve propaganda ile birlikte sadece eğlendirme amacı güden eserler çoğunluktadır. Bunlar arasında Musahibzâde Celâl, İbnürrefik Ahmet Nuri geleneksel seyirlik sanatlardan ve vodvillerden yararlanırlar. Reşat Nuri Güntekin oyunlarında toplumsal eleştiriler yapar. ---- *Canavar* (1926), *Akın* (1932), *Kahraman* (1933) adlı oyunlarıyla 1940'a kadar oyunların konularını tayin etmişe benzer.

İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*

Bu parçada boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisinde verilenler getirilmelidir?

A) Şinasi-Ahmet Kutsi Tecer

B) Namık Kemal-Faruk Nafiz Çamlıbel

C) Namık Kemal-Orhan Asena

D) Recaizade Mahmut Ekrem-Yaşar Nabi Nayır

E) Şemsettin Sami-Faruk Nafiz Çamlıbel

10. ◊ Cumhuriyet Dönemi sanatçılarından olan yazar, hiçbir edebî akım ve topluluğa katılmamıştır.

◊ Başta roman, hikâye ve tiyatro olmak üzere pek çok türde eser vermiştir.

◊ Kurtuluş Savaşı'nda gözlemlediği hırs, çıkarcılık, sadakat, fedakârlık gibi kişilik özelliklerini *Sönmeyen Ateş* adlı oyununda eleştirel bir anlatım tutumuyla yansıtmıştır.

◊ *Kıskanmak* adlı romanından önce *Kırmızı ve Siyah*, *Sanatkârlar* gibi hikâyelerini yayımlamıştır.

Yukarıda bazı özellikleri verilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Turan Oflazoğlu

B) Nahid Sırrı Örik

C) Necati Cumalı

D) Haldun Taner

E) Turgut Özakman

11. İnsanlar, geçmişe ve geleceğe tiyatro denilen aydınlık pencereden bakarken, yaşanılan döneme de tanıklık eder. Bireyin ve toplumun yaşamı aynen sahneye yansır da ondan. Sahnesi ile, salonu ile tiyatro seyirciler arasında temsili boyunca eşitliği sağlar.

Recep Bilginer, *1987 Tiyatro Günü Bildirisi*

Yukarıdaki parçada tiyatronun hangi özelliği vurgulanmıştır?

A) Seyirci önünde oynanması

B) Oyuncuların kabiliyetli olması

C) Dramatik örgüsünün gerçekçi olması

D) Geçmişe yönelik olması

E) Dekor ile sahnenin ilişkili olması

12. I. Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerinden sonra konur. (Virgül)

II. Anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur. (Üç Nokta)

III. Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur. (Nokta)

IV. Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır. (Yay Ayraç)

V. Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur. (Uzun Çizgi)

Yukarıdaki açıklamalardan hangisi ayraç içinde verilen noktalama işaretiyle uyuşmamaktadır?

A) I.

B) II.

C) III.

D) IV.

E) V.

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu yoktur?

A) Âşıklar, sadıklar ve bağrı yanıklar orasını ziyaret eder.

B) Bu olayın üzerinden aşağı yukarı tam on yıl geçmişti.

C) Giriştiği her işi eline yüzüne bulaştıran biriydi.

D) Bazı çalışanlar kaza nedeniyle iş yerlerine ulaşamamış.

E) Ne benim ne de onları dinleyen kişilerin aklından çıkabilir.

14. Konuk sayısının kalabalık olması bazı sorunlara yol açtı.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdaki değişiklerden hangisiyle giderilebilir?

A) "yol açtı" yerine "neden oldu" sözü getirilerek

B) "sorunlara" yerine "problemlere" sözcüğü getirilerek

C) "kalabalık" yerine "fazla" sözcüğü getirilerek

D) "konuk" yerine "misafir" sözcüğü getirilerek

E) "bazı" yerine "birçok" sözcüğü getirilerek

15. Toplantıda bu konuda öne sürülen haklı itirazlara sürekli göz yumuyordu.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

A) Gereksiz sözcük kullanılmasından

B) Sözcüğün yanlış anlamda kullanılmasından

C) Anlamca çelişen sözcüklerin bir arada kullanılmasından

D) Deyimin yanlış anlamda kullanılmasından

E) Sözcüğün yanlış yerde kullanılmasından

16. **Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayıp, cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.**

- Tiyatro, işlenen konuya ve konunun işleniş biçimine göre trajedi, komedi ve dram türlerine ayrılır.
  - D ( ) → "Her onunla karşılaştığında heyecanlanmaktan kendini alamıyordu." cümlesinde sözcüğün yanlış yerde kullanılmasından kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır.
    - D ( ) → Soru ekinden sonra gelen ekler, bu ekten ayrı yazılır.
      - D ( ) → 1. Çıkış
      - Y ( ) → 2. Çıkış
    - Y ( ) → Metin içinde art arda gelen zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra virgül konur.
      - D ( ) → 3. Çıkış
      - Y ( ) → 4. Çıkış
  - Y ( ) → "Genç ustasına minnet dolu gözlerle baktı." cümlesinde anlamca çelişen sözcüklerin bir arada kullanılmasından kaynaklanan anlam belirsizliği vardır.
    - D ( ) → 1950-1980 yılları arasında tiyatro türünde sadece geleneksel kaynaklardan beslenen eserler yazılmıştır.
      - D ( ) → 5. Çıkış
      - Y ( ) → 6. Çıkış
    - Y ( ) → 1923-1950 yılları arasında tiyatro, daha çok, Cumhuriyet değerlerinin halka aktarılmasında bir araç olarak kullanılmıştır.
      - D ( ) → 7. Çıkış
      - Y ( ) → 8. Çıkış

8. ÜNİTE

ELEŞTİRİ

Ünite İçeriği

Cumhuriyet öncesinde eleştiri

Cumhuriyet Dönemi'nde eleştiri

Anlatım bozuklukları

Yazım ve noktalama çalışmaları

Eleştiri yazma

Bir kitabı tanıtma ve eleştirme

Amaç

Cumhuriyet öncesinde eleştiri türünün gelişimini kavramak

Cumhuriyet Dönemi'nde eleştiri türünün gelişimini kavramak

Anlatım bozukluklarının nedenlerini, yazım ve noktalama kurallarını kavramak

Eleştiri yazma becerisi kazanmak

Bir kitabı tanıtma ve eleştirme becerisi kazanmak

OKUMA ÇALIŞMALARI

Hazırlık

Bir sanatçı veya sanat eseri ile ilgili değerlendirme yapabilmek için hangi bilgilere sahip olmak gerekir? Bu konudaki düşüncelerinizi paylaşınız.

GUSTAVE FLAUBERT
NAZARİYAT-I EDEBİYE VE FELSEFİYESİ

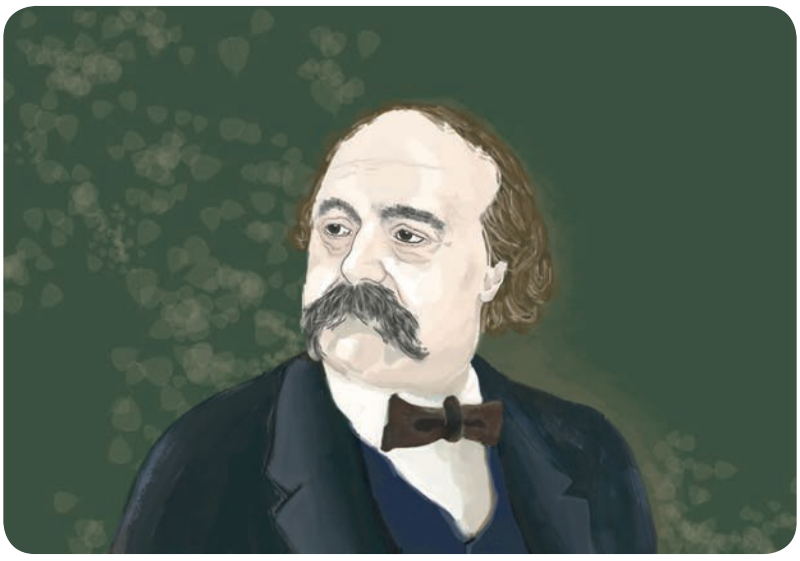
1. Metin

(...) Flaubert edebiyatın "gayr-i şahsî" olması taraftarıdır; yani müellif eserinde kendisini asla göstermemeğe, orada hissiyatını, efkârını kanaatini asla ifşa etmemeğe, eşhas-ı vakayii vasıta ederek kendi hâlât-ı ruhiyesini söylemekten ictinab eylemeğe mecburdur. Bu fikri Flaubert, hayatının son senelerinde George Sand ile olan muhaberatında eşkâl-i muhtelife tahtında hemen yüz defa tekrar etmiştir. Madam Bovary için: "Bu kitabın mevzuu, eşhas-ı vakayii... hepsi benden hariçtir. Âsâr-ı sanat kendimiz için değil başkaları içindir; sanatı, sanatkâr ile karıştırmamalıdır. Sanatkâr ahlâfa kendisinin yaşadığını hiss ettirmeyecek surette idare-i lisan etmelidir" diyor. Onun fikrince hakiki sanatkâr kâğıt üzerine kendi kalbini koymaktan gayr-i kabil-i mukavemet bir ictinab-ı hiss etmelidir.

(...)

Eserlerini yazmak için icra ettiği tetkikat ve tetebbuat muhayyer-ı ukuldür. Sıhhatini bizzat tahkik ettiği vesaik üzerine hareket eder. Muhtac olduğu malumat-ı fenniye, siyasiye ve sâireyi elde etmek için haftalarca kütüphaneleri dolaşır. Meselâ ziraate dair bir şeyden bahs edeceği zaman bu fenne müteallik en aşağı otuz kırk cilt eser okumaktan çekinmez; gidip çiftlikleri, tarlaları gezer. Bir mevkii tasvir için oraya kadar ihtiyar-ı sefer eder, bir müddet orada yaşar. Bütün tefasîl ve teferruât için kendisinde daimî bir endîşe-i hakikat hükümfermadır. Zamanın gazetelerini, kitaplarını muayene eder. Böyle her sahifede en âdî bir nokta üzerine günlerce tetebbuatta bulunur. "Terbiye-yi Hissiye" romanı için Fransa tarih-i siyasi ve ahlakîsini yirmi sene tetkik etmiş, "Salambo"yu yazarken Afrika'ya kadar gittikten maada yılan hastalıkları üzerine birçok malûmat istihsal eylemiş, "Madam Bovary" için öğleden sonra bütün vaktini mülevven camlar arkasından sahrayı temâşâ etmekle geçirmiştir. Bouvard ve Pécuchet romanını tam bin beş yüz cilt kitap okuduktan sonra yazmıştır; bunun için tertip ettiği not dosyası sekiz parmak kalınlığında idi!..

Gustave Flaubert

Küçük hikâyelerde bile Flaubert bu usûl-i tetkikten ayrılmaz; bir eserinde mevzu-ı bahs ettiği papağanı tabiî bir surette tasvir ve tersim edebilmek için kuşun samanla doldurulmuş bir nümunesini üç hafta yazı masasının üzerinde tutmuştur.

Flaubert en hafif bir hatayı irtikâbdan kendisini şiddetle men eder. Yürüdüğü zeminin her noktasını mükemmelen bilmek arzusundadır. İşte edebiyatta gayr-ı şahsî olmak böyle fennî, esaslı tetkikatta bulunmağa sevk eyler.

Flaubert eserlerinde hissiyatını, enasını mümkün olduğu kadar setr etmiştir; fakat tamamen çıkarmağa muvaffak olamamıştır. Meselâ "Madam Bovary"de Charles'ı sevdiğini, Emma'ya acıdığını hiss ediyoruz; O da karileriyle beraber ağlıyor. Kadın kendini arsenik ile tesmîm ettiği zaman zann ediyor ki zehir kendi ağzındadır, kendi zehirlenmiştir. Lâkin tükürmek istediği şeyi yutuyor, kendisini boğan kanaat-i fikriyesini zabt ediyor.

Ahmet Şuayp, *Hayat ve Kitaplar*
Büyük Türk Klasikleri

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

ahlâf: Kendinden sonrakiler.

âsâr-ı sanat: Sanat eserleri.

efkâr: Düşünceler, fikirler.

ena (ene): Ben, benlik, kendi.

endîşe-i hakikat: Gerçeklik düşüncesi.

eşhas-ı vakayi: Olaylardaki kişiler.

eşkâl-i muhtelife tahtında: Çeşitli şekiller altında.

fennî: Bilimsel yöntemlere, tekniğe uygun biçimde yapılan.

gayr-i kabil-i mukavemet: Karşı konamaz.

hâlât-ı ruhiye: Psikoloji.

hükümferma: Hüküm süren.

icra etmek: Yapmak.

ictinab (içtinap): Sakınma, çekinme, kaçınma.

ihtiyar-ı sefer: Yolculuğa katlanma.

irtikâb (irtikâp): (metinde) İşlemek, yapmak.

istihsal: Elde etme.

kari: Okuyucu, okur.

maada: -den başka, gayrı.

muhaberat: Haberleşmeler, haberleşme dolayısıyla yapılan yazışmalar.

muhayyer-i ukul: Akılların hayran olduğu.

müellif: Yazar.

mülevven: Renk renk, renkli.

müteallik: **1.** İlişkin. **2.** İlgili.

nazariyat-ı edebiye ve felsefiye: Felsefe ve edebiyat görüşleri.

sahra: **1.** Çöl. **2.** Kır.

setr etmek: Gizlemek.

tahkik etmek: Soruşturmak.

tefasîl: Ayrıntılar.

temâşâ etmek: Seyretmek, bakmak.

tersim: Resmini yapma.

tesmîm: Zehirleme, zehirlenme.

tetebbuat: Bir şeyi iyice inceleme, onunla ilgili bilgi edinme, araştırma.

tetkik: **1.** İnceleme. **2.** Araştırma.

tetkikat: **1.** İncelemeler. **2.** Araştırmalar.

vesaik: Belgeler, vesikalar.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Eleştiri

Eleştiri (tenkit), bir sanat yapıtının iyi ve kötü yönlerini inceleyerek bir yargı ile belirten yazı türüdür. Eleştiri türünde eser veren kişiye eleştirmen denir. Eleştirinin türlere ayrılmasında farklı değerlendirmeler olmakla birlikte temelde konularına ve eleştirmenin tutumuna göre bir ayrım söz konusudur.

Konularına göre eleştiriler; sanatçıya dönük eleştiri, esere dönük eleştiri, okura dönük eleştiri ve topluma dönük eleştiri şeklinde gruplandırılabilir. *Gustave Flaubert Nazariyat-ı Edebiye ve Felsefiyesi* adlı metinden alınan aşağıdaki parçada olduğu gibi sanatçıya dönük eleştiride sanatçının yaşamından, kişiliğinden, düşüncelerinden izler aranır; eserin, sanatçısını yansıtacağı düşüncesinden hareketle eserden çok sanatçı değerlendirilir:

Eserlerini yazmak için icra ettiği tetkikat ve tetebbuat muhayyer-ı ukuldür. Sıhhatini bizzat tahkik ettiği vesaik üzerine hareket eder. Muhtac olduğu malumat-ı fenniye, siyasiye ve sâireyi elde etmek için haftalarca kütüphaneleri dolaşır. Meselâ ziraate dair bir şeyden bahs edeceği zaman bu fenne müteallik en aşağı otuz kırk cilt eser okumaktan çekinmez; gidip çiftlikleri, tarlaları gezer.

Esere dönük eleştiride, değerlendirilen eserin kendine özgü özellikleri esas alınır. Eser ve eserin ait olduğu türün özellikleri dışında hareket noktası söz konusu değildir. Okura dönük eleştiride okuyucuyla özdeşleşen eleştirmen, eserin kendisinde bıraktığı izlenimleri dile getirir. Bu tür eleştiride sanat eserine özgü ölçütlerden uzak, kişisel yargılar ve değerlendirmeler ağırlıklıdır. Topluma dönük eleştiride hareket noktası, sanat eserinin üretildiği toplumdan bağımsız değerlendirilemeyeceği düşüncesidir. Eser, oluşumunda etkili olan toplumsal koşullardan yola çıkılarak değerlendirilir.

Eleştirmenin tutumuna göre eleştiriler, öznel eleştiri ve nesnel eleştiri diye ikiye ayrılır. Öznel eleştiride kişisel yargılar söz konusu iken nesnel eleştiride belirli ölçütlere göre inceleme, değerlendirme ve kanıtlama söz konusudur. Eleştirmenin yanlı-yansız, titiz-baştan savmacı yaklaşımı eleştirinin niteliğini doğrudan etkiler yani eleştirmenin tutumu, eleştirinin niteliğini belirler.

Eleştiride yargılar gerekçelendirilmelidir. Eleştirinin amacı, sanat eserinin güçlü ve zayıf yönlerini belirterek gerçek değerini ortaya koymaktır. Nitelikli eleştiriler, okura ve sanatçıya kılavuzluk ederek sanatın ve sanatçının gelişiminde rol üstlenir.

Eski Yunancadan Latinceye oradan da Fransızcaya geçen critique (kritik) sözcüğünün karşılığı olarak kullanılan "eleştiri" Batı'da ortaya çıkıp gelişmiş bir türdür. Dünya edebiyatında Boileau (Bualo), Hippolyte Taine (Hippolit Ten), Anatole France (Anatol Frans) ve Thomas Stearns Eliot (Tamıs Störns Elyıt) eleştiri türünde tanınmış isimlerdir.

Cumhuriyet Öncesinde Eleştiri

Divan edebiyatındaki hiciv ve halk edebiyatındaki taşlama siyasi ve sosyal içerikli eleştiri örnekleridir. Divan edebiyatındaki tezkireler, şairlerin hayatına ilişkin bilgilerin yanında eserlerinin niteliklerine dair kısa değerlendirmeleri de içerdiğinden eleştiri türüne yaklaşır. Ancak bunların hiçbiri ayrı bir tür olan eleştiri sayılmaz.

Türk edebiyatında Batılı anlamdaki eleştiri Tanzimat Dönemi'yle başlamıştır. Bu dönemde başlangıçta bir yönteme dayanmayan, bir dönemi veya eser sahibini (onun düşüncesini) yerme anlayışıyla eleştiriler yazılmışsa da zamanla olgun örneklere ulaşılmıştır. Namık Kemal, Ziya Paşa, Recaizade Mahmut Ekrem, Mizancı Murat, Muallim Naci ve Beşir Fuat bu dönemde eleştiri türünde öne çıkan isimlerdir. Namık Kemal'in *Tahrib-i Harabat* adlı eseri, Türk edebiyatında Batılı anlamdaki ilk eleştiri örneklerindendir.

Servetifünun Dönemi'nde Hüseyin Cahit, Cenap Şahabettin, Halit Ziya, Mehmet Rauf, Tevfik Fikret, Ali Kemal (1867-1922), İsmail Safa (1867-1901) ve Ahmet Şuayp (1876-1910) eleştiri türünde yazan sanatçılardır. Çoğunlukla eleştiri türünde yazan Ahmet Şuayp, Türk edebiyatındaki eleştiri anlayışına nesnel bir bakış açısı getirmeye çalışmıştır. Hüseyin Cahit'in *Kavgalarım* ile Ahmet Şuayp'ın *Hayat ve Kitaplar* adlı eserleri, bu dönemde eleştiri türünün tanınmış örnekleridir.

Fecriati'de Yakup Kadri, Ahmet Haşim, Hamdullah Suphi (1885-1966), Ali Canip Yöntem (1887-1967), M. Fuat Köprülü ve Şahabettin Süleyman (1885-1921) eleştiri türünde yazan sanatçılardır. Millî Edebiyat Dönemi'nde ise Ali Canip'in *Millî Edebiyat Meselesi ve Cenap Bey'le Münakaşalarım* adlı eseri eleştiri türünün tanınmış örneğidir.

Ahmet Şuayp, *Gustave Flaubert Nazariyat-ı Edebiye ve Felsefiyesi* adlı eleştiri yazısında Flaubert ve onun sanat anlayışı ile ilgili tespitlerde bulunmuştur. Sanatçının yaşamından, kişiliğinden, düşüncelerinden, eserlerini oluşturma aşamasındaki yöntemlerinden söz etmiştir. Eleştirisinde yargılarını gerekçelendirmiş, nesnel bir tutum sergilemiştir.

Tahrib-i Harabat, Türk edebiyatında ilk eleştiri örneklerindendir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Eleştiri türünün ortaya çıkmasında toplumsal değişim ve etkileşimlerin rolünü değerlendiriniz.
2. *Gustave Flaubert Nazariyat-ı Edebiye ve Felsefiyesi* adlı metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.
3. Metinde "*Flaubert edebiyatın 'gayr-i şahsî' olması taraftarıdır...*" cümlesindeki altı çizili sözün anlamını bağlamdan hareketle tahmin ediniz, tahmininizin doğruluğunu kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
4. Metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
5. Metinde yazarın konuya ve okuyucuya yönelik yaklaşımını, yönlendirme yapıp yapmadığını belirleyiniz.

Yazarın Biyografisi

Ahmet Şuayp (1876-1910): İstanbul'da doğdu. Fatih Rüştiyesinde, Vefa İdadisinde okudu. Mekteb-i Hukukta (Hukuk Fakültesi) yükseköğrenimini tamamlayarak aynı fakültede idare hukuku dersleri verdi. Maarif Meclisi üyeliği, Tedrisat-ı İptidaiye müdürlüğü ve İstanbul Maarif müdürlüğü görevlerinde bulundu.

Servetifünun edebiyatında fikrî ve ilmî çalışmalarıyla öne çıkan Ahmet Şuayp, eleştiri alanında yoğunlaştı. Batılı yazar ve fikir adamlarının hayatını ve eserlerini inceledi. Bilimsel eleştiri alanında çalışmalar yaptı. Türk edebiyatına Batılı eleştiri anlayışını getirmeye çalıştı. Rıza Tevfik Bölükbaşı ve Mehmet Cavit ile birlikte *Ulum-ı İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası*'nı çıkardı. Bu dergide pozitivizmle ilgili yazılar yazdı. Pozitivizmin felsefi, edebî ve tarihî yönlerini topluma tanıtmaya çalıştı. Hukukla ilgili kitapları ölümünden sonra basıldı. *Hayat ve Kitaplar*, *Esmar-ı Matbuat* yazarın bilinen eserleridir.

Ahmet Şuayp (1876-1910)

Hazırlık

Aşağıdaki cümlelerde aynı sanatçı ve eseriyle ilgili birbirine karşıt yargılar içeren değerlendirmeler görülmektedir. Sizce bu farklılıklar neden kaynaklanmaktadır? Tartışınız.

- Yazarın kimi yazıları deneme türünün en güzel örnekleri olarak karşımıza çıkar.
- Sanatçı, kahramanlarının karmaşık ruh hâllerini bile açık ve anlaşılır bir dille anlatmış.
- Şair bu şiirde, kelimeleri kullanmaktaki başarısını bir kez daha ispatlamış.
- Sanatındaki başarısını konu seçimindeki özgünlüğüne borçludur.
- Diyalogların gerçekliği oyunun sahnelenmesini kolaylaştırıyor.
- Eserin dilindeki akıcılık bir çırpıda okunmasını sağlıyor.
- Yazarın konuyu ele alma ve işleme tarzı, bu eseri başyapıt yapıyor.

- Yazarın kimi yazıları deneme türünün sıradan örnekleri olarak karşımıza çıkar.
- Sanatçı, kahramanlarının en basit ruh hâllerini karmaşık bir dille anlatmış.
- Şairin bu şiirde, kelime seçiminde ne kadar başarısız olduğunu görüyoruz.
- Sanatçının konu seçimindeki sıradanlığı, onu sanatında başarısız kılıyor.
- Diyalogların uzunluğu oyunun sahnelenmesini zorlaştırıyor.
- Dilindeki çetrefillik eserin okunmasını güçleştiriyor.
- Yazarın konuyu ele alma ve işleme tarzı, bu eseri sıradanlaştırıyor.

RABİA HATUN ŞİİRLERİ

I

Bir kâsedür alev dolu gönlüm, yanâ yanâ
Men tâ senün yanunda dahî hasretem sanâ!
Yaşlar dökende söndüremez âteşîmi sû:
Sunsan elünle kanumu içsem kanâ kanâ!

II

Gün doğmayup da olsa cihan tâ-ebed karâ,
Âteş sönüp de bilmese âlem nedir zıyâ,
Gözler unutsa mahşer-i elvânı haşre dek:
Dîdâr-ı yârı aydın eder dil yanâ yanâ!

III

Olsandı sen semâ, olsandı sen havâ
Alsamdı men senî dem dem, nefes nefes!
Olsandı sen zaman, olsamdı men mekân,
Eflâki dolduran bir aşk olurdu bes!

IV

Pâyin sadâsı gelse de sen hiç gelmesen,
Men dinlesem kıyâmete deh, vuslat istemem!
Bulsam izinle semtini, ol semte irmesem,
Aşsam zamânı hasretin encâmı gelmeden!

RABİA HATUN ŞİİRLERİ
I, II, III, IV

2. Metin

Cumhuriyet devri şiirinin dikkate değer hadiselerinden birisi, tarihçi İsmail Hâmi Danişmend'in Rabia Hatun takma adı ile yazdığı kıt'aların eski devirlerde yaşamış bu ismi taşıyan bir kadın şaire izafe edilerek şöhret bulması, sevilmesi ve mısralarının ağızdan ağıza yayılmasıdır. İsmail Hâmi Danişmend, hepsi kırk bir kıt'a tutan bu şiirleri 1961 yılında bir kitapçıkta toplamıştır.

Yukarıya dört parçası alınan bu kıt'alarda, eski çağ insanlarına has derin, romantik bir aşk duygusu ifade edilmiştir. Fakat onların güzelliği muhtevalarından çok, ahenklerinden, Azerî Türkçesine çalan şivelerinden ileri gelmektedir. Her güzellikte aşırıya gitmeyen bir garabet vardır. Yazar, şiirine eskilik havası vermek için imaleleri ve uzun sesleri iyice belirtiyor. Ahenk, uzaklık, garabet, maziyi hatırlatış ve romantik aşk duygusu bu küçük şiirlere hususi bir güzellik veriyor.

Birinci kıt'ada imaleler belirtildiği için üzerinde durmuyorum. Sadece, "kâse, senün, hasret, sana, söndüremez, su, sunam, içsem" kelimelerindeki (s); "dolu, dahi, dökende" kelimelerindeki (d); "kâse, kanun, kanâ kanâ" kelimelerindeki (k) aliterasyonları ve bütün parçaya hâkim olan kalın (a) ünlüsü ile onlara kontrast teşkil eden ince (ö, ü) ünlülerinin belirli ahengine işaret edeyim. Şair, belli ki, güzel şiirlerde daima dikkati çeken ses orkestrasyonuna önem vermiştir.

Bu küçük kıt'anın her mısraında değişik hayaller de vardır. Birinci mısrada gönül "alev dolu bir kâse"ye benzetilmiştir. Onun uyandırdığı kızıl renk intibaı sonuncu mısradaki kan hayali ile devam eder. Üçüncü mısrada aşk ateşe, gözyaşı suya benzetilmiştir. Bu eski hayaller de şiire romantik bir geçmiş zaman havası verir. Şiirin mana bakımından en derin ve güzel mısraı:

Men tâ senün yanında dahî hasretem sanâ!

mısraıdır. Burada Divan Edebiyatının en güzel mısralarına benzeyen kesif bir söyleyiş ile yakınlık-uzaklık tezadı vardır. Bu tezat kelime oyununu aşan gerçek bir duyguyu ifade eder. Mistiklerde de görüldüğü üzere, en kuvvetli aşk bile, varlığın temelini teşkil eden ben-sen tezadını, bundan doğan ayrılık ve hasreti yok edemez.

İkinci parçada da şair uzun ses ve imalelerin üzerine ısrarla basar. Burada, "doğmayup da, tâ ebed, dîdâr, aydın eder, dil" kelimelerinde (d); "âteş, mahşer, haşr" kelimelerinde (ş) ünsüzleri tekrar edilmiştir. "Nedir, haşr, eder, dîdâr, dâr" kelimeleri bir iç ahenk vücuda getirmektedir.

Kıt'a mâna ve hayal bakımından bir bütündür. Bütün dünya karanlığa boğulsa bile, yanan gönül sevgilinin yüzünü aydınlatır. Kâinatı kaplayan karanlık ile ona göre küçük olan gönlün aydınlığı arasındaki tezat ve aşk duygusunun gücünü belirten mübalâğa, bu kıt'aya sanatkârane bir hava veriyor. Dört mısraın tek bir cümle teşkil etmesi, şiire eskilerde bulunmayan bir yekparelik kazandırıyor.

Üçüncü kıt'ada mısra başlarında "olsandı, alsamdı, olsandı" kelimeleri arasındaki ses ve şekil benzerliği, bazı kelimelerin baş ve son ünsüzlerinin tekrarlanması, parçaya hâkim olan (s) ve (n) sesleri kıt'ayı ahenkli kılan başlıca fonetik unsurlardır.

Kıt'a mâna bakımından da aşka yücelik veren hayalleri ihtiva ediyor. Sevgili, âşıkın içinde yaşadığı bir kâinat teşkil eder. "Sema, hava, mekân, eflâk" kelimeleri aşk duygusunu dış âleme aksettirerek, ona maddî âlemin genişlik ve gerçekliğini kazandırır.

Dördüncü kıt'ada da birbirine benzer yapıda kelimelerin teşkil ettiği ahenk ile çok belirli bir (s) aliterasyonu vardır. Şiirin muhtevasında sevgililer arasında aşk ve hasret duygularını yücelten mesafe duygusu orijinal ve sanatkârane bir şekilde ifade edilmiştir. Sevgili görünmese ve uzakta olsa bile, arada iki tarafı birleştiren bir münasebet bulunması sevgiyi devam ettirir. Hattâ arada mesafe bulunması onu artırır. Çok defa vuslat, aşkı sona erdirir. Diğer kıt'alar gibi bu kıt'ada da ahenk, mâna ve hayalin birleşmesinden doğan bir güzellik vardır.

Ciltlerle şiir yazan, fakat bir tek güzel mısra söyleyemeyenlerin yanında İsmail Hâmi Danişmend, adı saygı ve sevgi ile anılacak, gerçek bir sanatkârdır.

Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 2*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

dîdâr: Yüz, çehre.

dil: Gönül, yürek.

eflâk: Gökler.

encâm: **1.** Son, işin sonu. **2.** mec. Gelecek.

garabet: Yadırganacak yönü olma, gariplik, tuhaflık.

ihtiva: İçine alma, içinde bulundurma, içerme.

izafe: Bir şeye veya bir kimseye bağlama, mal etme, yakıştırma.

kesif: Yoğun.

kontrast: Karşıtlık.

pâ / pây: Ayak.

zıyâ (ziya): Işık, aydınlık.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nde Eleştiri

Cumhuriyet'in ilk yıllarında daha çok öznel eleştiri örneklerine rastlanırken sonraları nesnel eleştiriler ağırlık kazanmaya başlamıştır. Akademik çevreler tarafından esere dönük nesnel eleştiri yöntemleri geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde Nurullah Ataç, Orhan Şaik Gökyay (1902-1994), Suut Kemal Yetkin, Cevdet Kudret Solok (1907-1992), Orhan Burian (1914-1953), Mehmet Kaplan, Berna Moran (1921-1993), Attila İlhan, Asım Bezirci (1927-1993), Memet Fuat (1926-2002), Fethi Naci (1927-2008), Şerif Aktaş (1945-2013), Hüseyin Cöntürk (1918-2003) ve Gürsel Aytaç (1940- .....) eleştiri türünde öne çıkan isimlerdir. Orhan Şaik Gökyay'ın *Destursuz Bağa Girenler*, Mehmet Kaplan'ın *Şiir Tahlilleri*, Berna Moran'ın *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, Fethi Naci'nin *Yüz Yılın 100 Türk Romanı*, Gürsel Aytaç'ın *Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler* adlı eserleri Türk edebiyatında eleştiri türünün tanınmış örneklerindendir.

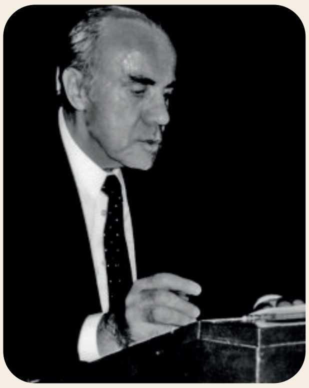
Mehmet Kaplan, *Rabia Hatun Şiirleri* adlı eleştiri yazısında İsmail Hami Danişmend'in (1899-1967) Rabia Hatun takma adı ile yazdığı şiirleri değerlendirmiştir. Şiirleri tema, ahenk, dil ve anlatım gibi yönlerden incelemiş; bu şiirlerle ilgili yargılarını aşağıdaki cümlelerde olduğu gibi gerekçeleriyle belirtmiştir:

Yazar, şiirine eskilik havası vermek için imaleleri ve uzun sesleri iyice belirtiyor. Ahenk, uzaklık, garabet, maziyi hatırlatış ve romantik aşk duygusu bu küçük şiirlere hususi bir güzellik veriyor.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Rabia Hatun Şiirleri* adlı metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
2. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.
3. Eleştirmenin ele aldığı şiirlerde ahengi sağlayan unsurların şiire katkısını nasıl değerlendirdiğini metinden örnekleyiniz.
4. Metnin bütününden hareketle konusuna göre hangi tür eleştiri olduğunu belirleyiniz.
5. Metindeki toplumsal ve kültürel değerlerle içinde yaşadığınız toplumun değerlerini karşılaştırınız.

Yazarın Biyografisi

Mehmet Kaplan (1915-1986)

Mehmet Kaplan (1915-1986): Eskişehir'de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Eskişehir'de tamamladı. Yüksek Öğretmen Okulunu ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 1942'de doktor, 1944'te doçent, 1953'te profesör unvanını aldı. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dekanlığı yaptı, burada Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kurdu. Türkiyat Enstitüsü müdürlüğü; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu üyeliği yaptı. Emekli olduktan sonra Marmara Üniversitesinde yüksek lisans ve doktora dersleri verdi. Yeni Türk edebiyatı alanında pek çok araştırmacı yetiştirdi.

Mehmet Kaplan; incelediği metinleri gelenek ve zihniyet bağlamında biçim, içerik, üslup, ahenk, sanat vb. yönlerden değerlendirdi. İncelemelerinde tarihî ve psikolojik metodu birlikte kullandı. İnceleme-eleştiri, antoloji, ders kitabı, deneme ve makale türünde eserler verdi. *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser, Şiir Tahlilleri, Tanpınar'ın Şiir Dünyası, Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar, Hikâye Tahlilleri* (inceleme-eleştiri); *Nesillerin Ruhu, Büyük Türkiye Rüyası, Kültür ve Dil* (deneme); *Edebiyatımızın İçinden* (makale-deneme-eleştiri) yazarın eserlerinden bazılarıdır.

Hazırlık

Tenkidin yeni karşılığı olarak eleştiri, şu bakımdan tam yerine oturmuştur: Her eleştirmen'in elinde sahte ve has olanı ayırmaya yarayan bir elek vardır. Ama her eleğin inceliğine kabalığına göre, üstte kalanlarla aşağı düşenler de elbette farklı olacaktır.

M. Orhan Okay

Yukarıdaki sözde öne sürülen düşünceye katılıp katılmadığınızı gerekçesiyle belirtiniz.

PEYAMİ SAFA'NIN YALNIZIZ ROMANINDAKİ ANLATIM SANATI

3. Metin

(...)

Simeranya, *Yalnızız* romanının kurgu ilkesini önemli ölçüde belirlemektedir. Bu ilke, doğrudan doğruya kutupluluk ilkesidir ve eser, her şeyden önce iki karşıt temele dayanmaktadır: Gerçeklik ile ideal. Peyami Safa, romanının ana düşüncesi olarak da karşıtlık ilkesine işaret etmektedir. "İnsan realitesi tezatlıdır" (s. 125) diyen yazar, hayatın, evrenin temeli olarak andığı bir de dip zıtlıktan söz eder sık sık. İşte Simeranya'nın en büyük başarısı, manevî alanda karşıtlıkları uyuma ulaştırmasıdır. *Pozitifle negatifi* maddî alanda elektrik ışığında hayırlı bir senteze ulaştıran insanlığın, manevî alanda henüz böyle bir sentezden uzak olduğundan ve kendi karşıtlıklarının esiri olduğundan yakınır. Öte yandan Simeranya madde ile mânâ arasındaki ikiliği de aşmış bir dünyadır: "Simeranya'da maddenin katılaşmış bir ruh ve ruhun beş duyumuzla idraki mümkün olmayan ince bir madde olduğu kabul edilmiştir." (s. 137)

Peyami Safa, romanının temel düşüncesini figürlerin esere yerleştirilmesinde de uygular: Samim'le Besim, Ferhat'la Haydar, dünya görüşleriyle, hayat anlayışlarıyla karşıt iki kutuptur. Besim, boğazına düşkün, maddî zevklere değer veren, tipik bir epikürcüdür. Ağabeyiyle kendi arasındaki farklılığı da her şeyi olduğu gibi maddeyle, vücut yapılarının farklılığıyla açıklayan Besim (s. 37), olaylar ve durumlar karşısında hep hafife alan, umursamayan, "*gırgır geçen*" bir tavır takınır. Romanda bu figür, bir bakıma yazara kendisinin benimsemese de mümkün gördüğü, varlığını kabul ettiği bir tutumu gözler önüne serme imkânı vermektedir. Peyami Safa'nın romancılık başarısının en güçlü göstergesi, figürlerin ve düşüncelerin karşıtlarını yaratmadaki becerisidir. Zaten roman sanatının esası, yazarın kendi görüşlerinin tersini savunan kişilerle bile özdeşleşebilmesi, teke tek tartışmaları, karşılıklı sohbetleri eşit ağırlıklı canlandırabilmesidir. *Yalnızız*'da yazarın sözcülüğünü yapan figürün Samim olduğu açıktır. Ama Besim'in de söz hakkı kazanması ve hemen her konuda karşı düşünceyi ya da karşı tutumu dile getirerek ister tartışma ister sohbet olsun her türlü konuşmayı tek yanlılıktan kurtarıp bütüne ulaştırması *Yalnızız*'ı çağdaş roman katına yükselten bir kurgu özelliğidir.

Peyami Safa, tezli roman olarak nitelendirilen bir düşünce romanını amaçlamış ve *Yalnızız*'da bunu başarmıştır. Karşıtlıklar ve karşıtlıkların uyuma ulaşmasıdır ele aldığı düşünce. Romanında söz konusu düşünceyi somutlaştırıcı, imgeye dönüştürücü özellikler vardır. Figürlerin konumundaki çaprazlama gibi, tek tek figürlerin iç dünyasında vurgulanan karşıtlıklar da bu somutlaştırmanın belirtileridir. Alalım, Meral'i. Samim biraz hoca, biraz baba, ama daha çok sevgili kimliğini taşıyan bu erkek, kendisinden yaş, deneyim, bilgi bakımından çok küçük olan Meral'in dikkatini benliğindeki ikiliğe çekerken, yazarın sözcülüğünü yapmaktadır. İnsanda iki benlik yarattığını söylediği iki karşıt davranış vardır Samim'e göre. Romandan okuyalım:

> Birincisi, aşk ve fedakârlık hamleleri halinde kendi kendini aşar ve ebedilik değerlerine sarılır. Sevgili aşkından, aile aşkından, meslek aşkından, millet aşkından, insanlık aşkından Allah aşkına kadar gider. (Esasen böyle bir transcendance olmadan varlığın mümkün olmadığı Simeranya metafiziğin esasını vücuda getirir.) İnsan fânilik sıkıntısından böyle kurtulur ve varlığının en dolgun halini yaşar. Her insanda bu "birinci" türlü an ve dereceleriyle, pek az veya pek çok şuurlu olarak vardır. Bütün sosyal ve kutsal değerler oradadır.

> İkincisi, tabiate, uzviyete, biyolojik hayata ve içgüdülere bağlıdır ve fâni değerlere sarılır. Zamanımızda para ve lüks hırsı, kazanç ve keyif ahlâkı çok defa birinci benliğimizi baskı altında tutan "ikinci"mizin davranışlarından doğmuştur. Bütün kaba iştah, şehvet, kibir ve gösteriş değerleri oradadır; ikinci Meral da oradadır. (s. 160)

Eserde Meral'in davranışları, tereddütleri ve kararları kendisini de sık sık benliğindeki bu çifte kimliğin varlığına inandıracak biçimde gerçekleşir. Paris'e, ahlâkça düşük bir hayat süren eski okul arkadaşı Feriha'nın yanına gitmek ve her türlü sorumluluk ve ahlâk baskısından uzak, gönlünce yaşamak kararını verip bunu ailesine ve Samim'e rağmen uygulamak isterken ikinci Meral'in, pişmanlık duyup bu yanından tiksindiği anda öteki kişiliğinin, yani birinci Meral'in, sesini duyduğu vurgulanır. "*Bana kendimi öğreten adam*" dediği (s. 342) Samim'in ilkesi, Meral'e son kararı verdiren etkendir. O, "*İkincilerimize hâkim olduğumuz nisbette insanız*" demektedir.

Romanın öteki figürleri de benliklerindeki ikiliği sık sık fark ederler. Peyami Safa, romanının bir tez romanı olma özelliğini, ortaya koyduğu düşüncenin tarihsel gelişimine de yer vererek belirginleştirir. (s. 160) Konuşmamın asıl konusu, romanın bu boyutu üzerinde durmak değil. Bu nedenle, eserde savunulan düşüncenin roman kurgusuna ve anlatıma nasıl yansıdığına dikkati çekmekle yetiniyorum. Kurguya yansıtmayı figürlerin konstellasyonunda, yani roman kahramanlarının çaprazlama konumunda gerçekleştiren yazar, karşıtlık ilkesini, anlatımında, üslûpta da duyumsatır. Samim'in konuşmalarında belirginleşen çift kutuplu kavramlarla gerçekleştirir bunu. Bir örnek vereyim:

> Paris bunların hepsidir. İçinde konservatuar da vardır. Binbir renkli meçhul de. Zengin bir hayal içinde meçhul daima malûmun en korkunç rakibidir. Ben malûmum. Yani sayısız imkânlar arasında gerçekleşmiş ve donmuş bir imkânım. Ben bir şeyim, meçhul her şeydir. Fakat... unutma ki ben varım; meçhul yoktur. O sadece olabilir, fakat olmayabilir de! Ben bir realiteyim, o bir imkândır. (s. 151)

Bu sözlerde yer alan meçhul-malûm, var-yok, realite-imkân, bir şey-her şey gibi kavramlar yan yana ya da aynı bağlam içinde kullanılmakla karşıtlığı anlatıma yansıtmaktadır.

Şimdi romanın bir başka özelliğine, anlatı biçimine geçiyorum: Bilindiği gibi romancı eserini ya birinci kişi ağzından ya da üçüncü kişi ağzından anlatır. Metne bağlı incelemede *ben-anlatı* ve *o-anlatı* olarak nitelenen iki anlatı biçimi vardır. Peyami Safa *Yalnızız*'da çok yönlü aydınlatma tekniği dediğimiz yöntemle, romanının anlatıcılarını sık sık değiştirip kâh birinci, kâh üçüncü kişi anlatı biçiminde yazarak her iki yoldan da yararlanmıştır. Bu çeşitlilik, yazarın anlatı konumunda da kişisel, tanrısal ve yansız olmak üzere her üç imkândan yararlanmasına yardım eder. *Ben-anlatı*nın uygulandığı yerlerde daha çok kişisel anlatı konumu, *o-anlatı*da yansız ya da tanrısal-anlatı konumu vardır. Karşılıklı konuşmaları içeren pasajlarda anlatıcının konumu *yansız*dır. Anlatılan olayın öncesini sonrasını bilen, anlatılan figürün ruhunu okuyan, onun kafasından, kalbinden geçenleri bilen anlatıcı konumuna *auktorial* yani tanrısal anlatıcı konumu dendiği göz önünde tutulursa, *Yalnızız*'da bu konumu sık sık teşhis etmekteyiz.

(...) *Yalnızız*'da bolca ustalıkla uygulanmış olan söz sanatlarından teker teker söz etmeye bu yazının sınırları el vermiyor. Peyami Safa'nın romancılığındaki önemli bir üslûp özelliğine değinerek bu konuyu noktalamak istiyorum: O da eserin özünü, savunduğu düşünceyi üslûba yansıtmadır ki bir yandan ayrıntıya inme, öte yandan evrenseli genellemelerle dile getirme gibi iki karşıt anlatım tarzından birden yararlanmadır. Saniye üslûbu olarak nitelenen, olayların an be an yaşanışını dile getirme *Yalnızız*'da önemli bir ölçüde uygulanıyor. Özellikle eserin son bölümleri, Meral'in ve Samim'in yaşantıları böyle işlenmiş. Psikolojik romanda genellikle de realist ve natüralist eserlerde rastladığımız bu üslûbun Peyami Safa tarafından romantik içerikli bir romanda kullanılmasını da *Simeranya* ile gerçeklik gibi bilinçle seçilmiş iki kutup olarak görmek acaba aşırı bir yorumculuk mu sayılır?

Gürsel Aytaç, *Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları
epikürcü: Antik Çağ Yunan düşünürlerinden Epikuros'un haz ve mutluluk dolu bir yaşamı arayan ve öneren öğretisini benimseyen. konstellasyon (konstilasyon): Bir sistem içindeki ilgili ögelerin birbirine göre konumu. transcendance (transandans): Aşma, ululuk, büyüklük, üstünlük. uzviyet: Organizma.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Peyami Safa'nın Yalnızız Romanındaki Anlatım Sanatı adlı eleştiri yazısı, Türkiye Yazarlar Birliğinin 1986 yılında düzenlediği "25 Yıl Sonra Peyami Safa" Anma Semineri'nde Gürsel Aytaç'ın sunduğu bildiri metnidir. Yazar bu metinde Peyami Safa'nın *Yalnızız* adlı romanını anlatım yönünden değerlendirmiş, yaptığı açıklamalarla romandaki anlatım özelliklerinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Eseri bilimsel ölçütlere göre incelemiş, yargılarını söz konusu romandan verdiği örneklerle kanıtlama yoluna gitmiştir:

Kurguya yansıtmayı figürlerin konstellasyonunda, yani roman kahramanlarının çaprazlama konumunda gerçekleştiren yazar, karşıtlık ilkesini, anlatımında, üslûpta da duyumsatır. Samim'in konuşmalarında belirginleşen çift kutuplu kavramlarla gerçekleştirir bunu. Bir örnek vereyim:

> *Paris bunların hepsidir. İçinde konservatuar da vardır. Binbir renkli meçhul de. Zengin bir hayal içinde meçhul daima malûmun en korkunç rakibidir. Ben malûmum. Yani sayısız imkânlar arasında gerçekleşmiş ve donmuş bir imkânım. Ben bir şeyim, meçhul her şeydir. Fakat... unutma ki ben varım; meçhul yoktur. O sadece olabilir, fakat olmayabilir de! Ben bir realiteyim, o bir imkândır. (s. 151)*

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Peyami Safa'nın Yalnızız Romanındaki Anlatım Sanatı* adlı metnin eleştirmenin tutumuna göre hangi tür eleştiri olduğunu belirleyiniz.
2. Metnin anlam özelliklerini etkileyen kültürel unsurları belirleyiniz.
3. Metinde ortaya konulan tespit ve yorumları, gerekçe ve tutarlılık açısından değerlendiriniz.
4. *Peyami Safa'nın Yalnızız Romanındaki Anlatım Sanatı* adlı metni *Rabia Hatun Şiirleri* adlı metinle aşağıdaki tabloda verilen özellikler açısından karşılaştırınız.

	Peyami Safa'nın Yalnızız Romanındaki Anlatım Sanatı	Rabia Hatun Şiirleri
Tür		
İçerik		
Dil ve anlatım		
Anlatım teknikleri		

5. *Peyami Safa'nın Yalnızız Romanındaki Anlatım Sanatı* adlı metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

Açık ileti	
Örtük ileti	

1. Etkinlik

a. Peyami Safa'nın *Yalnızız* romanı ile ilgili bir eleştiri yazısı bulup okuyunuz.

b. Okuduğunuz eleştiri yazısını *Peyami Safa'nın Yalnızız Romanındaki Anlatım Sanatı* adlı metinle karşılaştırınız.

2. Etkinlik

a. Cahit Sıtkı Tarancı'nın *Otuz Beş Yaş* adlı şiirini okuyunuz.

b. Okuduğunuz şiirle ilgili değerlendirmelerinizi yazınız.

c. Aynı şiirle ilgili eleştiri yazıları bulup okuyunuz.

ç. Okuduğunuz eleştiri yazılarını kendi yorumlarınızla karşılaştırınız.

Yazarın Biyografisi

Gürsel Aytaç
(1940-)

Gürsel Aytaç (1940-): Eskişehir'de doğdu. Ankara Kız Lisesinde okudu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalından mezun oldu ve aynı bölümde asistan olarak çalışmaya başladı. 1966'da doktor, 1970'te doçent, 1976'da profesör unvanını aldı. Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanlığı ve Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölüm Başkanlığı yaptı. Kültür Bakanlığı Kültür ve Sanat Eserleri Danışma Kurulu üyeliği ile UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Kültür İhtisas Komitesi üyeliği görevlerinde bulundu. Yurt içi ve yurt dışında araştırmalar yaptı, konferanslar verdi, bildiriler sundu. Çalışmalarıyla yurt içinde ve yurt dışında ödüller aldı.

Uzmanlık alanı Alman dili ve edebiyatı olan Gürsel Aytaç, dil biliminden edindiği kuramsal ve teorik birikimi Türk edebiyatı alanında uyguladı. Eser merkezli, bilimsel ölçütlere dayalı eleştirinin Türk edebiyatındaki sayılı isimlerinden biri oldu. Çeşitli dergilerde eleştiri ve inceleme yazıları yayımlandı. *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi, Çağdaş Alman Edebiyatı Tarihi, Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler, Edebiyat Yazıları, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Genel Edebiyat Bilimi, Edebiyat ve Medya, Felsefi Roman* yazarın eserlerinden bazılarıdır.

Dil Bilgisi

1. Aşağıdaki cümleleri -verilen yönergeyi izleyerek- dil ve anlatım bakımından değerlendiriniz.

a. Cümlelerdeki dil ve anlatım kusurlarını (anlatım bozukluğu) tespit ediniz.

b. Cümlelerdeki anlatım bozukluklarının nedenlerini belirtiniz.

c. Anlatım bozukluklarını gidererek cümleleri hatasız biçimleriyle yazınız.

Sonu sert ünsüzle biten sözcüklerde ünsüz yumuşaması görülebilir.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Atatürk'ün talimatıyla 12 Temmuz 1932 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Birçok değer, güncel hayatın karmaşası içinde kaybolup gidiyor.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Teknolojik araç gereçlerin büyük bir bölümü yurt dışından ithal ediliyor.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Teknolojik geri kalmışlığın nedeni altyapıya gereken önemin verilmeyişindendir.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Sağlıklı nesiller yetiştirebilmek için çocukları dinlemesini bilmeliyiz.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Birçok müsteşrik, Doğu kültürünü yakından tanımış ve hayran olmuştur.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Sanatçı, 1985'li yıllarda yazdığı şiirleriyle tanınmıştır.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

2. Aşağıdaki parçada günümüz yazım kurallarına uymayan kullanımları belirleyiniz.

Flaubert en hafif bir hatayı irtikâbdan kendisini şiddetle men eder. Yürüdüğü zeminin her noktasını mükemmelen bilmek arzusundadır. İşte edebiyatta gayr-ı şahsî olmak böyle fennî, esaslı tetkikatta bulunmağa sevk eyler.

3. Aşağıdaki parçada noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını belirleyiniz.

Peyami Safa, romanının temel düşüncesini figürlerin esere yerleştirilmesinde de uygular: Samim'le Besim, Ferhat'la Haydar, dünya görüşleriyle, hayat anlayışlarıyla karşıt iki kutuptur. Besim, boğazına düşkün, maddî zevklere değer veren, tipik bir epikürcüdür. Ağabeyiyle kendi arasındaki farklılığı da her şeyi olduğu gibi maddeyle, vücut yapılarının farklılığıyla açıklayan Besim (s. 37), olaylar ve durumlar karşısında hep hafife alan, umursamayan, "gırgır geçen" bir tavır takınır.

YAZMA ÇALIŞMALARI

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Eleştiri Yazma Aşamaları

1. Eleştirisi yazılacak eseri belirleme: Roman, hikâye veya tiyatro türünde bir eser belirleyiniz.
2. Değerlendirilecek yönleri belirleme: Eleştireceğiniz eseri hangi yönlerden değerlendireceğinizi ve eleştiri amacınızı belirleyiniz.
3. Eseri inceleme, notlar alma: Eseri dikkatle okuyunuz ve yazacağınız metinde size yardımcı olacak notlar alınız.
4. Görüşleri gerekçeleriyle yazıya geçirme: Eserle ilgili düşüncelerinizi nesnel ölçütlerle ve tutarlı bir biçimde gerekçelendirerek yazınız. Vardığınız kanıların nedenlerini belirtiniz.
5. Yazılan eleştiri metnini dil ve anlatım yönüyle kontrol etme: Yazdığınız metni dil bilgisi, yazım, noktalama ve anlatım özellikleri bakımından gözden geçiriniz ve hatalı bulduğunuz yönleri düzeltiniz.
6. Metni paylaşma: Yazdığınız metni sınıfta okuyunuz. Sınıf veya okul panosunda paylaşınız. Elektronik ortamlarda, gazete veya dergilerde yayımlayınız.

b. Yazma Sürecini Uygulama

Etkinlik

a. Okuduğunuz bir roman, hikâye veya şiirle ilgili olarak eleştiri yazma aşamaları doğrultusunda bir eleştiri yazınız.

Yazma çalışmanızda aşağıdaki uyarıları dikkate alınız.

* Farklı kaynaklardan etik kurallar çerçevesinde yararlanınız.

* İyi bir anlatımda bulunması gereken özellikleri (açıklık, yalınlık, duruluk, akıcılık vb.) dikkate alınız.

* Farklı cümle yapılarını ve türlerini kullanınız.

* Metin türüne uygun terim ve kavramlara yer veriniz.

* Ürettiğiniz ve paylaştığınız metinlerin sorumluluğunu üstleniniz.

b. Yazdığınız eleştirileri sınıfta değerlendiriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

1. Etkinlik

İncelediğiniz metinlerde geçen "didar, eflak, efkâr, garabet ve kontrast" kelimelerinin doğru telaffuzuna yönelik çalışmalar yapınız.

2. Etkinlik

Okuduğunuz bir kitabı tanıtınız ve kitaba dair eleştirilerinizi sözlü olarak sununuz.

ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1-4. soruları Berna Moran'ın *Bilge Karasu'nun Kılavuz'u* adlı yazısından alınan aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Gerçekçi yazarlar okura, anlatılanların aslında bir kurmaca yani uydurma olduğunu unutturmak isterler. İsterler ki okur, öyküyü gerçek yaşamda geçmiş bir olaya tanık oluyormuş duygusuyla okusun. Özellikle birinci kişi ağzından yazılmış romanlarda anlatıcının başından geçenlere okurun gerçekmiş gözüyle bakması ve böylece kahramanla özdeşleşmesi amaçlanır. *Kılavuz*'un ilk bölümü de böyle yazılmıştır; okurun da Uğur gibi şaşırması, hayret etmesi ve Uğur'un kaygusunu paylaşması beklenmektedir.

(...)

Kılavuz, anlamı okura hazırlop sunulmuş metinlerden değil. Belirsizlikleri, anlamı karışık bırakılmış diyalogları, avucumuzdan kayıp giden karakterleri okuru edilgen tutumdan çıkarıp metni anlamlandırmaya zorlar. Okur yazarın edinimine katılacak ve boşlukları kendince dolduracak olduğuna göre, metin çeşitli okurlar tarafından çeşitli biçimde okunacak farklı şekilde yorumlanacak demektir. Her roman için sözkonusu olan bu durum *Kılavuz* gibi metinler için daha da geçerlidir.

1. **Metnin tür özelliklerini belirleyiniz.**

2. **Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.**

3. **Metindeki öznel ifadeleri belirleyerek bu ifadelerin metne etkisini açıklayınız.**

4. "Kılavuz'un ilk bölümü de böyle yazılmıştır; okurun da Uğur gibi şaşırması, hayret etmesi ve Uğur'un kaygusunu paylaşması beklenmektedir." **cümlesindeki noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını belirleyiniz.**

5. "Sınavda sadece sen ve senin arkadaşın iyi not almış." **cümlesindeki anlatım bozukluğunun nedenini belirleyerek cümleyi doğru olacak şekilde yeniden düzenleyiniz.**

6. **Aşağıdakilerden hangisi konularına göre eleştiri türlerinden biri <u>değildir</u>?**

A) Okura dönük eleştiri
B) Topluma dönük eleştiri
C) Sanatçıya dönük eleştiri
D) Esere dönük eleştiri
E) Nesnel eleştiri

7. **Aşağıdaki eserlerden hangisi diğerlerinden farklı bir türde yazılmıştır?**

A) *Tahrib-i Harabat*
B) *Yüz Yılın 100 Türk Romanı*
C) *Destursuz Bağa Girenler*
D) *Şiir Tahlilleri*
E) *Bize Göre*

8. **Aşağıdakilerin hangisinde verilen eser, karşısındaki sanatçıya ait <u>değildir</u>?**

A) *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*-Berna Moran
B) *Eleştiri Günlüğü*-Nurullah Ataç
C) *Hayat ve Kitaplar*-Ahmet Şuayp
D) *Hikâye Tahlilleri*-Mehmet Kaplan
E) *Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler*-Gürsel Aytaç

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

A) Eserde sanatçının yaşamından, kişiliğinden, düşüncelerinden izler aranır.

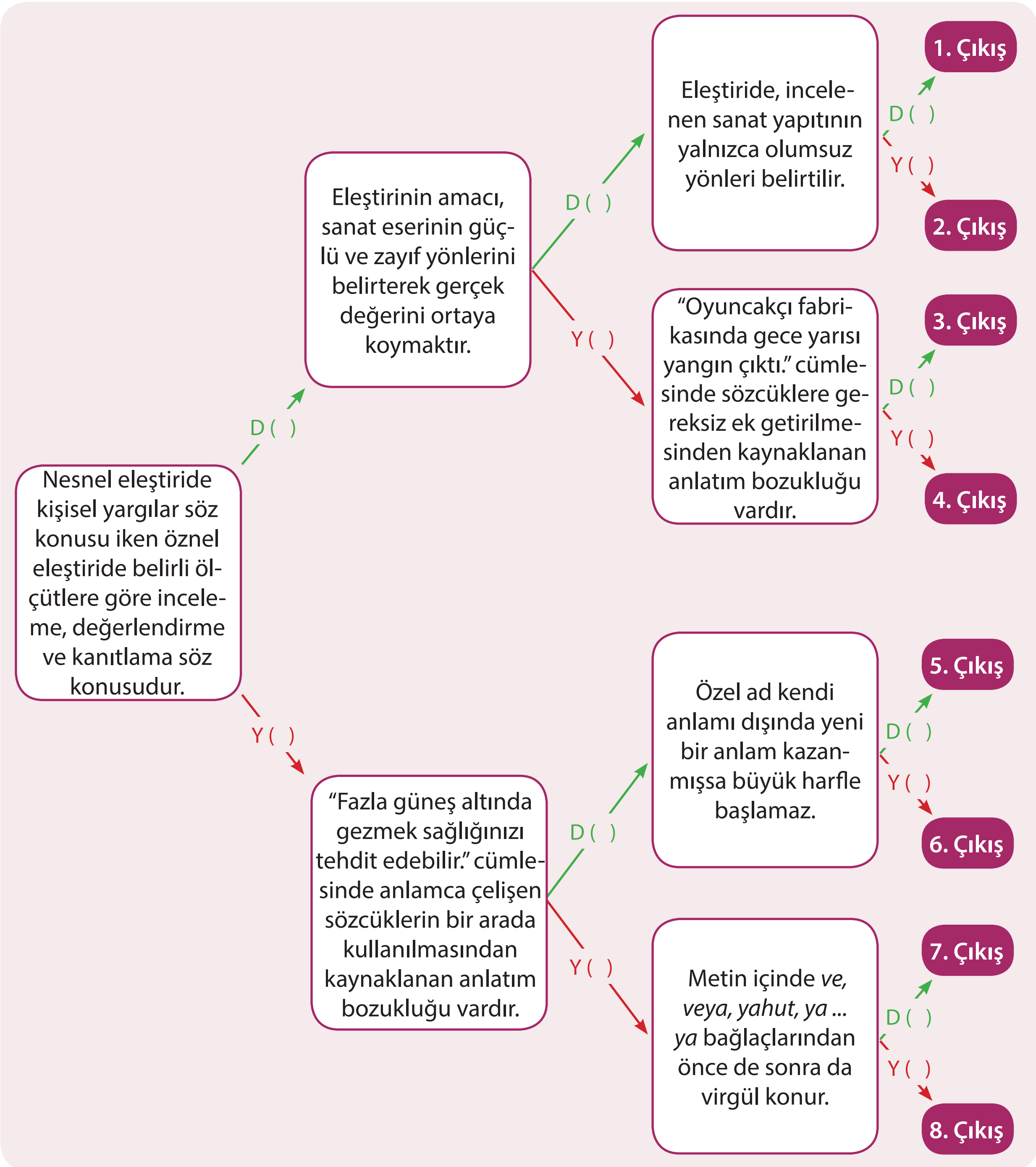
B) Türk edebiyatında eleştiri türünün ilk örnekleri Tanzimat Dönemi'nde verilmiştir.

C) Nitelikli eleştiriler, okura ve sanatçıya kılavuzluk ederek sanatın ve sanatçının gelişiminde rol üstlenir.

D) İzlenilecek filmlerin seçiminde sinema eleştirmenlerinin değerlendirilmeleri etkindir.

E) Aynı eser veya sanatçı hakkında birbirine karşıt yargılar içeren eleştiriler bulunabilir.

10. Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayıp, cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

9. ÜNİTE

MÜLAKAT VE RÖPORTAJ

Ünite İçeriği

Cumhuriyet öncesinde mülakat

Cumhuriyet Dönemi'nde mülakat

Cumhuriyet Dönemi'nde röportaj

Anlatım bozuklukları

Yazım ve noktalama çalışmaları

Mülakat yazma ve gerçekleştirme

Amaç

Cumhuriyet öncesi dönemde mülakat türünü örnek metin üzerinden kavramak

Cumhuriyet Dönemi'nde mülakat ve röportaj türünü örnek metinler üzerinden kavramak

Anlatım bozukluklarını, yazım ve noktalama kurallarını kavramak

Mülakat hazırlama ve gerçekleştirme becerisi kazanmak

OKUMA ÇALIŞMALARI

Hazırlık

1. İnsanlarla yüz yüze görüşmek neden önemlidir?
2. Aşağıdaki metinler sanatçıların kendilerini anlattıkları soru cevap şeklinde düzenlenmiş yazılardan alınmıştır. Bu özelliğin metinlerin inandırıcılığını etkileyip etkilemediğini tartışınız.

***NUR BABA* MÜELLİFİNİN HAYATINI DİNLEYİNİZ**

Muhterem edibimize sordum:

— Yazıyı nasıl yazarsınız?

Yakup Kadri Bey, ikinci bir suale hacet görmeden anlattı:

— Çok güç yazarım. Yazı yazmak benim için hakiki ızdıraptır. En baştan savma bir makaleyi bile son derece zahmetle yazarım. Bir makaleyi iki saatten evvel bitirdiğim vâki değildir. Fakat bazı yazıcılara isnat edildiği gibi, kalem ve kâğıtta, yazı yazılacak yerde hiçbir hususiyet aramam. Nerede olursa olsun, herhangi kâğıda, her şekilde kalemle yazarım. Yalnız bildiğim bir şey varsa, nerede olsa aynı güçlükle yazdığımdır.

— En fazla beğendiğiniz yazılar?

Tatlı bir hatıraya avdet eder gibi, gözlerini odanın bir köşesine dikerek devam etti:

— Size belki garip gelir. Fakat edebî bir kıymet vermediğim hâlde en beğendiğim yazılar, *İkdam*'da millî mücadele esnasında yazdığım gündelik yazılardır. Bunlar, vatanın müdafaasına taalluk etmek itibariyle bence bilhassa kıymetlidirler. O zaman, hatırlıyorum, her makalemin intişarı akabinde birçok münevver gençler, orduya mensup zabitler matbaaya kadar gelip beni tebrik ederlerdi. İddia ederim ki bu yazılar, halk üzerinde, halkın maneviyatı üzerinde kuvvetli tesirler yapmıştır.

ERCÜMENT EKREM BEY'İN HAYATINDAN BAZI SAFHALAR

— Üzerinizde en fazla tesir yapanlar, kimler olmuştur?

— Bizim edebiyatın ve Fransız edebiyatının tesirleri, hemen aynıdır. Bizim eskilerden en çok okuduğum Evliyâ Çelebî, Naîmâ, şairlerden Nedim, Surûrî, Nefî, Vâsıf ve Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî...

Yenilerden: Kemal, Hamit ve bilhassa babam, Cenap, Samipaşazade Sezai, Hüseyin Rahmi ve Reşat Nuri...

Yeni nesil şairleri içinde beni en fazla mütehassis eden Faruk Nafiz'dir.

— Süleyman Nazif'i unuttunuz?

Ercüment Ekrem Bey, bu sualimi, bir an bile cevapsız bırakmadı:

— Süleyman Nazif'i, bir iksir gibi en sona sakladım dedi.

(...)

— Hayatta kimleri sevdiniz?

— Yalnız ve sadece çocukları.. En büyük zaafım onlaradır. Küçük bir çocukla, saatlerce hasbihâl ederdim. Onların temiz ve riyasız ruhları benim için tesellidir. Şu koca apartmanda ne kadar çocuk varsa, hepsi benim en büyük dostlarımdır. Bazıları, bana misafir gelirler. Ben de onların hâtırı için, yazımı yarıda bırakır, tatlı tatlı konuşurum.

Muharrem Dayanç, *"Yeni Kitap" Dergisinde On Yazar-On Mülakat*

SAMİ PAŞAZADE SEZAİ BEY

1. Metin

Aşağıdaki metin, Tanzimat Dönemi sanatçılarından Sami Paşazade Sezai ile yapılan mülakatta sanatçının bazı şair ve yazarlar hakkındaki görüşlerini ifade ettiği bölümden alınmıştır.

Kapıya doğru bir iki defa gidip geldikten sonra, pürüzsüz sesi yine işitildi:

"— Efendim; düşünün bir kere, Avrupa'da romantikler son derece rağbette. Hugo'lar, Lamartine'ler, De Vigny'ler aşkı terennüm ediyor, ihtirasları terennüm ediyor, vatanı terennüm ediyor. Bizde ise hâlâ bir şey yok. Kemal Bey gibi hareketli, dinamik bir adam tabiî bu mahrumiyete katlanamazdı. Onun için var kuvvetiyle çalıştı ve tabiî böyle çok büyük eksiklikleri ortadan kaldırmaya uğraşan bir yenilikçi, saf ve lirik olamazdı. Onun yetiştiği zaman; onu böyle dinamik, böyle ateşli, her meseleyi kurcalar bir adam haline koymuştu. Biliyor musunuz? Ben Kemal kadar da, bizim Hâmid kadar da yaşlı değilim. Bu anlattığım yenilik hareketleri meydana geldiği zamanlar ben, on yedi on sekiz yaşlarındaydım. Kemal Bey'i o sıralarda tanıdım. Kendisini ziyarete gittim. Hani, kitaplarda falan yazarlar ya; büyük adamın huzuruna gidince yüreği çarpmış diye. İşte ben Kemal'i gördüğüm zaman kendimde, hiç mübalağasız söylüyorum, öyle bir heyecan duydum ve elini öptüm. Bence Kemal'in dehâsı da Türk'tür, kusur ve noksanları da Türk'tür. Onda bir cihangirlik vardı; kendisine tâ dedelerinden geçen bir cihangirlik vardı. İşte onun edebiyat dünyasında kopardığı o çok büyük fırtına sıralarında idi ki ben de edebiyata girdim. Benim fikirlerim, düşüncelerim o vakitler baştan başa Kemal Bey'di. Fransa'da hani bir "Hugolatres"lar vardı ya, ben de Kemal'e karşı öyle bir haldeydim. O, iyi derse iyi, o fena derse fena idi. Bilmem, benim için bu böyleydi. Hem o vakitler, öyle birbirimize düşmanlıklar, çekememezlikler falan ne gezer; aksine, aramızda birbirimize karşı büyük bir "enthousiasme" vardı. Sonraları, Kemal'in tesirinden kurtulduğum zaman, eskileri de okudum ve gördüm ki onlarda da nefis şeyler var. Meselâ Nef'î'ye, âhenginden dolayı, ilk defa ben "Vagneriyen bir musikisi var" demiştim. Fuzulî de gayet büyük bir liriktir. Nedim ne zarif, ne sihirleyici bir adam… İşte bu adamları hep çevreleri yaratmış. Hani dehâlar, çevrelerinin dışına çıkar falan diyorlar. Doğrusunu isterseniz, bu bana biraz mübalağa gibi geliyor. İnsanlar kendilerine fazla ehemmiyet veriyorlar. Ne dersiniz? Nedim'i, neşelerle dolup taşıran çevresi; Fuzulî'yi inleten de çevresi, Nef'î'yi köpürten de çevresi, Kemal'i öyle ateşli ve ihtilâlci bir ruhla yetiştiren de yine çevresi değil miydi? Öyle değil mi ya? Edebiyata bu kadar yürekliliği, yükseklerden haykırmayı, zannederim, romantizm verdi. Yoksa kuşatılmış olan bir şey, kendisini kuşatan engellerin dışına nasıl çıkabilir?.."

Sami Paşazade Sezai Bey ne kadar samimiyetle konuşuyordu. Edebiyat-ı Cedide neslinin; sözleri çok daha enine boyuna uzatan, daha derinliğine ve ruh enginlerine sapan, daha marazî ve daha bilgiç insanlarıyle karşılaştırdığımız zaman, şimdi karşımda bulunan kimse daha saf, saadete, ilerleme ve gelişmeye daha heyecanlıca, daha iyimser bir şekilde inanmış bir adam hali gösteriyordu. Maupassant'lara, Daudet'lere, Flaubert'lere nisbetle Nodier'ler, Lamartine'ler gibi!.. Ve yeni edebiyatımızın başlangıcındaki iyimser ruhlu, konak terbiyesi, sonradan alınma Avrupa terbiyesinden daha kuvvetli; bütün o garplılaşmış görüş ve inançlarına rağmen şark ruhlu kibar insanların, eski ailelere mensup ediblerimizin en belirli ve seçkin örneğini Sezai Beyefendi'de gördüm.

— Tanzimat Edebiyatı'nın ilk devri hakkında ne düşünüyorsunuz efendim?

Başucunda asılı büyük kafeste, dinlenmeden öten, bir saka ile kanaryaya bakıyordu.

"— Ben kuşları pek severim efendim. Renklerine falan bayılırım. Bende yüzlerce vardı; fakat İspanya'da kaldı."

Sonra sorduğum suali hatırlayarak:

"— Tanzimat devrini ben anlamıyorum. Bu Tanzimat, bizim bildiğimiz, siyasi bir harekettir."

— Doğru efendim; fakat o zamana tesadüf eden edebiyata şimdi bu ismi veriyorlar.

"— Ee pek âlâ, şu halde sorduğunuz Şinasi olacak öyle mi? Kemal'in ortaya çıkıp kendini göstermesinde Şinasi'nin büyük bir hissesi vardır. Ben Kemal'e ne kadar meftunsam Kemal de Şinasi'ye o kadar meftundu. Şinasi'ye, dünya'da, kimseyi üstün tutmazdı."

Elleri pantalonunun cebinde, Sezai Bey durmaksızın geziniyordu. Birden hızla durdu:

"— Aman unutmayalım; o zamanın edebiyatına büyük hizmet edenlerden biri de Recaizade Ekrem'dir. Recaizade Ekrem'in güzel, yüksek şiirleri vardır. Sonra, edebiyatın ruhuna kadar dalabilen bir görüşü vardı. Ve bir adamın hayatında, şairliğinden daha yüksek bir şahsiyet olması mümkünse, Ekrem işte o idi. Ben edebiyatın ruhunu bunun kadar anlayan bir adam tanımadım. Meselâ Tevfik Fikret daha mektep sıralarında iken, onun ileride en büyük şair olacağını bize Ekrem söylerdi. Halit Ziya'yı da ilk o keşfetti. Sonra, meselâ, Paul Bourget yeni yeni eser yazmaya başladığı zaman "Bu adam fena değil ama üslûbu o kadar büyük bir üslûb değil" diye o söylemişti. Sonra sonra Avrupa'ya gittiğim zaman, salâhiyetli adamlardan Paul Bourget hakkında aynen üstadın fikrine uygun düşen fikirler işittim. Edebiyatı Ekrem, Kemal'den iyi anlardı. Ooo, şüphe yok, onun bir eseri beğenmesi, onun bir sanatkârı takdir etmesi, gerçekten, o eserin ve o sanatkârın muvaffak olmasını temin ederdi. Bence o kadar sağlam ve güvenilir bir zevki vardı. Şüphe yok, bu hususta tam bir kanaatim vardır."

(Damarlarının izleri görünen narin elini, eski bir şarklı gibi, göksüne koydu).

— Hâmid Bey için ne düşünüyorsunuz?

"— Hâmid'in dehâsına vaktiyle hücum edenlere karşı sözlerimiz, müdafaalarımız bugün bütün zekî ve edib olan bir nesil tarafından tasdik olundu. Hâmid'e benim ayrıca, hususi bir minnettarlığım daha vardır; o da bana Sâdi'yi göstermiş olmasıdır."

— Efendim, Hâmid Bey hayli okumuş bir adamdır değil mi? Gerçi kendisi, tevazu göstererek, pek az okuduğunu söylüyorsa da; hiç tarihi kurcalamamış bir sanatkâr o eski Yunan âlimlerinden, İslâm tarihine ait birçok tarihi olaylardan öyle trajediler yaratabilir miydi? Felsefeden nasibi olmayan bir adam, bir Aristo'dan nasıl bahsedebilir, İslâm felsefelerini böyle açıklıkla ve rahatlıkla nasıl gösterebilir. Zâtıâlîniz tabiî onun bunları tetkik edip etmediğini, bir arkadaş sıfatiyle pek çoklarından iyi bileceksinizdir!.

"— Ee tabii okurdu efendim, başka türlü nasıl olur?"

— Efendim, edebiyatta yapmak istediğiniz neydi?

"— Ben kendimden bahsetmeyi sevmem... Değmez ki bahsedeyim, işte "Sergüzeşt"i yazdım, "Küçük Şeyler"i yazdım, "Rümuzüledeb"i yazdım. Bir de, yedi sene müddetle Paris'te çıkan "Şûrâ-yı Ümmet"te edebî ve siyasi makalelerim vardır."

Bununla beraber Sezai Beyefendi, benim ikinci bir sualime karşı "Sergüzeşt"i kendilerine ilham eden şeyi ağızlarından kaçırdılar:

Boğaziçi'nde geniş bahçeleri, kalın çınar ve fıstık ağaçlarının gölgesine uzanmış durgun, loş ve serin havuzları, büyük ve geniş bağları, ihtişamlı konakları olan -Mısırlılar'a ait- malikânelerden birinde bir bahar günü gezerken, esir kadınları ve kızları, halayıkların hayatını düşünmüşler. Ve bu kendilerine romanlarını ilham etmiş; bizim edebiyatımızda ilk defa olarak tezli romanı, bir "Jack"dan ziyade bir "Graziella"yı, hatırlatan, yani realist olmaktan ziyade romantik olan romanı yazmışlar.

Edebiyat-ı Cedide için şöyle söylediler:

"— Ben bu benlik davalarının edebiyatta katiyyen taraftarı değilim. Evvelkiler bir şey yaptı, sonrakiler bir şey yapamadı demek insafsızlık olur, ayıp olur. Bizi dilsizlikle, edebiyatsızlıkla suçlayan başka milletlere karşı iftiharla gösterilecek bir edebiyatımız varsa o da Kemal'lerden, Hâmid'lerden sonra -hiç şüphesiz- Edebiyat-ı Cedide'dir. O edebiyat cidden memleket için de iftihara lâyıktır. Şüphe yok, şüphe yok. Meselâ ne kadar nefis yazıyor Cenab Şehabettin!.. Ben Cenab'ı, bir dakika durmam, o seçkin şair Tevfik Fikret'e tercih ederim. Fakat Fikret'de de dil, Allah için, çok ayıklanmış, sağlam,

Sami Paşazade Sezai

temizdir. Musset'nin "Nuia"leri, Fikret'in de "Sis" eşsizdir. Doğrusu Tevfik Fikret'i ben "Sis"de gördüm. Halit Ziya da Edebiyat-ı Cedide'nin en büyük temsilcilerinden biridir. Üslûbu nefistir, bir üstad üslûbudur. Sonra hikâyeyi de pek ileri götürdü. Tam sanatkâr... Süleyman Nazif de unutulacak bir adam değildir; Kemal'in âhenginin mirasçısıdır. Tabiî tekâmül, devamlı bir ilerleme şeklinde devam ediyor. Edebiyat-ı Cedide de o kanuna uymuştur. Fakat ben şiirde fazla yeniliği pek anlamıyorum. Bu iddia bana biraz aşırı görünüyor. Ama bu yalnız bizde de değil, Avrupa'da da öyle. Hayır, şöyle diyelim: Yeniliğini değil, fakat pek yeni şeyler getirmiş olduğu görüşünü anlamıyorum. Meselâ Homeros'un, Shakespeare'in, Racine'nin yazıları var ki, gününde nefisti, bugün de nefistir. Hiç: "Ben dün bir şafak seyrettim; bu şafakta eskisine göre bir ilerleme vardı", "Dün sabah bir bülbül dinledim, bülbülün ötüşünde geçen bahara göre daha bir güzellik vardı", "Dün bir çift siyah göz gördüm, bu siyah gözlerde eskisine göre bir ilerleme vardı" denir mi? Ee, şiir de biraz böyle değil mi?"

Kalın sesiyle uzun uzun güldü. Kahkahaları, öksürükleriyle zaman zaman kesiliyordu. Bu gürültüler arasında sarı kuşla kırmızı başlı kuşun beyaz göksü, renkli renkli kanatları çırpınıyor, ince ince ötüyorlardı.

Sezai Bey yine gezinmeye başladı...

— Vezin için ne düşünüyorsunuz efendim?

Yine avuçlarını masaya dayadı:

"— Benim fikrimce" dedi "edebiyat, bırakmalı serbestçe gelişsin, ilerlesin; serbest serbest tekâmül etsin. En doğrusu bu değil mi ya? Öyle, aruz vezni olacak, parmak vezni olmasın, terkipli olacak, terkipsiz olmasın gibi sözler bence boştur. Yok, yok şu "boş" kelimesini geri alalım; kimseyi gücendirmesini sevmem. Hem doğrusu da boş değil. Belki onların da hakkı vardır. Ne diyelim, ne diyelim? Lüzumsuzdur, katiyyen lüzumsuzdur. İnsan böyle diyeceğine, demeli ki: "Güzel Olsun!." Güzel şey, her ne suretle yazılırsa yazılsın, daima güzeldir. Meselâ Mehmet Emin Bey'in şiirleri var ki cidden hoşuma gidiyor. Kendisini şahsan tanımam; fakat olsun, güzel şiirleri var. Bizim Yahya Kemal Bey'in de öyle. Azdır falan ama iyidir. Ben o genci Paris'ten tanırım. Ee, kuvvetlidir. Sonra daha gençlerde de pek zevkimi okşayan yazılar var."

Müsaade istedim.

"— Yine buyrun. Bu tanışmamıza vesile oldu, görüşelim!. Bendeniz edebiyat hakkında karşılıklı sohbet etmekten son derece zevk duyarım. Bizim Hamdullah'ı da görürseniz gözlerinden öperim." dedi.

Sokağın ince yağmuru altında ıslanırken gözlerimin önünde hep, ilk defa görüşmek şerefine nail olduğum bu edibin hayâli canlanıyordu:

Alnı tepesinden yüksek, yassıca büyük bir baş, çökük iki yanak ve onların zayıflığıyla daha büyümüş sivri bir burun. Çukur şakaklar, gayet kalın ve siyah kaşların altında, derine saklanmış gözler. Yüzünün zayıflığını daha da fazlalaştıran ve rengini uçuklaştıran kalın, uzun bıyıklar; çıkıkça bir omuz, içerlekçe bir göğüs, asabi bir mizâc, nazik, asil ve saf bir ruh!..

Ruşen Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

enthousiasme: Çok sevilen bir şey karşısında duyulan derin ve coşkulu heyecan, bir şeyi çok fazla beğenme.

Hugolatres: Victor Hugo'ya karşı çok derin bir inanış ve sevgiyle bağlı bulunanlar.

marazî (marazi): Hastalıkla ilgili, hastalıklı.

terennüm etmek: (metinde) Anlatmak, ifade etmek.

Vagneriyen: Alman besteci Richard Wagner tarzında, ekolünde.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Mülakat

Mülakat (görüşme); sanat, bilim, siyaset, spor vb. alanlarda ünlü kişileri tanıtmak veya onların bir konuda düşüncelerini öğrenmek amacıyla yapılan, karşılıklı konuşmaların yazıya geçirilmesiyle oluşan, öğretici metin türüdür. *Sami Paşazade Sezai Bey* adlı metinden alınan aşağıdaki parçada olduğu gibi sorulu cevaplı bir türdür:

— Hâmid Bey için ne düşünüyorsunuz?

"— Hâmid'in dehâsına vaktiyle hücum edenlere karşı sözlerimiz, müdafaalarımız bugün bütün zekî ve edib olan bir nesil tarafından tasdik olundu. Hâmid'e benim ayrıca, hususi bir minnettarlığım daha vardır; o da bana Sâdi'yi göstermiş olmasıdır."

Mülakatta yalın, açık, duru bir dil ve anlatım kullanılır. Söyleşmeye bağlı anlatımın yanı sıra açıklayıcı, tartışmacı ve öyküleyici anlatıma da başvurulabilir. Okuyucuya bilgi vermek amaçlanır. Muhataba yöneltilen sorular önceden belirlenir. Konuşmacının sözlerini kesmemeye, hiç değiştirmeden aktarmaya özen gösterilir. Konuşmacının sözleri karşısında nesnel bir tutum takınılır. Mülakatta ayrıntılara girilmez; temel düşünce, kavram ve olgular söz konusu edilir.

Mülakat türünün kendine özgü hazırlanma aşamaları vardır. Bu aşamalarda yapılacaklar şu şekilde sıralanabilir: Mülakat yapılacak konu ve kişi belirlenir. Mülakat yapılacak konu ve kişiyle ilgili araştırma yapılır. Mülakatta sorulacak sorular hazırlanır. Mülakat yapılacak kişiden randevu alınır. Mülakat gerçekleştirilir ve kayıt altına alınır. Kayıt yazıya geçirilir ve yazı düzenlenir. Metnin görsel tasarımı yapılır.

Cumhuriyet Öncesinde Mülakat

Cumhuriyet Dönemi'nden önce Türk edebiyatında mülakat türünde az sayıda ürün verilmiştir. Tanzimat Dönemi'nde Ziya Paşa, *Rüya* adlı eserinde mülakat tekniğini kullanmıştır. Gerçek anlamda bir mülakat olmayan bu eserde yazar, anlattıklarını gördüğü bir rüya biçiminde kurgulamıştır.

Ruşen Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki* adlı eseriyle Türk edebiyatında mülakat türünün ilk yetkin örneğini vermiştir. Ünaydın'ın *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülâkat* adlı eseri de türün diğer önemli bir örneğidir. Bu eser, Mustafa Kemal'i kamuoyuna tanıtan ilk eser olması bakımından da önemlidir.

Ruşen Eşref Ünaydın'ın *Diyorlar ki* adlı eserinden alınan *Sami Paşazade Sezai Bey* adlı mülakat metninde Sezai'nin bazı yazar ve şairler hakkındaki düşünceleri, tanıklıkları; farklı edebiyat anlayışlarıyla ilgili görüşleri kendi ağzından aktarılmaktadır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Sami Paşazade Sezai Bey* adlı metnin ait olduğu türün ortaya çıkmasında dönemin yayın organlarının etkisini değerlendiriniz.

2. Metinden hareketle Sami Paşazade Sezai'nin kişilik özelliklerini belirleyiniz.

3. Metin ile metnin amacı ve hedef kitlesi arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.

4. Metinde anlatılanların dönemin gerçekliğini yansıtıp yansıtmadığını belirtiniz.

5. Metinde Sami Paşazade Sezai'nin söz konusu kişiler hakkındaki sözlerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Açıklayınız.

6. Metinden hareketle mülakat türünün sanat ve edebiyat dünyasına katkısını değerlendiriniz.

7. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

Açık ileti	
Örtük ileti	

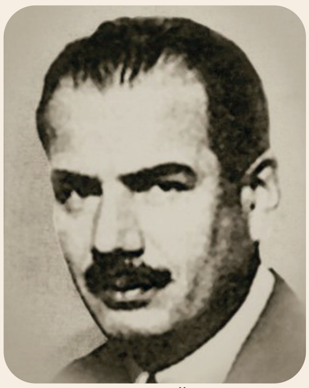
8. *"— Benim fikrimce" dedi "edebiyat, bırakmalı serbestçe gelişsin, ilerlesin; serbest serbest tekâmül etsin. En doğrusu bu değil mi ya? Öyle, aruz vezni olacak, parmak vezni olmasın, terkipli olacak, terkipsiz olmasın gibi sözler bence boştur. Yok, yok şu "boş" kelimesini geri alalım; kimseyi gücendirmesini sevmem. Hem doğrusu da boş değil. Belki onların da hakkı vardır. Ne diyelim, ne diyelim? Lüzumsuzdur, katiyyen lüzumsuzdur. İnsan böyle diyeceğine, demeli ki: "Güzel Olsun!." Güzel şey, her ne suretle yazılırsa yazılsın, daima güzeldir. Meselâ Mehmet Emin Bey'in şiirleri var ki cidden hoşuma gidiyor. Kendisini şahsan tanımam; fakat olsun, güzel şiirleri var. Bizim Yahya Kemal Bey'in de öyle. Azdır falan ama iyidir. Ben o genci Paris'ten tanırım. Ee, kuvvetlidir. Sonra daha gençlerde de pek zevkimi okşayan yazılar var."*

   Bu parçadan hareketle Sami Paşazade Sezai'nin "edebiyatta gelişme" ile ilgili düşüncelerini belirleyiniz.

Yazarın Biyografisi

Ruşen Eşref Ünaydın (1892-1959): İstanbul'da doğan yazar, Galatasaray Lisesini ve Darülfünun (İstanbul Üniversitesi) Edebiyat Fakültesini bitirdi. Galatasaray Lisesinde, Askerî Baytar Mekteb-i Âlisinde, İstanbul İlköğretmen Okulunda Türkçe ve Fransızca öğretmenliği yaptı. Millî Mücadele'ye katıldı. Milletvekilliği, cumhurbaşkanlığı genel sekreterliği ve çeşitli Avrupa başkentlerinde büyükelçilik görevlerinde bulundu.

Ruşen Eşref Ünaydın, Fransız edebiyatından yaptığı bazı çevirilerle basın dünyasına adım attı. Çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan edebî, siyasi ve millî içerikli yazılarıyla tanındı. Çanakkale Savaşları sırasında Mustafa Kemal'le görüşen ve onu kamuoyuna tanıtan ilk Türk gazeteci oldu. Mülakat, mensur şiir ve anı türünde eserler verdi. *Diyorlar ki, Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülâkat* (mülakat); *Geçmiş Günler, Tevfik Fikret, Boğaziçi Yakından, Atatürk'ü Özleyiş* (anı-sohbet); *Damla Damla* (mensur şiir) yazarın başlıca eserleridir.

Ruşen Eşref Ünaydın (1892-1959)

Hazırlık

Bilim, sanat, siyaset, spor vb. alanlarda ünlü kişilerin düşüncelerinin ve yaşamının geniş kitlelerce ilgi çekici bulunmasının nedenlerini tartışınız.

ABDÜLHAK ŞİNASİ HİSAR

2. Metin

• Siz ki *Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde* adlı bir aşk antolojisi hazırladınız. Bu konu üzerinde çalışmış olmanıza dayanarak size gerçek aşkın ne olduğunu sorabilir miyim? Bu antolojinin herhangi bir özelliği var mıdır?

— Aşk, kendinden ibaret değil, kendisinden fazla bir şey demektir. Freud belki yeni bir keşif yapmış değil fakat aşkın insan vücut ve ruhunu sardığını daha etraflı düşündürmüştür. (...) Fuzuli'nin "Aşk imiş her ne var âlemde" sözü birçok hakikatleri ihtiva eder. Bu küçük antolojinin bir hususiyeti varsa, manzumelerin dışındaki fazlayı atarak birer mısra yahut beyit halinde duyurmasıdır. Her manzumenin fazlasını teşkil eden çerçeveyi ayırdım. Aşka dair safi duygular kalıyor. Biz yazarlar da keşke yazdıklarımızın yalnız lübbünü [özünü] neşretseydik!

• Edebiyatımıza *Boğaziçi Mehtapları, Boğaziçi Yalıları, Boğaziçi Medeniyeti* gibi şiir havası ile dolu nefis eserler hediye ettiniz. Bu konu üzerinde bu kadar ısrarla durduğunuza göre herhalde Boğaziçi sizce müstesna bir değer taşıyor.

— Bir kainat manzarası anlatılırken içindeki insan ve insanın ruhu, hatıraları, hülyaları, ezeli duyguları bertaraf edilemez. Gözlerle daldığımız bir denize ruhumuzla yüzer gibi iştirak ederek rengini, kokusunu, tadını duyarken, hem vücudunu eller, hem felsefesini dinleriz. Ruhların denizinde yüzen hem aşkı, hem musikiyi, hulasa, Boğaziçi Medeniyeti'ni beraberce duymuş oluruz. Boğaziçi bütün bir iklimdir.

• Sizce sanat eserinde sanat düşüncesinden başka bir endişeye yer verilmeli midir? Sanatkârın herhangi bir fonksiyonu var mıdır?

— Sanat da kendisinden ibaret değildir. Sanat kendisinden fazlasıdır. Her sanat, suni olmamalı, canlı olmalıdır. Tabiat harikulade renklerle çiçekleri yaratıyor. Demek ki, tabiat sanatı kabul ediyor. Tabiat çiçekleri yarattığı anda bir sanatın aşkıyla meşgul oluyor. Bu sanat, aslında, mana itibariyle, bir sanat için sanat demektir. Doktor Carrel'in "insan, bu meçhul" demesi tarzında "sanat, bu meçhul" denilebilir. Edebiyat derinleşen ruhun bir samimiyetidir. Her büyük yazarın edebiyatı da bir message (tebliğ) gibidir. Ondan hiçbir unsuru ayırt edemezsiniz. Sanat, hayatın bütün manalarını taşır. Her şairin aydınlığı kainatın boşluğunda yıllarca seyahat ettikten sonra bize nihayet varan yıldızlar gibidir.

• Sanatınızda hatıraların çok büyük payı olduğu seziliyor. Eserlerinizin birçok sayfaları âdeta mensur şiirle dolu. Edebiyat anlayışınızı lütfeder misiniz?

— Sevgilimiz edebiyat bilhassa bir ruh, bir lirizm ve bir lisan meselesidir. Edebiyat kelimesinin kuru laf, boş lakırdı manasına alınması büyük bir hatadır. Yazarların edebiyat adına meydana getirdikleri eserler bir his, bir hatıra, bir fikir, bir iman, bir kültür, bir sanat gösterisidir. Yazarlar neyi duyuyorlarsa, istiyorlarsa, hatırlıyorlarsa, seviyorlarsa bunları daha kolay, daha güzel yazmaları ve bunları yazarken şiire kaçmaları tabiidir. Hatırladığımız insanları zamanla arınmış, iyileşmiş, güzelleşmiş ve artık bir nevi edebiyata ermiş görürüz. Yazı bir fikir ve sanat meselesidir. Yazıların bakkal hesapları tarzında olmaması tabiidir.

• Felsefe ve tarihe karşı olan ilgi derecenizi sorabilir miyim?

— Bir edebiyat ne felsefeden, ne de tarihten tamamen ayrılmış olabilir. Milli edebiyatımızın bir noksanı büyük bir milli müverrihimizin büyük eserini henüz meydana getirmemiş bulunmasıdır. Milli tarih, milli felsefe, gayet tabii olarak, bir edebiyatın temellerindendir. Büyük mütefekkirlerin,

mutasavvıfların, şairlerin iyi anlaşılmaması ve okunmaması milli felsefemizin bir noksanıdır. Asıl milli tarih, milli dilin, felsefenin ve medeniyetin tarihi demektir.

Abdülhak Şinasi Hisar

• Roman telakkiniz, yanılmıyorsam, romancının etrafındaki insanları ve olayları realist olarak tetkikten çok kendi içine eğilerek vakalarını ve şahıslarını orada aramasını gerektiriyor. Hikâye ve roman anlayışınızı sizden dinleyebilir miyiz? Eserlerinizdeki realitenin payı ne derecelerdedir?

— "Romancının etrafındaki insanları ve olayları realist olarak tetkikten çok, kendi içine eğilerek vakalarını ve şahıslarını orada araması" ile o romancı realist olmamış değil, daha ziyade realist olmuştur. Romancı, yarattığı kahramanı, hafızasında, başka başka zamanlarda, ayrı ayrı gördüğü adamlardan terkip eder. O roman kahramanı, hatırladığı kim bilir kaç şahıstan mürekkeptir. Onun etrafında âdeta bir grup toplanmış olur. Romancı bunların hepsinden ayrı ayrı parçaları birleştirerek bir vücut meydana getirir. Böyle olunca "realist olarak tetkik"ten ve "realite payı"ndan pek karışık bir hesap hasıl olmaz mı? Bu kabilden bazı sualleriniz merak ettiğiniz muğlâk meseleleri biraz sadeleştirmiş oluyor. Fakat bundan bahsetmeniz iyi oldu. Zira asıl söylemek istediğim şu idi: Bizde, edebiyatımızın bir talihsizliği olarak, edebiyat anlamını yalnız roman diye tahdit etmek ve romancı olmayan yazarı edebiyatçı saymamak ananesi çok hatalı olmuştur. Bu yüzden belki nice kıymetli yazılara tercihan ne kıymetsiz romanlar edebiyat eseri sayılmak istenmiştir ve isteniliyor.

• Milliyetçilik kelimesinin manasını biraz sınırlar mısınız? Mesela milli edebiyat, milli kıyafet... bunların anlamları kesin olarak belirtilemiyor.

— Şu milliyetçilik kelimesinin iyi anlaşılmamasına ve hatta fena anlaşılmasına bakınız. Millet kendisini, toprağını, tarihini, dilini, dinini korumak, kurtarmak için harp eder, İstiklal Harbi'ni kazanır da sonra, bu kelimenin kullanılması, şimdi, irtica manasına alınabilir mi? Bugün bu kelimeye bir nevi irtica manası verilmek isteniyor. Halbuki milliyetçiliği anlamamak milli bir tehlike teşkil edebilir. Her millet milli bir medeniyetle çerçevelenmiştir. Avrupa'nın bir yerinden bir ötesine geçince nice hususi âdetler ve âdeta renklerin farklarıyla bir sınırdan bir başkasına geçtiğinizi görürsünüz ve bir dil yerine bir ötekini duyarsınız. Ayrı bir Fransız, bir Alman, bir İngiliz medeniyeti mevcudiyeti bir realitedir. Milliyetçilik bunun içinde yaşanılan medeniyetin tatlarını duymak, sevmek ve bunları korumak istemektir. Yoksa şovenizm, bir taassup demek değildir. Milli edebiyat kendi hususiyetlerini, zamanla kendisi doğurur. Yoksa zoraki yazılarla milli bir hars kurulamaz.

• Bugün için bizde bir dil meselesi olduğuna kani misiniz? Bu husustaki düşüncelerinizi sorabilir miyim?

— Dilde büyük bir buhran olduğu muhakkaktır. Dilimizi ne kadar sadeleştirmek istersek bu işin sade olmadığı görülüyor. Şu "mesela" kelimesini ele alalım. Bu Türkçe değil diye, bunun değiştirilmesini isteyenler var. Bu yolda hatta "ve" kelimesi bile kalamayacaktır. Anlamadığımız bir dille nasıl görüşebilir ve nasıl yazabiliriz? Aynı zamanda doğrudan doğruya ecnebi kelimeler almaya taraftar olanlar var. Bunlar hem mana, hem telaffuz itibariyle yanlış oluyor. Bunları herkes hemen ayrı bir manada kabul ediyor. Yeni bir nesil gelecek, tabii olarak ecnebi kelimelerin Türkçeden atılmalarını isteyecektir. "Tabiler" şimdi "editeurs" oluyorlar. Bu kelime Türkçeleşmiş mi oluyor? "Yazlık evler", "villa" oluyor. Dil Türkçeleşmiş mi oluyor? Arabi ve Farisi kelime buhranı varsa şimdi de ortaya Fransızca kelime buhranı çıkıyor. Büyük bir millet asırlarca kullanmış olduğu kelimeleri, üstünde yaşadığı topraklar gibi, millileştirmiş olmaz mı?

Mustafa Baydar, *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

hars: (metinde) Kültür.

hulasa (hülasa): Özetle, kısaca.

mürekkep: (metinde) Birleşmiş, birleşik.

mütefekkir: Düşünür.

müverrih: Tarih yazan kimse, tarihçi.

şovenizm: Kendi ulusunu öne çıkararak değişik ırk ve uluslar arasında düşmanlık yaratmayı amaçlayan ve bu yolda kışkırtmada bulunan aşırı akım.

tahdit etmek: Sınırlamak.

telakki: Anlayış, görüş.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nde Mülakat

Cumhuriyet Dönemi'nde gazete ve dergilerin çoğalması ve daha fazla önem kazanmasıyla mülakat türünde yazılan ürünlerin de sayıca arttığı görülmektedir. Bu dönemde çok sayıda yazar tarafından sanat ve siyaset dünyasına ışık tutan mülakat örnekleri verilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde Hikmet Feridun Es'in (1909-1992) Bugün de Diyorlar ki, Mustafa Baydar'ın (1920-2016) Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar, Gavsi Ozansoy'un (1917-1970) 40 Yıl Sonra Diyorlar ki, Yaşar Nabi Nayır'ın Edebiyatçılarımız Konuşuyor, Sermet Sami Uysal'ın (1925-2016) Yahya Kemal'le Sohbetler, Nurullah Berk'in (1906-1982) Ustalarla Konuşmalar, Abdi İpekçi'nin (1929-1979) Liderler Diyor ki adlı eserleri mülakat türünün tanınmış örneklerindendir.

Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar adlı eserinde yazar, dönemin elli sanatçısıyla yaptığı görüşmeleri bir araya getirmiştir. Bu görüşmelerde muhatabının sanat anlayışını, dünya görüşünü sorgulamış ve nes-nel bir tutumla yansıtmıştır. *Abdülhak Şinasi Hisar* adlı mülakat metni, yazarın Abdülhak Şinasi Hisar'a edebiyat ve sanat bağlamında sorduğu soruları ve bu sorulara aldığı cevapları içermektedir:

• *Sanatınızda hatıraların çok büyük payı olduğu seziliyor. Eserlerinizin birçok sayfaları âdeta mensur şiirle dolu. Edebiyat anlayışınızı lütfeder misiniz?*

— *Sevgilimiz edebiyat bilhassa bir ruh, bir lirizm ve bir lisan meselesidir. Edebiyat kelimesinin kuru laf, boş lakırdı manasına alınması büyük bir hatadır. Yazarların edebiyat adına meydana getirdikleri eserler bir his, bir hatıra, bir fikir, bir iman, bir kültür, bir sanat gösterisidir.*

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Abdülhak Şinasi Hisar* adlı metnin tür özelliklerini belirleyiniz.
2. Metinden hareketle Abdülhak Şinasi Hisar'ın sanatçının işlevi hakkındaki düşüncesini belirleyiniz.
3. Metinden hareketle Abdülhak Şinasi Hisar'ın edebiyat anlayışını tespit ediniz.
4. Metne göre Abdülhak Şinasi Hisar'ın romanda realizm hakkındaki görüşleri nelerdir? Açıklayınız.
5. Metinde Abdülhak Şinasi Hisar'ın milliyetçilikle ilgili düşüncelerini belirleyiniz.
6. Metinle ilgili olumlu ve olumsuz eleştirilerinizi belirtiniz.

Olumlu eleştiriler:	Olumsuz eleştiriler:

7. *Abdülhak Şinasi Hisar* adlı metni *Sami Paşazade Sezai Bey* adlı metinle aşağıdaki tabloda verilen özellikler açısından karşılaştırınız.

	Abdülhak Şinasi Hisar	Sami Paşazade Sezai Bey
Tür		
Biçim		
Üslup		
Anlatım biçimleri		
İçerik		

Etkinlik

a. *Abdülhak Şinasi Hisar* adlı metinde kullanılan anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz.

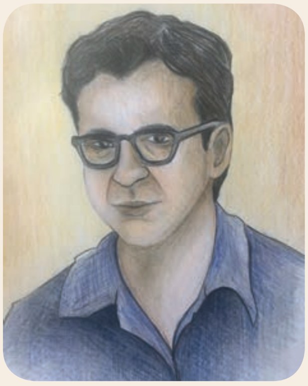
b. Bu anlatım biçimlerinin ve düşünceyi geliştirme yollarının metne katkısını değerlendiriniz.

Anlatım Biçimleri	Düşünceyi Geliştirme Yolları

Yazarın Biyografisi

Mustafa Baydar (1920-1976): Gümülcine'de doğdu. Edirne Lisesini bitirdikten sonra girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1944'te mezun oldu. Bir süre Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1950'de İstanbul'a gelerek çeşitli gazete ve dergilerde çalışmaya başladı.

Cumhuriyet Dönemi yazarlarından olan Mustafa Baydar, inceleme yazıları ve mülakatlarıyla tanındı. Ayrıca bir hikâye antolojisi hazırlayıp yayımlayarak Türk edebiyatına bu alanda katkı sağladı. Eserleriyle sanat, siyaset ve düşünce dünyasına ışık tuttu. *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar*, *Zoraki Diplomat'ın Dedikleri* (mülakat); *Atatürk Diyor ki*, *Atatürk'le Konuşmalar*, *Ahmet Mithat Efendi* (inceleme); *Yeni Türk Hikâyecileri Antolojisi* (antoloji) yazarın başlıca eserleridir.

Mustafa Baydar (1920-1976)

Hazırlık

1. Toplumun bazı gerçekler ve sorunlar hakkında aydınlatılmasında yayın organlarının rolünü tartışınız.
2. Teknoloji alanındaki bazı yenilikler birtakım olumsuz sonuçlar doğurabilir mi? Tartışınız.

TRAKTÖRCÜ

3. Metin

Yollar tozsu tozsu kokar. Gece yolculuğu bir hoştur Çukurovada. Adam, ayak bileklerine kadar toza gömüle gömüle yürür. Her bastıkça iki yana serin bir toz fışkırır. Ve gecenin karanlığında yıldızlar. Yıldızlara çiy düşmüştür. Yıldızlar ıslak ıslaktır.

Gecenin karanlığında insan düz ovayı, alabildiğine dümdüz, bedeninin herbir yerinde duyar, ürperir. Bu ürperti hoşa gider.

Eskiden geceleri Çukurovada yürürken, uzaklardan, karanlığın ötelerinden arabaların çamparalarının sesleri tok, koygun gelirdi. Şimdi dört bir yönden traktör sesi, kamyon gürültüsü geliyor. Bir de, ovanın düzlüğüne serpilmiş ateşböcekleri... Allah kahretsin ateşböceklerine benzetmeyi ya, başka çare yok... Evet ateşböcekleri gibi yanan... Kocaman kocaman, bir top gibi kaynayan, top top ışıklar görünür. Durup da iyice bakarsak, top ışıkların kımıldadıklarını da görürüz. 1949'dan sonra Çukurova düzlüğünün geceleri böyledir işte. İyice kulak verip dinleyecek olursak, bu ışıkların arkasından homurdayan bir makine sesi gelir.

Ben, tam bir yıldır Çukurovaya uğrayamıyordum. Yol arkadaşım Hösük Emmi. Hösük Emmiyle bizim köye gitmek için gün batarken yola çıktık. Yolda durmadan yürüdük. Yanımızdan traktörler geçiyordu. Kötenlerine toprak bulaşmış traktörler... Hösük Emmiyi çok eskiden beri tanırdım. Ben çocukken, orta yaşlıydı. Saçlarına azıcık bir ak düşmüştü. Son gördüğümde az daha tanımayacaktım. Bütün saçı sakalı bembeyaz kesilmiş... Sonra Hösük Emmide bir başka haller belirmişti. Eskiden çok neşeliydi. Köydeki çocukların hepsini o eğlendirirdi. Eski günleri gözümün önüne getirince, Hösük Emmiden yalnız gülen, hep gülen bir yüz görüyorum.

Çığcığın oraya kadar ne o ağzını açtı, ne de ben. Çığcığın altındaki kumlu dereyi geçince koluma dokundu:

"Bire yiğen," dedi. "Ne gonuşmuyorsun öyle! Diyorlar ki, İstanbulda ne gadar ev varsa, o gadar da minare var. Öyle diyorlar. Selimiye gışlasının içini gezdin mi heç? Derler ki çok esgiden, bir baba oğul Selimiye gışlasının içinde yedi yıl askerlik etmişler de biribirlerini görememişler. Heç uğradın mı oraya?"

"Uğramadım," dedim.

Gene uzun uzun yürüdük. Konuşsun diye bekledim. Bir türlü ağzını açmadı. En sonunda ben dayanamadım:

"Yahu Hösük Emmi," dedim. "Sen eskiden gülerdin, konuşurdun, nolmuş sana böyle? Ağzını bıçak açmadı yola düştüğümüzden beri."

Derin derin nefes aldı:

"Sorma halimi, heç sorma. İşler kötü. Ah bir oğlan... Bir oğlum olaymış. Ben bilirdim yapacağımı... Belim büküldü. Yirmi yaşında olsaydım, ben bilirdim yapacağımı. Ah bir oğlan... Bire oğlum, sizler okumuşsunuz, daha eyi bilirsiniz. Okumuş milleti eyi olur. Akıllı olur. Bu gavur icadını da onlar çıkarmadılar mı? Bu gavur icadı geldi, ocağım battı benim."

"Ya, anlatsana, noldu?" dedim.

"Heç bişey olmadı. Heç bişey olmadı amma, gıyamat goptu. Annadın mı şindi? Gıyamat goptu. Bu taraktorlar gelince Hösük Emmiyin de iflahı kesildi. Hösük Emmin öldü bitti. İş göremez oldu Hösük Emmin. Bende tarla yok, takım yok bilirsin. Ben ellerin düğenini sürerdim yazın... Yüzde on alırdım. İki harman sürersem o yıl, geçimim çıkardı. Taraktor gelişin, hapı yuttu Hösük Emmin. Batosa veriyorlar şindi. Annadın mı?"

Yüksekçe bir yer bulup oturduk. Hösük Emminin kızgın sesi titriyordu. Ovayı gösterdi:

"Bak," dedi. "Aslanım şu Çukurova yazısındaki ışıklara bak! İşte bunlar, bu kafirler toprağı yiyorlar. Çukurova ışığa boğulmuş. Kımıl kımıl ediyorlar. Nasıl? Sonra yavrum bunlar gelince bize iş galmadı. Ben sattım atları. Döğeni de sattım. Bir yıl oradan buradan geçindik. İkinci yıl olunca bir gara düşüncedir aldı beni. Ne yapacaksın şindi Hösük, dedim. Ayıkla bakalım pirincin daşını Hösük. Ağaya gittim yalvardım. Bana iş deyi. Olmadı. Sonra başımı aldım Yüreğir toprağına gittim. Çalıştım Yüreğir toprağında. Amma nasıl çalıştım. Onun orasını bir ben bilirim. Ne iş gördüm Yüreğirde söyleyim mi sana, bizim köylü duymasın, beni düdüğe goyallar da çalarlar... Yüreğir toprağında dolandım durdum. Eski çamlar bardak olmuş gördüm ki... Kızak çekemezsin, biçer-döver almış... Ot vuramazsın, mibzerinen ekmişler... Ortada bir iş var, motorculuk yapacaksın. Aldım elimi çeneme, düşündüm babam düşündüm. Garer verdim ki motorculuk yapacağım. Getdim usdanın yanına. Gardaşım usda evendi, beni al yanına motorculuk belleyim, bana iş galmadı gayri. Başga iş galmadı, dedim. İhdiyarlığıma acındı, aldı beni yanına... Motoru sil, motoru yağla, motoru sil, yağla... Tam beş ay... yaa yavru, beş ay... Gazandım parayı, geldim köye... Bu parayı nasıl gazandığıma şaşdılar. Şaşsınlar yavru. Kimseciğe söylemedim Halil Usdanın mavini olduğumu. Şimdi bizim köyün deliganlıları göya bana fiyaka yaparlar motorunan. Ben söylemem onlara motorun her yerini bildiğimi. Mavin olduğumu bilmezler (...), motoru söküp daktıklarından dolayı öğünürler. Bir bilseler Hösük Emmileri Halil Usdanın mavini."

"Peki," dedim. "Neden böyle üzgünsün öyleyse?"

"Ah," dedi. "Bire oğlum, gençliğimde elime bu iş geçseydi, gençliğimde taraktor olsaydı... Bir elim yattı ki, taraktora... Halil Usda ne dedi bana biliyor musun, ne dedi? Emmi, dedi. Seni iki yılda usda ederim. Yaaa, öyle dedi işde."

Ayağa kalktı. Hızlı hızlı yürüdü. Arkasından yetiştim. Kolumdan tuttu. Kolumu sıktı.

"Sonra, usda dedi ki: Hösük Emmi, sen usda olduğun zaman elalem barmağını ısıracak. Bu yaşda usda olunmaz, diyecekler. Sen bineceksin motura, basacaksın gaza. Arap at gibi şaha galgacak motur."

Uzun bir sessizlik oldu. Sonra Hösük Emmi bir türküye başladı. Bu türkü aynen eski türküleri gibi oynak, canlıydı.

Türkü bittikten sonra kulağıma eğildi, çabuk çabuk:

"Usda olup köye geleceğim. Ömer Ağanın kapısına varacağım. Taraktorunu silip temizleyeceğim.

Ne söyler, ne sorarlarsa cuvap vermeyeceğim, gaz goyup, bineceğim üsdüne. Bütün köylü şaşıp kalacaklar, ağızları bir garış açık... Sonra ağanın garşısına varacağım: Ağa, diyeceğim. İş yok diyordun, bana taraktor usdası Hösük derler, verecek işin var mı? Bana verecek bir işin var mı? Yok dersen, başka yerde var, oraya giderim, diyeceğim."

Gide gide Ceyhan suyunun yanına geldik. Su, ölü gibiydi. Yeni yeni şafak söküyordu. Suyun üstüne incecik bir ışık dalgası düşmüştü. Nehir, köye doğru yaklaştıkça ovaya yayılır ve kıyılarındaki yarlar kaybolur, çakıllı bir düzlük yayılır. İşte bu düzlükte bir ışık gördük, sonra ışık söndü. Biz ışığa yaklaştıkça ortalık da ağarıyordu. Yürüdükçe ortalık da iyiden iyiye ağardı. Biz de ışığın söndüğü yere yaklaştık. Büyük, turuncuya boyanmış bir traktörü siyah, ıslak kakülleri alnına düşmüş bir delikanlı yıkıyordu. Hösük Emmiyle az ötede durup seyretmeye başladık. Delikanlı traktörü yıkıyor yıkıyor, sonra da bir bezle iyice parlatıyordu.

Hösük Emmi yavaş yavaş traktöre doğru ilerledi, etrafını döndü. Kendi kendine bir şeyler mırıldandı. Sonra traktörün tekerleğini sıvazladı. Sonra farlara baktı. Sonra her yerine baktı. Delikanlı çok uğraştığından Hösük Emmiye bakmıyor, bir şeyler de söylemiyordu.

Hösük Emmi neden sonra traktörden çekilip elini beline dayadı...

Traktörü parlatan delikanlıya sert bir sesle:

"Bana bak oğul," dedi. "Bana baksana. Ben yarın, hemen yarın Yüreğir toprağına gediyorum."

Yola düştük. Ayaklarımızın altında tozlar iki yana fışkırıyordu. Hösük Emminin ağzını köye varıncaya kadar bıçak açmadı.

Yaşar Kemal, *Bir Bulut Kaynıyor*

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

batos (patoz): Başaktan taneyi ayıran makine, harman makinesi.

çampara: Araba dingilinin ucuna geçirilen yassı halka.

koygun: Dokunaklı, etkili, içli, acıklı.

köten: Kazacağı toprağın derinliği ve genişliği ayarlanabilen, bütünüyle demirden yapılmış büyük saban, pulluk.

mibzer: Tohum ekme aleti.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Röportaj

Röportaj; bir gerçeği, sorunu, olayı ya da durumu ortaya koymak; açığa çıkarmak amacıyla oluşturulan öğretici gazete ve dergi yazısıdır. Bu tür yazılar araştırmaya, incelemeye, soruşturmaya, gezip görmeye ve somut olgulara dayanır. Röportajda yazar, olayı yerinde görerek, farklı kişilerle konuşup soruşturarak yazar. Gerektiğinde yetkililerle görüşerek bilgi ve belge toplar, yazısını fotoğraflarla destekleyebilir. Olaylara tanıklık ederek gerçeklere ışık tutar. Okuyucuyu gerçekle yüzleştirerek aydınlatmaya çalışır. Olayları aktarırken ayrıntılara girer, söz konusu olaylar hakkında kendi düşünce ve yorumlarını da ortaya koyar, değerlendirmelerde bulunur.

Röportaj yazarı anlatımında betimleyici, öyküleyici, açıklayıcı ve tartışmacı anlatım biçimlerinden; örnekleme, tanık gösterme, karşılaştırma gibi düşünceyi geliştirme yollarından yararlanır. Daha çok kısa cümleler kullanarak anlatımına hareket ve canlılık katar. *Traktörcü* adlı metinden alınan aşağıdaki parçada olduğu gibi dili bir roman veya hikâye yazarı gibi kullanmaya, okuyucunun merak duygusunu canlı tutmaya çalışır:

Gide gide Ceyhan suyunun yanına geldik. Su, ölü gibiydi. Yeni yeni şafak söküyordu. Suyun üstüne in-

cecik bir ışık dalgası düşmüştü. Nehir, köye doğru yaklaştıkça ovaya yayılır ve kıyılarındaki yarlar kaybolur, çakıllı bir düzlük yayılır. İşte bu düzlükte bir ışık gördük, sonra ışık söndü.

Röportaj türündeki yazılar zamanla tarihî bir belge niteliği kazanabilir.

Cumhuriyet Dönemi'nde Röportaj

XIX. yüzyılda Amerika'da ortaya çıkan röportaj türü, Türkiye'de gerçek anlamda 1950'li yıllarda gelişmeye başlamıştır. Bu yıllardan itibaren çok partili siyasi hayata geçilmiş, toplumsal değişim hız kazanmış, köyden kente göç dalgası başlamıştır. Böylece bu yeni gelişme ve olguların neden olduğu toplumsal sorunlar röportaj türünün konusu olmuştur. Bundan böyle halkın sorunları, yaşadıkları röportaj yazarları tarafından yerinde gözlemlenerek ilk elden aktarılmaya başlanmıştır. Bazı yazarlar hazırladıkları röportajları gazetelerde dizi röportaj olarak yayımlamışlardır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Yaşar Kemal'in Çukurova Yana Yana, Bir Bulut Kaynıyor, Peri Bacaları, Bu Diyar Baştan Başa; Fikret Otyam'ın (1926-2015) Ha Bu Diyar, Topraksızlar; Tahir Kutsi Makal'ın (1937-1999) İç Göç, Acı Yol; Halil Aytekin'in (1934-1992) Doğuda Kıtlık Vardı; Necmi Onur'un (1925-1992) Mezarlarında Yaşayanlar; Celalettin Çetin'in (1928-2006) Büyük Göç adlı eserleri röportaj türünün tanınmış örneklerindendir.

Yaşar Kemal, *Traktörcü* adlı metinde 1950'li yıllarda tarımda makineleşmeyle birlikte insan gücünün yerini traktörlerin almasıyla Çukurova'daki tarım işçilerinin işsiz kalması sorununu ele almıştır. Ya-zar, bu röportaj metninde sorunu türe özgü gerçekçi bir yaklaşımla ve kendine özgü canlı üslubuyla göz önüne sermiştir.

Mülakat ve Röportajın Farkları

Mülakatın alanı görüşülen kişiyle sınırlıyken röportajda her çeşit konu ve olay ayrıntılı bir biçimde irdelenir; anlatılanlar fotoğraflarla, belgelerle desteklenir ve zenginleştirilir. Mülakat esas olarak mülakat yapılan kişiye sorular sorularak gerçekleştirilir. Röportajda ise muhataplara soru sormayla beraber bir olayı öyküleme, izlenim ve betimlemelere yer verme de söz konusudur. *Samipaşazade Sezai Bey* ve *Abdülhak Şinasi Hisar* adlı mülakat metinlerinde sadece soru-cevap yöntemi kullanılırken *Traktörcü* adlı röportaj metninde yazar; kişi, yer, zaman ve olay ögelerini kullanarak öyküleme yapmış; aynı zamanda betimlemelere yer vermiştir.

Mülakatta bir kişiyi sorulara verdiği cevaplarla tanıtmak amaçlanır. Röportajda ise bir olayı sorgulamak, bir gerçeği ortaya koymak suretiyle kamuoyunu aydınlatmak amaçlanır. Bu doğrultuda kitabı-nızdaki mülakat metinlerinde mülakat yapılan kişiler olan Samipaşazade Sezai ve Abdülhak Şinasi Hi-sar'ın tanıtılması amaçlanmıştır. *Traktörcü* adlı röportajda ise Çukurova'ya traktörün girmesiyle tarım işçilerinin işsiz kalması olgusu konu edilerek bu konuda kamuoyunun bilgilendirilmesi amaçlanmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Röportaj türünün ortaya çıkıp gelişmesinde yayın organlarının ve teknolojinin etkileri nelerdir?
2. *Traktörcü* adlı metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
3. Metnin üslup özelliklerini belirleyiniz.
4. Metnin, yazıldığı dönemin gerçekliğiyle ilişkisini değerlendiriniz.
5. Kitabınızdaki Yaşar Kemal biyografisinden hareketle yazarla metin arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Etkinlik

a. Yaşar Kemal'in röportaj türündeki yerini araştırınız.

b. Araştırmanızda edindiğiniz bilgileri sınıfta paylaşınız.

Yaşar Kemal (1923-2015)

Yazarın Biyografisi

Yaşar Kemal (1923-2015): Osmaniye'nin Hemite (Gökçedam) köyünde doğan yazarın asıl adı Kemal Sadık Göğçeli'dir. Yazar, ilköğrenimini Kadirli'de yaptıktan sonra başladığı ortaokuldan son sınıfta ayrılarak hayata erken atılmak zorunda kaldı. Çukurova'da pamuk ırgatlığı, ırgat kâtipliği, pamuk tarlalarında amelebaşılık, pirinç tarlalarında bekçilik; Kadirli'de öğretmen vekilliği ve arzuhâlcilik; İstanbul'da bir havagazı şirketinde kontrol memurluğu yaptı.

Yaşar Kemal, henüz küçük yaşlarda evde anlatılan efsanelerden, Çukurova yöresindeki halk şairlerinden etkilenerek şiirler söylemeye, destan anlatıcılığı yapmaya, halkın içinden ağıtlar derlemeye başladı. Yazar böylece yaşadığı yörenin zengin folkloru ve kültüründen beslenerek bu alanda geniş bir birikim elde etti. Yetiştiği çevreden edindiği bu folklor birikimini sonraki yıllarda eserlerinde başarıyla yansıttı. Halk hikâyelerinden, masallardan, destan ve efsanelerden aldığı coşkulu yöresel dil ile yazı dilini bir arada kullandı. Şaşırtıcı imgelerle ördüğü ayrıntılı betimlemelerle anlatımına görsel bir zenginlik kattı. Toplumcu gerçekçi çizgide özellikle yaşadığı ve yakından tanıdığı Çukurova'yı, bu yöre insanının doğayla, toprak ağalarıyla mücadelesini; toprak işçilerinin sorunlarını eserlerinde konu edindi. Hikâye, roman, röportaj türünde eserler verdi. Romanları birçok dile çevrilen yazar, çeşitli ödüller aldı. *Sarı Sıcak* (hikâye); *İnce Memed, Teneke, Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu, Ağrı Dağı Efsanesi, Binboğalar Efsanesi, Demirciler Çarşısı Cinayeti, Yusufçuk Yusuf, Yılanı Öldürseler, Al Gözüm Seyreyle Salih, Deniz Küstü, Karıncanın Su İçtiği* (roman); *Yanan Ormanlarda Elli Gün, Çukurova Yana Yana, Peri Bacaları, Bir Bulut Kaynıyor* (röportaj) yazarın başlıca eserleridir.

Dil Bilgisi

1. Aşağıdaki cümleleri -verilen yönergeyi izleyerek- dil ve anlatım bakımından değerlendiriniz.

a. Cümlelerdeki dil ve anlatım kusurlarını (anlatım bozukluğu) tespit ediniz.

b. Cümlelerdeki anlatım bozukluklarının nedenlerini belirtiniz.

c. Anlatım bozukluklarını gidererek cümleleri hatasız biçimleriyle yazınız.

Toplantıda beş saat süreyle görüşülen konu sonuca bağlanamadı.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Bu tasarı bir türlü görüşülmek üzere gündeme getirilmedi.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Salonda çıt çıkmıyor, bütün konuklar kulak kabartmış, konuşmacıyı dinliyordu.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Bu kurumda her tür yönetmelik dışı davranışa karşı durmalıyız.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Paragrafta devrik ve fiil cümlesi örnekleri bulunuz.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Bana sadece sen ve Ahmet yardım edebilir.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Depremi bilmek değil hazırlıklı olmak mümkündür.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

Romana eleştiriler gelmesine rağmen çok sattığı söylenebilir.

Anlatım bozukluğunun nedeni:

Cümlenin düzeltilmiş hâli:

2. Aşağıdaki parçada büyük harflerin kullanımıyla ilgili kuralları belirtiniz.

Sami Paşazade Sezai Bey ne kadar samimiyetle konuşuyordu. Edebiyat-ı Cedide neslinin; sözleri çok daha enine boyuna uzatan, daha derinliğine ve ruh enginlerine sapan, daha marazî ve daha bilgiç insanlarıyle karşılaştırdığımız zaman, şimdi karşımda bulunan kimse daha saf, saadete, ilerleme ve gelişmeye daha heyecanlıca, daha iyimser bir şekilde inanmış bir adam hali gösteriyordu. Maupassant'lara, Daudet'lere, Flaubert'lere nisbetle Nodier'ler, Lamartine'ler gibi!.. Ve yeni edebiyatımızın başlangıcındaki iyimser ruhlu, konak terbiyesi, sonradan alınma Avrupa terbiyesinden daha kuvvetli; bütün o garplılaşmış görüş ve inançlarına rağmen şark ruhlu kibar insanların, eski ailelere mensup ediblerimizin en belirli ve seçkin örneğini Sezai Beyefendi'de gördüm.

— Tanzimat Edebiyatı'nın ilk devri hakkında ne düşünüyorsunuz efendim?

Başucunda asılı büyük kafeste, dinlenmeden öten, bir saka ile kanaryaya bakıyordu.

3. Aşağıdaki parçada noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını belirleyiniz.

Sizce sanat eserinde sanat düşüncesinden başka bir endişeye yer verilmeli midir? Sanatkârın herhangi bir fonksiyonu var mıdır?

— Sanat da kendisinden ibaret değildir. Sanat kendisinden fazlasıdır. Her sanat, suni olmamalı, canlı olmalıdır. Tabiat harikulade renklerle çiçekleri yaratıyor. Demek ki, tabiat sanatı kabul ediyor. Tabiat çiçekleri yarattığı anda bir sanatın aşkıyla meşgul oluyor. Bu sanat, aslında, mana itibariyle, bir sanat için sanat demektir. Doktor Carrel'in "insan, bu meçhul" demesi tarzında "sanat, bu meçhul" denilebilir. Edebiyat derinleşen ruhun bir samimiyetidir. Her büyük yazarın edebiyatı da bir message (tebliğ) gibidir. Ondan hiçbir unsuru ayırt edemezsiniz. Sanat, hayatın bütün manalarını taşır. Her şairin aydınlığı kainatın boşluğunda yıllarca seyahat ettikten sonra bize nihayet varan yıldızlar gibidir.

YAZMA ÇALIŞMALARI

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Mülakat Yazma Aşamaları

1. Mülakat yapılacak konu ve kişiyi belirleme: Mülakat yapacağınız kişiyi ve bu kişiyle hangi konuda mülakat yapacağınızı belirleyiniz.
2. Mülakat yapılacak konu ve kişiyle ilgili araştırma yapma: Ön hazırlık amacıyla mülakat yapacağınız kişi ve mülakat konusuyla ilgili başta genel ağ olmak üzere farklı kaynaklardan bilgiler edininiz. Ulaştığınız bilgileri not alınız ve özetleyerek sınırlayınız.
3. Soruları hazırlama: Mülakatın amacına uygun olarak açık ve anlaşılır sorular hazırlayınız.
4. Mülakatı yapılacak kişiden randevu alma: Mülakat yapacağınız kişiyi arayarak kendinizi tanıtınız. Hangi konuda mülakat yapacağınızı kısaca ifade ediniz. Görüşme yapacağınız yer ve zamanı belirleyiniz. Belirlenen saatte belirlenen yerde hazır olunuz.
5. Mülakatı gerçekleştirme ve kayıt altına alma: Görüşmeye uygun bir dış görünüm ve kıyafetle gidiniz. Doğru jest ve mimiklerle ve muhatabınızın konumunun gerektirdiği saygı çerçevesinde görüşmeyi gerçekleştiriniz. Gereksiz ses ve kelimeler kullanmaktan kaçınınız. Görüşme anına ait görüntülerin ve konuşulanların kaydedilmesi için mülakat yaptığınız kişiden izin alınız. Ses ve görüntü kaydeden aletlerle görüşmeyi kayıt altına alınız. Mülakat yaptığınız kişiye teşekkürlerinizi sunarak görüşmeyi bitiriniz.
6. Kaydı yazıya aktarma ve yazıyı düzenleme: Kaydettiğiniz mülakatı yazım ve noktalama kurallarına uyarak yazıya aktarınız. Kaydettiğiniz ifadelerde herhangi bir değişiklik yapmayınız.
7. Metnin görsel tasarımını yapma: Mülakat esnasında çektiğiniz fotoğraflardan uygun olanları kullanarak metninizi zenginleştiriniz.
8. Metni paylaşma: Mülakat metnini sınıfta okuyunuz. Sınıf veya okul panosunda paylaşınız. Elektronik ortamlarda, gazete veya dergilerde yayımlayınız.

b. Yazma Sürecini Uygulama

Mülakat yazma aşamaları doğrultusunda bir mülakat yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Etkinlik

Önceden hazırlık yaparak sınıf ortamında kendi aranızda bir mülakat gerçekleştiriniz. Mülakatı gerçekleştirirken görsel, işitsel ve teknolojik araçları doğru ve etkili biçimde kullanınız.

ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1-4. soruları Ruşen Eşref Ünaydın'ın *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülâkat* adlı metninden alınan aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Dedim:

— Paşa Hazretleri! Şüphesiz ki Çanakkale harbi bu memleketin çocuklarındaki fedakârlığı, vatan toprağını yabancıya vermemek için bir saadete koşar gibi ölüme atıldığını göstermek itibarile tarihimizde unutulmaz bir kahramanlık merhalesi vücude getirmiştir. (...) Bu hususta tabiî zati âlilerini ihmal edemezdim. O muharebelerin her gününe büyük bir faaliyetle iştirak ettiniz. Vaziyeti tamamile biliyorsunuz... Kim bilir ne kadar çok hatıranız vardır. İşte müsaade buyurursanız eğer, bugün zati âlinizden onları dinlemek için geldim.

(...)

Paşa (...) birkaç yaprak daha çevirdikten sonra, haritasını alıp şöyle izah ediyor:

Bu esnada Conkbayırı'nın cenubundaki 261 rakımlı tepeden sahilin tarassut ve teminine memuren oralarda bulunan bir müfreze efradının Conkbayırı'na doğru koşmakta, kaçmakta olduğunu gördüm. Size şu muhavereyi aynen okuyacağım! Bizzat bu efradın önüne çıkarak:

— *Niçin kaçıyorsunuz? dedim.*

— *Efendim düşman! dediler.*

— *Nerede?*

— *İşte, diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler.*

Filhakika düşmanın bir avcı hattı 261 rakımlı tepeye yaklaşmış ve kemali serbestiyle ileriye doğru yürüyordu. Şimdi vaziyeti düşünün: Ben kuvvetlerimi bırakmışım, efrat on dakika istirahat etsin diye... düşman da bu tepeye gelmiş... Demek ki düşman bana benim askerlerimden daha yakın! Ve düşman, benim bulunduğum yere gelse kuvvetlerim pek fena bir vaziyete duçar olacaktı. O zaman artık bunu bilmiyorum, bir muhakemei mantıkiye midir, yoksa sevkı tabiî ile midir, bilmiyorum.

Kaçan efrada:

— *Düşmandan kaçılmaz, dedim.*

— *Cephanemiz kalmadı, dediler.*

— *Cephaneniz yoksa süngünüz var, dedim.*

Ve bağırarak bunlara süngü taktırdım. Yere yatırdım. Aynı zamanda Conkbayırı'na doğru ilerlemekte olan piyade alayı ile cebel bataryasının yetişebilen efradının "marş marş"la benim bulundu-

ğum yere gelmeleri için yanımdaki emirzabitini geriye saldırdım. Bu efrat süngü takıp yere yatınca düşman efradı da yere yattı. Kazandığımız an bu andır.

Bir koca muharebenin ufacık bir lahzeye bağlı olduğunu, hattâ bir memleket hayatının fena kullanılmış bir an yüzünden tehlikeye düşebileceğini, burada olduğu gibi iyi kullanılmış bir anın ise bir muharebenin ve bir vatanın mukadderatını iyileştireceğini o dakikayı görür gibi canlanmış bir ifade ile duymak insanın tüylerini ürpertiyordu!

[**cenup:** Güney; **efrat:** Kişiler, bireyler; **filhakika:** Gerçekten, doğrusu; **lahze (lahza):** An; **muhakemei mantıkiye:** Akıl yürütme; **muhavere:** Karşılıklı konuşma; **tarassut:** Gözetleme.]

1. **Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.**

2. **Yazarın konuya ve okuyucuya yönelik yaklaşımını belirleyiniz.**

3. **Metni, tarih bilimine katkısı açısından değerlendiriniz.**

4. **Aşağıdaki cümlelerde noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını belirleyiniz.**

   Dedim:

   — Paşa Hazretleri! Şüphesiz ki Çanakkale harbi bu memleketin çocuklarındaki fedakârlığı, vatan toprağını yabancıya vermemek için bir saadete koşar gibi ölüme atıldığını göstermek itibarile tarihimizde unutulmaz bir kahramanlık merhalesi vücude getirmiştir.

5. "Konu ile ilgili açıklama yazıp tüm birimlere gönderildi." **cümlesindeki anlatım bozukluğunun nedenini belirleyerek cümleyi doğru şekilde yeniden düzenleyiniz.**

6. Sorulu cevaplı bir metin türüdür. Yalın, açık, duru bir dil ve anlatımı vardır. Bu türde söyleşmeye bağlı anlatımın yanı sıra açıklayıcı, tartışmacı ve öyküleyici anlatıma da başvurulabilir. Okuyucuya bilgi vermek amaçlanır. Muhataba yöneltilen sorular önceden belirlenir.

   Bu parçada tanıtılan tür aşağıdakilerden hangisidir?

   A) Deneme B) Röportaj C) Söyleşi D) Mülakat E) Söylev

7. I. Bir gerçek, sorun, olay ya da durum ortaya konulur.

   II. Araştırmaya, incelemeye ve somut olgulara dayanır.

   III. Gazete ve dergilerde yayımlanan öğretici metin türüdür.

   IV. Olay ve olgular aktarılırken ayrıntılara yer verilir.

   V. Bir kişiyi sorulara verdiği cevaplarla tanıtmak amaçlanır.

   Yukarıda numaralandırılmış cümlelerin hangisinde röportajla ilgili bilgi yanlışı vardır?

   A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

8. **Aşağıdakilerin hangisinde eserin yazarı yanlış verilmiştir?**

   A) *Diyorlar ki*-Ruşen Eşref Ünaydın

   B) *Bir Bulut Kaynıyor*-Yaşar Kemal

   C) *Edebiyatçılarımız Konuşuyor*-Mustafa Baydar

   D) *Doğuda Kıtlık Vardı*-Halil Aytekin

   E) *Ustalarla Konuşmalar*-Nurullah Berk

9. Düşüncelerinin oldukça tutarsız olduğunu söylemeye çalışıyorum.

Bu cümledeki anlam belirsizliği nasıl giderilebilir?

A) "Düşüncelerinin" yerine "fikirlerinin" sözcüğü getirilerek

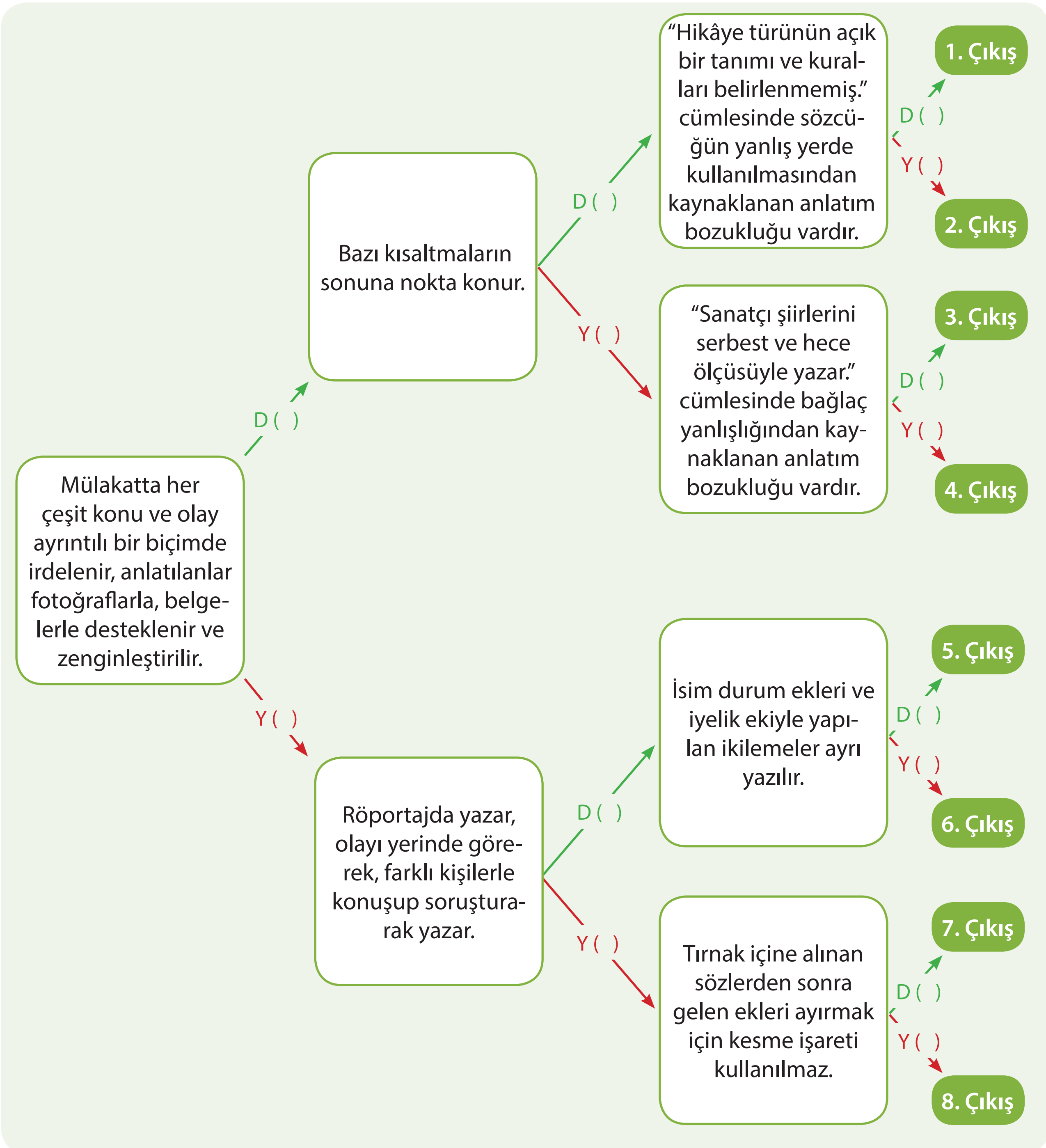
B) "oldukça" yerine "gittikçe" sözcüğü getirilerek

C) "oldukça" sözcüğü atılarak

D) "söylemeye" yerine "anlatmaya" sözcüğü getirilerek

E) "Düşüncelerinin" sözcüğünden önce "onun" sözcüğü getirilerek

10. **Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayıp, cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.**

ÖĞRENCİ ÜRÜN DOSYASI DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin
Adı ve Soyadı:
Sınıfı ve Numarası:

Yönerge: Aşağıdaki her bir ölçütün ne düzeyde yeterli olduğunu göz önüne alarak dosyayı değerlendiriniz.

ÖLÇÜTLER	**Dereceler**				
	1	2	3	4	5
1. Çalışmaların içeriğinin eksiksiz olması					
2. Çalışmalardaki çeşitlilik					
3. Çalışmaların kazanımları karşılaması					
4. Çalışmaların doğruluğu					
5. Dosyanın düzenliliği					
6. Çalışmaların planlı olması					
7. Çalışmaların özgün olması					
8. Dil bilgisi kurallarına uygunluk					
9. Öğrencinin gelişimini gösterme					
10. Öz değerlendirme					
TOPLAM					

YORUMLAR VE ÖNERİLER:

Not: Öğrencilerin toplam puanlarını 100'lük puan sistemine dönüştürünüz.

HİKÂYE VE ROMAN OKUMA GÖZLEM FORMU

Açıklama: Aşağıda öğrencilerin hikâye ve roman okuma becerilerini gözlemlemek için form verilmiştir. Öğrencileri, ölçütlerdeki becerilere sahip olma düzeylerine göre değerlendirerek tablonun altındaki derecelerden uygun olanını boşluklara yazınız.

ÖLÇÜTLER / **Öğrencinin Adı ve Soyadı**	Okuduğu hikâye ve romanlarda ne anlatılmak istendiğini bir iki paragrafla ifade eder.	Hikâye veya romanın; mekân, zaman, kişi ve olay örgüsü bakımından gerçeklikle ilişkisini anlatır.	Metnin kim tarafından, kime, niçin anlatıldığını yazar.	Mekân-insan ilişkisi konusunda tespitlerini yazar.	Metnin temasını bulur, temanın insan açısından önemini belirtir.	Metnin sanat eseri olmasını sağlayan hususları araştırır.	Metnin yapı (olay örgüsü, kişi, mekân, zaman) özelliklerini kısaca yazar.	Metnin temasının başka eserlerde ele alınıp alınmadığı konusunda düşüncelerini yazar.	Metni dil ve anlatım bakımından değerlendirir.	Metin hakkında yorum yazar.	**Toplam**

(5) Her zaman	**(4) Sıklıkla**	**(3) Bazen**	**(2) Çok az**	**(1) Hiçbir zaman**

Forma göre öğrencileri değerlendiriniz.

1. Her ölçüte göre öğrencilerin düzeyini belirleyiniz. Eksiklikler varsa gerekli önlemleri alınız.
2. Öğrencilerin toplam puanlarını 100'lük puan sistemine dönüştürünüz.

ŞİİR OKUMA GÖZLEM FORMU

Açıklama: Aşağıda öğrencilerin şiir okuma becerilerini gözlemlemek için form verilmiştir. Öğrencileri, ölçütlerdeki becerilere sahip olma düzeylerine göre değerlendirerek tablonun altındaki derecelerden uygun olanını boşluklara yazınız.

	ÖLÇÜTLER										
Öğrencinin Adı ve Soyadı	Kitaptaki şiirleri ses, söyleyiş, ritim ve ahenk bakımlarından değerlendirir.	Kitabın hangi şiir geleneğinden yararlanılarak yazıldığını belirtir.	Kitaptaki şiirlerin dil özellikleri hakkında düşüncelerini yazar.	Beğendiği söz ve söz öbeklerini cümlede kullanır.	Şiirlerdeki imgelerin ortak özelliklerini ifade eder.	Kitaptaki şiirleri tema bakımından gruplandırır.	Şiirlerin duygu ve çağrışım değerleri konusunda düşüncelerini yazar.	Kitabı bütün hâlinde kısaca tanıtır.	Kitaptan birkaç şiiri yorumlar.	Şiirlerin sanat eseri olmasını sağlayan özelliklerini belirtir.	**Toplam**

(5) Her zaman	(4) Sıklıkla	(3) Bazen	(2) Çok az	(1) Hiçbir zaman

Forma göre öğrencileri değerlendiriniz.

1. Her ölçüte göre öğrencilerin düzeyini belirleyiniz. Eksiklikler varsa gerekli önlemleri alınız.
2. Öğrencilerin toplam puanlarını 100'lük puan sistemine dönüştürünüz.

TİYATRO OKUMA GÖZLEM FORMU

Açıklama: Aşağıda öğrencilerin tiyatro okuma becerilerini gözlemlemek için form verilmiştir. Öğrencileri, ölçütlerdeki becerilere sahip olma düzeylerine göre değerlendirerek tablonun altındaki derecelerden uygun olanını boşluklara yazınız.

Öğrencinin Adı ve Soyadı / **ÖLÇÜTLER**	Okuduğu metinde ne anlatılmak istendiğini bir iki paragrafla ifade eder.	Metnin; mekân, zaman, kişi ve olay örgüsü bakımından gerçeklikle ilişkisini anlatır.	Metnin hedef kitlesini ve yazılış amacını belirler.	Mekân-insan ilişkisi konusunda tespitlerini yazar.	Metnin temasını bulur, temanın insan açısından önemini belirtir.	Metnin sanat eseri olmasını sağlayan hususları araştırır.	Metnin yapı (olay örgüsü, kişi, mekân, zaman) özelliklerini kısaca yazar.	Metnin temasını, temasının başka eserlerde ele alınıp alınmadığı konusunda düşüncelerini yazar.	Metni dil ve anlatım bakımından değerlendirir.	Metin hakkında yorum yazar.	**Toplam**

(5) Her zaman	(4) Sıklıkla	(3) Bazen	(2) Çok az	(1) Hiçbir zaman

Forma göre öğrencileri değerlendiriniz.

1. Her ölçüte göre öğrencilerin düzeyini belirleyiniz. Eksiklikler varsa gerekli önlemleri alınız.
2. Öğrencilerin toplam puanlarını 100'lük puan sistemine dönüştürünüz.

YAZMA ÇALIŞMALARI YÖNERGESİ

* Yazacağınız metnin türüne göre tema, konu, ana düşünce, amaç ve hedef kitleyi belirleyiniz.

* Yazma konusuyla ilgili hazırlık yapınız.

  • Konuyla ilgili okuma ve araştırma yapınız.

  • Yazınızda kullanacağınız bilgi, gözlem, düşünce, duygu, izlenim ve deneyimlerle ilgili notlar çıkarınız; görsel, işitsel dokümanlar bulunuz veya hazırlayınız.

  • Konuyla ilgili kaynaklara ulaşınız, Genel Ağ'ı doğru ve etkin kullanınız; not alma ve özetleme tekniklerinden yararlanınız.

  • Kaynak kullanma ve alıntı yapmanın hukuki ve etik sorumluluğuna dikkat ediniz.

  • Konuyu sınırlandırınız.

* Yazacağınız metni planlayınız.

* Metni türüne özgü yapı özelliklerine uygun yazınız.

  • Metni türüne göre birimlere, paragraflara, bölümlere ayırınız (Giriş-gelişme-sonuç / serim-düğüm-çözüm aşamalarına, olay örgüsüne dikkat ediniz.).

  • Başlığı belirleyiniz ve gerekirse alt başlık / bölüm başlığı ve epigraf kullanınız.

  • Araştırmaya ve ispatlamaya dayalı metinlerde kaynak ve dipnot gösterme şekline karar veriniz.

* Metni türüne özgü dil ve anlatım özelliklerine uygun yazınız.

  • Türle ilgili anlatım teknikleri, anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarından uygun olanlarını kullanınız.

  • Şiirde ahenk unsurlarından, imge ve söz sanatlarından yararlanınız.

  • Metnin türüne göre terim, kavram, deyim, atasözü, ağız özellikleri kullanınız.

* İyi bir anlatımda bulunması gereken özellikleri (açıklık, akıcılık, duruluk, yalınlık vb.) dikkate alınız.

* Farklı cümle yapılarını ve türlerini (basit, birleşik, sıralı, bağlı, eksiltili, kurallı, devrik, olumlu, olumsuz cümle; isim, fiil, soru cümlesi) kullanınız.

* Görsel ve işitsel unsurları doğru ve etkili kullanınız.

  • Metnin türüne göre metni tamamlayıcı / destekleyici unsurlar olarak resim, fotoğraf, grafik, çizim, veri tabloları, ses ve görüntü kayıtları vb. kullanınız.

* Yazdığınız metni gözden geçiriniz.

  • Dil bilgisi, yazım ve noktalama bakımından kontrol ediniz.

  • Açıklık, duruluk, akıcılık, yalınlık ve kelime tercihleri bakımından gözden geçiriniz.

  • Birimler, paragraflar, bölümler, olay örgüsü / kurgu ve başlık gibi yapı ve şekil unsurları arasındaki anlam bağlantıları, tutarlılık, denge ve akış bakımından gözden geçiriniz.

  • Metnin içeriğini ve üslubunu tür özellikleri bakımından gözden geçiriniz.

  • Yazınızın okunaklılığını ve sayfa düzenini kontrol ediniz.

* Yazdığınız metni yüksek sesle okuma, panoda sergileme; elektronik ortamlarda, kitap, dergi ve gazetelerde yayımlama; yarışmalara katılma gibi yollarla başkalarıyla paylaşınız.

  • Eleştirilere açık olunuz, gerekirse metin çerçevesinde eleştirileri cevaplayınız.

* Ürettiğiniz ve paylaştığınız metinlerin hukuki, ahlaki ve mesleki sorumluluğunu üstleniniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI YÖNERGESİ

1. Konuşma

* Konuşmanın konusunu, amacını, hedef kitlesini ve türünü belirleyiniz.
* Konuyla ilgili gözlem, inceleme ve araştırma yapınız.
* Konuşma metnini planlayınız.
* Konuşma planına uygun olarak konuşma kartları hazırlayınız.
* Konuşmanızda yararlanacağınız görsel ve işitsel araçları hazırlayınız.
* Konuşmanıza uygun sunu hazırlayınız.
  • Yazılı, görsel ve işitsel unsurları sunuda doğru ve işlevsel olarak kullanınız.
* Konuşma provası yapınız.
  • Konuşma öncesinde konuşma yapılacak yeri, kullanılacak araçları, konuşma içeriğini ve süresini kontrol ediniz.
* Boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ederek konuşunuz.
  • Sesleri ve heceleri birbirine karıştırmadan, yutmadan, tam ve doğru çıkarınız; kelime ve cümle vurgusuna dikkat ediniz; ses tonunuzu amaca, ortama, içeriğe ve hedef kitleye uygun olarak ayarlayınız.
  • Konuşurken nefes almak için sözün anlamına uygun duraklamalar yapınız.
* Konuşurken gereksiz ses ve kelimeler kullanmaktan kaçınınız.
  • Konuşma sırasında "hım, eee, ııı" gibi sesleri kullanmaktan kaçınınız.
  • "İşte, hani, yani, şey, mesela, atıyorum" vb. kelimeleri gereksiz yere ve dinleyiciyi rahatsız edecek düzeyde kullanmaktan kaçınınız.
* Konuşmanızda beden dilini doğru ve etkili biçimde kullanınız.
  • İçeriğe ve hitap ettiğiniz kitleye uygun jest ve mimikler kullanınız, dinleyici ile göz teması kurunuz, heyecanınızı kontrol ediniz, dış görünümünüzü ve kıyafetinizi konuşma yapacağınız ortama göre ayarlayınız.
* Konuşmanıza etkili bir başlangıç yapınız.
  • Konuşmaya etkili bir başlangıç yapmak için içeriğe uygun soru sorma, şiir okuma; bir fıkra, hikâye, anı anlatma gibi tekniklere başvurunuz.
* Konuşmanızın içeriğini zenginleştiriniz.
  • Konuşmanızı deyim, atasözü, vecize, terim, alıntı, kısa hikâye, anı, şiir, fıkra, söz sanatları, istatistiklerden yararlanma vb. unsurlarla zenginleştiriniz.
* Konuşmanızda önemli noktaları vurgulayan ve konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanınız.
  • Önemli noktaları vurgulamak ve dinleyicilerin ilgisini canlı tutmak için çeşitli geçiş ifadeleri (bundan dolayı, özellikle, kısacası vb.) kullanınız.
* Konuşmanızda teknolojik araçları etkili biçimde kullanınız.
* Konuşmanızda süreyi verimli kullanınız.
* Konuşmanızı etkili bir biçimde sonlandırınız.
  • Konuşmanın genel iletisini, konuşmanın sonunda da vurgulayınız.

2. Dinleme

* Dinleme amacınıza uygun dinleme teknikleri (not alarak dinleme, empati kurarak dinleme, seçici dinleme, eleştirel dinleme vb.) kullanınız.
* Dinlediğiniz konuşmanın konu ve ana düşüncesini tespit ediniz.
* Dinlediğiniz konuşmada konu akışını takip ediniz.
  • Dinlediğiniz konuşmadaki temel kavramları ve ayrıntıları belirleyiniz.
* Dinlediğiniz konuşmadaki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.
* Dinlediklerinizi özetleyiniz.
* Dinlediklerinizi ön bilgilerinizle karşılaştırınız.
* Dinlediğiniz konuşmanın tutarlılığını sorgulayınız.
  • Konuşmayı; konu akışındaki uyum, olaylar, bilgiler ve düşünceler arasındaki tutarlılık açısından değerlendiriniz.
* Dinlediğiniz konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgulayınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM GÖZLEM VE DEĞERLENDİRME DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

Öğrencinin Adı ve Soyadı: Sınıfı ve Numarası:	DERECELER				
	1	2	3	4	5
ÖĞRENCİDE GÖZLENECEK KONUŞMA KAZANIMLARI	Zayıf	Kabul edilebilir	Orta	İyi	Çok iyi
İletişim sürecinin ögelerini ve iletişimde dilin işlevini belirleme					
Konuşmanın konusunu, amacını, hedef kitlesini, türünü belirleme					
Konuşma konusuyla ilgili gözlem, inceleme ve araştırma yapma					
Konuşma metnini planlama					
Konuşma planına uygun olarak konuşma kartları hazırlama					
Konuşmasında yararlanacağı görsel ve işitsel araçları hazırlama					
Konuşmasına uygun sunu hazırlama					
Konuşma provası yapma					
Boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ederek konuşma					
Konuşurken gereksiz ses ve kelimeler kullanmaktan kaçınma					
Konuşmasında beden dilini doğru ve etkili biçimde kullanma					
Konuşmasına etkili bir başlangıç yapma					
Konuşmasının içeriğini zenginleştirme					
Konuşmasında önemli noktaları vurgulayan ve konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanma					
Konuşmasını etkili bir biçimde sonlandırma					
Konuşmasında süreyi verimli kullanma					
Konuşmasında teknolojik araçları etkili biçimde kullanma					
TOPLAM					
ÖĞRENCİDE GÖZLENECEK DİNLEME KAZANIMLARI					
Dinleme amacını belirleme					
Amacına uygun dinleme tekniklerini kullanma					
Dinlediği konuşmanın konusunu ve ana düşüncesini tespit etme					
Dinlediği konuşmada konu akışını takip etme					
Dinlediklerini özetleme					
Dinlediği konuşmadaki açık ve örtük iletileri belirleme					
Dinlediklerini ön bilgileriyle karşılaştırma					
Dinlediği konuşmanın tutarlılığını sorgulama					
Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgulama					
TOPLAM					
GENEL TOPLAM					

Not: Öğrencilerin toplam puanlarını 100'lük puan sistemine dönüştürünüz.

EDEBİYAT TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

A

ağıt: Ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını, büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi, yazılan yazı.

alegori: Bir sanat eserindeki ögelerin gerçek hayattan bir şeyleri temsil etmesi durumu.

aliterasyon: Dizelerde aynı ünsüzlerin ahenk sağlayacak şekilde sıkça tekrarlanması.

almanak (yıllık): Yılın gün, hafta, ay vb. bölümlerinden başka, bayram, yıl dönümü gibi belli günleri ve birtakım astronomi, meteoroloji, istatistik bilgilerini gösteren kitap biçiminde takvim.

anekdot: **1.** Hikâyecik. **2.** Bir edebî eserde anlatılan bir olayın başlı başına ayrı bir bütünlük gösteren parçası.

anı: Yaşanmış olayların anlatıldığı yazı türü, hatıra.

anlatıcı: Bir anlatıda olayları, olguları, durumları öyküleyen kişi.

antoloji: Gerçek sanat eseri değerindeki örneklerin bir araya getirildiği derleme yapıt, seçki.

aruz: Hecelerin uzunluk ve kısalık değerlerine göre çeşitli ses kalıplarından oluşan, daha çok divan edebiyatında kullanılan bir ölçü.

asonans: Dizelerde aynı ünlülerin ahenk sağlayacak şekilde sıkça tekrarlanması.

atasözü: Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz.

B

bağlam: Bir cümlede, bir konuşmada veya bir metin içinde yer alan herhangi bir kelimenin anlamının daha iyi belirlenebilmesi ve başka anlamlarından ayırt edilebilmesi için, kendisini çevreleyen ve karşılıklı ilişkide bulunduğu öteki öge veya ögelerle oluşturduğu bütün.

bent: Şiirde üç veya daha fazla dizeden oluşan ve anlam bütünlüğü taşıyan bölümler.

betimleme: Varlıkları, durumları zihinde canlandırmayı amaçlayan anlatım biçimi.

beyit: Şiirde iki dizeden oluşan ve anlam bütünlüğü taşıyan bölümler. Divan edebiyatında yaygın olarak kullanılan nazım birimi.

bildiri: **1.** Bir kurum, bir topluluk ya da önemli bir kişinin herhangi bir olguyu, herhangi bir savı kitleye duyurmak için yazdığı yazı. **2.** Bir edebiyat yapıtından çıkan temel anlam, sanatçının asıl anlatmak istediği. **3.** Bilimsel kurultaylarda okunan incelemelere verilen ad, tebliğ.

biyografi: Öz geçmiş, yaşam öyküsü.

D

deneme: Herhangi bir konuda yeni ve kişisel görüşlerle bezenmiş bir anlatım içinde sunulan düzyazı türü.

destan: Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları veya bir milleti derinden etkileyen savaş, kahramanlık, doğal afet gibi tarihî ve sosyal olayları anlatan uzun, manzum eser.

deyim: Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir.

didaktik: **1.** Öğretim yöntemlerini ele alan bilgi, öğretim bilgisi. **2.** Öğretici.

dize: Şiirin satırlarından her biri, mısra.

dörtlük: Dört dizelik bölümlerden oluşmuş şiir veya şiir parçası, kıta.

dram: **1.** Sahnede oynanmak için yazılmış oyun, drama. **2.** Acıklı, üzüntülü olayları, bazen güldürücü yönlerini de katarak konu alan sahne oyunu.

dramatik örgü: Tiyatro eserlerinde olay örgüsü.

durak: Hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerde ölçü kalıpları içindeki durma yerleri.

E

edebî metin: Edebiyat türlerinden biriyle kaleme alınmış, sanat değeri taşıyan eserlerin her biri.

edebiyat tarihi: Edebî hareketleri ve dönemleri, yazarları, şairleri, dil ve üslup özelliklerini açıklayan bilim dalı veya kitap, yazın tarihi.

efsane: Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlık ve olayları konu alan hayalî hikâye, söylence.

empresyonizm (izlenimcilik): 1. Sanat alanında genel olarak dış etkilerin içe vuruluşu, içte izler bırakması ve sanat eserlerini biçimlendirmesi. 2. Resim alanında başlayan, sonra edebiyata da geçen bir sanat akımı.

epigraf: Bir eserin veya bir bölümün başında kullanılan açıklayıcı veya yönlendirici parça.

epik: Destansı.

F

fabl: Kahramanları çoklukla hayvanlardan seçilen, sonunda ders verme amacı güden, genellikle manzum edebî tür.

folklor: Halk bilimi.

fonetik: Ses bilgisi.

G

gazel: Divan edebiyatında 5-15 beyit arasında değişen, ilk beytinin dizeleri birbiriyle, sonraki beyitlerinin ikinci dizeleri birinci beyitle uyaklı, genellikle lirik konularda yazılan nazım biçimi.

gezi yazısı: Gezilip görülen yerleri, bu yerlerin özelliklerini, oralardaki insanların yaşantılarını, geleneklerini anlatan yazı türü.

H

hece ölçüsü: Belirli sayıdaki hece kümelerine dayanan şiir ölçüsü.

hiciv: Yergi.

hümanizm: İnsancıllık.

İ

ilahi: Tanrı'yı övmek, ona dua etmek için yazılıp makamla okunan nazım.

imale: Aruz vezninde kısa okunması gereken heceyi ölçüye uydurmak için uzun okuma.

imge: Bir varlığı, kavramı, durumu daha canlı ve daha duygulu anlatmak için onu başka varlık, kavram veya durumların çizgileri ve şekilleri içinde tasarlayış.

ironi: **1.** Gülmece. **2.** Söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etme.

istiare: Bir şeyi anlatmak için ona benzetilen başka bir şeyin adını eğreti olarak kullanma, eğretileme.

K

Karagöz: **1.** Bir perde üzerine ışık vasıtasıyla yansıtılan tasvirlerin canlandırılmasıyla icra edilen geleneksel Türk tiyatrosu türü, gölge oyunu. **2.** Bu oyunun başkişisi.

karakter: Bir eserde duygu, tutku, düşünce yönlerinden ele alınan ve kendine özgü ayırt edici özellikleriyle diğerlerinden ayrılan kimse.

kaside: Genellikle 31-99 beyitten oluşan, bütün beyitlerin ikinci dizeleri en baştaki beyit ile uyaklı olan ve çoğu kez büyükleri övmek için yazılan divan edebiyatı şiir türü.

kıta: 1. Divan şiirinde genellikle iki beyitten oluşan bir nazım biçimi. 2. Dörtlük.

klasisizm: Eski Yunan, Roma sanatından, edebiyatından kaynaklanan, XVII. yüzyılda Fransa'dan yayılan sanat ve edebiyat çığırı.

komedi: Kişilerin ve toplumun aksayan yönlerini güldürücü ögelerle iç içe yansıtan tiyatro türü.

konu: Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu, süje.

koşma: Genellikle 3-5 dörtlükten oluşan, 11'li hece ölçüsüyle ve saz eşliğinde söylenen, konuları sevgi ve doğa olayları olan halk şiiri.

kukla: **1.** Hareketli yerleri sanatçının parmaklarına iplikle bağlanarak oynatılan, hafif nesnelerden yapılmış insan ve hayvan figürleri. **2.** Bu figürler aracılığıyla sergilenen geleneksel Türk tiyatrosu türü.

kurgu: **1.** Çatı. **2.** Gerçek olmayan olay ve kahramanlardan oluşan eser.

kurmaca: Olmadığı hâlde varmış gibi tasarlanmış, kurgulanmış.

külliyat: Bir yazarın bütün eserlerini içeren dizi.

L

lehçe: Bir dilin tarihsel, bölgesel, siyasal sebeplerden dolayı ses, yapı ve söz dizimi özellikleriyle ayrılan kolu, diyalekt.

lirik: **1.** Çok etkili, coşkun, genellikle kişisel duyguları dile getiren edebiyat. **2.** Coşkun, ilhamla dolu. **3.** Eski Yunan edebiyatında lir eşliğinde söylenen (şiir).

lirizm: Kişisel duyguların ilham yolu ile coşkulu ve etkili anlatımı.

lügat: 1. Kelime, söz, sözcük. 2. Sözlük.

M

mahlas: Takma ad.

manzume: Şiir biçiminde yazılan, imge ve sanat değeri taşımayan dil ürünleri.

masal: Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, olağanüstü kişilerin başından geçen olağan dışı olayları anlatan edebî tür.

mazmun: Divan şiirinde kimi varlık ve kavramları bir çeşit ima yoluyla anlatan kalıplaşmış söz.

mecaz: **1.** Bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz. **2.** Bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma, metafor.

mecmua: Dergi.

meddah: **1.** Taklitler yaparak, hoş hikâyeler anlatarak halkı eğlendiren sanatçı. **2.** Tek kişinin hazırlayıp sunduğu halk tiyatrosu.

menkıbe: **1.** Din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikâye. **2.** Olağanüstü olaylarla ilgili anlatı. **3.** Hikâye.

mensur şiir: Şiir yönü ağır basan düzyazı, şiirce.

mesnevi: **1.** Her beyti kendi içinde uyaklı bir divan edebiyatı nazım biçimi. **2.** Bu türdeki eserlerin genel adı.

mısra: Dize.

mitoloji: **1.** Mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim. **2.** Bir ulusa, bir dine ait mitlerin, efsanelerin bütünü.

mizah: Gülmece.

mizahi: İçinde gülmece bulunan, gülmece niteliği taşıyan (yazı, karikatür vb.).

mizahi fıkra: Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâyecik.

monografi: Bilimsel alanlarda özel bir konu veya sorun üzerine yazılan inceleme.

mutasavvıf: Tasavvuf inançlarını benimseyerek kendini Tanrı'ya adamış kimse, sufi.

N

nazım biçimi: Şiirin nazım birimi, ölçüsü ve uyak örgüsü bakımından taşıdığı biçimsel özelliklerin genel adı.

nazım birimi: Şiirin bütününü oluşturan dizelerin kümeleniş biçimi.

nazire: **1.** Başka bir manzume örnek alınarak aynı ölçü ve aynı uyakla yazılan şiir. **2.** Karşılık olarak, benzetilerek yapılan davranış, söz.

nesir: Düzyazı.

nükte: **1.** İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri. **2.** Yazıda, resimde, sözde ve davranışta ince, derin anlam, espri.

O

olay örgüsü: Anlatmaya bağlı metinlerde kişilerin başından geçen olaylar dizisi.

orta oyunu: Sahne, perde, dekor, suflör kullanmadan halkın ortasında oynanan geleneksel Türk tiyatrosu.

Ö

ölçü (vezin): Bir şiirdeki dizelerin hece ve durak bakımından denk oluşu.

özdeyiş (vecize): Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan, kim tarafından söylendiği bilinen özlü söz.

P

pastoral: Tabiat güzelliklerini, kır ve çoban hayatını anlatan.

pozitivizm: Bilginin gözlenebilen olgularla sınırlı olduğunu, toplum ve felsefe sorunlarının olgulara dayanılarak ancak deneysel bilimlerin yardımıyla çözülebileceğini ileri süren öğreti, olguculuk.

R

redif: Dize sonlarında tekrarlanan, aynı harflerden oluşan, aynı görev ve anlamdaki ekler, kelimeler ve kelime grupları.

röportaj: Konusu bir soruşturma, araştırma olan gazete veya dergi yazısı.

S

santimental (santimantal): Duygulu, içli, hassas.

satirik: Yergi ile ilgili, yergi niteliğinde olan.

serbest müstezat: **1.** Divan edebiyatında bir şiirin dizeleri arasına kısa dizeler eklenerek oluşturulan müstezat nazım şeklinin serbest biçimi. **2.** Bir müstezattaki uzun ve kısa dizelerin bir kurala bağlı olmadan kullanılmasıyla oluşan nazım biçimi.

seyahatname: Bir yazarın gezip gördüğü yerlerden edindiği bilgi ve izlenimlerini anlattığı eser.

simge: Duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret, remiz, rumuz, timsal, sembol.

sone: İki dörtlük ve iki üçlükten oluşan, Batı edebiyatı şiir biçimi.

Ş

şive: **1.** Bir dilin yazılı kaynaklarla izlenebilen tarihî gelişimi içinde ayrılmış kolları. **2.** Söyleyiş özelliği. **3.** Tarz, tavır, üslup.

T

taşlama: **1.** Bir kişiyi, durumu yermek veya toplumun olumsuz yönlerini eleştirmek için söylenen alaylı halk şiiri. **2.** Kapalı bir biçimde, dolaylı olarak söz söyleme, tariz.

tekerleme: **1.** Birbiriyle uyumlu hazır söz kalıbı. **2.** Çoğunlukla basmakalıp söz. **3.** Saz şairleri arasında yapılan deyiş yarışı.

telif: **1.** Kitap yazma. **2.** Yazarın kendisinin kaleme aldığı.

tema: Öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş, tem, ana konu.

terzarima: Üçer dizelik bentlerden oluşan Batı edebiyatı şiir biçimi.

teşbih: Benzetme.

tip: Anlatmaya ve göstermeye bağlı metinlerde belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini temsil eden veya kıskançlık, cimrilik, korkaklık gibi insani özellikleri abartılı bir biçimde üzerinde toplayan kimse.

trajedi: Kökeni eski Yunan edebiyatına dayanan; seyircide heyecan, korku ve acıma hissi uyandırarak ruhu kötülüklerden arındırma amacı güden tiyatro türü.

U

uyak (kafiye): Şiirde iki veya daha çok dize arasındaki farklı anlam ve görevdeki seslerin, kelimelerin benzerliği.

uyarlama: Bir eseri çevrildiği dilin konuşulduğu toplumun yaşayışına, inançlarına uydurma.

Ü

üç birlik kuralı: Klasik oyunların özelliği olan yer, zaman ve olay birliğini getiren kuram.

üslup: Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği, biçem.

Z

zihniyet: **1.** Anlayış. **2.** Bir edebî eserde bulunan görüş ve düşünüş biçimini ifade eden kavram.

KAYNAKÇA

A. Ali Ural, *Posta Kutusundaki Mızıka* (51. bs.), Şule Yayınları, İstanbul, 2014.
Abdülhak Hâmid Tarhan-Bütün Şiirleri 1 Sahra / Divaneliklerim / Bunlar O'dur (2. bs.), (Hazırlayan: İnci Enginün), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991.
Ahmed Haşim, *Piyâle* (2. bs.), (Hazırlayan: Sabahattin Çağın), Çağrı Yayınları, İstanbul, 2007.
Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur* (7. bs.), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997.
Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı* (6. bs.), C 1, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1985.
Ahmet Köklügiller, *Nasıl Yazıyorlar?* (1. bs.), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2010.
Ahmet Rasim, *Ramazan Sohbetleri* (1. bs.), Elips Kitap, Ankara, 2007.
Ali İhsan Kolcu, *Öykü Sanatı* (3. bs.), Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum, 2011.
Ayşenur Külahlıoğlu İslam, "Cumhuriyet Dönemi Türk Hikayesi", (Editör: Ramazan Korkmaz), *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)* (1. bs.), Grafiker Yayıncılık, Ankara, 2004.
Bahtiyar Vahabzade, *Şiirler*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1979.
Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2* (19. bs.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3* (17. bs.), (Yayına Hazırlayanlar: Nazan Aksoy-Oya Berk), İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
Bilge Karasu, *Troya'da Ölüm Vardı*, Metis Yayınları, İstanbul, 2012.
Büyük Türk Klâsikleri, C 10, (Hazırlayanlar: Bilge Ercilasun, Nevzat Kösoğlu, Orhan Okay, Şerif Aktaş), Ötüken Neşriyat-Söğüt Yayıncılık, İstanbul, 1990.
Cahit Sıtkı Tarancı, *Otuz Beş Yaş* (24. bs.), Can Yayınları, İstanbul, 2004.
Cevat Fehmi Başkut, *Buzlar Çözülmeden*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1965.
Ergun Göze, *Seçmeler*, Cihan Yayınları, İstanbul, 1984.
Ernest Hemingway, *Yaşlı Adam ve Deniz* (106. bs.), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2017.
Faruk Nafiz Çamlıbel, *Han Duvarları*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, *Suç ve Ceza* (9. bs.), (Çeviren: Mazlum Beyhan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.
Guy de Maupassant, *Öyküler*, (Çeviren: Enver Behiç Koryak), Epsilon, İstanbul, 2000.
Gürsel Aytaç, *Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler* (3. bs.), Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2012.
Haldun Taner, *Koyma Akıl, Oyma Akıl* (2. bs.), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001.
Haldun Taner, *Yalıda Sabah* (8. bs.), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2008.
Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Gulyabani-Gönül Ticareti* (5. bs.), Everest Yayınları, İstanbul, 2011.
İsmail Çetişli, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar* (3. bs.), Kardelen Kitabevi, Isparta, 1999.
Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi* (13. bs.), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2015.
Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi* (6. bs.), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1985.
M. Hüseyin Şehriyar, *Haydar Baba'ya Selam*, (Hazırlayanlar: Selahattin Kılıç, İlhan Şimşek), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
M. Orhan Okay, "Eleştiri Üzerine Paradokslar", *Hece* dergisi *Eleştiri* Özel Sayısı (Sayı: 77/78/79), Ankara, 2003.
Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat* (2. bs.), (Hazırlayanlar: Hüseyin Su, Abdurrahim Karadeniz), Hece Yayınları, Ankara, 2009.
Mehmet Emin, *Türkçe Şiirler* (2. bs.), (Hazırlayanlar: Hasan Kolcu, Fatih Kıran), Çağrı Yayınları, İstanbul, 2011.
Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri* (9. bs.), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000.
Memduh Şevket Esendal, *Otlakçı* (13. bs.), (Yayıma Hazırlayan: Muzaffer Uyguner), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2013.
Millî Eğitim Bakanlığı, *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı*, Ankara, 2018.
Montaigne, *Denemeler* (26. bs.), (Türkçesi: Sabahattin Eyuboğlu), Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.
Muharrem Dayanç, *Yeni Kitap Dergisinde On Yazar-On Mülakat* (1. bs.), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2009.
Musahipzade Celâl "Bütün Oyunları" (1. bs.), (Hazırlayan: Orhan Hançerlioğlu), Milliyet Yayınları, 1970.
Musahipzade Celâl, *Fermanlı Deli Hazretleri*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1936.
Mustafa Ayyıldız-Hamdi Birgören, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri* (1. bs.), Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
Mustafa Baydar, *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar* (1. bs.), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2015.
Nahid Sırrı Örik, *Bütün Oyunları* (1. bs.), Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 1997.
Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri, (Hazırlayan: Önder Göçgün), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
Oğuz Atay, *Tutunamayanlar* (81. bs.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
Oktay Akbal, *Bizans Definesi* (5. bs.), Can Yayınları, İstanbul, 1990.
Orhan F. Köprülü, *Köprülü'den Seçmeler*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1990.

Orhan Kemal, *Murtaza* (6. bs.), Everest Yayınları, İstanbul, 2014.
Racine, *Andromak*, (Çeviren: Munis Faik Ozansoy), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963.
Ramazan Kaplan, "Sunuş", *Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C 1, Bartın Üniversitesi Yayınları, Bartın, 2016.
Ruşen Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki* (2. bs.), (Hazırlayan: Şemsettin Kutlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.
Ruşen Eşref, *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülâkat* (5. bs.), Devlet Matbaası, İstanbul, 1930.
Sabahat Emir, *Örnekleriyle Kompozisyon Yazma Sanatı* (11. bs.), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, 1986.
Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler* (13. bs.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015.
Sadi Borak, *Atatürk ve Edebiyat* (1. bs.), Kırmızı Beyaz, İstanbul, 2004.
Şemsettin Murat, "Sanat ve Edebiyatın Toplum Üzerindeki Etkisi", *Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*, Ankara Üniversitesi TÖMER Basın Yayın Müdürlüğü, Gaziantep, 1999.
Şerif Aktaş, *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi (1860-1920) I* (1. bs.), Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.
Şevket Rado, *Eşref Saat* (19. bs.), Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2016.
Tarık Buğra, *Yarın Diye Bir Şey Yoktur* (17. bs.), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2013.
Tarık Dursun K., "Öykü Türünün Sizdeki Yazınsal Karşılığı Nedir? Öykülerinizi Nasıl Yazıyorsunuz?", *Hece* dergisi *Türk Öykücülüğü* Özel Sayısı, (Sayı: 46/47), Ankara, 2000.
Tevfik Fikret, *Rübâb-ı Şikeste* (Hazırlayanlar: Abdullah Uçman, Hasan Akay), Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005.
Turan Karataş, "Ayna ve Toplum", *Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C 1, Bartın Üniversitesi Yayınları, Bartın, 2016.
Turgut Özakman, *Bütün Oyunları 6* (2. bs.), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2014.
Türk Dil Kurumu, *Güzel Yazılar Hikâyeler 1* (2. bs.), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
Türk Dil Kurumu, *Güzel Yazılar Hikâyeler 2* (2. bs.), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
Türk Dil Kurumu, *Güzel Yazılar Şiirler* (2. bs.), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
Victor Hugo, *Sefiller -I- Fantine* (1. bs.), (Çeviren: Volkan Yalçıntoklu), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.
Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz* (10. bs.), İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1995.
Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (74. bs.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
Yaşar Kemal, *Binbir Çiçekli Bahçe* (1. bs.), (Yayına hazırlayan: Alpay Kabacalı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.
Yeni Türk Edebiyatı Metinleri-3 Nesir-2 (1860-1923) (1. bs.), (Hazırlayan: İnci Enginün-Zeynep Kerman), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.
Yusuf Ziya Ortaç, *Ocak*, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1943.

GENEL AĞ KAYNAKÇASI

http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/169/mustafa.pdf (Erişim: 11.02.2018)
http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/171/171/1.pdf (Erişim: 08.12.2017)
http://pausbed.pau.edu.tr/jvi.asp?pdir=pausbed&plng=tur&un=PAUSBED-09609 (Erişim: 08.12.2017)
http://web.itu.edu.tr/~bulu/favorite_books_files/mutluluk_yolu.pdf (Erişim: 13.12.2017)
http://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/konya-gencleriyle-konusma (Erişim tarihi: 09.06.2018)
http://www.emo.org.tr/ekler/58072be2820e868_ek.pdf (Erişim: 08.12.2017)
http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c41/c410314.pdf (Erişim: 20.10.2017)
http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/1981s349/1981s349_85_A_OZKIRIMLI.pdf (Erişim: 19.10.2017)
http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/1992s484/1992_484_18_A_T_OFLAZOGLU.pdf (Erişim: 20.10.2017)
http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/1996s534/1996s534_00_19_N_CETIN.pdf (Erişim: 20.08.2017)
http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/2005s640/2005_640_04_N_T_KARACA.pdf (Erişim: 20.10.2017)
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama (Erişim: 03.12.2017)
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (Erişim: 02.12.2017)
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=187:Noktalama-Isaretleri-Aciklamalar&catid=50 (Erişim: 11.11.2017)
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&id=50 (Erişim: 15.11.2017)
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts (Erişim: 10.12.2017)

KAREKOD UZANTILARI
Sayfa 39, 61, 137: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts
Sayfa 68, 106, 232: http://odsgm.meb.gov.tr/kurslar/

GÖRSEL KAYNAKÇA

11. Sınıf Görsel Kaynakça:
Sayfa 18: https://www.tyb.org.tr/prof-dr-turan-karatas-necip-fazila-akademinin-kapilarini-acan-hoca-prof-dr-m-orhan-ok-34220h.htm
Sayfa 26: http://habermerkezi.gantep.edu.tr/wp-content/uploads/2012/03/74-Edebiyat_4.jpg
40, 47, 52, 76, 79, 82, 84, 86, 88, 95, 97, 100, 123, 142, 146, 148, 163, 177, 205, 240, 253, 255, 257: https://islamansiklopedi-si.org.tr
Sayfa 62: http://bilnews.bilkent.edu.tr/archive/issue_17_11/karasu.html
Sayfa 74: http://vbnko.meb.k12.tr/icerikler/namik-kemal-kimdir_8616342.html
Sayfa 90: https://mustafakemalim.com/sirt-hamalliginin-meni-yasaklanmasi/
Sayfa 92: https://www.kapadokya.edu.tr/etkinlikler/istiklal-marsi-ve-mehmet-akif-ersoy
Sayfa 120: https://www.pau.edu.tr/felsefe/tr/sayfa/akademik-kadro-31
Sayfa 135: https://www.aa.com.tr/tr/ramazan-2020/rahmet-ve-bereket-ayi-ramazanin-son-iftari-bugun-yapilacak/1851301
Sayfa 138: https://medyaveiletisim.kulup.tau.edu.tr/turk-gazeteciligi-ve-ahmet-rasim/
Sayfa 143: www.eskisehir.gov.tr/nasreddin-hoca
Sayfa 158, 159, 171: http://www.devtiyatro.gov.tr/
Sayfa 167: http://www.fatih.gov.tr/fotografl arla-eminonu
Sayfa 169: http://ahtem.kutuphane.gov.tr/TR-205142/hayati.html
Sayfa 171: http://31.145.174.244:8088/userPandtgm/user_home_dtgm.php
Sayfa 180: Muhammet Emin Yazı
Sayfa 183: https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/cagini-asan-yazar-oguz-atay/1672784
Sayfa 189: https://www.biography.com/writer/ernest-hemingway
Sayfa 218: https://www.tgc.org.tr/kurumsal/onceki-baskanlarimiz/106-cevat-fehmi-baskut.html
Sayfa 244: http://almande.humanity.ankara.edu.tr/emegi-gecenler/aytac/

CEVAP ANAHTARI

1. ünite
5. D 6. E 7. A 8. B 9. 4. Çıkış

2. ünite
8. B 9. A 10. D 11. C 12. E 13. A 14. 5. Çıkış

3. ünite
7. E 8. D 9. C 10. A 11. A 12. B 13. D 14. E 15. 6. Çıkış

4. ünite
6. C 7. E 8. D 9.B 10. 1. Çıkış

5. ünite
5. A 6. D 7. D 8. C 9. C 10. 7. Çıkış

6. ünite
8. A 9. C 10. E 11. A 12. E 13. B 14. A 15. D 16. B 17. B 18. 3. Çıkış

7. ünite
7. C 8. A 9. B 10. B 11. C 12. E 13. D 14. C 15.D 16. 2. Çıkış

8. ünite
6. E 7. E 8. B 9. D 10. 8. Çıkış

9. ünite
6. D 7. E 8. C 9. E 10. 5. Çıkış